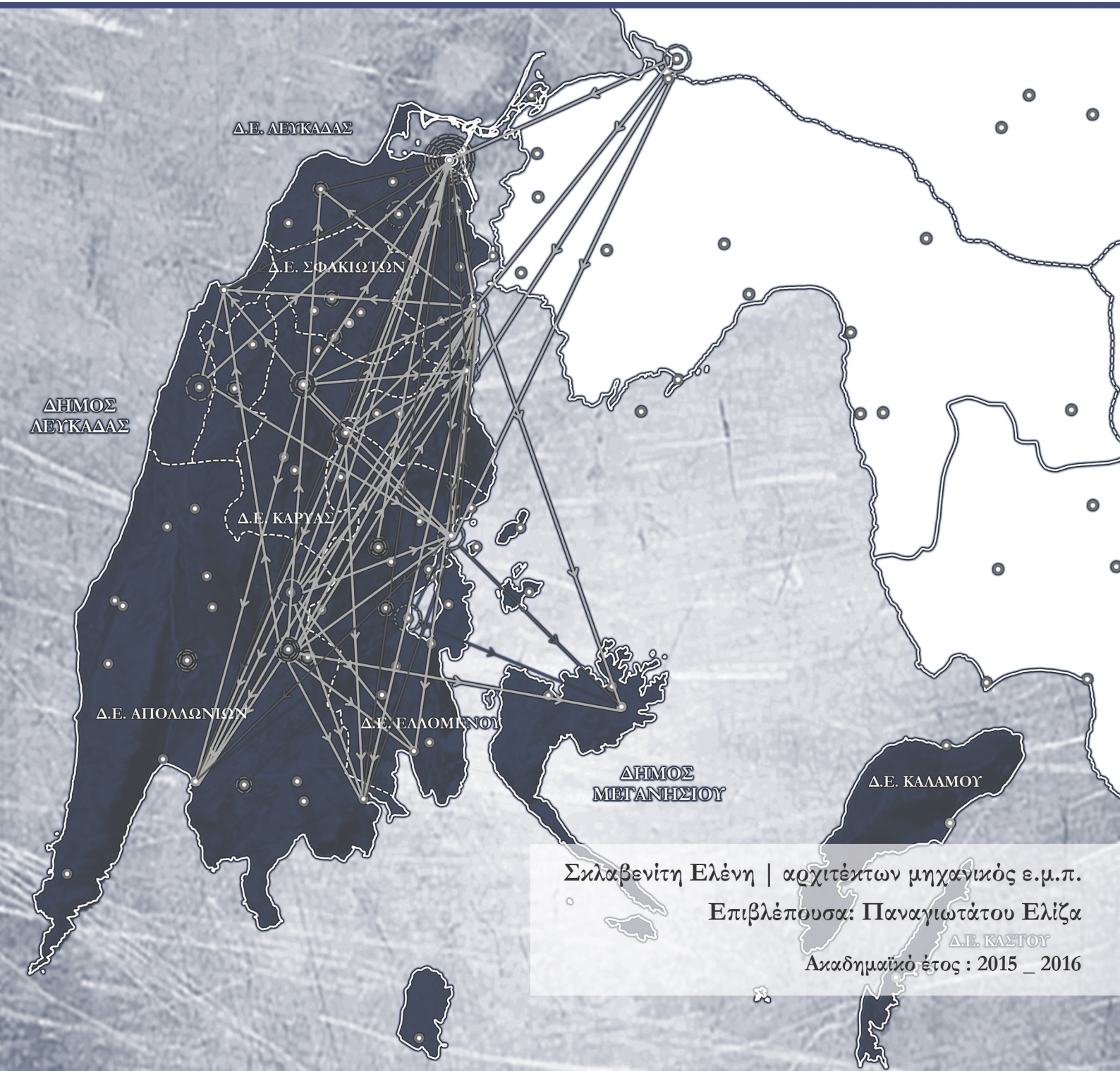

Από την αναζήτηση παραγωγικών πλεγμάτων στο
σχεδιασμό πολυλειτουργικών περιοχών | η περίπτωση της Π.Ε. Λευκάδας

Σκλαβενίτη Ελένη | αρχιτέκτων μηχανικός ε.μ.π.
Επιβλέπουσα: Παναγιωτάτου Ελίζα
Δ.Ε. ΚΑΣΤΟΥ
Ακαδημαϊκό έτος : 2015 _ 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κεφάλαιο 0.1 | Εισαγωγικά _ Υπόθεση εργασίας

σελ. 1 έως 6

Κεφάλαιο 0.2 | Η Π.Ε. Λευκάδας ως «πεδίο» πολυλειτουργικής θεώρησης

σελ. 7 έως 22

Κεφάλαιο 0.3 | Εστιάζοντας στο «δείκτη» της παραγωγικής βάσης

σελ. 23 έως 43

Κεφάλαιο 0.4 | Προς αναζήτηση παραγωγικών πλεγμάτων

σελ. 44 έως 47

Κεφάλαιο 0.5 | Πρωταρχικά συμπεράσματα της έρευνας πεδίου

σελ. 48 έως 59

Κεφάλαιο 0.6 | Σύνδεση των δεδομένων της έρευνας πεδίου με το χώρο

σελ. 60 έως 116

Μέρος Α _ σελ. 60 έως 69

Μέρος Β _ σελ. 70 έως 116

Κεφάλαιο 0.7 | Διατύπωση γενικών κατευθύνσεων δράσης

σελ. 117 έως 127

Κεφάλαιο 0.8 | Επαναφέροντας το κεντρικό ερώτημα της διερεύνησης

σελ. 128 έως 137

Βιβλιογραφία | Αναφορές

σελ. 138 έως 143

0.1 | Εισαγωγικά _ Υπόθεση εργασίας

Η παρούσα έρευνα ειπονήθηκε ως διπλωματική εργασία στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος της Αρχιτεκτονικής Σχολής του Ε.Μ.Π. «Αρχιτεκτονική | Σχεδιασμός του Χώρου», στην κατεύθυνση Β' : «Πολεοδομία | Χωροταξία», και πραγματεύεται το ζήτημα της πολυλειτουργικής θεώρησης του χώρου, όπως αυτό αναδεικνύεται, κατά προτεραιότητα, μέσα από την παραγωγική δομή ενός τόπου. Ως χωρική ενότητα αναφοράς της έρευνας επιλέχθηκε η Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας.

Αφετηρία της διερεύνησης υπήρξε ο προβληματισμός που ανακύπτει λαμβάνοντας υπόψη τις διαστάσεις του φαινομένου της μονοκαλλιέργειας του τουρισμού, τόσο σε εθνικό επίπεδο, όσο και σε επίπεδο περιοχής μελέτης, αφενός σε σχέση με τους μετασχηματισμούς της παραγωγικής βάσης που αυτό συνεπάγεται, αφετέρου δε σε ότι αφορά τις ενδεχόμενες επιπτώσεις της εν λόγω μονοδιάστατης προσέγγισης, στο χώρο. Προς την κατεύθυνση συγκρότησης του παραπάνω αρχικού προβληματισμού συνέβαλε σημαντικά το αντιφατικό γεγονός της αύξησης των αναφορών [κυρίαρχος λόγος, Τοπικές αρχές] και των νομοθετημάτων που σχετίζονται με τις εναλλακτικές μορφές τουρισμού και την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, [ενσωματώνοντας κατά κανόνα αντίστοιχες κατευθύνσεις της Ε.Ε.], από το 2010 και μετά, την περίοδο δηλαδή εκείνη που στην πράξη η εφαρμογή αυτών αντιμετωπίζεται ως «πολυτέλεια» λόγω του «κατεπείγοντος» της κρίσης.

Αναλυτικότερα, εξετάζοντας από τη μία, το δυσμενές κοινωνικο-οικονομικό πλαίσιο καθημερινής διαβίωσης που διαμορφώθηκε στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια, από την άλλη δε, την ιδιαίτερη έμφαση που αποδόθηκε στον τομέα του τουρισμού, ο οποίος αποτελεί πλέον κυρίαρχο οικονομικό πόρο, το βασικό ερώτημα που γεννάται αφορά ουσιαστικά το πόσο εφικτή|ή το υπό ποιες προϋποθέσεις θα ήταν ενδεχομένως στην πραγματικότητα εφικτή, η «ψύχραιμη» διαχείριση του τουρισμού, σε σχέση με την ήπια εκμετάλλευση του χώρου, σε μια περίοδο που η επιβίωση αποτελεί το βασικό ζητούμενο και συναρτάται απόλυτα εν τέλει από την «ένταση» της τουριστικής δραστηριότητας.

Αξίζει βέβαια να σημειωθεί ότι, τόσο οι «πρακτικές» υπερεκμετάλλευσης του χώρου και επιβάρυνσης του φυσικού περιβάλλοντος, όσο και το αποτέλεσμα της μονοκαλλιέργειας του τουρισμού σε αρκετές περιοχές του ελλαδικού χώρου, δεν οφείλονται στην οικονομική κρίση, αλλά σε συνολικότερες και μακροχρόνιες διαδικασίες μετασχηματισμών και επιμέρους κεντρικών επιλογών που οδήγησαν προς αυτή την κατεύθυνση, παραμερίζοντας και καταργώντας ουσιαστικά κάθε έννοια πολυλειτουργικής οργάνωσης, και κατ' επέκταση διαχείρισης, του χώρου. Στο πλαίσιο αυτό, η οικονομική κρίση συγκροτεί την καταλυτική εκείνη συνθήκη, που, μέσω της όξυνσης των αντιθέσεων και των προβλημάτων, επιδεινώνει την προϋπάρχουσα κατάσταση, αναδεικνύοντας στο έπακρο τις αδυναμίες και τα αδιέξοδα στα οποία έχει οδηγηθεί η ελληνική κοινωνία.

Αναλογικά, εστιάζοντας στο νησί της Λευκάδας, διερωτάται εύλογα κανείς πως είναι δυνατόν να προσδοκάται «ορθή» οργάνωση και αξιοποίηση του τουρισμού με σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον εν καιρώ κρίσης, όταν σταδιακά ο τόπος εξαρτάται όλο και περισσότερο από αυτόν, ενώ, διαχρονικά, ακόμα και σε περιόδους θεωρητικής «οικονομικής ευημερίας», δεν υπήρξαν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά δείγματα, σε ότι αφορά τον τρόπο με τον οποίο η τοπική κοινωνία καλλιέργησε την περιβαλλοντική της συνείδηση και κατανόησε|ενσωμάτωσε την τουριστική δραστηριότητα στην κοινωνική και οικονομική ζωή του νησιού. Ο τουρισμός προωθήθηκε ως η «ευκαιρία» εκείνη της ταχείας και απόλυτα κερδοφόρας «ανάπτυξης», χωρίς να προηγηθεί η παιδεία της κοινωνίας για τον τρόπο με τον οποίο θα έπρεπε να τον

υποδεχθεί. Αποτέλεσμα του «μονόδρομου» της τουριστικής ανάπτυξης υπήρξε η σταδιακή συρρίκνωση του πλέγματος της τοπικής οικονομίας, μέσω της δημιουργίας μονομερών εξαρτήσεων και συγκεντρωτικών δομών. Στο πλαίσιο αυτής της διαδικασίας: α. κάθε άλλη δραστηριότητα συνεχώς χάνει έδαφος και με τον καιρό εκλείπει ή αποκτά άμεση εξάρτηση από τον τουρισμό και β. ο ίδιος ο κάτοικος, εστιάζοντας αποκλειστικά και με συγκεκριμένο τρόπο, σε ένα μόνο τομέα δραστηριοποίησης, καταργεί το φάσμα των δυνατοτήτων που του παρέχει ο τόπος μέσω της πολυμορφίας του, ακόμη και σε ότι αφορά την πολύπλευρη προσέγγιση της τουριστικής δραστηριότητας, η οποία καλλιεργείται μονοδιάστατα και σε βάρος του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου. Μοιάζει δηλαδή η πολυμορφία του τόπου [όπως αυτή ορίζεται ακολούθως] και οι προοπτικές πολυλειτουργικής ανάπτυξης που προκύπτουν μέσα από αυτήν, να μη γίνονται πρακτικά αντιληπτές από τους κατοίκους, οι οποίοι ενδεχομένως δεν τις αξιοποιούν, όχι απαραίτητα γιατί τις απορρίπτουν ως επιλογή, αλλά γιατί ίσως πλέον δε συνειδητοποιούν την ύπαρξή τους.

Στον αντίποδα της επικρατούσας αυτής λογικής, συνθέτοντας παράλληλα το όραμα για τον τόπο, η παρούσα εργασία διερευνά την έννοια της «πολυλειτουργικότητας», ως το χαρακτηριστικό εκείνο που, αν αναπτυχθεί ή και ενισχυθεί [εφόσον διαπιστωθεί ότι υπάρχει], δύναται ενδεχομένως [αν όχι να αποτρέψει], να αντισταθμίσει το φαινόμενο της μονοκαλλιέργειας του τουρισμού, χτίζοντας τις άμυνες της τοπικής κοινωνίας προς αυτό και περιορίζοντας έτσι την όξυνση των όποιων αντιθέσεων [κοινωνικών, οικονομικών, χωρικών] ανιχνεύονται.

Προσεγγίζοντας εννοιολογικά τον όρο, επισημαίνεται ότι, ως «πολυλειτουργικότητα», [στο πλαίσιο της διερεύνησης] προσδιορίζεται η διαδραστική εκείνη συνθήκη της πολύπλευρης διαχείρισης του χώρου μέσω της διαμόρφωσης «πλεγμάτων»: συνόλων αλληλεξαρτούμενων σχέσεων [χωρικών και μη | υλικών και άυλων] που εμπλέκουν επιμέρους οριζόντιες δικτυώσεις.

Προς την ίδια κατεύθυνση, αντιπαράβάλλοντας την έννοια του δικτύου με την έννοια του πλέγματος, σημειώνεται ότι η συγκρότηση ενός δικτύου αφορά [στην παρούσα εργασία] την ανάπτυξη συνδέσεων, αμφίδρομων και μη, μεταξύ ομογενών στοιχείων [υποκειμένων, δραστηριοτήτων, δεδομένων], ενώ η διαμόρφωση ενός πλέγματος περιλαμβάνει το σύνολο των συνδέσεων που μπορεί να προκύπτουν από την «αλληλεπίδραση» και ενδεχομένως «αλληλοεπικάλυψη» των εμπλεκόμενων, κατά περίπτωση, δικτύων.

Σε αυτή την ερμηνευτική βάση, η «πολυλειτουργικότητα», αναλυόμενη σε «πολυλειτουργικά πλέγματα», είναι η συνισταμένη εκείνη των διαμορφούμενων αλληλεξαρτήσεων, που αξιοποιεί το σύνολο δυνατοτήτων κάθε τόπου, όπως αυτές πηγάζουν από τα ίδια τα εγγενή χαρακτηριστικά του, από την «πολυμορφία» του. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι η «πολυμορφία» της Π.Ε. Λευκάδας, που ουσιαστικά συντίθεται από την ποικιλομορφία του φυσικού περιβάλλοντος [φυσικά τοπία, γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά, εγγύτητα στην Ηπειρωτική Ελλάδα] και τις επιμέρους όψεις του πολιτιστικού αποθέματος του τόπου, καθορίζει εν τέλει το είδος και τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της «πολυλειτουργικότητας» ως υφιστάμενης, [εφόσον εντοπιστεί] ή δυνάμει τοπικής συνθήκης.

Σύμφωνα με τα όσα διατυπώθηκαν, η παρούσα διερεύνηση επιζητά ουσιαστικά την ανάπτυξη «πολυλειτουργικών» περιοχών με στόχο τη συγκρότηση ενός ευρύτερου ενδογενούς πλέγματος τοπικής οικονομίας, που θα απαρτίζεται ουσιαστικά από τα επιμέρους οικονομικά δίκτυα των εν λόγω περιοχών, και που θα μπορεί να λειτουργεί παράλληλα και σε συνεργασία με τον τομέα του τουρισμού, χωρίς να εξαρτάται

αποκλειστικά από αυτόν. Η σταδιακή και σχετική αυτονομία του εσωτερικού αυτού πλέγματος, μέσω της συνεχούς διεύρυνσής του [εξωστρέφεια, διασυνδέσεις εκτός των ορίων του νησιού, πολλαπλότητα αμφίπλευρων σχέσεων], αποσκοπεί, καταρχήν, στη διασφάλιση της αξιοπρεπούς επιβίωσης των κατοίκων, ως μείζονος ζητούμενου εν μέσω κρίσης.

Σε δεύτερο επίπεδο, λαμβάνοντας υπόψη ότι η πολυλειτουργικότητα, βάσει του τρόπου με τον οποίο ερμηνεύεται στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, συνδέεται εξορισμού με τις έννοιες της αλληλεπίδρασης, της σύνθεσης, της δικτύωσης, της συνεργασίας σε επίπεδο δεδομένων, υποκειμένων, δραστηριοτήτων κ.τ.λ., μήπως η ενίσχυση αυτής συμβάλλει εκ των πραγμάτων στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και κατ' επέκταση του «συλλογικού», ως τρόπου ζωής της τοπικής κοινωνίας (;) Ταυτόχρονα, μήπως η άρρηκτη σύνδεση που περιγράφηκε ως άνω μεταξύ της πολυλειτουργικής διαχείρισης του χώρου και της πολυμορφίας αυτού, υποβοηθούν την κοινωνία να συνειδητοποιήσει σταδιακά την αναγκαιότητα προστασίας και διαφύλαξης των στοιχείων [φυσικών και πολιτιστικών] που συγκροτούν την ταυτότητα του τόπου, αναδεικνύοντας τον άμεσο συσχετισμό τους με το ζητούμενο της επιβίωσης (;)

Μέσω της συλλογιστικής αυτής, αναδεικνύεται ο άμεσος συσχετισμός του πρωταρχικού προβληματισμού της διερεύνησης, περί του εφικτού ή όχι της στροφής προς ένα πιο «συνετό» [σε σχέση με τον περιορισμό των επιπτώσεων αυτού στο φυσικό | πολιτιστικό τοπίο της υπό μελέτη Π.Ε.], τρόπο δραστηριοποίησης στον τομέα του τουρισμού, με το κεντρικό ερώτημα πάνω στο οποίο δομείται η εργασία, που διατυπώνεται εν τέλει ως εξής:

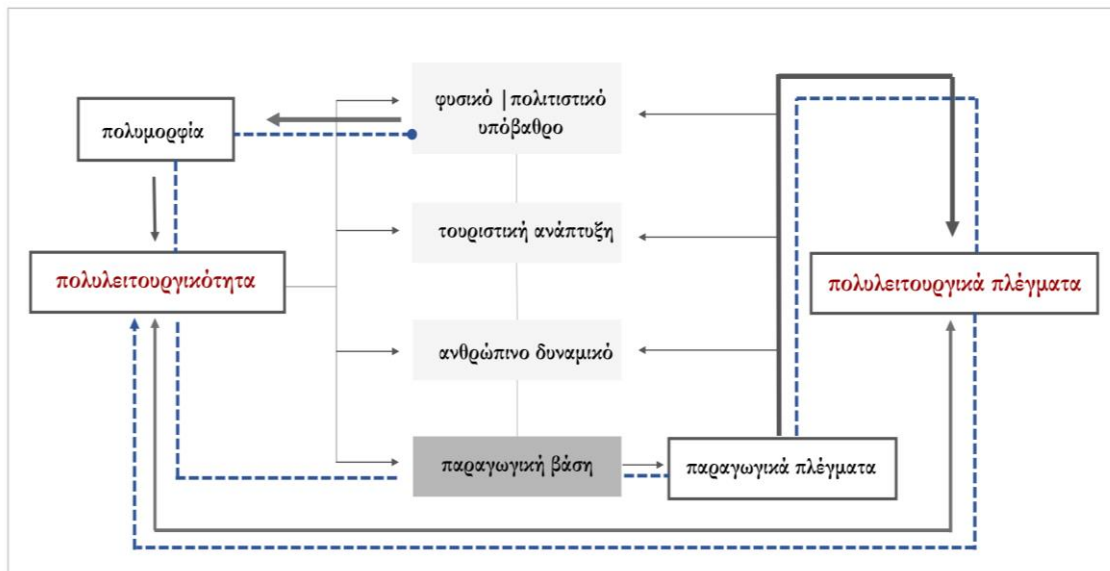
«Υπάρχει δυνατότητα ανάπτυξης πολυλειτουργικών πλεγμάτων υπό το πρίσμα της σύγχρονης κοινωνικο – οικονομικής κρίσης;»

Στη βάση του εν λόγω ερωτήματος, η διερεύνηση εξελίσσεται με γνώμονα την αναζήτηση ιχνών ή ενδεχομένως θυλάκων πολυλειτουργικότητας, ή ακόμα και περιοχών εντός της Π.Ε. Λευκάδας, που συγκεντρώνουν τις προϋποθέσεις εκείνες για την ανάπτυξή της, ορίζοντας ως επιμέρους «δείκτες», σε ότι αφορά τις προοπτικές πολυλειτουργικής θεώρησης της εκάστοτε περιοχής: την παραγωγική βάση, το ανθρώπινο δυναμικό, την τουριστική ανάπτυξη όπως επίσης το φυσικό και πολιτιστικό της τοπίο [υπόβαθρο | απόθεμα]. Οι «δείκτες» αυτοί εξετάζονται τόσο σε επίπεδο ενεργού, όσο και σε επίπεδο λανθάνοντος δυναμικού, σε μια προσπάθεια συνδυασμού των δεδομένων της υφιστάμενης κατάστασης με τις, κατά περίπτωση, μελλοντικές δυνατότητες.

Σε ότι αφορά τη μεθοδολογία προσέγγισης του ζητήματος, επισημαίνονται οι διαδοχικές εναλλαγές της αναλυτικής και συνθετικής θεώρησης αυτού στις επιμέρους εμπλεκόμενες κλίμακες [χωρικής και εννοιολογικής] αναφοράς, με στόχο τη μετάβαση από το «αφηρημένο» των εννοιών σε συγκεκριμένα δεδομένα του χώρου, η οποία επιχειρείται μέσω του ακόλουθου συλλογισμού:

- Ο προσδιορισμός τυχόν [υφιστάμενων ή δυνάμει όπως περιγράφεται ως άνω], εκφράσεων πολυλειτουργικότητας, ανάγεται στον εντοπισμό [υφιστάμενων ή δυνάμει], πολυλειτουργικών πλεγμάτων εντός της περιοχής μελέτης. Με αφετηρία τους «δείκτες» πολυλειτουργικότητας, τα εν λόγω πολυλειτουργικά πλέγματα αναλύονται σε επιμέρους δίκτυα < πλέγματα, σχετιζόμενα κατ' αντιστοιχία με την παραγωγική βάση, το ανθρώπινο δυναμικό την τουριστική ανάπτυξη και το φυσικό | πολιτιστικό υπόβαθρο του τόπου.

- Εστιάζοντας στο «δείκτη» της παραγωγικής βάσης, ως το πρώτο βήμα της αναζήτησης πολυλειτουργικών πλεγμάτων ορίζεται αρχικά η αναζήτηση υφιστάμενων παραγωγικών πλεγμάτων, που οργανώνεται από το «γενικό» στο «ειδικό» ως εξής:
 - _ Η πολυμορφία του νησιού της Λευιάδας αποτελεί εύφορο έδαφος για την ανάπτυξη «παραγωγικής πολυμορφίας», νοώντας τη συνθήκη «συνύπαρξης» διαφορετικών εκφάνσεων παραγωγικής δραστηριότητας.
 - _ Προσδιορίζοντας το στοιχείο της διάδρασης ως ειδοποιό διαφορά μεταξύ των εννοιών της «συνύπαρξης» και της «αλληλεπίδρασης», αναζητάται η «αλληλεπίδραση» ως ενεργητική διαδικασία μεταξύ των επιμέρους διαφορετικών όψεων παραγωγικής δραστηριότητας, ώστε να μεταβεί κανείς από την «παραγωγική πολυμορφία» στον εντοπισμό «παραγωγικών πλεγμάτων».
- Η σύνδεση των εν λόγω παραγωγικών πλεγμάτων με το χώρο, αποτελεί το ενδιάμεσο στάδιο προς τη σύνδεση της ίδιας της έννοιας της πολυλειτουργικότητας με την περιοχή μελέτης, μέσω της «επαναφοράς» των λοιπών «δεικτών» και της, εστιασμένης πλέον χωρικά, ανασύνθεσης του συνόλου των δεδομένων.

Διάγραμμα 1. Η πορεία συλλογισμού ως μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας.

Στη βάση αυτή, επιχειρώντας μια συνοπτική θεώρηση της εργασίας, μέσα από την ακολουθία των ίδιων των σταδίων της έρευνας, διατυπώνονται τα εξής:

Με αφετηρία το κεφάλαιο 0.2, η περιοχή μελέτης εξετάζεται μέσα από τους «δείκτες» πολυλειτουργικότητας, έτσι ώστε να συγκροτηθεί αρχικά η «γενική εικόνα», ως σύνθεση των επιμέρους αντίστοιχων χαρακτηριστικών. Στο στάδιο αυτό, τεκμηριώνονται οι ισχυρισμοί της υπόθεσης εργασίας, σε ότι αφορά α. τον προσδιορισμό της «πολυμορφίας» [φυσικής|πολιτιστικής], ως εγγενούς γνωρίσματος του τόπου και β. την επικρατούσα συνθήκη μονοκαλλιέργειας του τουρισμού, και κατ' επέκταση τη μη εκμετάλλευση του εν λόγω συγκριτικού πλεονεκτήματος της πολυμορφίας, σε επίπεδο πολλαπλών δυνατοτήτων διαχείρισης του χώρου.

Στο κεφάλαιο 0.3, η διερεύνηση επικεντρώνεται στο «δείκτη» της παραγωγικής βάσης, εντοπίζοντας αφενός τις μεταλλαγές που υπέστη η παραγωγική δομή της περιοχής μελέτης στο πέρασμα των χρόνων, αφετέρου δε το εξαιρετικά πολύπλοκο σύστημα

αλληλοσυσχετίσεων που συνθέτουν διαχρονικά το κοινωνικό – οικονομικό υπόβαθρο πάνω στο οποίο οικοδομήθηκε εν τέλει η σημερινή της εικόνα.

Με αυτά τα εφόδια, η έρευνα μετατοπίζεται στο πεδίο, προκειμένου αρχικά να αναζητήσει υφιστάμενα παραγωγικά πλέγματα, και εν συνεχεία να προσδιορίσει το σύνολο των δικτυώσεων [οικονομικών, κοινωνικών, χωρικών και α-χωρικών] από τις οποίες συγκροτούνται, όπως επίσης τον τρόπο με τον οποίο αυτά «μορφοποιούνται» και «λειτουργούν». Η μεθοδολογία οργάνωσης της έρευνας πεδίου, μέσω της διαδικασίας διεξαγωγής συνεντεύξεων, περιγράφεται αναλυτικά **στο κεφάλαιο 0.4**.

Τα κεφάλαια 0.5 και 0.6 συνθέτουν ουσιαστικά τα συμπεράσματα της έρευνας πεδίου, που κρίθηκε σκόπιμο να παρουσιαστούν ομαδοποιημένα σε δύο επιμέρους φάσεις. Αναλυτικότερα, το κεφάλαιο 0.5 περιλαμβάνει τα «πρωτογενή» συμπεράσματα της εμπειρίας που αποκτήθηκε στο πεδίο, μέσω των οποίων αναδεικνύεται ως κυρίαρχο πρόβλημα της περιοχής μελέτης, η «φυσιογνωμία» της ίδιας της τοπικής κοινωνίας, κυρίως σε ότι αφορά τη νοοτροπία βάσει της οποίας οι κάτοικοι δραστηριοποιούνται στο χώρο.

Το κεφάλαιο 0.6: αρχικά συνδέει τις πληροφορίες που αντλήθηκαν από τη διαδικασία των συνεντεύξεων με το χώρο, στις διαφορετικές κλίμακες αναφοράς αυτού, εστιάζοντας ειδικότερα, στις συνδέσεις που εντοπίζονται με συγκεκριμένους οικισμούς της Π.Ε. Αναδεικνύονται έτσι μέσω διαδοχικών απεικονίσεων «σύνολα οικισμών», που δεδομένης της πύκνωσης του παραγωγικού δυναμικού, επιλέγονται προκειμένου να μελετηθούν και να «αξιολογηθούν» συγκριτικά, ως προς τη «δυναμική» τους σε σχέση με τους τέσσερις «δείκτες» πολυλειτουργικότητας. Σε δεύτερο χρόνο, επαναφέρει το κεντρικό συμπέρασμα του κεφαλαίου 0.5 προκειμένου να «απεργλωτίσει» την έρευνα από το αδιέξοδο στο οποίο οδηγείται λόγω της εξαιρετικά πολύπλοκης και ανομοιογενούς, [ως προς τους επιμέρους δείκτες], εικόνας που συντίθεται μέσω της παραπάνω συγκριτικής θεώρησης. Στη βάση του εν λόγω συμπεράσματος, επιχειρείται η αναπροσαρμογή της αρχικής μεθοδολογικής προσέγγισης, δεδομένου ότι, **το ζήτημα της πολυλειτουργικής θεώρησης του χώρου ανάγεται πλέον στην αναζήτηση του ανθρώπινου εκείνου πλέγματος που θα μπορέσει να ενδυναμώσει τα υφιστάμενα παραγωγικά**. Αναδεικνύεται έτσι η αναγκαιότητα διεξαγωγής ενός δεύτερου κύκλου έρευνας στο πεδίο, που αυτή τη φορά δεν αναζητεί παραγωγικά, αλλά πρωτίστως ανθρώπινα δίκτυα < πλέγματα.

Στη βάση της συνδυαστικής θεώρησης των συμπερασμάτων των κεφαλαίων 0.5 & 0.6, εστιάζοντας ειδικότερα στα προβλήματα που ανιχνεύτηκαν στην περιοχή μελέτης, και ενσωματώνοντας ως σενάριο υποθέσεων [αφού στο χρονικό πλαίσιο της παρούσας διερεύνησης δεν κατέστη δυνατό να διεξαχθεί], το δεδομένο ενός νέου κύκλου έρευνας πεδίου, **στο κεφάλαιο 0.7** διατυπώνεται ένα σύνολο «πρωταρχικών» κατευθύνσεων δράσης, που εναλλάσσονται μεταξύ συνολικής και στοχευμένης [χωρικά και τομεακά] δραστηριοποίησης, με απώτερο στόχο το «όραμα» της πολυλειτουργικής διαχείρισης.

Το κεφάλαιο 0.8 ολοκληρώνει τη διερεύνηση, επαναφέροντας το συλλογισμό του κεντρικού ερωτήματος αυτής περί του εφικτού ή όχι της «...ανάπτυξης πολυλειτουργικών πλεγμάτων εν καιρώ οικονομικής κρίσης», έτσι ώστε να διατυπωθεί εν τέλει η σχετική «θέση» της εργασίας, λαμβάνοντας υπόψη, πλέον των όσων αναλύθηκαν στα κεφάλαια 02 έως 07, το ρόλο του «κεντρικού» σχεδιασμού και τα δεδομένα της ιδιαίτερης συνθήκης της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας.

Ο παραπάνω τρόπος αφηγηματικής οργάνωσης της εργασίας σε κεφάλαια, αναδεικνύει, αφενός την εξέλιξη της διαδικασίας της έρευνας, μέσα από το σύνολο των αναδιαρθρώσεων και διαδοχικών επαναπροσδιορισμών που ενσωματωθήκαν σε αυτήν, αφετέρου δε το πλέγμα των παράλληλων, [άμεσα ή έμμεσα σχετιζόμενων με το κύριο ερώτημα της διερεύνησης],

προβληματισμών | ερωτημάτων που προκύπτουν [και που δε δύναται να εξαντληθούν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, λαμβάνοντας υπόψη το εύρος του φάσματος των αλληλεπιδράσεων που πηγάζουν μέσα από την ίδια την πολλαπλότητα της έννοιας της πολυλειτουργικότητας].

Κλείνοντας, σημειώνεται ότι η παρούσα μελέτη, υποβοηθάται σημαντικά από το θεωρητικό υπόβαθρο και τις επιμέρους έρευνες εργασιών που ειπονήθησαν στο πλαίσιο των ελάχιστων μαθημάτων του μεταπτυχιακού προγράμματος, και σηματοδοτεί την ολοκλήρωση ενός «κύκλου» που είχε ως στόχο να κατανοήσει τους περίπλοκους μηχανισμούς της [συν] κατοίκησης στο χώρο, μέσα από επιμέρους διαφορετικές οπτικές θεώρησης αυτής.

0.2 | Η Π.Ε. Λευκάδας ως «πεδίο» πολυλειτουργικής θεώρησης

Στο παρόν κεφάλαιο της έρευνας, επιχειρείται η προσέγγιση της περιοχής μελέτης υπό το πρίσμα της ίδιας της έννοιας της πολυλειτουργικότητας, και συγκεκριμένα η «ανάγνωση» αυτής μέσα από τη συνοπτική περιγραφή των γενικών χαρακτηριστικών της, σε ότι αφορά καθέναν από τους «δείκτες» πολυλειτουργικής θεώρησης. [βλ. υπόθεση εργασίας]

Συνδέοντας αρχικά την περιοχή μελέτης με το χώρο:

Η Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, σύμφωνα με το πρόγραμμα Καλλικράτης υπάγεται στην Περιφέρεια Ιονίων Νήσων [ΠΙΝ], και συγκροτείται από τους Δήμους Λευκάδας και Μεγανησίου. Ο Δήμος Λευκάδας, υποδιαιρείται σε επτά Δημοτικές Ενότητες και περιλαμβάνει γεωγραφικά την ομώνυμη νήσο, τα μικρότερα νησιά Κάλαμος, Καστός και τις νησίδες Μαδουρή, Χελώνη και Τσοκάρι. Το Μεγανήσι, μαζί με τις νησίδες Σκορπιός, Σκορπίδι, Σπάρτη, Θηλειά και Κυθρός, συναποτελούν το Δήμο Μεγανησίου.

Η **Λευκάδα** αποτελεί το τέταρτο σε μέγεθος νησί του Ιονίου Πελάγους, με συνολική έκταση 302,5 τ. χλμ. και ακτογραμμή μήκους 117 χλμ. περίπου. Βρίσκεται στο νησιωτικό σύμπλεγμα των Επτανήσων, μεταξύ Κέρκυρας | Παξών , στο βορρά, και Ιθάκης | Κεφαλονιάς, στο νότο.

Η ιδιομορφία της εγγύτητας του νησιού στην Ηπειρωτική Ελλάδα, αποτελεί ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά του τόπου, και, όπως αναλύεται ειτενώς στη συνέχεια, σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης της ταυτότητάς του στο πέρασμα των χρόνων. Η Λευκάδα διαχωρίζεται από την Ακαρνανία με τεχνητό κανάλι [Δίαυλος] και ενώνεται με αυτήν μέσω πλωτής γέφυρας συνεχούς ροής, μήκους 50 μ. περίπου. Πρόκειται στην πραγματικότητα για ένα νησί, που συνδέεται οδικά με την Ηπειρωτική Ελλάδα, αμβλύνοντας, αν όχι καταργώντας ουσιαστικά, το πρόβλημα της απομόνωσης που αντιμετωπίζουν οι λοιπές νησιωτικές περιοχές της χώρας.

Μεταξύ των ακτών της Λευκάδας και της Ακαρνανίας μεσολαβούν τα αβαθή νερά των λιμνοθαλασσών Παλιώνης και Αυλαίμονα, που ανήκουν στο ευρύτερο δίκτυο υγροτόπων του Αμβρακικού. Πρωτεύουσα της Περιφερειακής Ενότητας και έδρα του Δήμου Λευκάδας είναι η ομώνυμη πόλη, διοικητικό και οικονομικό κέντρο της νήσου. Χωροθετείται στο βορειότερο άκρο της, σε άμεσο συσχετισμό με τη γέφυρα εισόδου και τον αρχαιολογικό χώρο του Κάστρου της Αγίας Μαύρας.

Ο Κάλαμος και ο Καστός, με έκταση 25 τ. χλμ. και 5,9 τ.χλμ. αντίστοιχα, βρίσκονται στα νοτιοανατολικά της Λευκάδας, μεταξύ των ακτών της Ακαρνανίας και του Μεγανησιού. Η πρόσβαση στα νησιά πραγματοποιείται δια θαλάσσης, μέσω του οικισμού Μύτικας της Αιτωλοακαρνανίας. Το Μεγανήσι, με έκταση 22,356 τ.χλμ., είναι το μεγαλύτερο του συμπλέγματος των Πριγκηπονήσων¹. Η πρόσβαση σε αυτό γίνεται από τη Λευκάδα, είτε μέσω οχηματογωγού πλοίου από τον οικισμό Νυδρί, των ανατολικών ακτών της, είτε μέσω επιβατικού, από το λιμάνι της πόλης. Με εξαίρεση τη νησίδα του Σκορπιού, βάσει των δεδομένων της απογραφής του 2011, οι λοιπές νησίδες της Π.Ε. είναι ακατοίχητες.

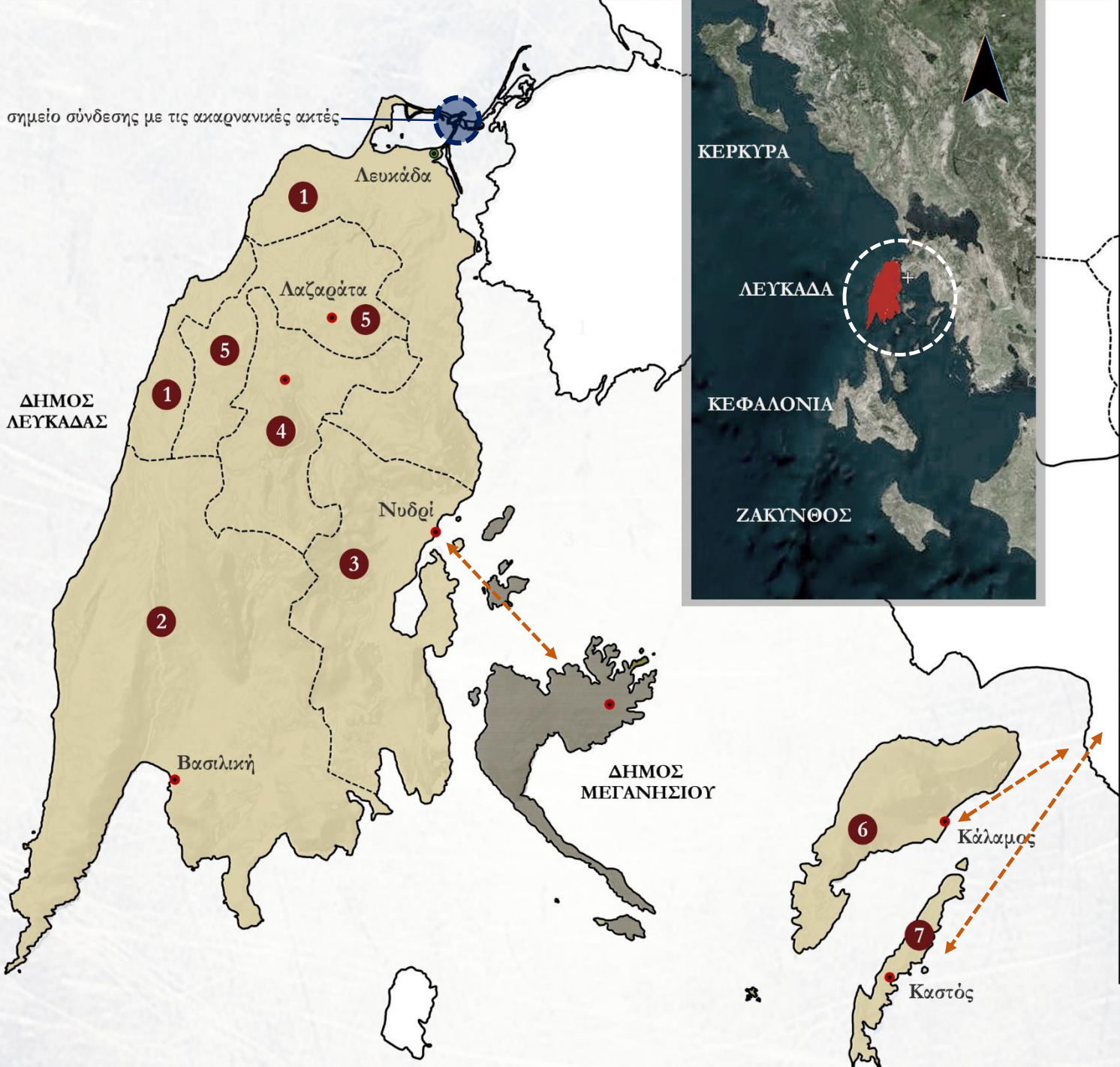
¹ Πρόκειται για τις νησίδες Μεγανήσι, Σκορπιός, Σκορπίδι, Σπάρτη, Μαδουρή, Χελώνη και Τσοκάρι. Τα Πριγκηπονήσια, μαζί με τα νησιά Κάλαμος, Καστός, Αρχούδι και Άτοκος αποτελούν το ευρύτερο νησιωτικό σύμπλεγμα των Τηλεβοΐδων Νήσων. Σημειώνεται ότι οι νήσοι Αρχούδι και Άτοκος υπάγονται διοικητικά στον Καλλικρατικό Δήμο Ιθάκης, της Π.Ε. Κεφαλονιάς. Πηγή: www.el.wikipedia.org

Εικόνα 1. Συνολική άποψη της εισόδου στο νησί της Λευκάδας. Διακρίνονται το Κάστρο της Αγίας Μαύρας και η πλωτή γέφυρα, η περιοχή των λιμνοθαλασσών εκατέρωθεν του Διαύλου και στο βάθος η πόλη | Πηγή: www.skaikairos.gr _ Ίδια επεξεργασία

Εικόνα 2. Η ευρύτερη περιοχή της εισόδου στο νησί σε υπόβαθρο εικόνας δορυφόρου | Πηγή: Google Earth _ Ίδια επεξεργασία

ΧΑΡΤΗΣ 1

Η διοικητική διαίρεση της Π.Ε. Λευκάδας σε Δήμους και Δημοτικές Ενότητες [πρόγραμμα Καλλικράτης]

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

	Δήμος Λευκάδας		οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
	Δήμος Μεγανησιού		οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
	Δ.Ε. Λευκάδας		όριο Δημοτικής Ενότητας
	Δ.Ε. Απολλωνίων		όριο Δήμου
	Δ.Ε. Ελλομένου		ακτοπλοϊκή σύνδεση
	Δ.Ε. Καρυάς		
	Δ.Ε. Σφακιωτών		
	Δ.Ε. Καλάμου		
	Δ.Ε. Καστού		

0 1000 5000 10000

Έχοντας ορίσει ως επιμέρους «δείκτες» πολυλειτουργικής θεώρησης ενός τόπου [βλ. κεφ.1]: το φυσικό | πολιτιστικό περιβάλλον, το ανθρώπινο δυναμικό, την παραγωγική βάση και την τουριστική ανάπτυξη, συντίθεται ακολούθως μια πρώτη, συνολική εικόνα της Π.Ε., ως συνισταμένη των δεδομένων που αντιστοιχούν σε καθέναν από αυτούς. Τα εν λόγω δεδομένα, στη φάση αυτή της έρευνας, προκύπτουν κατά κύριο λόγο από τα διαθέσιμα δευτερογενή στοιχεία, όπως επίσης τη βιβλιογραφική και διαδικτυακή έρευνα, με κύρια κλίμακα χωρικής αναφοράς το σύνολο της περιοχής μελέτης, την Π.Ε. Λευκάδας, ως μέρος της ευρύτερης χωρικής ενότητας της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων στην οποία ανήκει.

_ φυσικό | πολιτιστικό τοπίο

Με αφετηρία την έννοια της πολυμορφίας, που σύμφωνα με την υπόθεση εργασίας «...ουσιαστικά συντίθεται από την ποικιλομορφία του φυσικού περιβάλλοντος ... και τις επιμέρους όψεις του πολιτιστικού αποθέματος του τόπου», διερευνάται αρχικά, το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της περιοχής μελέτης, ως τεκμήριο του ίδιου του χαρακτηριστικού της πολυμορφίας της. Αναλυτικότερα:

Σε ότι αφορά το φυσικό περιβάλλον του τόπου, το κυρίαρχο ίσως γνώρισμα της Π.Ε., και ένα από τα βασικότερα στοιχεία της φυσιογνωμίας της, είναι η ποικιλομορφία των διαφορετικών τοπικών ενότητων που συναντά κανείς σε ολόκληρη την έκτασή της. Πρόκειται για μια γρήγορη εναλλαγή εικόνων, και κατ' επέκταση ποιοτικών χαρακτηριστικών, προσαρμοσμένη στη μικρή κλίμακα της εδαφικής έκτασης των νησιών που περιλαμβάνονται και συνθέτουν το «όλο» της περιοχής μελέτης, η ομορφιά του οποίου πηγάζει εν τέλει μέσα από την πολυπλοκότητα της ίδιας του της έκφρασης.

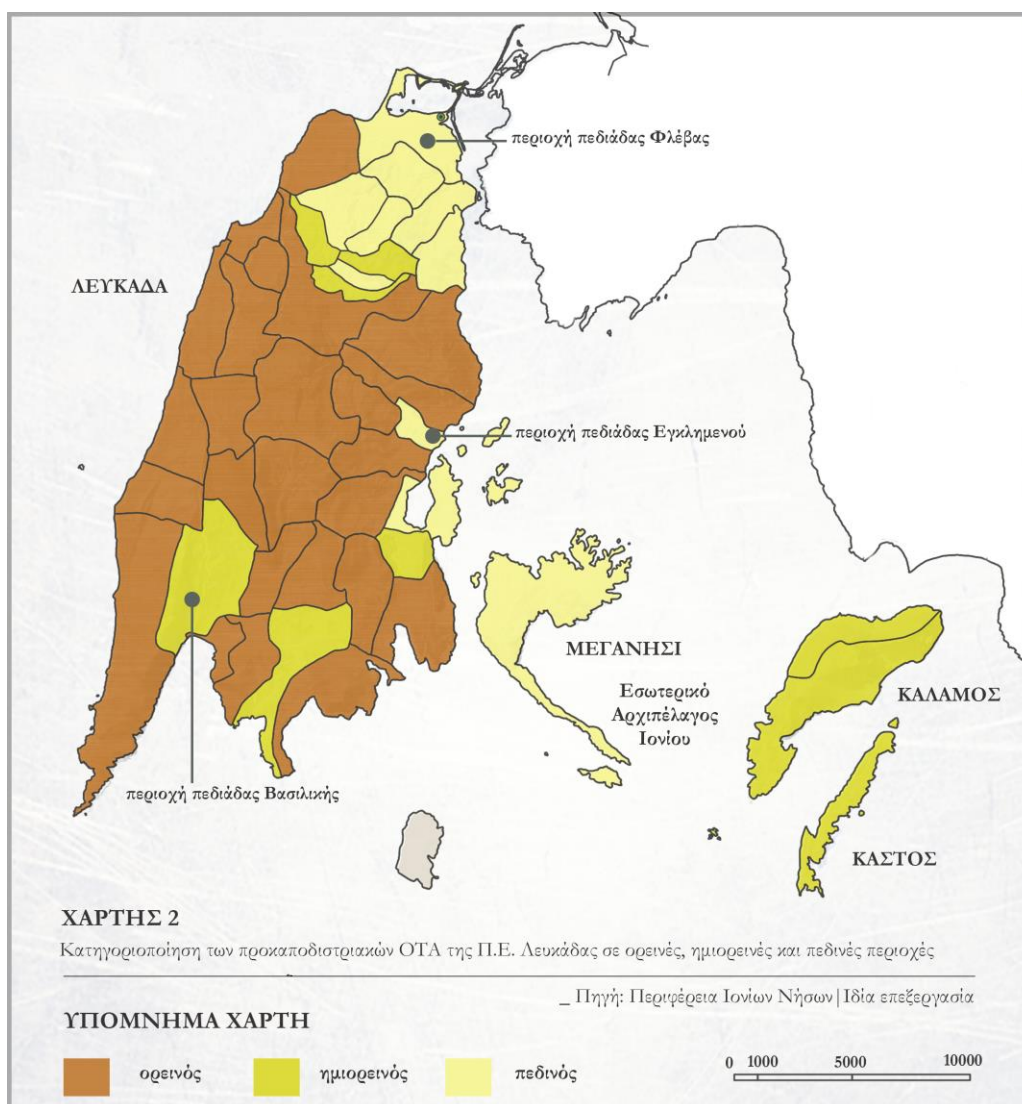
Εστιάζοντας, αρχικά στα γεωμορφολογικά χαρακτηριστικά της Περιφερειακής Ενότητας, επισημαίνεται ότι το 62, 25 % του εδάφους της καλύπτεται από ορεινές ζώνες, γεγονός που την καθιστά την πλέον ορεινή μεταξύ των Π.Ε. της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, αναλογικά με την έκταση που καταλαμβάνει στο σύνολο αυτής. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι, η περιοχή μελέτης εντάσσεται στην «υψηλή» ζώνη σεισμικής επιαικινότητας του χάρτη της Ελλάδας², που περιλαμβάνει το τρίγωνο μεταξύ των νήσων Λευκάδας, Κεφαλονιάς και Ζακύνθου, καθώς και τμήμα των ακτών της Αιτωλοακαρνανίας. Η έντονη σεισμική δραστηριότητα του τόπου, σχετίζεται από τη μία με τις καταστροφές που έχει υποστεί το ανθρωπογενές περιβάλλον της Π.Ε. από τις ισχυρές σεισμικές δονήσεις που έχουν σημειωθεί στο πέρασμα των χρόνων, άρα και με το γεγονός της απώλειας, κατά περιόδους, σημαντικών τεκμηρίων της πολιτιστικής ταυτότητας της Π.Ε., αφετέρου δε με τα εγγενή χαρακτηριστικά της ρευστότητας και της άγριας ομορφιάς του φυσικού περιβάλλοντος αυτής, από τα οποία πηγάζει η ιδιαιτερότητα της φυσιογνωμίας της.

Ειδικότερα, σε ότι αφορά το νησί της Λευκάδας, πρόκειται ουσιαστικά για ένα σύστημα ορεινών όγκων, που με αφετηρία το κεντρικό τμήμα του, καταλήγουν στη θάλασσα, είτε απότομα, σχηματίζοντας τις απόκρημνες ακτές της δυτικής πλευράς, είτε σταδιακά, οργανώνοντας ένα εξαιρετικά «περίτεχνο» σύνολο κόλπων, κολπίσκων, όρμων και φυσικών λιμανιών στις ανατολικές και νότιες ακτές της. Οι πεδιάδες του νησιού είναι μόλις 3, ισοδύναμες περίπου μεταξύ τους ως προς την έκταση, και εντοπίζονται στο βόρειο [πεδιάδα της Φλέβας|Λευκάδας], ανατολικό [πεδιάδα του Εγγλημενού|Νυδριού] και νότιο [πεδιάδα της Βασιλικής] τμήμα του.

² Πηγή: <http://www.oasp.gr>

Έτσι, από την επιπεδότητα του τοπίου των λιμνοθαλασσών στο βορειότερο άκρο του νησιού, που διαμορφώνουν μια χαρακτηριστικά «ασαφή», σχέση μεταξύ του υγρού στοιχείου και των ακτών εκατέρωθεν, έχει κανείς τρεις γενικές επιλογές, εντελώς διαφορετικών, ως προς τα χαρακτηριστικά τους εικόνων :

- κατευθυνόμενος δυτικά, την απόκρημνη επιμήκη ακτογραμμή, στην απόληξη των βραχιδών εδαφών της ενδοχώρας προς τη θάλασσα. Οι εκτεταμένες αμμώδεις εκτάσεις που διαμορφώνονται στις φυσικές κοιλότητες του αναγλύφου, λόγω του φυσικού φαινομένου της μεταφοράς άμμου, μέσω των θαλάσσιων ρευμάτων από το νοτιότερο, στο βορειότερο άκρο του νησιού, αποτελούν μερικές από τις πλέον γνωστές παραλίες της Π.Ε., που στο πέρασμα των χρόνων αναδείχθηκαν σε σημαντικά τουριστικά τοπόσημα.
- κινούμενος ανατολικά, τις ήπιες, ως προς το ανάγλυφο, φυσικές διαμορφώσεις της ακτογραμμής, άρρηκτα συνδεδεμένες με το σύμπλεγμα των νησιών και νησίδων του εσωτερικού αρχιπελάγους του Ιονίου, το οποίο κυριαρχεί οπτικά, σε κάθε ένα από τα επιμέρους σημεία θέασης.
- τέλος, στο εσωτερικό του νησιού ένα εξαιρετικά πολύπλοκο δίκτυο φυσικών σχηματισμών [πηγές, χείμαρροι, φαράγγια, οροπέδια, λίμνες], σε συνδυασμό με την πλούσια και σπάνια ενίοτε χλωρίδα της περιοχής.

Η σύνθεση όλων των παραπάνω εκφάνσεων του φυσικού περιβάλλοντος, συμπεριλαμβανομένων των πλουτοπαραγωγικών πηγών που συνεπάγεται καθεμιά από αυτές, συγκροτεί αυτό που αποκαλείται στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας, ως φυσικό απόθεμα της Π.Ε. Λευιάδας.

Καθένα από τα παραπάνω φυσικά χαρακτηριστικά, αποτέλεσε την αφετηρία για την ανάλογη, διαχρονικά, προσαρμογή του πληθυσμού στα δεδομένα της κάθε περιοχής, καθορίζοντας τον τρόπο οργάνωσης της καθημερινότητας των κατοίκων. Με άλλα λόγια, οι συνθήκες, οι ασχολίες, η παράδοση και εν γένει το πολιτιστικό απόθεμα της Π.Ε., «...ως το σύνολο των εκφάνσεων της ανθρώπινης δημιουργίας, ή αλλιώς εκφράσεων της ανθρώπινης ύπαρξης και συν – ύπαρξης σε ένα τόπο ...»³, είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με το φυσικό της απόθεμα αυτής, μαρτυρώντας κατ' επέκταση τον ισχυρό δεσμό μεταξύ φυσικής και πολιτιστικής πολυμορφίας.

Εστιάζοντας ειδικότερα στην έννοια της πολιτιστικής πολυμορφίας, και συνδέοντάς την με το φυσικό χαρακτηριστικό της κομβικής, γεωγραφικά, θέσης του νησιού της Λευιάδας ως διαχρονικού ιστορικά, εμπορικού|οικονομικού|αμυντικού|οχρωματικού κόμβου σε άμεσο συσχετισμό με τη γειτονική Αιολοακαρνανία⁴ γίνεται κατανοητό ότι, πέραν του

³ Σιλαβενίτη Ελένη, (2015), «Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ Λευιάδας : Η διαλεκτική μιας σύγχρονης έκφρασης [δια] πολιτιστικού αποθέματος με την κοινωνία και τον τόπο», μεταπτυχιακή εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος «Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις της Πόλης», ΔΜΠΣ «Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου» | κατεύθυνση Β: Πολεοδομία – Χωροταξία

⁴ Συνοπτική ιστορική θεώρηση, στο πλαίσιο τεκμηρίωσης των πολλαπλών «αποχρώσεων» [δια]πολιτιστικής πολυμορφίας του νησιού :

- Τα πρώτα ίχνη κατοίκησης στην περιοχή ανάγονται στην Παλαιολιθική εποχή. Σημειώνεται ακόμη η ταύτιση του νησιού με την Ομηρική Ιθάκη, στο πλαίσιο της θεωρίας που διατύπωσε ο αρχαιολόγος W. Dorpfeld , μετά τα ευρήματα της εποχής του Χαλκού (περίπου 2000 π.Χ.), που έφερε στο φως κατά τη διάρκεια των ανασκαφών που πραγματοποίησε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα.
- Από τον 7^ο αι. π.Χ. έως και τη Ρωμαϊκή κατάκτηση, το νησί αποτελεί αποικία των Κορινθίων, συνδέοντας άμεσα την ιστορική του πορεία με αυτήν της μητρόπολης Κορίνθου.
- Λιγστά είναι τα στοιχεία για τις περιόδους των ρωμαϊκών και βυζαντινών χρόνων, κατά τη διάρκεια των οποίων το νησί φαίνεται να παρακμάζει σταδιακά, όσο αυξάνεται αντίστοιχα η επιρροή της γειτονικής αρχαίας Νικόπολης στην Αιτωλοακαρνανία.
- Κατά την υστεροβυζαντινή εποχή, από το 1204 μ.Χ. με την κατάλυση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας τους Σταυροφόρους, έως το 1292 μ.Χ., η Λευιάδα αποτέλεσε τμήμα του Δεσποτάτου της Ηπείρου.
- Στη συνέχεια το νησί περνά στην ηγεμονία του ρωμαϊκού οίκου των Ορσίνι. Στο Φράγκο ηγεμόνα Ιωάννη Ορσίνι αποδίδεται η κατασκευή του κάστρου της Αγίας Μαύρας το 1300 μ.Χ., που αρχικά λειτουργήσε ως στρατιωτικός σταθμός προστασίας από επιδρομές, για να εξελιχθεί εν συνεχεία στην περιτειχισμένη πρωτεύουσα του νησιού.
- Από το 1331 μ.Χ. έως το 1362 μ.Χ. η Λευιάδα περιέρχεται στην κυριαρχία Ανδηγαυών βασιλέων της Νεαπόλεως.
- Το 1362 μ.Χ. το νησί παραχωρείται στον φλωρεντίνης καταγωγής οίκο των Τόκιων έως και το 1479 μ. Χ. Κατά την περίοδο αυτή σημειώνεται πληθυσμιακή ενίσχυση μέσω της εγκατάστασης οικογενειών Ελλήνων, Φράγκων, Αλβανών & Σέρβων, οικονομική και πνευματική ανάπτυξη.
- Η περίοδος της Τουρκοκρατίας ξεκινά το 1479 μ.Χ. και ολοκληρώνεται το 1684 μ.Χ., με μοναδική εξαίρεση τα έτη 1502 - 1503 ενετικής κυριαρχίας. Η Λευιάδα μαζί με την Αιτωλοακαρνανία, αντιμετωπίζονται ως κοινή διοικητική επαρχία και η πόλη της Αγίας Μαύρας αναδεικνύεται σε σημαντικό κέντρο της Δυτικής Ελλάδας. Επισημαίνεται ότι προς την κατεύθυνση αυτή συνέβαλε και η πληθυσμιακή ενίσχυση της περιοχής μέσω της εγκατάστασης Τούρκων, Εβραίων, καθώς και κατοίκων από την Πελοπόννησο, τη Στερεά Ελλάδα και την Κεφαλονιά.
- Η περίοδος της Ενετοκρατίας ξεκινά το 1684 για να διαρκέσει έως και το 1797 μ.Χ. Με διαταγή του Ενετού στρατηγού Φραγκίσκου Μοροζίνι, οι κάτοικοι του κάστρου της Αγίας Μαύρας μεταφέρονται στη θέση της σημερινής πόλης, την πεδιάδα της Αμαξιθής, αφενός για λόγους ασφαλείας όσων κατοικούσαν

πολιτιστικού αποθέματος του τόπου, θα πρέπει να ληφθεί υπόψη και το [δια]πολιτιστικό απόθεμα αυτού. Αναλυτικότερα, ορίζοντας το πολιτιστικό απόθεμα, ως «...το παραγόμενο, από την αλληλεπίδραση που συνεπάγεται το κατοικείν, έργο...», και στην ίδια λογική, το διαπολιτιστικό απόθεμα «...ως το παραγόμενο εκ της αλληλεπίδρασης με άλλους πολιτισμούς, έργο σε μια περιοχή...»⁵, η πολιτιστική πολυμορφία του νησιού αναδεικνύεται ως διαχρονική συνισταμένη πολιτισμικών επιρροών, επιδράσεων και ζυμώσεων μεταξύ γηγενών και μη πληθυσμών.

Έτσι, π.χ., συνθέτοντας στοιχεία της φυσικής και της πολιτιστικής πολυμορφίας του νησιού, η σεισμογένεια της Π.Ε. σε συνδυασμό με το σαθρό φυσικό έδαφος της περιοχής της πόλης αλλά και την παρουσία των Ενετών κατακτητών, είχε ως αποτέλεσμα τη διαμόρφωση του ιδιαίτερου δομικού συστήματος των κτισμάτων του ιστορικού κέντρου, τα κεκλιμένα εδάφη των ορεινών όγκων και η έλλειψη σημαντικών πεδινών εκτάσεων, συνέβαλαν στην αναγκαιότητα διαμόρφωσης αναβαθμών, προκειμένου να καταστεί δυνατή η καλλιέργεια στην ενδοχώρα, συγκροτώντας το αγροτικό τοπίο του νησιού, η ύπαρξη των λιμνοθαλασσών και η πρόθεση εκμετάλλευσής τους, οδήγησε στην ανάπτυξη του φυσικού τρόπου εκτροφής ιχθύων του βιαριού, η ανάγκη εποχικής διαμονής στο οροπέδιο της Εγκλουβής για την καλλιέργεια της γης, στη διαμόρφωση ιστορικού διατηρητέου μνημείου του συγκροτήματος των «Βόλτων», και ούτω καθεξής. [βλ. Χάρτη 15]

Συνοψίζοντας όσα προαναφέρθηκαν: α. τεκμηριώνεται η πολυμορφία [φυσική|πολιτιστική] ως εγγενές χαρακτηριστικό της περιοχής μελέτης και β. προσδιορίζονται οι διαφορετικές αποχρώσεις αυτής ως επιμέρους όψεις της ταυτότητας του τόπου, που καθορίζουν εμμέσως, στο πλαίσιο της παρούσας διερεύνησης, τα ιδιαίτερα γνωρίσματα της «πολυλειτουργικότητας», ως υφιστάμενης, [εφόσον εντοπιστεί] ή δυνάμει τοπικής συνθήκης.

-
- στους δύο συνοικισμούς που είχαν διαμορφωθεί εκτός των τειχών του Κάστρου, αφετέρου δε και για λόγους ευκολότερου ελέγχου αυτών σε μια περιοχή που προσφερόταν λόγω της ομοιομορφίας των γεωφυσικών χαρακτηριστικών της.
- ο Μεταβατική περίοδος : Από το 1797 έως το 1815 τα νησιά του Ιονίου περνούν από μια περίοδο συνεχούς εναλλαγής κατακτητών ή και μορφών διοίκησης [Δημοκρατικοί Γάλλοι | Ρωσοτουρκική προστασία | Ομοσπονδιακό σχήμα ημιανεξάρτητης Επτανήσου Πολιτείας | Αυτοκρατορικοί Γάλλοι].
 - ο Από το 1815 έως και το 1864, η Λευκάδα και τα υπόλοιπα νησιά, συγκροτούν το «Ηνωμένο Κράτος των Ιονίων Νήσων» υπό την αγγλική «προστασία».
 - ο Το 1864 λαμβάνει χώρα η Ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα.

Πηγές:

- _ Ροντογιάννης Π. Γ. (2005), « Ιστορία της Νήσου Λευκάδας», τ. Α , Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα
- _ Ροντογιάννης Π. Γ. (2006), « Ιστορία της Νήσου Λευκάδας», τ. Β , Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα
- _ Κατηφόρης Σ.Ι., (1929), Το Ταμείον Αμύνης Οινοπαραγωγής Λευκάδος [Γ.Α.Ο.Α.], ΔΗΜ. Ν. ΤΖΑΚΑ, ΣΤΕΦ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΙΑ, Αθήνα
- _ Κοντομίχης Π. (1985), « Τα γεωργικά της Λευκάδας», Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα
- _ Δημητρακοπούλου Π., Κεφαλλονίτου Φ. (2008) , «Κάστρο Αγίας Μαύρας», ΥΠΠΟ|ΕΒΑ, στο πλαίσιο του έργου : Αποκατάσταση – Ανάδειξη Κάστρου Αγίας Μαύρας Λευκάδας (Π φάση) _ Β' ΚΙΠΣ INTERREG Π Ελλάδα - Ιταλία

⁵ Σιλαβενίτη Ελένη, (2015), «Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ Λευκάδας : Η διαλεκτική μιας σύγχρονης έκφρασης [δια] πολιτιστικού αποθέματος με την κοινωνία και τον τόπο», μεταπτυχιακή εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος «Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις της Πόλης», ΔΜΠΣ «Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου» | κατεύθυνση Β: Πολοδομία – Χωροταξία

_ ανθρώπινο δυναμικό

Σε ότι αφορά το ανθρώπινο δυναμικό της Περιφερειακής Ενότητας, η έρευνα επικεντρώνεται στην ανάλυση των δευτερογενών στοιχείων που αφορούν στα πληθυσμιακά δεδομένα αυτής, όπως επίσης την ηλικιακή διάρθρωση και το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της. Απώτερος στόχος είναι μια πρώτη προσέγγιση των γενικών χαρακτηριστικών της τοπικής κοινωνίας, ως του συνόλου εκείνου των δρώντων υποκειμένων που καθορίζουν ή θα καθορίσουν πρακτικά τις όποιες προοπτικές πολυλειτουργικής ανάπτυξης του τόπου.

Αναλυτικότερα, βάσει των στοιχείων της απογραφής που πραγματοποιήθηκε το 2011, ο μόνιμος πληθυσμός της Περιφερειακής Ενότητας ανέρχεται στις 23.693 κατοίκους, με το Δήμο Λευκάδας να συγκεντρώνει 22.652 άτομα. Αποδίδοντας χωρική διάσταση στα πληθυσμιακά δεδομένα, κυρίαρχο χαρακτηριστικό της Π.Ε., όπως φαίνεται στον ακόλουθο πίνακα, αποτελεί η άνιση κατανομή του πληθυσμού στις επιμέρους Δημοτικές Ενότητες. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι στην πρωτεύουσα του νησιού διαμένει περίπου το 1/3 του συνόλου των κατοίκων του Δήμου Λευκάδας.

Χωρική Ενότητα	Μόνιμος Πληθυσμός
Π.Ε Λευκάδας	23693
Δήμος Λευκάδας	22.652
Δ.Ε. Λευκάδας	13490
Δ.Ε. Απολλωνίων	2768
Δ.Ε. Ελλομένου	3570
Δ.Ε. Καλάμου	496
Δ.Ε. Καστού	80
Δ.Ε. Καρυάς	871
Δ.Ε. Σφαικιωτών	1377
Δήμος Μεγανησίου	1041

Πίνακας 1. Κατανομή του μόνιμου πληθυσμού της Π.Ε. Λευκάδας στους επιμέρους Δήμους και Δημοτικές Ενότητες, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2011.

Σημειώνεται η συγκέντρωση της συντριπτικής πλειοψηφίας των κατοίκων στη Δ.Ε. Λευκάδας, που περιλαμβάνει την πρωτεύουσα του νησιού.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Ως προς τη σύνθεση του πληθυσμού της Π.Ε., διαπιστώνεται ίση κατανομή μεταξύ ανδρών και γυναικών. Ειδικότερα στο Δήμο Λευκάδας, καταγράφονται ως μόνιμοι κάτοικοι 11.399 άρρενες και 11. 253 θήλεις [Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2011]

Εντοπίζοντας τη Λευκάδα στο εσωτερικό της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, επισημαίνεται ότι αποτελεί τη μικρότερη σε πληθυσμό Π.Ε. της Π.Ι.Ν., και τη δεύτερη μικρότερη σε πυκνότητα κατοίκησης, όπως αποτυπώνεται στον ακόλουθο Πίνακα, όπου παρουσιάζονται συγκριτικά, τα δεδομένα έκτασης, πληθυσμού και πυκνότητας κατοίκησης ανά Π.Ε. της Π.Ι.Ν., στο σύνολο αυτής και στο σύνολο της Ελληνικής Επικράτειας.

Χωρική Ενότητα	Έκταση (τ.χλμ.)	Μόνιμος Πληθυσμός	Πυκνότητα
Π.Ε. Κέρκυρας	641,057	104.371	162,81
Π.Ε. Κεφαλληνίας	904,387	35.801	39,59
Π.Ε. Ζακύνθου	405,550	40.759	100,50
Π.Ε. Λευκάδας	355,936	23.693	66,57
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	2.306,930	207.855	90,10
Ελλάδα	131.957,413	10.815.197	81,96

Πίνακας 2. Έκταση, πληθυσμός και πυκνότητα κατοίκησης της υπό μελέτη Π.Ε. εντός της Π.Ι.Ν., σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2011

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σχετικά, με την ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας (βλ. Πίνακα 3], ιδιαίτερο ενδιαφέρον, παρουσιάζουν οι δείκτες γήρανσης, εναλλαγής και αντικατάστασης της Π.Ε. συγκριτικά με του αντίστοιχους της Π.Ι.Ν. και της χώρας.

Διευκρινίζεται ότι:

- Ως δείκτης γήρανσης ορίζεται ο λόγος των ατόμων ηλικίας 65 και άνω προς τα άτομα ηλικίας 0-14 ετών.
- Ως Δείκτης Εξάρτησης ορίζεται ο λόγος του αθροίσματος ατόμων ηλικίας 0-14 ετών και 65 ετών και άνω, που δε μετέχουν στην παραγωγική διαδικασία, προς τα άτομα ηλικίας 15- 65 , που μετέχουν αυτής.
- Ως Δείκτης Αντικατάστασης ορίζεται ο λόγος των ατόμων ηλικίας 15 – 24, που πρόκειται να εισέλθουν στην παραγωγική διαδικασία, προς τα άτομα ηλικίας 55 - 64, που εξέρχονται από αυτήν.

Χωρική Ενότητα	Δείκτης Γήρανσης		Δείκτης Εξάρτησης		Δείκτης Αντικατάστασης	
	2001	2011	2001	2011	2001	2011
Π.Ε. Κέρκυρας	151,68	164,70	51,60	55,63	92,59	77,98
Π.Ε. Κεφαλληνίας	169,84	157,41	60,36	60,72	87,99	90,35
Π.Ε. Ζακύνθου	116,75	118,28	52,57	53,82	118,26	97,64
Π.Ε. Λευκάδας	196,78	176,05	63,74	62,88	86,10	85,69
Περιφέρεια Ιονίων Νήσων	152,24	154,34	54,51	57,00	95,13	84,58
Ελλάδα	126,72	136,65	47,03	53,15	92,46	95,95

Πίνακας 3. Συγκριτική θεώρηση των δεικτών γήρανσης, εξάρτησης και αντικατάστασης των Π.Ε. της Π.Ι.Ν., μεταξύ των απογραφών 2001 και 2011

| Πηγή: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Περιφέρειας Ιονίων Νήσων 2014 - 2019

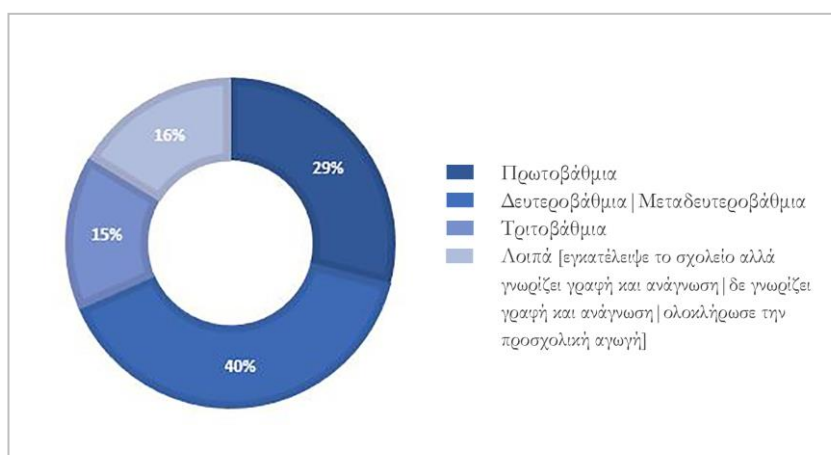
Σύμφωνα με τα παραπάνω στοιχεία, η Π.Ε. Λευκάδας παρουσιάζει τον πλέον γηρασμένο πληθυσμό τόσο σε σχέση με τις υπόλοιπες Π.Ε., όσο και συγκριτικά με το σύνολο της χώρας, παρά το γεγονός ότι ο δείκτης γήρανσης της χωρικής ενότητας έχει μειωθεί σημαντικά μεταξύ των ετών 2001 και 2011. Κατ' αντιστοιχία, ο δείκτης εξάρτησης της Π.Ε. είναι ο μεγαλύτερος από τους αντίστοιχους των λοιπών χωρικών ενότητων αναφοράς. Σε ότι αφορά το δείκτη αντικατάστασης, είναι ο δεύτερος μικρότερος μετά την Π.Ε. Κέρκυρας και αρκετά χαμηλότερος από τον αντίστοιχο για το σύνολο της χώρας, μαρτυρώντας ουσιαστικά το χαμηλό ρυθμό εναλλαγής μεταξύ παραγωγικών και μη ηλικιακών ομάδων. Σημειώνεται ότι οι δείκτες εξάρτησης και αντικατάστασης παρουσιάζουν ελαφρά πτωτική τάση στο πέρασμα των χρόνων.

Εξετάζοντας αναλυτικότερα την ηλικιακή διάρθρωση στο εσωτερικό της Π.Ε. και ειδικότερα εντός του Δήμου Λευκάδας, παρατηρείται ότι τα ποσοστά των ηλικιακών ομάδων 0 – 19, 20 – 39, 40 – 59 και 60 + , παρουσιάζουν αύξουσα πορεία με κατεύθυνση από τη μικρότερη προς τη μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα, την ώρα που η συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων των ηλικιακών ομάδων από 20 – 59 ετών, συγκεντρώνεται χωρικά στη Δημοτική Ενότητα Λευκάδας.

Χωρική Ενότητα	Σύνολο	10ετείς ομάδες ηλικιών							
		0_9	10_19	20_29	30_39	40_49	50_59	60_69	70+
Π.Ε. Λευκάδας	23693	2218	2191	2582	3251	3315	3035	2535	4566
Δήμος Δευκάδας	22652	2166	1105	2489	3144	3200	2893	2355	3989
Δήμος Μεγανησίου	1041	52	1086	93	107	115	142	180	577

Πίνακας 4. Η ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού της Π.Ε. Λευκάδας ανά δεκαετείς ομάδες ηλικιών, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2011 | Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Το ποσοστό του 29% αφορά τον πληθυσμό άνω των 60 ετών, [17% το αντίστοιχο ποσοστό σε εθνικό επίπεδο], ο παραγωγικός πληθυσμός του Δήμου ανέρχεται στο 51% περίπου 68% το αντίστοιχο ποσοστό σε εθνικό επίπεδο,] και ο νεανικός πληθυσμός στο 19% [15 % το αντίστοιχο ποσοστό σε εθνικό επίπεδο].

Γράφημα 1.

Η κατανομή των κατοίκων του Δήμου Λευκάδας ανά ολοκληρωμένη βαθμίδα εκπαίδευσης, για τους γεννηθέντες πριν την 01/01/2015

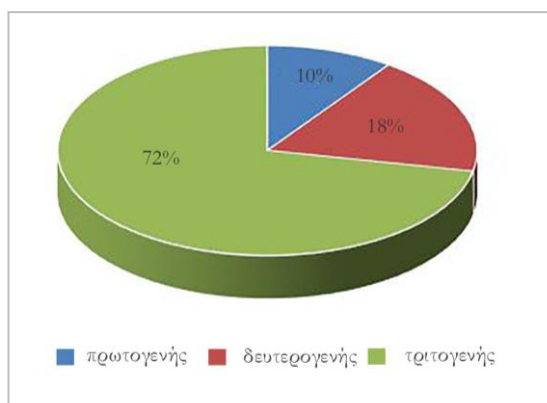
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. | απογραφή 2011

Κλείνοντας, σε ότι αφορά το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής μελέτης, εμφανίζεται εξαιρετικά χαμηλό. Ειδικότερα, στο Δήμο Λευκάδας, βάσει των στοιχείων της απογραφής του 2011, μόλις το 15% του πληθυσμού έχει ολοκληρώσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, ενώ η πλειοψηφία αντιστοιχεί στη Δευτεροβάθμια & Μεταδευτεροβάθμια. Από την άλλη, σημαντικό είναι το ποσοστό όσων δηλώνουν ότι εγκατέλειψαν το δημοτικό σχολείο ή δε μαθήτευσαν καν σε αυτό.

– παραγωγική βάση | τουριστική ανάπτυξη

Στη φάση αυτή, οι εν λόγω δείκτες εξετάζονται παράλληλα, σε μια προσπάθεια συσχετισμού της επίδρασης που είχε η τουριστική δραστηριότητα, στη διάρθρωση της παραγωγικής δομής του τόπου. Αναλυτικότερα, εξετάζοντας συγκριτικά την κατανομή των απασχολούμενων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τα στοιχεία των απογραφών των ετών 1991, 2001 και 2011 σημειώνονται τα εξής:

- Βάσει της απογραφής του 2011, το συντριπτικό ποσοστό του 72% των απασχολούμενων στην Π.Ε. δραστηριοποιείται στον τριτογενή τομέα. Ακολουθεί ο δευτερογενής τομέας με ποσοστό 18%, ενώ ο πρωτογενής αφορά μόλις το 10% των απασχολούμενων.
- Σταθερό, στην υπό μελέτη χρονική περίοδο, παραμένει το ποσοστό όσων εργάζονται στο δευτερογενή τομέα παραγωγής, ενώ έντονη είναι η κινητικότητα που σημειώνεται από τον πρωτογενή τομέα προς τον τομέα των υπηρεσιών, με αποτέλεσμα την υπέρμετρη διόγκωση του τελευταίου σε βάρος του πρώτου.

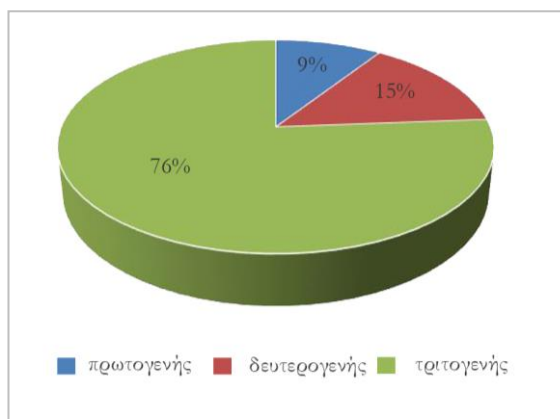

Γράφημα 2. Η κατανομή των απασχολούμενων της Π.Ε. Λευκάδας στους επιμέρους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2011. Επισημαίνεται η εξαιρετικά δυσανάλογη σχέση μεταξύ, τριτογενούς, από τη μία, και πρωτογενούς | δευτερογενούς τομέα, από την άλλη.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Τα αντίστοιχα δεδομένα σε επίπεδο Π.Ι.Ν.

[βλ γράφημα 3] μαρτυρούν ότι η Π.Ε. Λευκάδας, ακολουθεί συνολικά τις τάσεις της ευρύτερης χωρικής και διοικητικής ενότητας στην οποία ανήκει.

Γράφημα 3. Η κατανομή των απασχολούμενων της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων στους επιμέρους τομείς οικονομικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2011, κινείται ανάλογα της αντίστοιχης για την Π.Ε. Λευκάδας.

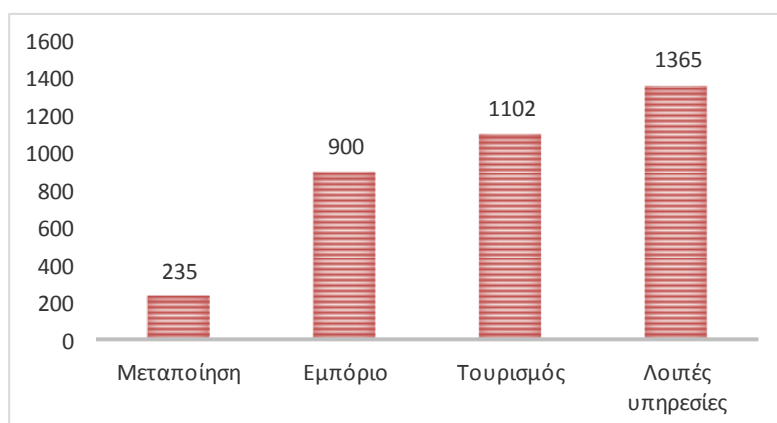
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Η βασική διαφορά που εντοπίζει κανείς, εξετάζοντας το σύνολο των σχετικών δημοσιευμένων στοιχείων του τρέχοντος Επιχειρησιακού Προγράμματος της ΠΙΝ για την περίοδο 2014 – 2019, έγκειται στο χρονικό διάστημα κατά το οποίο πραγματοποιήθηκε η εν λόγω στροφή της οικονομίας προς τον τριτογενή τομέα, στις επιμέρους Π.Ε. Ενδεικτικά, μεταξύ των στοιχείων που μελετήθηκαν, παρατίθεται ο πίνακας των ποσοστών συμμετοχής των Π.Ε. και της Π.Ι.Ν. στο Σύνολο της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας, σε σχέση με το σύνολο της χώρας για τα έτη 2000 – 2012., σύμφωνα με τον οποίο το ποσοστό συμμετοχής του πρωτογενούς τομέα για την Π.Ε. Λευκάδας το έτος 2000 ήταν σημαντικά υψηλότερο των λοιπών, και υπέστη τη μεγαλύτερη, αρνητικού προσήμου, μεταβολή έως το έτος 2012. Γίνεται λοιπόν, κατανοητό ότι στην περίπτωση της Λευκάδας, οι όποιοι μετασχηματισμοί συντελέστηκαν, ήταν ακόμη μεγαλύτερης ταχύτητας, γεγονός που ενισχύει την αρχική προσέγγιση της υπόθεσης εργασίας, περί των «βίαιου» των μεταλλαγών σε ότι αφορά το χαρακτήρα της τοπικής οικονομίας, αλλά και τον προβληματισμό σχετικά με το κατά πόσο οι κάτοικοι συμμετείχαν σε αυτές συνειδητά, κατανοώντας το ευρύτερο πλαίσιο συνθηκών στην ουσία του. Στον ίδιο πίνακα, σημειώνεται επίσης το εξαιρετικά χαμηλό ποσοστό συμμετοχής του δευτερογενούς τομέα και η φθίνουσα πορεία αυτού, παράλληλα με το ιδιαίτερα υψηλό ποσοστό συμμετοχής του τριτογενούς τομέα, [υψηλότερο από τα αντίστοιχα της ΠΙΝ και της χώρας], και η σημαντική, θετικού προσήμου μεταβολή αυτού, μετά την αντίστοιχη της Π.Ε. Ζακύνθου.

Χωρική Ενότητα	Πρωτογενής			Δευτερογενής			Τριτογενής		
	Ποσοστό συμμετοχής στο Σύνολο της ΑΠΑ 2000	Ποσοστό συμμετοχής στο Σύνολο της ΑΠΑ 2011	Μεταβολή 2000 - 2012	Ποσοστό συμμετοχής στο Σύνολο της ΑΠΑ 2000	Ποσοστό συμμετοχής στο Σύνολο της ΑΠΑ 2012	Μεταβολή 2000 - 2012	Ποσοστό συμμετοχής στο Σύνολο της ΑΠΑ 2000	Ποσοστό συμμετοχής στο Σύνολο της ΑΠΑ 2011	Μεταβολή 2000 - 2012
Π.Ε. Ζακύνθου	7,75%	4,28%	- 44,79%	16%	9,00%	-42,36%	76,48%	86,64%	13,29%
Π.Ε. Κέρκυρας	3,54%	1,99%	- 43,81%	8%	6,60%	-14,16%	88,51%	91,40%	3,26%
Π.Ε. Κεφαλλονιάς & Ιθάκης	9,91%	5,01%	- 49,45%	13%	8,13%	-35,01%	81,54%	83,20%	2,03%
Π.Ε. Λευκάδας	23,89%	10,10%	- 57,70%	12%	7,97%	-32,79%	84,09%	89,96%	6,98%
Σύνολο ΠΙΝ	5,18%	3,82%	- 26,33%	10,72%	7,57%	-29,43%	84,10%	88,63%	5,38%
Σύνολο χώρας	6,09%	3,69%	- 39,32%	20,96%	13,83%	-34,03%	72,95%	82,48%	13,06%

Πίνακας 5. Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία κατά κλάδο μεταξύ των ετών 2000 – 2012, σύμφωνα με αντίστοιχα στοιχεία της ΕΛ.ΣΤΑΤ. | Πηγή: Επιχειρησιακό Σχέδιο Περιφέρειας Ιονίων νήσων 2014-2019

Εστιάζοντας στην επιχειρηματική δραστηριότητα της περιοχής μελέτης, και συγκεκριμένα στην κατανομή των ενεργών επιχειρήσεων ανά κλάδο δραστηριοποίησης, σύμφωνα με τα τρέχοντα στοιχεία του Εμπορικού Επιμελητηρίου Λευκάδας, επισημαίνεται ότι από το σύνολο των 3602 καταγεγραμμένων επιχειρήσεων, μόλις οι 235 σχετίζονται με τη μεταποίηση, 900 αφορούν το εμπόριο, 1102 αντιστοιχούν απευθείας στον τομέα του τουρισμού, ενώ οι λοιπές 1365 εντάσσονται εν γένει στον τομέα παροχής υπηρεσιών. Σημειώνεται επίσης, βάσει των στοιχείων του Επιμελητηρίου, ότι πέραν των επιχειρήσεων που συνδέονται αποκλειστικά με τον τουρισμό, τόσο οι εμπορικές, όσο και σημαντικό ποσοστό των λοιπών, της παροχής υπηρεσιών, εξαρτώνται άμεσα από την τουριστική κίνηση, ειδικότερα τα τελευταία χρόνια, που λόγω οικονομικής κρίσης η αγοραστική δύναμη και εν γένει η εξωστρέφεια του τοπικού πληθυσμού προς την αγορά της Π.Ε., έχει περιοριστεί σημαντικά.

Γράφημα 4. Κατανομή των επιχειρήσεων της Π.Ε. Λευκάδας σε επιμέρους κλάδους, βάσει της κατηγοριοποίησης της αρμόδιας υπηρεσίας.

Πηγή: Εμπορικό Επιμελητήριο Λευκάδας

Συνδυάζοντας τα παραπάνω στοιχεία με την εποχικότητα που χαρακτηρίζει την απασχόληση στο σύνολο της Π.Ι.Ν., όπως μαρτυρούν, μεταξύ άλλων, οι ακραίες τιμές που λαμβάνει ο δείκτης ανεργίας της Περιφέρειας στα διάφορα τρίμηνα κάθε έτους, κατατάσσοντάς την μεταξύ των καλύτερων επιδόσεων το τρίτο τρίμηνο και μεταξύ των χειρότερων κατά το πρώτο [βλ. Επιχειρησιακό Σχέδιο της Π.Ι.Ν για την περίοδο 2014 – 2019], επιβεβαιώνει κανείς αφενός, τη μονοκαλλιέργεια του τουρισμού, ως επικρατούσα συνθήκη σε επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας, αφετέρου δε τη συνολική εξάρτηση της τοπικής οικονομίας, από αυτόν και τα επιμέρους χαρακτηριστικά του, λόγω της συγκέντρωσης της πλειοψηφίας των απασχολούμενων στον ίδιο τον τουριστικό τομέα και στους κλάδους που τον υπηρετούν άμεσα ή έμμεσα.

Πλέον, των παραπάνω, σε μια προσπάθεια πρώτης προσέγγισης της εικόνας που παρουσιάζει ο κάθε τομέας παραγωγής στην περιοχή μελέτης, σημειώνονται τα ακόλουθα:

Σε ότι αφορά την πρωτογενή παραγωγή: Σε τοπικό επίπεδο, η ίδια η μορφολογία του εδάφους με το μικρό ποσοστό πεδινών εκτάσεων, η αδυναμία που συνεπάγεται η καλλιέργεια σε κεκλιμένα εδάφη σε ότι αφορά τις δυνατότητες εκμηχάνισης και κατ'επέκταση το υψηλό κόστος παραγωγής λόγω της αναγκαιότητας χειρωνακτικής εργασίας, τα προβλήματα έλλειψης υδάτων για άρδευση επικερδών καλλιεργειών και ο κατακερματισμός των κλήρων που εμποδίζει τη δυνατότητα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης των ιδιοκτητών σε ενιαίες εκτάσεις, παράλληλα με τις εθνικές τάσεις των τελευταίων δεκαετιών, σχετικά με την αλλαγή των επικρατούντων καταναλωτικών προτύπων και των χρήσεων γης υπό την πίεση της συνεχόμενης τουριστικής και οικιστικής ανάπτυξης, είναι μερικοί από

τους λόγους που συνέβαλαν στην αποδυνάμωση του πρωτογενούς τομέα εντός της Π.Ε., κατ' αναλογία της φθίνουσας πορείας αυτού και στο σύνολο της Π.Ι.Ν.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του τμήματος Φυτικής και Ζωικής παραγωγής της Π.Ε. Λευκάδας: οι δραστηριότητες που σήμερα περιλαμβάνει ο κλάδος της γεωργίας εντός της περιοχής μελέτης, σχετίζονται κυρίως με την καλλιέργεια της ελιάς και της αμπέλου. Οι αροτραίες καλλιέργειες [σιτηρά, όσπρια, κτηνοτροφικά φυτά, πεπονοειδή, πατάτες] είναι μικρής σημασίας με μικρές αντίστοιχα παραγόμενες ποσότητες για αυτοκατανάλωση ή κάλυψη αναγκών ζωοτροφής του ζωικού κεφαλαίου της εκάστοτε εκμετάλλευσης. Μεταξύ αυτών, ξεχωρίζει στην καλλιέργεια οσπρίων, η παραγωγή φακής και λαθουριών, σε συγκεκριμένες περιοχές της ορεινής Λευκάδας. Οι δενδρώδεις καλλιέργειες [πλην της ελιάς], αφορούν κυρίως εσπεριδοειδή, ενώ έχουν μειωθεί και εγκαταλειφθεί σταδιακά. Διάφορα είδη κηπευτικών και μικροί οπωρώνες συναντώνται μόνον σε επίπεδο οικογενειακής παραγωγής.

Η κτηνοτροφία δεν είναι ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, συγκριτικά με τις λοιπές Π.Ε, αλλά ούτε και στο σύνολο της Περιφέρειας, ενώ διενεργείται κατά κανόνα μέσω μικρών οικογενειακών μονάδων. Εξαιρέση, αποτελεί ο κλάδος της μελισσοκομίας, στον οποίο η περιοχή μελέτης συμμετέχει με αξιοσημείωτο ποσοστό παραγωγής σε σχέση με το συνολικό της Π.Ι.Ν.

Τέλος, σε ότι αφορά την αλιευτική δραστηριότητα, ασκείται κυρίως σε ερασιτεχνικό επίπεδο εντός της Π.Ι.Ν. Ειδικότερα στην περιοχή μελέτης, σύμφωνα με τα στοιχεία του τμήματος αλιείας της Π.Ε. Λευκάδας, παρατηρείται μείωση του αριθμού των αλιευτικών σκαφών τα τελευταία χρόνια σε συνδυασμό με γήρανση του πληθυσμού που ασχολείται με τον εν λόγω κλάδο. Οι ιχθυοκαλλιέργειες της περιοχής περιλαμβάνουν, μία μονάδα εντατικής εκτροφής θαλάσσιων μεσογειακών ιχθύων, η εκμετάλλευση της οποίας ασκείται από ιδιώτες, όπως επίσης την παραδοσιακή ιχθυοκομική εκμετάλλευση [βάρρι] των λιμνοθαλασσών της Λευκάδας, που ασκείται από τον αντίστοιχο Δήμο.

Στο δευτερογενή τομέα παραγωγής: Το 35% περίπου των επιχειρήσεων που εδρεύουν στην Π.Ε. Λευκάδας, αφορά την επεξεργασία τοπικών προϊόντων [τροφίμων και ποτών]. Οι λοιπές, επιχειρήσεις σχετίζονται κατά κύριο λόγο με τον τομέα των κατασκευών [επεξεργασία ξύλου, οικοδομικών υλικών, αλουμινοκατασκευές, τεχνικά έργα κ.α.] Σε σχέση με την παρουσία του δευτερογενή τομέα στο σύνολο της Περιφέρειας, σύμφωνα με τα στοιχεία του Επιχειρησιακού Προγράμματος Δράσης της Π.Ι.Ν. για την περίοδο 2014 – 2019, σημειώνονται οι ταχείς ρυθμοί ανάπτυξης αυτού, από το 2000 έως το 2008 , με την Π.Ε. Λευκάδας να παρουσιάζει τις καλύτερες, συγκριτικά επιδόσεις, δεδομένου του πλεονεκτήματος της εγγύτητας στην Αχαρνανία και συνεπώς, μεταξύ άλλων, της ευκολίας απευθείας σύνδεσης με τις αγορές της Ηπειρωτικής Ελλάδας, τόσο σε επίπεδο προμήθειας, όσο και σε επίπεδο προώθησης προϊόντων και υλικών. Λόγω της οικονομικής ύφεσης, από το 2010 και μετά, η δευτερογενής δραστηριότητα στην Π.Ι.Ν., συρρικνώνεται σημαντικά, κυρίως λόγω του πλήγματος που δέχθηκε ο τομέας των κατασκευών. Παραταύτα, στο εσωτερικό της υπό μελέτη Π.Ε. δεν παρατηρείται αντίστοιχη μετακίνηση των απασχολούμενων του δευτερογενούς τομέα προς τους άλλους δύο τομείς παραγωγής.

Σε ότι αφορά τον τριτογενή τομέα: Πλην των επιχειρήσεων που σχετίζονται άμεσα με τον τουρισμό, εξετάζοντας κλαδικά το είδος των δραστηριοτήτων στο εσωτερικό του τριτογενούς τομέα, σημειώνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία αφορά το εμπόριο και τις υπηρεσίες εστίασης και αναψυχής, ενώ συχνά εμφανίζονται μεταξύ άλλων οι «μεταφορές», οι «χρηματοπιστωτικές και ασφαλιστικές δραστηριότητες» καθώς η «διαχείριση ακίνητης

περιουσίας» Σύμφωνα με τα παραπάνω, γίνεται κατανοητό ότι ο τουρισμός είναι αυτός που καθορίζει συνολικά τη φυσιογνωμία του τριτογενούς τομέα της υπό μελέτη Π.Ε.

Ειδικότερα σε ότι αφορά το χαρακτήρα της τουριστικής ανάπτυξης, όπως και στο σύνολο της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων⁶, πρόκειται εν γένει για μαζικού τύπου τουριστική δραστηριότητα, συγκεντρωμένη χρονικά, λόγω της εποχικότητας που παρουσιάζει, αλλά και χωρικά, [όπως αναλύεται ειτενώς σε ακόλουθο κεφάλαιο της έρευνας] στις παραλιακές περιοχές της Π.Ε. Λευκάδας. Συνδυάζοντας τα στοιχεία που αντλήθηκαν από το Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Λευκάδας, την Ομοσπονδία Συλλόγων Επιχειρηματιών Ενοικιαζομένων Δωματίων και Διαμερισμάτων Λευκάδας και το Εμπορικό Επιμελητήριο Λευκάδας, προκειμένου να προσδιοριστεί το σύνολο των νόμιμα υφιστάμενων καταλυμάτων εντός της περιοχής μελέτης, επισημαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία αυτών αφορά ενοικιαζόμενα δωμάτια και όχι ξενοδοχειακές μονάδες, ενώ συνολικά κυριαρχούν τα καταλύματα «μέσης» ποιότητας [2* σε ότι αφορά τα ξενοδοχεία και 2 ή 3 κλειδιών σε ότι αφορά τα ενοικιαζόμενα δωμάτια αντίστοιχα]. Λαμβάνοντας υπόψη δε μαρτυρίες των ίδιων των κατοίκων, πληροφορίες που αντλήθηκαν από το διαδίκτυο, αλλά και την εικόνα που διαμορφώθηκε σχετικά με το θέμα στο πεδίο, υπολογίζεται, [χωρίς να μπορεί να τεκμηριωθεί αφού δεν αποτελεί ζητούμενο της παρούσας διερεύνησης] ότι σημαντικός είναι ο αριθμός των καταλυμάτων που λειτουργούν «άτυπα», κυρίως σε ιδιωτικά κτίσματα που «παρουσιάζονται» ως κύριες ή παραθεριστικές κατοικίες του εκάστοτε ιδιοκτήτη.

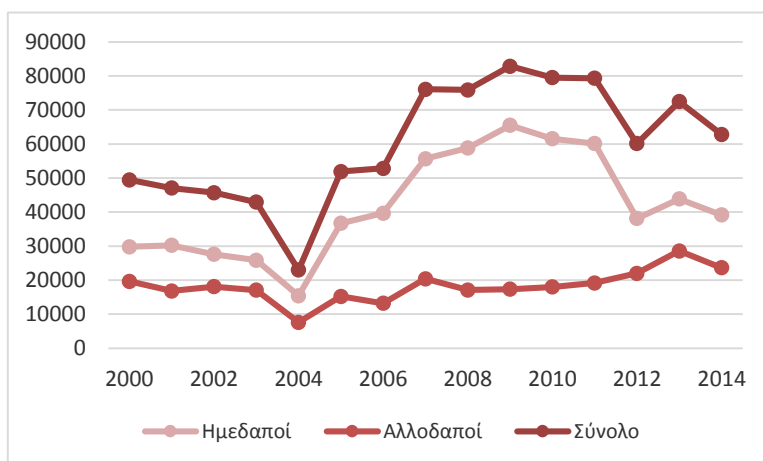
Εστιάζοντας στα διαθέσιμα δευτερογενή στοιχεία σε σχέση με τον αριθμό των αφίξεων και την πληρότητα [βλ. γράφημα 5 και 6 αντίστοιχα] των ξενοδοχειακών καταλυμάτων πλην camping για τα έτη, 2000 έως 2014 σημειώνονται τα ακόλουθα:

- το πλήθος των ημεδαπών τουριστών ανέκαθεν υπήρξε σημαντικά υψηλότερο των αλλοδαπών, γεγονός που συνεπάγεται τη σημαντική εξάρτηση των εσόδων της τοπικής τουριστικής δραστηριότητας από τις συνολικότερες διακυμάνσεις της εθνικής οικονομίας, και κατ' επέκταση το «εύθραυστο» ενδεχομένως αυτής, εν καιρώ οικονομικής κρίσης.
- ο αριθμός των συνολικών αφίξεων παρουσιάζει αυξητική τάση στο σύνολο της υπό μελέτη περιόδου, αν απομονώσει όμως κανείς το χρονικό διάστημα από το 2009 και μετά, η εικόνα είναι διαφορετική, αφού παρατηρείται σημαντική μείωση [το γεγονός θα μπορούσε κανείς να συσχετίσει άμεσα και με την τρέχουσα οικονομική συγκυρία].
- το ποσοστό της πληρότητας των καταλυμάτων παρουσιάζει σαφή τάση μείωσης, ενώ το ίδιο ισχύει και για το σύνολο της Π.Ι.Ν., γεγονός⁷ που ενδεχομένως συνδέεται με την αναγκαιότητα αναπροσαρμογής του προτύπου της τουριστικής ανάπτυξης, και αναβάθμισης της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος, με στόχο την ανταγωνιστική παρουσία στη διεθνή αγορά.

Κλείνοντας, σημειώνεται ότι οι ως άνω διαπιστώσεις βασίζονται στην επεξεργασία των στοιχείων που αφορούν μόνο τα ξενοδοχειακά καταλύματα, και συνεπώς αποτυπώνουν τάσεις που δε θα μπορούσαν να γενικευτούν σε συνολικά, ασφαλή συμπεράσματα, δεδομένου ότι, αφενός η πλειοψηφία των καταλυμάτων στην Π.Ε. ανήκει στην κατηγορία των ενοικιαζόμενων δωματίων, αφετέρου δε γιατί, όπως προαναφέρθηκε, ο αριθμός των πραγματικών καταλυμάτων μοιάζει να απέχει σημαντικά από αυτόν των νόμιμα υφιστάμενων.

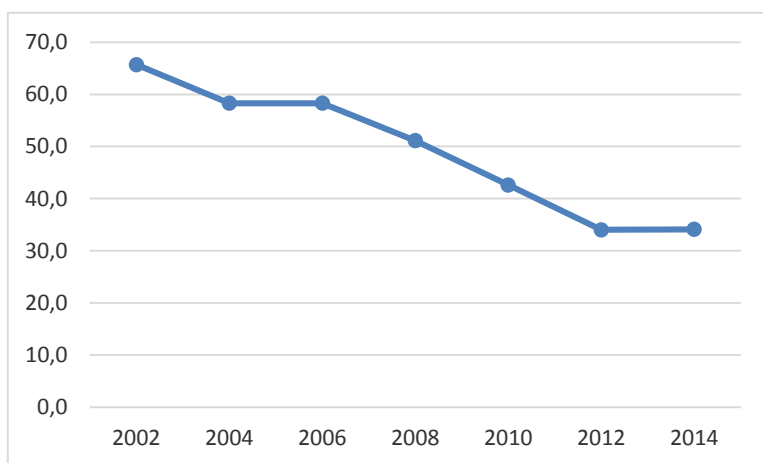
⁶ Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, (2015), «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ιονίων Νήσων 2014 – 2019», ηλεκτρονική πηγή: <http://pin.gov.gr/wpcontent/uploads/2015/12/%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-1%CE%BF-2.pdf>

⁷ βλ. υποσημείωση 5

Γράφημα 5. Η εξέλιξη το αριθμού των αφίξεων ημεδαπών και αλλοδαπών σε ξενοδοχειακά καταλύματα πλην camping εντός της Π.Ε. Λευκάδας από το 2000 έως το 2014.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Γράφημα 6. Η εξέλιξη του ποσοστού της πληρότητας των ξενοδοχειακών καταλυμάτων πλην camping στην Π.Ε. Λευκάδας από το 2000 έως το 2014.

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Συνοψίζοντας, μέσα από το σύνολο των δεδομένων των επιμέρους «δεικτών» πολυλειτουργιότητας: Διαπιστώνεται σε πρώτη φάση, μακροσκοπικά θα έλεγε κανείς, η υπερδιδόγκωση του τριτογενούς τομέα, σε βάρος των άλλων δύο τομέων οικονομικής δραστηριότητας, και ειδικότερα η εξαιρετικά ισχυρή εξάρτηση που φαίνεται να αναπτύσσει η τοπική οικονομία από την τουριστική δραστηριότητα. Στο πλαίσιο αυτό, η μη «πολυλειτουργική» διαχείριση του χώρου, τεκμηριώνεται ως επικρατούσα συνθήκη, αφού η πολυμορφία της περιοχής μελέτης, μοιάζει να αντιμετωπίζεται αποκλειστικά σχεδόν ως μέσο προσέλκυσης επισκεπτών, με αποτέλεσμα να μην αξιοποιείται η δυναμική της σε επίπεδο πηγαιού πλουτοπαραγωγικού πόρου. Η άνιση αυτή κατανομή στις επιμέρους οικονομικές δραστηριότητες και η συνεχής έμφαση στην τουριστική ανάπτυξη, σε συνδυασμό: α. με τα χαρακτηριστικά της γήρανσης και του χαμηλού μορφωτικού επιπέδου του τοπικού πληθυσμού, β. με τις ελλείψεις που παρουσιάζει ο τόπος σε επίπεδο υποδομών [υδροδότηση, αποχέτευση, διαχείριση λυμάτων κ.α. | Βλ. Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λευκάδας για την περίοδο 2015 – 2019], και γ. με τα μαζικά χαρακτηριστικά της ίδιας της τουριστικής ανάπτυξης, θέτουν σημαντικά ερωτήματα, αφού πέραν του ότι πλέον του ότι ενδεχομένως συνεπάγεται την «απενεργοποίηση» των πλουτοπαραγωγικών πηγών του νησιού ως προς την πρωτογενή παραγωγική τους ιδιότητα, αναδεικνύουν ταυτόχρονα και τον ενδεχόμενο κίνδυνο σταδιακής καταστροφής αυτών, αφού φαίνεται ότι συγκροτούν το «υπόβαθρο» εκείνο που καλείται να παραλάβει τα φορτία εντατικών, μη ελεγχόμενων και όχι σχεδιασμένων ανθρώπινων δραστηριοτήτων.

0.3 | Εστιάζοντας στο «δείκτη» της παραγωγικής βάσης

Λαμβάνοντας υπόψη ότι η παρούσα έρευνα εξετάζει την έννοια της πολυλειτουργικότητας, αρχικά, [σύμφωνα με την υπόθεση εργασίας], μέσα από την «ταυτότητα» της παραγωγικής δομής ενός τόπου, το παρόν κεφάλαιο εστιάζει στο «δείκτη» της παραγωγικής βάσης, μέσω της συνδυαστικής ιστορικής θεώρησης διεθνών, εθνικών και τοπικών γεγονότων | συγκυριών, επιδιώκοντας:

A. να εντοπίσει [εφόσον υφίστανται] περιόδους συνύπαρξης επιμέρους διαφορετικών όψεων παραγωγικής δραστηριότητας στο νησί, ώστε να διαπιστωθεί το αν υπήρχε ουσιαστικά (;) παράδοση παραγωγικής πολυμορφίας, αναζητώντας ταυτόχρονα τις συνδέσεις που διαμορφώνονται μεταξύ αυτής και της φυσικής|πολιτιστικής πολυμορφίας του τόπου. [Σημειώνεται ότι η παραγωγική πολυμορφία, στο πλαίσιο της έρευνας, αντιμετωπίζεται ως χαρακτηριστικό που θα πρέπει να ανακληθεί, εφόσον προϋπήρχε, ή να καλλιεργηθεί εκ νέου ως αναγκαία προϋπόθεση πολυλειτουργικής ανάπτυξης της Π.Ε.]

B. να προσδιορίσει τους μετασχηματισμούς της παραγωγικής βάσης, και κατ' επέκταση του χαρακτήρα της οικονομίας της περιοχής μελέτης, συνθέτοντας παράλληλα το πλαίσιο των συνθηκών μέσα στο οποίο πραγματοποιήθηκαν, προκειμένου να γίνει κατανοητός ο τρόπος με τον οποίο οδηγήθηκε κανείς στην παρούσα «παραγωγική συνθήκη», καθώς και ο ρόλος που διαδραμάτισε η τοπική κοινωνία στην εν λόγω διαδικασία.

_ συνοπτική ιστορική θεώρηση

Ως χρονική αφετηρία της ακόλουθης ιστορικής θεώρησης επιλέγεται η περίοδος της Ενετοκρατίας, δεδομένου ότι, πολλά από τα χαρακτηριστικά που καθόρισαν την ταυτότητα της οικονομικής και κοινωνικής ζωής του τόπου για αιώνες, προσδιορίστηκαν και παγιώθηκαν τότε.

Αναλυτικότερα, ως προς την οικονομία της περιοχής μελέτης, αξίζει να σημειωθεί, ότι ήδη από την προγενέστερη περίοδο της Τουρκοκρατίας, υπήρξε κατά κύριο λόγο αγροτική, στη βάση της καλλιέργειας δημητριακών [σιτάρι, βρώμη, κριθάρι και όσπρια], αμπέλου και ελιάς, ενώ ανάπτυξη γνώρισαν επίσης οι κλάδοι της ναυτιλίας και του εμπορίου, κυρίως μέσω των σχέσεων που αναπτύχθηκαν μεταξύ του νησιού από τη μία, και των ακαρνανικών ακτών και ισχυρών διαμετακομιστικών λιμανιών της Ανατολικής Μεσογείου, από την άλλη.

Κατά τη διάρκεια της Ενετοκρατίας ο αγροτικός χαρακτήρας της οικονομίας ενισχύεται ακόμη περισσότερο και εδραιώνεται θα έλεγε κανείς, με συγκεκριμένες αποφάσεις | νομοθετήματα, όπως η εφαρμογή του νόμου περί υποχρεωτικής φύτευσης ελαιώνων. Η αγροτική παραγωγή στρέφεται ξεκάθαρα πλέον προς το ελαιόλαδο και το κρασί με την εναλλαγή της ενασχόλησης των οικογενειών μεταξύ των εν λόγω προϊόντων κατά τη διάρκεια του χρόνου, [μάτι που συναντάται ως χαρακτηριστικό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα παραγωγής έως σήμερα, όπως διαπιστώθηκε μέσω της έρευνας πεδίου _ βλ. κεφ. 5]

Ως κύρια εξαγόμενα προϊόντα του νησιού αναφέρονται τα ακόλουθα: κριθάρι, βρώμη, όσπρια, λιναρόσπορος, λάδι, οίνος, καρύδια και αμύγδαλα, βαφικοί κόκκοι, μετάξι, λεμόνια και κίτρα, τυρί, βούτυρο και πρόβιο μαλλί ενώ λόγος γίνεται επίσης για εισαγωγή ποσοτήτων σιτηρών, κρεάτων και καυσόξυλων κυρίως από τις γειτονικές περιοχές της Οθωμανικής

Αυτοκρατορίας⁸ [σημειώνεται η από τότε σύνδεση με την Αικαρνανία, σε ότι αφορά την κάλυψη των όποιων ελλείψεων της περιοχής μελέτης].

Η σταφίδα, παρά το ότι καλλιεργήθηκε επί Ενετοκρατίας κατά κόρον σε άλλα νησιά του Ιονίου, στη Λευκάδα εισήχθη μόλις στις αρχές του 18^{ου} αιώνα, φυτεύτηκε αρχικά σποραδικά και εν συνεχεία συστηματικά κυρίως στις νότιες περιοχές του νησιού, για να εγκαταλειφθεί ως καλλιέργεια μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Κατά το 18^ο αιώνα επισημαίνεται ακόμα η σημαντική ανάπτυξη της ναυτιλίας και του εμπορίου, όπως επίσης της βιοτεχνίας [κυρίως μέσω των κλάδων της βυρσοδεφίας, της μεταξουργίας, αλλά και μέσω της εκμετάλλευσης των αλυκών στην ευρύτερη περιοχή της σημερινής πρωτεύουσας].

Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν γίνεται κατανοητό ότι, κατά τη διάρκεια της Ενετοκρατίας η Λευκάδα αποτελεί ουσιαστικά ένα «πεδίο» συνεχώς αυξανόμενης παραγωγής αγαθών [που εξάγονται κυρίως προς την Ευρώπη], με κυρίαρχο όμως χαρακτηριστικό την οικονομική εξαθλίωση της κατώτερης τάξης των παραγωγών, όχι μόνο λόγω της βαριάς φορολογίας του Ενετικού συστήματος αλλά και λόγω της εκμετάλλευσης από τους «μεσάζοντες» τοπικούς άρχοντες. Σύμφωνα με τον Σ. Ι. Κατηφόρη, « η Γαληνοτάτη πολιτεία επεδίωξε και πέτυχε την πρόοδο της νήσου... Ο λόγος υπήρξε η οικονομική εκμετάλλευσις της νήσου επιτυγχανομένη διπλώς ...», νοώντας τόσο την επαχθή φορολογία όσο και την αρχή της dominante, βάσει της οποίας οποιαδήποτε συναλλαγή εμπορευμάτων απαιτούσε πρώτα τη μεταφορά αυτών στον ενδιάμεσο σταθμό της Βενετίας.⁹ Επισημαίνεται ότι την περίοδο εκείνη το 80% περίπου των κατοίκων του νησιού ζουν στην ύπαιθρο, απασχολούμενοι ως μικροκτηματίες με τη γεωργία και την κτηνοτροφία, ενώ λιγοστοί μεταξύ αυτών ήταν οι μεγαλοκτηματίες, με διασυνδέσεις στην πόλη του νησιού. Στο εσωτερικό της πόλης, η δύναμη των «ολίγων» της ανώτερης τάξης, των «ευγενών», καθορίζεται από την κατοχή γης. Ακολουθεί η τάξη των αστών στην οποία εντοπίζονται έμποροι και επιστήμονες, ενώ τα κατώτερα στρώματα εντός αυτής συγκροτούνται από μικροκτηματίες και λοιπούς επαγγελματίες. Στο χαμηλότερο αστικό κοινωνικό στρώμα βρίσκονται οι μικροαλιείς, μεταφορείς και όσοι εν γένει απασχολούνται ευκαιριακά σε διάφορα επαγγέλματα. Κατ' αυτόν τον τρόπο, θα μπορούσε να πει κανείς ότι στο εσωτερικό της αστικής κοινωνικής σύνθεσης συνυπάρχουν και οι τρεις «τομείς οικονομικής δραστηριότητας» [σε αντιδιαστολή με τον αποκλειστικά αγροτικό χαρακτήρα της υπαίθρου], ενώ εντός της πόλης φαίνεται επίσης να πραγματοποιούνται και οι όποιες κοινωνικο-οικονομικές μεταλλαγές [π.χ. η σταδιακή αποδυνάμωση της ιδιοκτησίας γης, σε σχέση με την εμπορική, ναυτιλιακή και χρηματιστηριακή δραστηριότητα _ βλ. ακολούθως]

Τη μεταβατική περίοδο εναλλαγής κατακτητών και μορφών διοίκησης των Ιονίων Νήσων [1717 – 1815], ακολουθεί η περίοδος της αγγλικής προστασίας, η οποία υπήρξε ιδιαίτερα έντονη, σε επίπεδο κοινωνικών συγκρούσεων και εξεγέρσεων, λόγω του αυταρχικού μοντέλου διακυβέρνησης που εφαρμόστηκε στον τόπο.

Σε ότι αφορά την οικονομία του νησιού, παραμένει κυρίως αγροτική, ενώ σημειώνεται πρόθεση ενίσχυσης της γεωργίας, μέσω της αναθεώρησης του ενετικού φορολογικού συστήματος που αφορά κυρίως: α) την ομαδοποίηση των φόρων, οι επιβάλλονται πλέον μόνο σε συγκεκριμένα [τα κυριότερα] προϊόντα των Επτανήσων [λάδι, οίνος και σταφίδα], και όχι

⁸ Ροντογιάννης Π. Γ. (2005), « Ιστορία της Νήσου Λευκάδας», τ. Α , Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα

⁹ Κατηφόρης Σ.Ι., (1929), Το Ταμείον Αμύνης Οινοπαραγωγής Λευκάδος [Τ.Α.Ο.Α.], ΔΗΜ. Ν. ΤΖΑΚΑ, ΣΤΕΦ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΙΑ, Αθήνα |σελ.8

στο σύνολο της παραγωγής, και β. την φορολογική ελάφρυνση του οίνου [που την περίοδο εκείνη δεν αποτελούσε το κύριο προϊόν του νησιού] για την περεταίρω ώθηση της αμπελοουργίας.¹⁰ Πλέον των παραπάνω, βασιική μέριμνα των Άγγλων, όπως προκύπτει από τη μελέτη της νομοθεσίας της περιόδου, υπήρξε και η αναδιοργάνωση της ναυτιλίας, απασχόληση που φαίνεται να αναπτύχθηκε και στη Λευκάδα, σε μικρότερο όμως βαθμό σε σχέση με τις υπόλοιπες περιοχές του Ηνωμένου κράτους. Αναλυτικότερα, σύμφωνα έγγραφα της εποχής¹¹, το νησί κατείχε 105 πλοία, από τα οποία μόλις τα 7, αναφέρονται ως μεγάλα, ενώ φαίνεται να ταξίδευαν σε λιμάνια της Δυτικής Μεσογείου και ως την Οδησό, με στόχο το εμπόριο σιτηρών κυρίως, για λογαριασμό των ιδιοκτητών τους.

Η ισχυρά αποκλίνουσα, ως προς τα δικαιώματα και τις απολαβές, κοινωνική διαστρωμάτωση της Ενετοκρατίας συνεχίζεται, με το μεγαλύτερο πληθυσμιακά στρώμα να παραμένουν οι μικροκτηματίες της υπαίθρου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον προς το τέλος της περιόδου προστασίας, παρουσιάζει η ισχυροποίηση της αστικής τάξης, κυρίως μέσω της σταδιακής οικονομικής ανόδου όσων απασχολούνται με τις εμπορικές δραστηριότητες και διάφορα άλλα επαγγέλματα της αγοράς, παράλληλα με τη σταδιακή αποδυνάμωση των ευγενών μεγαλοκτηματιών.

Από το 1864, οπότε λαμβάνει χώρα η Ένωση της Επτανήσου με την Ελλάδα, η αστική τάξη ενδυναμώνεται ακόμη περισσότερο με την αύξηση του αριθμού των εμπόρων και εμποροπλοιοκτητών, οι οποίοι ασχολούνται με μια ευρεία γκάμα οικονομικών δραστηριοτήτων και σταδιακά «συμφιλιώνονται» με τη συνεχώς παρακμάζουσα τάξη των αρχόντων. Παραταύτα, η πλειοψηφία των κατοίκων του νησιού, συνεχίζει να ζει στην ύπαιθρο σε συνθήκες οικονομικής αλλά και συνολικότερης ανασφάλειας [λόγω της δράσης φυγόδικων, ληστών και άλλων ομάδων βίας έως και το 1910 περίπου] και να είναι απόλυτα εξαρτημένη από τον πρωτογενή τομέα, απασχολούμενη κυρίως με τις καλλιέργειες σιτηρών, οσπρίων, ελιάς και αμπέλου.

Ειδικότερα σε ότι αφορά τον οίνο, η τοπική παραγωγή ανέκαθεν διοχετευόταν προς τις αγορές της Ευρώπης¹², ενώ περί το 1870, αυξήθηκε ιδιαίτερα, όταν λόγω ασθένειας των αμπελώνων της Γαλλίας, οι Γαλλικοί οίκοι απευθύνθηκαν στο νησί, ιδρύοντας μάλιστα και αντίστοιχα υποκαταστήματα στην πόλη. Την περίοδο εκείνη η τιμή του προϊόντος αυξήθηκε με αποτέλεσμα όλο και περισσότεροι χωρικοί να στρέφονται προς την καλλιέργεια αμπέλου, συνθήκη, που όμως δεν διήρκησε πολύ, λόγω της ταχείας επανόδου της Γαλλικής οινοπαραγωγής. Έτσι, προς τα τέλη του 19^{ου} και αρχές 20^{ου} αιώνα, οι σταφιδοπαραγωγοί και οινοπαραγωγοί του νησιού, που είχαν αυξηθεί λόγω της προγενέστερης αλλά προσωρινής, όπως απεδείχθει, υπέρμετρης ζήτησης, οδηγήθηκαν σε παρακμή με αποκορύφωμα, πέραν της περιορισμένης ζήτησης, την ολοκληρωτική καταστροφή της σοδειάς από περονόσπορο το 1900. Λόγω της δυσχερούς οικονομικής κατάστασης στην

¹⁰ Κατηφόρης Σ.Ι., (1929), Το Ταμείον Αμύνης Οινοπαραγωγής Λευκάδος [Γ.Α.Ο.Α.], ΔΗΜ. Ν. ΤΖΑΚΑ, ΣΤΕΦ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΙΑ, Αθήνα |σελ.13

¹¹ Ροντογιάννης Π. Γ. (2006), « Ιστορία της Νήσου Λευκάδας», τ. Β, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα |σελ. 517 - 518

¹² Σημειώνεται ότι η αγροτική παραγωγή του νησιού ανέκαθεν διαμόρφωνε οικονομικά δίκτυα εκτός αυτού και εκτός της χώρας, όχι όμως υπό τον έλεγχο των ίδιων των παραγωγών. Επισημαίνεται ακόμη ότι πολλές από τις εν λόγω «συνδέσεις», όπως διαπιστώθηκε μέσω της έρευνας πεδίου, υφίστανται έως σήμερα προσαρμωμένες στα δεδομένα της σύγχρονης εποχής [βλ. κεφ. 5]

οποία βρέθηκαν, σημαντικός είναι ο αριθμός αυτών που από το 1900 έως το 1910 οδηγούνται στη μετανάστευση [Αυστραλία, Νότια Αφρική, Αμερική]¹³.

Η εν λόγω μακρά περίοδος «οικιακής κρίσης», με αφετηρία το 1892 περίπου, εξηγεί τον πρωταγωνιστικό ρόλο των αμπελουργών στο αγροτικό κίνημα του νησιού. Επισημαίνεται ότι το 1910, προκειμένου να αντιμετωπιστεί η κρίση της οινοπαραγωγής σε εθνικό επίπεδο, αφού δεν ήταν ζήτημα μόνο της Λευκάδας, καταργείται από την τότε ελληνική κυβέρνηση η φορολογία του κρασιού, και προτείνεται η ίδρυση Ταμείων Αμύνης Οινοπαραγωγής σε όλες τις «κοινοφόρους» περιφέρειες της χώρας. Η Λευκάδα μαζί με τη Θήρα ήταν οι μοναδικές περιοχές που αποδέχθηκαν την ίδρυση των εν λόγω Ταμείων. Με το διάταγμα της 18^{ης} Μαρτίου του 1915 «Περί συστάσεως του Τ.Α.Ο. της επαρχίας Λευκάδος» [Δημοσίευση στην εφημερίδα Κυβερνήσεως της 30^{ης} Μαρτίου 1915], ιδρύεται ο Τ.Α.Ο.Α. ως νομικό πρόσωπο δημοσίου Δικαίου. Οι στόχοι ίδρυσής του, μεταξύ άλλων ήταν: α. η προστασία των αγροτών από κάθε λογής «μεσάζοντες», που λόγω της απουσίας τραπεζικών ιδρυμάτων, δάνειζαν έως τότε χωρίς κάποιο έλεγχο, με αποτέλεσμα πολλοί από αυτούς να χάνουν την περιουσία τους για μικροποσά που δεν είχαν μπορέσει να επιστρέψουν, ιδιαίτερα την περίοδο της εν λόγω κρίσης του προϊόντος, και στο πλαίσιο αυτό η δανειοδότηση των αγροτών μέσω συγκεκριμένου καθεστώτος β. η παροχή υλικών, εργαλείων και μηχανημάτων και γ. η διαφήμιση για καλύτερη δυνατή πώληση των προϊόντων παράλληλα με την έρευνα και ενημέρωσή των αγροτών σχετικά με νέες μεθόδους παραγωγής και βελτίωσης της ποιότητας του κρασιού. Παραταύτα η κρίση συνεχίζεται στον κλάδο και οδηγεί στο αιματηρό συλλαλητήριο του 1935.

Το ίδιο το Τ.Α.Ο.Α., μετά από μία περίοδο απραγίας, η οποία συνδέεται άμεσα με τις πολιτικές αντιπαράθεσεις των χρόνων εκείνων και των συνολικότερων εθνικών γεγονότων της περιόδου¹⁴, προχωρά σε αναδιοργάνωση το 1925. Έκτοτε, μέσω των μεταρρυθμίσεων της λειτουργίας του αλλά και της ανανέωσης του ανθρώπινου δυναμικού, ξεκινά μια περίοδος σημαντικής δραστηριοποίησης. Λόγω της σταδιακής προόδου των εργασιών του Ταμείου, επισημαίνεται η εγγραφή του συνόλου σχεδόν των αγροτών της περιοχής μελέτης σε αυτό, μέσω των Συνεταιρισμών των επιμέρους οικισμών, χωρίς να εφαρμοστεί ο ισχύον τότε νόμος της αναγκαστικής εγγραφής τους [τα ίδια τα αποτελέσματα της τότε, ορθής λειτουργίας του έπεισαν τον πληθυσμό ότι η εν λόγω συλλογική δραστηριοποίηση θα ήταν προς όφελός του]. Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, ο αγροτικός κόσμος, που αποτελούσε και τη συντριπτική πλειοψηφία των κατοίκων, λόγω της ανέχειας που βίωνε, εμφανίζεται ενεργός ως προς τις διεκδικήσεις αλλά και συνεργάσιμος, σε ότι αφορά τις προς αυτήν την κατεύθυνση, συλλογικές προσπάθειες.

Η ως άνω συνοπτική ιστορική θεώρηση αναδεικνύει το πλαίσιο των κοινωνικο – οικονομικών μετασχηματισμών που έλαβαν χώρα έως τις αρχές του 20^{ου} αιώνα στο νησί, αφού πρόκειται ουσιαστικά για το υπόβαθρο, πάνω στο οποίο δομήθηκαν οι μετέπειτα εξελίξεις. Στη βάση όσων διατυπώθηκαν, σε ότι αφορά το ζήτημα της παραγωγικής δομής, θα μπορούσε να πει κανείς ότι έως τότε, η παραγωγική πολυμορφία υπήρχε ως

¹³ Κατηφόρης Σ.Ι., (1929), Το Ταμείον Αμύνης Οινοπαραγωγής Λευκάδος [Τ.Α.Ο.Α.], ΔΗΜ. Ν. ΤΖΑΚΑ, ΣΤΕΦ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΙΑ, Αθήνα |σελ.20 & Ροντογιάννης Π. Γ. (2006), « Ιστορία της Νήσου Λευκάδας», τ. Β , Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα |σελ. 616

¹⁴ Κατηφόρης Σ.Ι., (1929), Το Ταμείον Αμύνης Οινοπαραγωγής Λευκάδος [Τ.Α.Ο.Α.], ΔΗΜ. Ν. ΤΖΑΚΑ, ΣΤΕΦ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΙΑ, Αθήνα |σελ.38

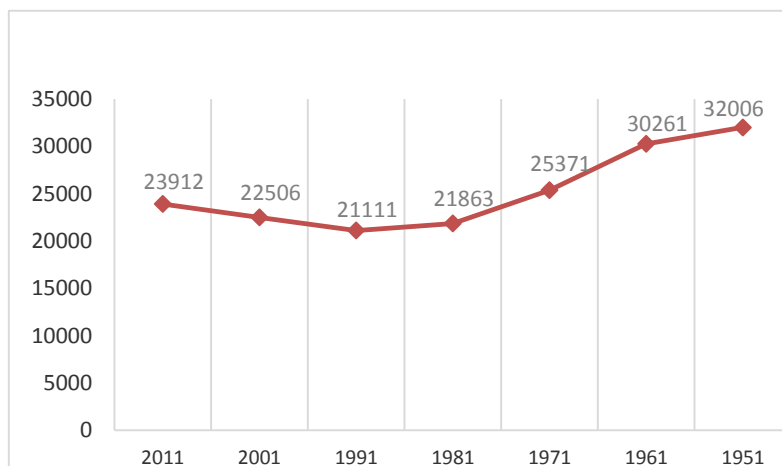
χαρακτηριστικό [μέσα από την αξιοποίηση των πλουτοπαραγωγικών δυνατοτήτων του νησιού], υπό το πρίσμα όμως της μέγιστης δυνατής εκμετάλλευσης του τόπου, όπως αυτή δρομολογείτο από τις εκάστοτε ανώτερες κοινωνικές ομάδες προσαρμοσμένη στα δεδομένα της εποχής, εις βάρος του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού.

Σε διεθνές και εθνικό επίπεδο, μεσολαβούν τα γεγονότα του Α' Παγκόσμιου πολέμου, η Μικρασιατική καταστροφή, που φέρνει μέρος των προσφύγων για εγκατάσταση στο νησί και τις εγγύς περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος, με τις περιόδους Ιταλικής και Γερμανικής κατοχής στη Λευκάδα από το 1941 έως το 1943 και εν συνεχεία από το 1943 έως το 1944 αντίστοιχα, η εμφύλια σύγκρουση, και με το πέρας αυτής, ο μεγάλος σεισμός του 1948, που είχε ως αποτέλεσμα σημαντικές καταστροφές τόσο στην πρωτεύουσα, όσο και σε επιμέρους οικισμούς του νησιού. Την περίοδο εκείνη σημειώνεται και η πρώτη επέκταση της πόλης της Λευκάδας, εκτός του σημερινού ιστορικού κέντρου.

Μέσα στο διάστημα αυτό, και ήδη έως το 1922 περίπου, η πρότερη ανώτερη μεγαλοαστική τάξη ουσιαστικά αποδομείται. Ως βασικό δεδομένο σε σχέση με την κοινωνική αλλά και οικονομική μεταλλαγή του νησιού μετά το πέρας του Β' Παγκοσμίου και εν συνεχεία του Εμφυλίου Πολέμου, σημειώνεται η μετοικεσία σημαντικού αριθμού αγροτών προς την πόλη, με αποτέλεσμα αφενός τη σταδιακή εγκατάλειψη της γεωργίας, αφετέρου δε την ενεργή συμμετοχή τους στη διαμόρφωση της νέας αστικής τάξης του τόπου. Επισημαίνεται ακόμη στο σημείο αυτό, η καταπίεση και η ανέχεια που είχε υποστεί για γενιές ολόκληρες ο πληθυσμός της υπαίθρου, ώστε να γίνει κατανοητό ότι οι κάτοικοι που μετατοπίστηκαν προς την πόλη, αντιμετώπισαν έκτοτε, και για πολλές δεκαετίες αργότερα, την απομάκρυνση από την ύπαιθρο αλλά και από την ενασχόληση με τον πρωτογενή τομέα, ως την ευκαιρία εκείνη που θα έπρεπε να εκμεταλλευτούν με στόχο την αναζήτηση μιας καλύτερης ζωής.

Αναλυτικότερα, κατά την περίοδο ανασυγκρότησης του ελληνικού μετεμφυλιακού κράτους, η κοινωνική δομή του νησιού της Λευκάδας αλλάζει. Η αστική τάξη του νησιού, μετά την ολοκληρωτική οικονομική καταστροφή της προγενέστερης περιόδου, συντίθεται πλέον από παλαιότερους μικροεμπόρους της πόλης, πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής που ήδη από το μεσοπόλεμο είχαν αρχίσει να αναπτύσσουν εμπορική δραστηριότητα, μικροεπιχειρηματίες που ασχολούνται με τον τομέα των μεταφορών ξηράς, ορισμένους πλοιοκτήτες με αντικείμενο τη μεταφορά εμπορευμάτων κατά κανόνα προς το εξωτερικό, ανθρώπους των γραμμάτων, κυρίως όμως, όπως προαναφέρθηκε, από σημαντικό αριθμό χωρικών που εγκατέλειψαν την ύπαιθρο επενδύοντας κεφάλαιο προκειμένου να δημιουργήσουν κάποια επιχείρηση εμπορική ή άλλη στην πόλη. Σημαντικό ρόλο για την ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας αυτών έπαιξαν τα εμβάσματα που εισέρρεαν στο νησί από συγγενείς – μετανάστες που ζούσαν στο εξωτερικό [κυρίως, Η.Π.Α, Καναδά και Αυστραλία], στο πλαίσιο του μεγάλου ελληνικού μεταναστευτικού κύματος που ακολούθησε τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Σε ότι αφορά τα δημογραφικά δεδομένα της περιοχής μελέτης, και ειδικότερα τις μετακινήσεις πληθυσμών εκτός του νησιού, επισημαίνεται η δραματική μείωση του αριθμού των κατοίκων κατά τις δεκαετίες 1951 έως 1971, τόσο λόγω της εξωτερικής μετανάστευσης, όσο και στα πλαίσια της μετακίνησης ντόπιων προς τα αστικά κέντρα της χώρας και κυρίως προς την πρωτεύουσα. Συνεχιζόμενα πτωτική, αν και με μικρότερη ένταση, είναι η πορεία του συνολικού πληθυσμού έως και το 1991, ενώ ανοδική τάση παρατηρείται μεταξύ των απογραφών του 1991 και 2011, γεγονός που οφείλεται στο φυσικό ισοζύγιο, αλλά και στην εισροή μεταναστών, σύμφωνα με τα στοιχεία του Δήμου Λευκάδας.

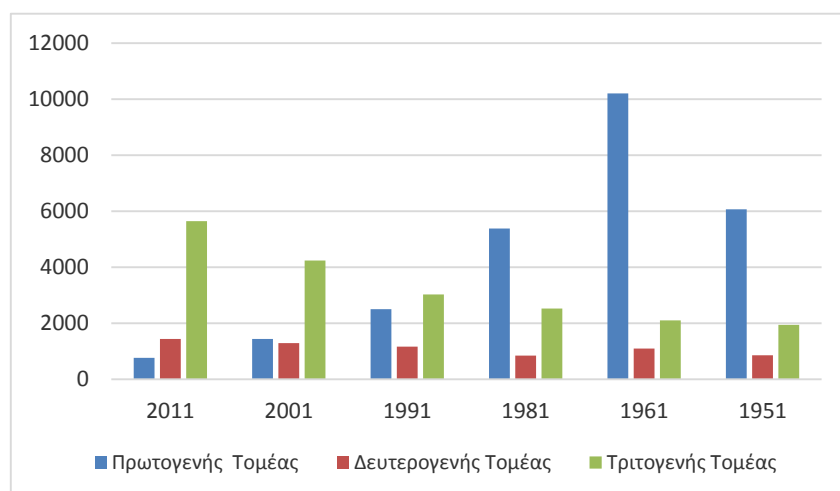
Γράφημα 7. Η εξέλιξη του πραγματικού πληθυσμού της Π.Ε. Λευκάδας μεταξύ των απογραφών 1951 - 2011

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Σημειώνεται βέβαια ότι όσοι από τους ντόπιους έφυγαν από το νησί, αναζητώντας εκτός αυτού ευκαιρίες απασχόλησης και οικονομικής, προσωπικής ανάπτυξης, συνέχισαν και συνεχίζουν [οι ίδιοι ή οι απόγονοί τους] δεκαετίες μετά να διατηρούν τόσο την παρουσία τους στους οικισμούς καταγωγής τους [ενδεχόμενες σχέσεις έμμεσης παραγωγικής [οικονομικής εκμετάλλευσης], όσο και ισχυρούς δεσμούς με αυτό συνολικότερα, οργανώνοντας διαχρονικά ένα εξαιρετικά ισχυρό πλέγμα επιμέρους ανθρώπινων δικτύων, που υπερβαίνει τα γεωγραφικά όρια της περιοχής μελέτης, ενίοτε και της ίδιας της χώρας, και που κατά περιόδους αλληλεπιδρά έντονα με αυτήν. Ενδεικτικό και εξαιρετικά πρώιμο παράδειγμα της εν λόγω αλληλεπίδρασης αποτελούν οι θεσμοί, των Γιορτών Λόγου και Τέχνης [από το 1955] και του Διεθνούς φεστιβάλ Φολκλόρ Λευκάδας [από το 1962], που διοργανώνονται έως σήμερα στο νησί, και προέκυψαν μέσα από τη συνεργασία μόνιμων κατοίκων και ντόπιων που ζούσαν εκτός αυτού, στο πλαίσιο μιας εξαιρετικά εφευρετικής και πρωτοποριακής, θα έλεγε κανείς για την εποχή, προσπάθειας ανάδειξης του τόπου στην ελληνική περιφέρεια, μέσα από την πνευματική δημιουργία και τον πολιτισμό. Προκειμένου να αποτιμηθεί η εν λόγω προσπάθεια συνολικά, σημειώνεται ότι πρόκειται για μια περίοδο που σε εθνικό επίπεδο, το βάρος της «ανάπτυξης» αποδίδεται στα αστικά κέντρα της χώρας, ενώ σε τοπικό επίπεδο, κυριαρχεί η εξουθένωση, υλική και ψυχική, του ανθρώπινου δυναμικού στον απόηχο των προγενέστερων πολεμικών συρράξεων. Η εν λόγω πρωτοβουλία, θα μπορούσε επίσης να συνδεθεί και με μια πρώτη, δειλή ακόμη τότε, προσπάθεια τουριστικής ανάπτυξης του τόπου, στο πλαίσιο της ευρύτερης [βλ. Πίνακα 6], αντίστοιχης εθνικής προσπάθειας, που όμως στη Λευκάδα, θα μπορούσε να πει κανείς ότι λαμβάνει χώρα με αργό ρυθμό έως και τα μέσα περίπου της δεκαετίας του '80.

Σε ότι αφορά τις μετακινήσεις πληθυσμών στο εσωτερικό του νησιού, όπως προαναφέρθηκε, ήδη από τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, παρατηρείται η μετοικεσία κατοίκων από τις ορεινότερες περιοχές της ενδοχώρας, προς την πόλη, αλλά και τις πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές, κυρίως των ανατολικών και νότιων ακτών του νησιού, φαινόμενο που τις επόμενες δεκαετίες εντάθηκε, άμεσα συσχετιζόμενο και με την οικονομική ανάπτυξη των εν λόγω περιοχών μέσω της τουριστικής δραστηριότητας. Διαμορφώνονται έτσι, σε ολόκληρη την έκταση της ανατολικής και νοτιοανατολικής πλευράς του νησιού, [έως και τον οικισμό της Βασιλικής] ομάδες οικισμών, ορεινών | ημιορεινών και των αντίστοιχων πεδινών ή | και παραθαλάσσιων που λειτουργούσαν αρχικά ως επίεια των πρώτων, και αργότερα εξελίχθηκαν σε ισχυρότερα κέντρα αυτών. Στις μέρες μας, όπως διαπιστώθηκε μέσω της έρευνας πεδίου [βλ. κεφ. 6B] οι ομάδες αυτές τον οικισμών μοιάζει να λειτουργούν συμπληρωματικά, ως προς την απασχόληση των κατοίκων μεταξύ χειμώνα και καλοκαιριού, αφού το χειμώνα οι περισσότεροι ασχολούνται με την

αγροτική παραγωγή στην ιδιόκτητη γη τους, που κατά κανόνα βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή του ορεινού | παλαιότερου οικισμού, ενώ το καλοκαίρι απασχολούνται στην τουριστική δραστηριότητα των παραλιακών περιοχών.

Γράφημα 8. Η εξέλιξη της κατανομής των απασχολούμενων της Π.Ε. Λευκάδας στους επιμέρους τομείς οικονομικής δραστηριότητας μεταξύ των απογραφών 1951 - 2011

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ.

Επανερχόμενοι στο ζήτημα της παραγωγικής βάσης, εξετάζοντας συγκριτικά την κατανομή του ενεργού πληθυσμού της Π.Ε. Λευκάδας, στους επιμέρους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τα στοιχεία των απογραφών από το 1951 έως το 2011 [βλ. γράφημα 8], παρατηρείται ότι:

- ο πρωτογενής τομέας παραμένει συντριπτικά κυρίαρχος, με σταδιακά φθίνουσα πορεία έως και τη δεκαετία του '80, όπως προκύπτει από τα αντίστοιχα δεδομένα για την περίοδο μεταξύ των απογραφών 1951 – 1981. Ραγδαία είναι η συρρίκνωση που υφίσταται έκτοτε μεταξύ 1981 και 1991, όπου από το 61% οδηγείται στο 37% , με τους απασχολούμενους να κινούνται προς τις τριτογενείς δραστηριότητες κυρίως, αλλά και προς το δευτερογενή τομέα, ο οποίος από το ποσοστό του 10% μεταβαίνει στο 17%, ενδεχομένως κυρίως λόγω της ανάπτυξης του τομέα των κατασκευών, ως αποτέλεσμα μεταξύ άλλων και της τουριστικής δραστηριότητας. Στο ευρύτερο πλαίσιο των διαμορφούμενων συνθηκών σημειώνεται: _ από το 1967 έως και τα μέσα της δεκαετίας του '80 περίπου η έμφαση που δίδεται στην τουριστική ανάπτυξη μέσω της εθνικής νομοθεσίας στη λογική της παροχής κινήτρων. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε το γεγονός ότι, οι πρώτες ξενοδοχειακές μονάδες στο νησί αρχίζουν να κατασκευάζονται το 1978. _ η ολοκλήρωση των διαδικασιών ένταξης της Ελλάδας στην ΕΟΚ, το 1981, που δίνει νέα ώθηση στην τουριστική ανάπτυξη, συνδέοντας άμεσα έκτοτε την εθνική πολιτική και τις πρακτικές της, με τον ευρωπαϊκό χώρο.
- Από το 1991 έως το 2001, ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει ελαφρά αυξητική τάση και σταθεροποιείται στο 18% [ποσοστό που διατηρεί και στην επόμενη απογραφή], ενώ ο τριτογενής εκτοξεύεται στο 60%, αποσπώντας απασχολούμενους αποκλειστικά από τον πρωτογενή τομέα. Πρόκειται για την περίοδο κατά την οποία, ξεινά η χρηματοδότηση της χώρας μέσω των επιμέρους κοινοτικών πλαισίων στήριξης, όπως επίσης η οργάνωση των προγραμμάτων Leader και ΟΠΑΑΧ, που στην πράξη, τουλάχιστον στην περίπτωση της Λευκάδας, τροφοδότησαν αποκλειστικά σχεδόν τον τριτογενή τομέα, ενισχύοντας κυρίως την υλοποίηση επενδύσεων σχετικών με την κατασκευή τουριστικών καταλυμάτων.
- Από το 2001 έως το 2011, αντίστοιχη είναι η λογική της μετατόπισης των απασχολούμενων από τον πρωτογενή στον τριτογενή τομέα, ενώ η απόκλιση μεταξύ

τους γίνεται ακόμη μεγαλύτερη. Σε εθνικό, αλλά και σε τοπικό επίπεδο πραγματοποιούνται σημαντικά έργα υποδομών, κυρίως στον τομέα των μεταφορών, που συνδέονται άμεσα και με την προοπτική της διοργάνωσης των Ολυμπιακών αγώνων του 2004. Ταυτόχρονα, με αφετηρία το 2003, και το Περιφερειακή Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της ΠΠΝ, εν συνεχεία το Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης και τέλος τα επιμέρους Ειδικά Πλάισια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης, η Λευκάδα εντάσσεται στα διάφορα κείμενα του εθνικού χωροταξικού σχεδιασμού, τα οποία αποδίδουν στο σύνολό τους ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση της τουριστικής δραστηριότητας χωρίς [όπως αποδεικνύεται σε επόμενο κεφάλαιο] α. να παρουσιάζουν ιδιαίτερη μεταξύ τους συνοχή και β. να έχουν στα επιμέρους ζητήματα ουσιαστικό συσχετισμό με την πραγματικότητα που διαμορφώνεται το πεδίο. Σημειώνονται τέλος, την ίδια περίοδο, οδηγίες, όπως αυτή της ΚΟΑ οίνου, περί προμολόγησης οριστικής εκρίζωσης αμπελώνων, που μεταφράζονται ως «ευκαιρία», από μεγάλη μερίδα του τοπικού πληθυσμού, με αποτέλεσμα την περεταίρω ενθάρρυνση της εγκατάλειψης του πρωτογενούς τομέα, αφού στο πλαίσιο της κοινής αγροτικής πολιτικής, και χωρίς τη σωστή καθοδήγηση | υποστήριξη [σε επίπεδο παιδείας και υποδομών], η πρωτογενής δραστηριοποίηση εκ των πραγμάτων καθίσταται δύσκολη, από άποψη ανταγωνισμού, εντός της σύγχρονης διεθνοποιημένης αγοράς.

Στη βάση όσων προαναφέρθηκαν, συγκροτήθηκε ο Πίνακας 6 [βλ. τέλος κεφαλαίου], στον οποίο παρατίθενται συγκεντρωτικά, κομβικές [από την οπτική της παρούσας διερεύνησης] χρονικές τομές γεγονότων | δεδομένων, σε διεθνές, εθνικό και τοπικό επίπεδο, από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα έως σήμερα, με στόχο τον μεταξύ τους αλληλοσυσχετισμό. Εστιάζοντας ειδικότερα στην περίοδο από το 2010 [οπότε ξεκινά επίσημα και για τη χώρα μας η οικονομική κρίση] έως σήμερα [που διανύουμε το έκτο έτος αυτής], αξίζει να σημειωθεί η πύκνωση των νομοθετημάτων και των αναφορών του κυρίαρχου λόγου εν γένει σε σχέση με:

α. τη διευκόλυνση ιδιωτικών επενδύσεων μεγάλης κλίμακας με στόχο την επιδιωκόμενη «ανάπτυξη» και κατ' επέκταση ανάκαμψη της εθνικής οικονομίας, σε συνδυασμό με την αξιοποίηση της δημόσιας περιουσίας [ιδρυση ΤΑΥΠΕΔ]. Στο πλαίσιο αυτό, σημειώνεται ο άμεσος χωρικός συσχετισμός περιοχών της Π.Ε. Λευκάδας που έχουν, έως τώρα, περιέλθει στο ΤΑΥΠΕΔ: α. με τοπία ιδιαίτερης περιβαλλοντικής και αισθητικής αξίας [θεσμοθετημένα και μη _βλ. και χάρτη 15] και β. με το σχέδιο ιδιωτικοποίησης υποδομών μεταφοράς [περιφερειακά αεροδρόμια, μαρίνες] ¹⁵.

β. την αναγκαιότητα προστασίας του φυσικού περιβάλλοντος, και την αντίφαση που διαπιστώνεται μεταξύ των επιμέρους κειμένων. Έτσι, π.χ. ο νόμος για τη βιοποικιλότητα, ενσωματώνοντας αντίστοιχες ευρωπαϊκές κατευθύνσεις, οργανώνει ένα πλέγμα άλλοτε γενικόλογων και άλλοτε συγκεκριμένων περιορισμών σε ότι αφορά τις ανθρώπινες δραστηριότητες σε περιοχές που χρήζουν προστασίας, την ίδια ώρα που νομοθετήματα όπως ο Ν 3894/2010 [που στοχεύει στην προσέλκυση επενδυτών μέσω ευνοϊκών ρυθμίσεων

¹⁵ Συνδυάζοντας τα παραπάνω με στοιχεία που προέκυψαν μέσω της έρευνας που διενεργήθηκε στο διαδίκτυο, αλλά και εν συνεχεία κατά τη διάρκεια της έρευνας πεδίου, σχετικά με τη λειτουργία σημαντικού αριθμού μεσιτικών γραφείων που συχνά συνδυάζουν την πώληση γης με την ανέγερση παραθεριστικών κατοικιών, απευθυνόμενοι κατά κύριο λόγο σε πελάτες του εξωτερικού, ενίοτε χρησιμοποιώντας ως «ενδιάμεσους» κόμβους, αλλοδαπούς μεσάζοντες, μήπως είτε μέσω των «μεγάλων» επενδύσεων, είτε μέσω της τουριστικής ανάπτυξης αυτού του τύπου, ελλοχεύει εν τέλει ο κίνδυνος ενός νέου καθεστώτος υφραπαγής της δημόσιας και ιδιωτικής γης, που εκμεταλλεύεται την ίδια τη συγκυρία της οικονομικής κρίσης;

που π.χ. επιτρέπουν μεταξύ άλλων την ανέγερση κτισμάτων εντός της ζώνης του αιγιαλού στις ειδικές σχεδίου περιοχές] ή ο Ν 4178/2013 περί νομιμοποίησης αυθαιρέτων, ως κατευθύνσεις με συγκεκριμένο χωρικό αποτύπωμα, ακυρώνουν κάθε έννοια περιβαλλοντικής προστασίας. Η εν λόγω αντίφαση διαπιστώνεται και στον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζεται το φυσικό περιβάλλον [βάσει της παρούσας έρευνας ο «δείκτης φυσικού|πολιτιστικού τοπίου] και στο εσωτερικό της Π.Ε. Λευκάδας,, αφού από τη μία «κλιμακώνεται», κυρίως με στόχο την προσέλκυση επισκεπτών, από την άλλη όμως, στην πράξη, μοιάζει να αντιμετωπίζεται ως εμπόδιο της επιδιωκόμενης «ανάπτυξης», που πρέπει «πάση θυσία» να παρακαμφθεί.

γ. τον προσανατολισμό της τουριστικής δραστηριότητας : α. προς τον εναλλακτικό τουρισμό με προτεινόμενες στην περίπτωση της Λευκάδας μορφές, βάσει του ΕΠΧΣΑΑ για τον Τουρισμό, μεταξύ άλλων, το θαλάσσιο τουρισμό [Ζώνη Ναυσιπλοΐας Αναψυχής 9 | τουρισμός με σκάφη αναψυχής | άρθρο 6 _ Γ2] και τον τουρισμό Γκολφ [άρθρο 6 _ Ε1] ως ενδεικνυόμενη μορφή αθλητικού τουρισμού στο νησί, αφετέρου δε την έμφαση που δίδεται σε τουριστικά καταλύματα 3,4 και 5 αστέρων καθώς και στα σύνθετα τουριστικά καταλύματα.

Στη λογική αυτή, διερωτάται κανείς ενδεικτικά, κατά πόσο άραγε θα μπορούσε μια μορφή αθλητικού τουρισμού όπως το γκολφ, να συνδεθεί με το φυσικό και πολιτιστικό υπόβαθρο του νησιού, ώστε να μπορέσει ο τουρισμός ως «εναλλακτική και ήπια» δραστηριότητα να πηγάζει από τον ίδιο τον τόπο, σύμφωνα με τους στόχους ο ίδιος ο «κεντρικός» σχεδιασμός θέτει; Και ακόμη περισσότερο, πως θα μπορέσει να καταστεί διαχειρίσιμη η συγκρουσιακή σχέση που προκύπτει από τη μετατόπιση της τουριστικής δραστηριότητας σε μεγαλύτερης κλίμακας επιχειρηματικές μονάδες, την ώρα που πλειοψηφία των επιχειρηματιών του τουρισμού στην Π.Ε. Λευκάδας, λόγω της συνολικότερης συνθήκης, εξαρτάται όλο και περισσότερο από τον τουρισμό, ειδικότερα δε υπό την ασφυκτική πίεση της οικονομικής κρίσης ;

Συνδυάζοντας όλα τα παραπάνω και έχοντας ήδη τεκμηριώσει τη διόγκωση του τριτογενούς τομέα και την απόλυτη εξάρτηση αυτού, και κατ' επέκταση της τοπικής οικονομίας, από τον τουρισμό, αναδεικνύεται το αδιέξοδο που προκύπτει αφού, η τοπική κοινωνία της Λευκάδας μοιάζει να στρέφεται όλο και περισσότερο προς την τουριστική δραστηριότητα, την ίδια ώρα, που η τουριστική δραστηριότητα απομακρύνεται σταθερά, εκ των άνω, από την τοπική κοινωνία μέσω του μετασχηματισμού της από «εξωστρεφής και διάχυτη», σε «εσωστρεφής» διαδικασία που οργανώνεται «συγκεντρωτικά» και σχεδιάζεται με συγκεκριμένες προδιαγραφές, για συγκεκριμένες ομάδες επιχειρηματιών αλλά και επισκεπτών. Με τον τρόπο αυτό, διατυπώνεται ακολούθως, ως ενδεχόμενο, το «σενάριο» του τουρισμού δύο διαφορετικών ταχυτήτων και ποιοτήτων οι οποίες αποκλίνουν σημαντικά μεταξύ τους, διαμορφώνοντας ουσιαστικά εντελώς αντιφατικές, ως προς τα χαρακτηριστικά τους, όψεις τουριστικής ανάπτυξης στο χώρο:

_ Από τη μια, ο πολυτελής τουρισμός σε εσωστρεφείς εγκαταστάσεις και ιδιωτικές εκτάσεις, μικρότερες ή μεγαλύτερες, που αποκλείουν την κύρια μάζα των κατοίκων τόσο από τα οικονομικά οφέλη της διαδικασίας όσο ενδεχομένως μελλοντικά και από το δικαίωμά τους: α. σε δημόσια γη και συγκεκριμένα σε υψηλής περιβαλλοντικής και αισθητικής αξίας φυσικά και κατ' επέκταση πολιτιστικά τοπία του νησιού και β. σε ιδιωτική γη η οποία λόγω της οικονομικής συγκυρίας πωλείται σταδιακά από τους ίδιους εξ' ανάγκης.

_ Από την άλλη, στις περιοχές που «απομένουν», χαμηλής ποιότητας και εσόδων εσωτερικός και εξωτερικός τουρισμός με επισκέπτες χαμηλών εισοδημάτων που μαζικά

συσσωρεύονται στο νησί, υποβαθμίζοντας ακόμη περισσότερο το περιβάλλον και κατ' επέκταση την ποιότητα ζωής των κατοίκων, εάν συνεχιστούν οι έως τώρα πρακτικές.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, τα όσα περιγράφονται μοιάζει μελλοντικά να εντείνουν τις όποιες σημερινές κοινωνικές και χωρικές ανισότητες καθιστώντας την ανάπτυξη του τόπου κάθε άλλο παρά «ισόρροπη» και «ίσων ευκαιριών» [βλ. ΕΠΧΣΑΑ για τον Τουρισμό]. Κατά συνέπεια, η προσπάθεια στροφής της τοπικής οικονομίας από την μονοκαλλιέργεια συγκεκριμένων δραστηριοτήτων, στη συνδυαστική λογική της πολυλειτουργικής ανάπτυξης, καθίσταται ενδεχομένως πιο αναγκαία και επίκαιρη από ποτέ. Το ζήτημα που σε αυτή τη φάση τίθεται, είναι το κατά πόσο είναι εφικτή μια τέτοια αλλαγή, λαμβάνοντας υπόψη τα δεδομένα του παρόντος κεφαλαίου, και συγκεκριμένα:

_ Την απουσία παράδοσης συνέργειας μεταξύ των επιμέρους τομέων οικονομικής δραστηριότητας στη βάση των δυνατοτήτων παραγωγικής πολυμορφίας της Π.Ε., όπως τεκμηριώθηκε μέσω της ιστορικής θεώρησης του ζητήματος, αφού η τοπική οικονομία πέρασε ουσιαστικά, από τη μονοκαλλιέργεια [για αιώνες] του πρωτογενούς τομέα, στη μονοκαλλιέργεια του τριτογενούς, χωρίς να μπορεί να εντοπίσει κανείς περιόδους «συνειδητής» συνύπαρξης και αλληλεπίδρασης μεταξύ επιμέρους παραγωγικών εκφράσεων. Ακόμη και κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του '90, όπου τα δευτερογενή στοιχεία εμφανίζουν τις μικρότερες αποκλίσεις, σε ότι αφορά την κατανομή των απασχολούμενων μεταξύ των τομέων παραγωγής, πρόκειται ουσιαστικά για μια μεταβατική περίοδο, ένα διάστημα διεργασίας για τη μετάβαση στην επόμενη «παραγωγική» συνθήκη, και όχι για στοχευμένη συνύπαρξη με στόχο την ισόρροπη εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πηγών της Π.Ε.

_ Το γεγονός ότι η πολυμορφία του νησιού συνδέθηκε απόλυτα με την παραγωγική πολυμορφία του τόπου, σε περιόδους που ταυτίστηκαν με την ανέχεια του μεγαλύτερου μέρους του πληθυσμού, και την εκμετάλλευσή του, από τους εκάστοτε «λίγους», με αποτέλεσμα να παγιωθεί μεταπολεμικά η αντίληψη ότι η μετατόπιση προς στην τριτογενή δραστηριότητα εξασφαλίζει οικονομική ευμάρεια ενώ αποτελεί μέσο κοινωνικής ανόδου, που συνάδει με τα σύγχρονα καταναλωτικά πρότυπα, ταυτίζοντας την ενασχόληση με τις πρωτογενείς και δευτερογενείς δραστηριότητες με την ανέχεια των προγενέστερων περιόδων.

_ Το εξαιρετικά μικρό χρονικό διάστημα στο οποίο συντελέστηκε η στροφή προς τον τουρισμό, σε συνδυασμό με τα παραπάνω, σχετικά με το πόσο «ανέτοιμη» ή και «απαίδευτη» ήταν η τοπική κοινωνία να υποδεχθεί και να ενσωματώσει ορθά την τουριστική δραστηριότητα, η οποία, εν τέλει ερμηνεύτηκε ως μέσο γρήγορης και εύκολης ανάπτυξης, χωρίς κανείς να αναλογισθεί τις ενδεχόμενες μακροπρόθεσμες επιπτώσεις αυτής, όχι μόνο ως προς φυσικό κεφάλαιο των περιοχών, αλλά και ως προς την «αλλοίωση» του ίδιου του ανθρώπινου δυναμικού τους [συνήθειες, νοοτροπία].

Με αυτά τα δεδομένα, έχοντας διαμορφώσει, μακροσκοπικά την εικόνα της περιοχής μελέτης σχετικά με την παραγωγική δομή του τόπου και τις μεταλλαγές αυτής, στο πέρασμα των χρόνων, συναρτήσει των συνολικότερων οικονομικών και κοινωνικών μετασχηματισμών, η έρευνα μετατοπίζεται στο πεδίο, προκειμένου να αναζητήσει συγκεκριμένες παραγωγικές σχέσεις και την έκφραση αυτών στο χώρο.

Χρονολόγιο	Διεθνής ιστορία	Εθνικά γεγονότα	Χρονολόγιο	Τοπική Ιστορία
1912 - 1913	Βαλκανικοί Πόλεμοι		1900 - 1904	Ολοκλήρωση των έργων Διαύλου εσωτερικού λιμένος με τη μορφή που έχει σήμερα
1914			1900 - 1910	Δυσχερείς οικονομικές συνθήκες μετανάστευση Λευκαδιτών προς το εξωτερικό
1914 - 1917	Έναρξη Α Παγκοσμίου Πολέμου	Περίοδος Εθνικού Διχασμού	1915	<ul style="list-style-type: none"> _ Διχασμός εντός του νησιού εχθροπραξίες μεταξύ των δυο πολιτικών παρατάξεων _ Ίδρυση Ταμείου Αμύνης Οινοπαραγωγών Λευκάδας άκαρπη περίοδος δράσης που [αποδίδεται στις πολιτικές διαφορές των μελών της ηγεσίας του ΤΑΟΛ _βλ. ανάλυση κειμένου]
1917		Είσοδος της Ελλάδας στον Α Παγκόσμιο Πόλεμο	1916 - 1917	Αποκλεισμός του νησιού από το συμμαχικό στόλο [ανέχεια, εξόντωση του πληθυσμού]
1919	Λήξη Α Παγκοσμίου πολέμου	Έναρξη Ελληνοτουρκικού Πολέμου	1918	Κατάληψη της Λευκάδας από τους συμμαχούς εδραίωση της παρατάξης των βενιζελικών
1922		Μικρασιατική Καταστροφή		Επιδημία γρίπης δεκάδες θύματα
1929	Έναρξη παγκόσμιας οικονομικής κρίσης		1923	Εγκατάσταση προσφύγων στην πόλη της Λευκάδας δημιουργία συνοικισμού
			1925	Αναδιοργάνωση ΤΑΟΛ

			1931 - 1932	Μηδενική ζήτηση για το κύριο προϊόν του νησιού [λάδι] νέα οινική κρίση ο αγροτικός πληθυσμός του νησιού σε οικονομική εξαθλίωση
1936 - 1941	Έναρξη 'B Παγκοσμίου Πολέμου	Δικτατορία Μεταξά	1935	Εξέγερση αμπελουργών αιματηρό συλλαλητήριο
1939				
1940		Έναρξη Ελληνοϊταλικού πολέμου		
1941		Γερμανική εισβολή περίοδος κατοχής	1941 - 1943	Περίοδος Ιταλικής κατοχής στο νησί
1943 - 1944		Πρώτες εμφύλιες συγκρούσεις		Περίοδος Γερμανικής κατοχής στο νησί έναρξη της τοπικής εμφύλιας διαμάχης
1944		Απελευθέρωση της Ελλάδας		
1945	Λήξη 'B Παγκοσμίου πολέμου Ίδρυση ΟΗΕ			
1946 - 1949		Περίοδος Εμφυλίου Πολέμου		
1947	Σχέδιο Μάρσαλ		1947	Λήξη της τοπικής εμφύλιας διαμάχης _ Καταστροφικός σεισμός σχέδιο επέκτασης της πόλης [Α επέκταση]
1948 - 1952		Τετραετές πρόγραμμα ανασυγκρότησης.	1948	_ Σταματά η λειτουργία των πρώτων αλυκών του νησιού
1949	Ίδρυση ΝΑΤΟ		1949	Κατασκευή του οινοποιείου του ΤΑΟΛ στην περιοχή Κάστρο

<p>1950 _ 1951-1981</p>				<p>Αναδιαμόρφωση της αστικής τάξης του τόπου μετακίνηση του αγροτικού πληθυσμού προς την πόλη και τις παραθαλάσσιες περιοχές του νησιού μεταναστευτικό κύμα προς το εξωτερικό και τα αστικά κέντρα της χώρας</p>
<p>1951</p>		<p>Ίδρυση ΕΟΤ έως το 1974 : κρατικό πρόγραμμα κατασκευής και λειτουργίας ξενοδοχείων του ΕΟΤ [Πρόγραμμα Ξενία] έως το 1967 πολιτική δημόσιων επενδύσεων για την ανάπτυξη του τουρισμού</p>		
<p>1952</p>		<p>Ένταξη της Ελλάδας στο ΝΑΤΟ</p>	<p>1955</p>	<p>Έναρξη του θεσμού Γιορτών Λόγου και Τέχνης</p>
<p>1958</p>	<p>Ίδρυση ΕΟΚ</p>			
<p>1959</p>		<p>Ίδρυση Κέντρου Οικονομικών Ερευνών</p>		
<p>1961 - 1967</p>		<p>Έναρξη διαπραγματεύσεων για ένταξη στην ΕΟΚ</p>		
<p>1961</p>		<p>Προσχώρηση της Ελλάδας στον ΟΟΣΑ</p>		

1962	Έναρξη ΚΑΠ		1962 - 1972	<p>Δεκαετής παραμονή εθελοντών της οργάνωσης Διεθνούς Χριστιανικής Ειρηνευτικής Βοήθειας [Ελβετία] στη Νότια Λευκάδα, με στόχο τη βελτίωση των συνθηκών καθημερινής διαβίωσης των κατοίκων μέσω της αναβάθμισης των τρόπων και μεθόδων καλλιέργειας, δημιουργίας υποδομών [οδικό δίκτυο], ενίσχυσης της παιδείας πρόκειται για τη Δ.Ε. που έως σήμερα παρουσιάζει τα μεγαλύτερα ποσοστά ενασχόλησης με τον πρωτογενή τομέα στο νησί.</p>
		<p>_ Περίοδος Δικτατορίας _ Αναγκαστικός Νόμος 147/1967 διευκόλυνση τουριστικών επενδύσεων</p>	1962	<p>Έναρξη της διοργάνωσης του Διεθνούς Φεστιβάλ Φολκλόρ</p>
1967 - 1974			1966	<p>Διοργανωτής του Φεστιβάλ αναλαμβάνει ο ΕΟΤ _ σαφής πρόθεση επίσημης σύνδεσης του θεσμού με την τουριστική ανάπτυξη του νησιού</p>
1964		<p>Μετονομασία του Κέντρου Οικονομικών ερευνών σε ΚΕΠΕ έναρξη προγραμμάτων ανάπτυξης [περιφερειακή και χωροταξική ανάπτυξη, δημόσιες επενδύσεις]</p>		<p>Κατασκευή Τουριστικού Περιπτέρου στη θέση Κάστρο</p>

1968		Εγκαινιάζεται η λειτουργία του κρατικού αερολιμένα Αιτίου		Άμεσος συσχετισμός με την πρόσβαση στην περιοχή μελέτης
1972		Ν.Δ. 1313/1972 τρεις περιοχές κινήτρων τουριστικής ανάπτυξης		Η Λευιάδα ανήκει στην περιοχή "Γ" παροχής κινήτρων 100% αφορολόγητο στα κέρδη, μειώσεις φόρων, εισφορών κ.α.
			1978 - 1981	Κατασκευή των πρώτων μεγάλων ξενοδοχείων στην πόλη της Λευιάδας 1978 έναρξη των εργασιών κατασκευής του ΞΕΝΙΑ Λευιάδας, ιδιοκτησίας του Συνεταιρισμού του ΤΑΟΛ
1980		Έναρξη εισροής μεταναστών στην Ελλάδα	1980	Σταδιακή σταθεροποίηση του πληθυσμού του νησιού, παρά τη συνεχόμενα πτωτική τάξη ενδεχομένως και λόγω της εισροής μεταναστών, κυρίως από τα γειτονική Αλβανία
				Επέκταση του κτηρίου του οινοποιείου του ΤΑΟΛ στη θέση Κάστρο
1981		Ένταξη της Ελλάδας στην Ευρωπαϊκή Ένωση		
1982		Ν.1262/1982 : Για την παροχή κινήτρων ενίσχυσης της οικονομικής και Περιφερειακής Ανάπτυξης της χώρας"		
			1988	Διακόπτεται και η λειτουργία των δεύτερων αλυκών του νησιού [Αλυκές Αλεξάνδρου]
1989 - 2006		Α, Β, Γ Κοινοτικά πλαίσια στήριξης		

1990		Ν.1892/1990: Για τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη και άλλες διατάξεις		
1991	Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader για την ανάπτυξη του τουρισμού της υπαίθρου		1989	ΓΠΣ Λευιάδας Β' επέκταση της πόλης Αισθητή σε σχέση με την απογραφή του 1981, μετατόπιση της απασχόλησης από τον πρωτογενή προς τον τριτογενή τομέα Υλοποιήθηκε κυρίως σε ότι αφορά επενδύσεις στον τομέα της τουριστικής ανάπτυξης [τουριστικές επιχειρήσεις καταλυμάτων]
1993 - 1996		Πρόγραμμα Leader I		
1994 - 1999	Leader II			
1997		Ν. 2539/97 "Συγκρότηση της Πρωτοβάθμιας Τοπικής αυτοδιοίκησης" Σχέδιο "Καποδιστριας"		Νομός Λευιάδας: περιλαμβάνονται 6 Δήμοι [Λευιάδας, Απολλωνίων, Ελλομένου, Καρυάς, Σφακιωτών, Μεγανησίου] και οι Κοινότητες Καλάμου και Καστού
1998		Ν.2601/1998: Αναπτυξιακός Νόμος: Ενισχύσεις Ιδιωτικών επενδύσεων για την οικονομική και Περιφερειακή Ανάπτυξη της Χώρας	1998	Ιδρύεται στο νησί η Αναπτυξιακή Λήντερ Α.Ε, που αναλαμβάνει την υλοποίηση του Ο.Π.Α.Α.Χ., στο πλαίσιο του Προγράμματος "Αγροτική Ανάπτυξη - Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006"
1999	Εισαγωγή του ευρώ ως κοινό νόμισμα Τρίτο στάδιο υλοποίησης της ONE			

2000 - 2008	Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1493/1999 του Συμβουλίου της Ε.Ε. για την κοινή οργάνωση της αμπελοοινικής αγοράς	Leader II _ ΟΠΑΑΧ		<ul style="list-style-type: none"> _ Το Leader II δεν υλοποιήθηκε στην Π.Ε. Λευκάδας _ Στο πλαίσιο του προγράμματος ΟΠΑΑΧ υπήρξε εκδήλωση ενδιαφέροντος επενδυτών αποκλειστικά για τον τουριστικό τομέα κατασκευή τουριστικών καταλυμάτων
2001		Προσχώρηση της Ελλάδας στο κοινό ευρωπαϊκό νόμισμα	2002	<p>Κλείνει το πυρηνελοουργείο ιδιοκτησίας του ΤΑΟΛ στην περιοχή της Βασιλικής [στη θέση σημερινού πυρηνελοουργείου]</p> <ul style="list-style-type: none"> _ Ολοκληρώνεται η κατασκευή της μαρίνας του νησιού _ Ολοκληρώνεται η κατασκευή της υποθαλάσσιας σήραγγας Πρέβεζας Ακτίου βελτίωση της σύνδεσης του νησιού με το αεροδρόμιο του Ακτίου
2003		<p>Νέες εγκαταστάσεις κρατικού αερολιμένα Ακτίου</p> <p>Ίδρυση ΤΕΙ Ιονίων Νήσων</p> <p>12 ΠΠΧΣΑΑ, μεταξύ των οποίων και το ΠΠΧΣΑΑ της ΠΙΝ</p>		Ίδρυση παραρτήματος του ΤΕΙ Ιονίων Νήσων στη Λευκάδα

2004		Ολυμπιακοί Αγώνες Αθήνας		
2008	Παγκόσμια οικονομική κρίση	Εθνικό Πλαίσιο χωροταξικού σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Έναρξη κατασκευής Ιόνιας Οδού δεν έχει ολοκληρωθεί ακόμα		Τα τμήματα που ολοκληρώνονται σταδιακά διευκολύνουν τη σύνδεση με την Π.Ε.
2008 - 2009		Ειδικά Πλαίσια Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης		
2008 - 2010	ΚΟΑ οίνου «Καν.[ΕΚ] 479/2008 Οριστική εγκατάλειψη αμπελώνων, προμολότση ενρρίζωσης»			Πολλοί αγρότες της περιοχής προχωρούν σε καταστροφή των αμπελώνων ο κλάδος συνεχίζει τη φθίνουσα πορεία του στο πλαίσιο της συνολικότερης εγκατάλειψης του πρωτογενούς τομέα
2009		Ολοκλήρωση του μεγαλύτερου τμήματος των έργων της Εγνατίας οδού		Βελτίωση της σύνδεσης του νησιού με τις αντίστοιχες περιοχές της Ηπειρωτικής Ελλάδας
2010		Η Ελλάδα στο μηχανισμό στήριξης Υπογραφή 1ου Μνημονίου		
		Ν. 3894/2010 Έπιτάχυνση και Διαφάνεια υλοποίησης στρατηγικών επενδύσεων		

2010		<p>N. 3852/ 2010 : Νέα Αρχιτεκτονική της Αυτοδιοίκησης και της Αποκεντρωμένης διοίκησης [Πρόγραμμα Καλλικράτης]</p>	2010	<p>Συγκέντρωση όλων των διοικητικών λειτουργιών στο Δήμο Λευκάδας, στην πόλη της Λευκάδας που περιλαμβάνει πλέον τις Δ.Ε. Λευκάδας, Απολλωνίων, Ελλομένου, Καρυάς, Σφακιωτών, Καλάμου και Καστού Αυτόνομος Δήμος το Μεγανήσι</p>
2011		<p>Ίδρυση του Ταμείου Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας Δημοσίου Α.Ε.</p> <p>N. 3917/2011: Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις</p> <p>N. 4014 /2011 : Περιβαλλοντική Αδειοδότηση έργων δραστηριοτήτων , ρύθμιση αυθαιρέτων ... κ.α. διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος</p> <p>N. 4002/2011: Μέρος Β Προώθηση τουριστικών επενδύσεων, σύνθετα τουριστικά καταλύματα και άλλες διατάξεις τουριστικής νομοθεσίας</p>		<p>Προσχώρηση περιοχών του νησιού στο ΤΑΙΠΕΔ</p>

2011		<p>N 4015/2011 : Θεσμικό πλαίσιο για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς, τις συλλογικές οργανώσεις και την επιχειρηματικότητα του αγροτικού κόσμου - Οργάνωση της εποπτείας του Κράτους.</p>		<p>Κατάργηση πρωτοβάθμιων Συνεταιρισμών Το ΤΑΟΛ από Ένωση Συνεταιρισμών μετατρέπεται σε πρωτοβάθμιο συνεταιρισμό, με συγχώνευση όλων των επιμέρους συνεταιρισμών των παλαιότερων κοινοτήτων [όσων δέχτηκαν να συγχωνευτούν]</p>
2012		<p>_ Υπογραφή 2ου Μνημονίου _ Έναρξη προσπαθειών δημοπράτησης των έργων : Υποθαλάσσιες Ζευξής Σαλαμίνας και του οδικού άξονα Ελευσίνας- Υλίκης</p>	2012	<p>Έναρξη προσπαθειών δημοπράτησης του έργου "Μελέτη, κατασκευή, χρηματοδότηση, λειτουργία, συντήρηση και εκμετάλλευση του έργου: υποθαλάσσια ζεύξη Λευιάδας - Ν. Αιτωλοακαρνανίας" : περιλαμβάνει διαμόρφωση νέας μαρίνας αλλαγή του σημείου εισόδου στο νησί σύνδεση με την Ιόνια οδό έχει γίνει 6 φορές προσπάθεια δημοπράτησης χωρίς να έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία</p>
2014		<p>N 4280/2014: Περιβαλλοντική αναβάθμιση και Ιδιωτική πολεοδόμηση - Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί - Εγκαταλελειμμένοι οικισμοί και βιώσιμη ανάπτυξη</p> <p>N 4269/2014: Χωροταξική και Πολεοδομική Μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη</p>		

2015		<p>_ Υπογραφή 3ου Μνημονίου _ Ιδιωτικοποίηση του Κρατικού Αερολιμένα Αχτίου καθώς και άλλων 13 περιφερειακών αεροδρομίων της Ελλάδος.</p> <p>Αναθεώρηση & εξειδίκευση Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Λειφόρου Ανάπτυξης Ιονίων Νήσων</p>	2015	<p>Το οινοποιείο του ΤΑΟΛ σταματά τη λειτουργία του προσπάθειες ανεύρεσης επενδυτή για αποκατάσταση και εκμετάλλευση του κελύφους και της ευρύτερης περιοχής ιδιοκτησίας του Συνεταιρισμού</p> <p>Δήμος Λευκάδας: "Σχέδιο για την τουριστική ανάπτυξη & προστασία της γεωγραφικής ενότητας των νησιών της Λευκάδας" [υπό διαβούλευση] έμφαση στον εναλλακτικό τουρισμό και στην απομάκρυνση από "...το μονοδιάστατο χαρακτήρα του μοντέλου ήλιος - θάλασσα"</p>
------	--	---	------	---

Πίνακας 6. Χρονικές τομές | αλληλοσυσχετισμοί

0.4 | Προς αναζήτηση παραγωγικών πλεγμάτων

Ορίζοντας, μέσω της υπόθεσης εργασίας, ως πρώτο βήμα προς την αναζήτηση πολυλειτουργικών πλεγμάτων, την αναζήτηση υφιστάμενων παραγωγικών πλεγμάτων, η έρευνα πεδίου εστιάζει αρχικά σε επιχειρήσεις του δευτερογενούς τομέα [ως πιθανού κόμβου δραστηριοτήτων μεταξύ του πρωτογενούς και του τριτογενούς], που σχετίζονται ή θα μπορούσαν να σχετίζονται άμεσα με τις πλουτοπαραγωγικές πηγές του νησιού: φυσικές πρωτογενείς & πολιτιστικές [πολυμορφία]

Δεδομένου ότι δεν θα ήταν δυνατό να διεξαχθούν συνεντεύξεις με το σύνολο των μονάδων που εντοπίστηκαν, η επιλογή μεταξύ ομοειδών επιχειρήσεων βασίστηκε [μεμονωμένα ή και σε συνδυασμό κατά περίπτωση] σε στοιχεία της προέλευσης σχετικά με: α. τη δυναμική της επιχείρησης [βάσει των δεδομένων ετήσιας παραγωγής της] β. τον πολυλειτουργικό ή όχι χαρακτήρα της σε ότι αφορά το συνδυασμό επιμέρους δραστηριοτήτων με αφετηρία την ελάχιστοτε βασική, και γ. το εύρος των δικτύωσης της επιχείρησης στην τοπική οικονομία αλλά και εκτός αυτής [εμβέλεια].

Αναλυτικότερα, μέσω της διασταύρωσης δευτερογενών στοιχείων από τις υπηρεσίες του νησιού, με πληροφορίες από το διαδίκτυο και την επιτόπια έρευνα που πραγματοποιήθηκε, εντοπίστηκαν:

- Δεκατρία ελαιοτριβεία [επιλέχθηκαν τέσσερα] και μία μονάδα τυποποίησης και εμπορίας ελαιολάδου [η μοναδική στο νησί | διεξήχθη συνέντευξη]

Μέσω των παραπάνω συνεντεύξεων, καθώς και από άτυπες συζητήσεις με μεμονωμένους ελαιοπαραγωγούς, αναδείχθηκε επιπλέον ο κομβικός, [ως προς τη διακίνηση], ρόλος υφιστάμενης επιχείρησης εμπορίας ελαιολάδου, που λειτουργεί πρακτικά ως «μεσάζων» μεταξύ των παραγωγών και μεγαλύτερης εμβέλειας εταιρειών ή εμπόρων. Αντίστοιχα οργανωμένες επιχειρήσεις στο νησί δεν εντοπίστηκαν, παρά μόνο μεμονωμένα και όχι με σταθερή παρουσία στην τοπική αγορά. Με αυτό το δεδομένο, σκόπιμη κρίθηκε η διεξαγωγή συνέντευξης και με την εν λόγω επιχείρηση, παρά το γεγονός ότι δεν περιλαμβάνει δευτερογενή δραστηριότητα [μεταποίησης, τυποποίησης ή εν γένει επεξεργασίας προϊόντος]. Στην ίδια λογική, πραγματοποιήθηκε συνέντευξη με τη μοναδική επιχείρηση ανακύκλωσης βρώσιμων ελαίων, η οποία λειτουργεί ανάλογα της πρώτης, ως «μεσάζων» συλλογής ελαίων, που πωλούνται στη συνέχεια σε εταιρείες παραγωγής βιοκαυσίμων εκτός του νησιού.

Τέλος, εντοπίστηκε ενεργό πυρηνελουργείο στη Νότια Λευιάδα, στην περιοχή του οικισμού της Βασιλικής [βλ. χάρτη 3_ κεφ. 6B]. Το πυρηνελουργείο ανήκε παλαιότερα στο Συνεταιρισμό του ΤΑΟΛ, και, σύμφωνα με τα στοιχεία αυτού, λειτουργούσε ως μονάδα επεξεργασίας πυρήνα ελιάς. Το παραγόμενο πυρηνέλαιο εξαγόταν κυρίως στην Ιταλία. Επίσημα στοιχεία για τη σημερινή λειτουργία του δεν υφίστανται, αφού, η εταιρεία στην οποία ανήκει σήμερα, τα κεντρικά της οποίας βρίσκονται στην Αθήνα, δε δήλωσε πρόθυμη να συμμετάσχει στη διεξαγωγή της έρευνας.

- Πέντε οινοποιεία [διεξήχθησαν συνεντεύξεις με το σύνολο των μονάδων]
- Δύο εργαστήρια τυποποίησης μελιού [διεξήχθη συνέντευξη και με τις δύο επιχειρήσεις], καθώς και σημαντικός αριθμός εργαστηρίων & μεμονωμένων παραγωγών, που, είτε πωλούν απευθείας το προϊόν τους σε μεγαλύτερης κλίμακας εταιρείες τυποποίησης εκτός της Π.Ε., είτε τυποποιούν οι ίδιοι «άτυπα» και διοχετεύουν κυρίως μέσω της τουριστικής

κίνησης του νησιού. [διεξήχθησαν συνεντεύξεις με ορισμένους από αυτούς, κατά περίπτωση, σύμφωνα με τα κριτήρια που επισημάνθηκαν ως άνω]

- Βιοτεχνίες ζαχαροπλαστικής από τις οποίες επιλέχθηκαν οι δύο βάσει των κριτηρίων που τέθηκαν εξαρχής.
- Μια βιοτεχνία παραδοσιακών προϊόντων [διεξήχθη συνέντευξη] και ορισμένα μικρότερα εργαστήρια, που λόγω της μικρής παραγωγής των επιχειρήσεων και της δραστηριοποίησής του σε τοπικό επίπεδο κυρίως κατά τη διάρκεια της τουριστικής περιόδου, δεν κρίθηκε σκόπιμο να διερευνηθούν περαιτέρω.
- Μια ποτοποιία [δεν κατέστη δυνατή η διεξαγωγή συνέντευξης]
- Μία μονάδα επεξεργασίας και τυποποίησης κρέατος & κρεατοπαρασκευασμάτων [διεξήχθη συνέντευξη] όπως επίσης τέσσερις αλλαντοποιίες [επιλέχθηκαν οι τρεις]
- Επισημαίνεται ακόμη ότι μέσω της έρευνας πεδίου εντοπίστηκε ομάδα φακοπαραγωγών στην ευρύτερη περιοχή του οικισμού της Εγγλυουβής, που τα τελευταία χρόνια κάνουν [άκαρπες έως τώρα] προσπάθειες μεταξύ τους οργάνωσης με στόχο την δημιουργία κοινής μονάδας τυποποίησης στον οικισμό, και την κατοχύρωση Π.Ο.Π. για το προϊόν παραγωγής τους. Έτσι, παρά το γεγονός ότι δεν υπήρχε κάποια επιχείρηση του δευτερογενούς τομέα που θα μπορούσε να ενταχθεί σε αυτό το στάδιο της έρευνας σύμφωνα με το αρχικό μεθοδολογικό πλαίσιο, σκόπιμη κρίθηκε η διεξαγωγή συζητήσεων | συνεντεύξεων με κάποιους από αυτούς, αφού ουσιαστικά θα μπορούσε πει κανείς ότι πρόκειται για ένα ημιτελές έως τώρα, αλλά ενδεχομένως δυνάμει ενεργό, παραγωγικό πλέγμα της περιοχής.
- Σε ότι αφορά την αλιεία :

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Περιφέρειας, μονάδες επεξεργασίας και τυποποίησης αλιευμάτων στη Λευιάδα δεν υφίστανται πλέον. Όσες εντοπίστηκαν, κυρίως μέσω της έρευνας στο διαδίκτυο, διαπιστώθηκε ότι στην πραγματικότητα έπαψαν να λειτουργούν πριν ή και κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης. Οι περισσότεροι αλιείς πωλούν απευθείας ή μέσω καταστημάτων νωπών αλιευμάτων στους επιμέρους οικισμούς του νησιού.

Για την απεικόνιση της δραστηριότητας στο συγκεκριμένο τομέα αναγκαία κρίθηκε:

_ η διεξαγωγή συνέντευξης με τη μοναδική μονάδα ιχθυοκαλλιέργειας εντός της Π.Ε. Λευιάδας, που βρίσκεται μεταξύ των νησιών Μεγανήσι και Κάλαμος, και αποτελεί παράρτημα εταιρείας εθνικής εμβέλειας.

_ η επαφή με το με το τμήμα Διαχείρισης Λιμνοθαλασσών του Δήμου Λευιάδας, το οποίο εκμεταλλεύεται πρακτικά την παραγωγή του «βαριού» του νησιού [πρόκειται για ένα είδος φυσικής εκτροφής ψαριών, και όχι ιχθυοκαλλιέργειας | παραδοσιακή δραστηριότητα].

- Κλείνοντας, πλέον των παραπάνω, διεξήχθη συνέντευξη με την ιδιοκτήτρια παλαιότερης βιοτεχνίας έργων λαϊκής τέχνης [κεντημάτων με χαρακτηριστική τοπική βελονιά], η οποία δεν υφίσταται πλέον, παρά μόνο ως κατάσταση τουριστικών ειδών. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι πριν το 2010 η επιχείρηση είχε διαμορφώσει δίκτυο 120

περίπου εργαζομένων γυναικών που γνώριζαν την τέχνη σε Λευιάδα και Αθήνα, και αντιμετώπιζαν την εν λόγω ενασχόληση ως συμπληρωματικό εισόδημα.¹⁶

– Οι συνεντεύξεις που διεξήχθησαν στο σύνολο των επιχειρήσεων είχαν τους ακόλουθους τέσσερις επιμέρους θεματικούς άξονες:

Άξονας 1: Η ταυτότητα της επιχείρησης, νοώντας το είδος των δραστηριοτήτων που αναπτύσσουν, όπως επίσης τα επιμέρους χαρακτηριστικά των εκάστοτε εγκαταστάσεων και προϊόντων.

Άξονας 2: Το ανθρώπινο δυναμικό της επιχείρησης, τόσο ως προς τους ιδιοκτήτες | επικεφαλής, όσο και σε σχέση με το δίκτυο των εργαζομένων, μόνιμων και εποχιακών, που διαμορφώνουν.

Άξονας 3: Σχέσεις σύνδεσης|δικτύωσης|συνεργασίας που περιλαμβάνει τέσσερις υποενότητες:

- η πρώτη αφορά τη σύνδεση της επιχείρησης με τον πρωτογενή τομέα, ώστε να προσδιοριστεί το δίκτυο των προμηθευτών πρώτων υλών εντός και εκτός της Π.Ε. Λευιάδας.
- η δεύτερη τη σύνδεση με τον τριτογενή τομέα αναζητώντας, την εμβέλεια του δικτύου των πελατών εντός και εκτός της Π.Ε. Λευιάδας αλλά και της χώρας [εφόσον υφίστανται εξαγωγές], τη «διαφήμιση» της επιχείρησης, ως τρόπου α-χωρικής [άυλης] δικτύωσης μέσω της πληροφορίας, καθώς και το βαθμό εξάρτησης της επιχείρησης από την τουριστική δραστηριότητα
- η τρίτη αφορά τη συμμετοχή|ή πρόθεση συμμετοχής της επιχείρησης σε Συνεταιρισμούς, ενώσεις κ.α., τις σχέσεις που διαμορφώνει η κάθε επιχείρηση με άλλες εντός ή εκτός της Π.Ε. και την προθυμία μελλοντικής, ενδεχόμενης συνεργασίας | δικτύωσης.
- η τέταρτη, τη συνεργασία με το κράτος, τόσο μέσω των φορέων [τοπικών ή μη] με τους οποίους η εκάστοτε επιχείρηση έρχεται σε επαφή, όσο και μέσω του ισχύοντος θεσμικού πλαισίου.

Άξονας 4: Οικονομική κρίση, ώστε να προσδιοριστεί η επίδραση της ιδιαίτερης τρέχουσας κοινωνικοοικονομικής συνθήκης στην πορεία των επιχειρήσεων αλλά και το είδος των ενδεχόμενων μεταβολών που σχετίζονται με ή πηγάζουν από αυτήν.

– Ομαδοποίηση των επιχειρήσεων που επιλέχθηκαν

Επαναφέροντας το πρωταρχικό μεθοδολογικό ζήτημα της αναζήτησης επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα με στόχο τον προσδιορισμό τους ως πιθανό κόμβο δραστηριοτήτων με τον πρωτογενή και τριτογενή, και εστιάζοντας στην πολυλειτουργικότητα ως ενδεχόμενο χαρακτηριστικό στη μικροκλίμακα της εκάστοτε επιχείρησης, σκόπιμη κρίθηκε η κατηγοριοποίηση των μονάδων :

A. σε ένα πρώτο επίπεδο ανάλογα με το βαθμό συνδυασμού των τριών τομέων στο εσωτερικό τους. Προέκυψαν έτσι οι ακόλουθες κατηγορίες:

¹⁶ Σύμφωνα με τα στοιχεία του Εμπορικού Επιμελητηρίου Λευιάδας, οι λοιπές ενεργές επιχειρήσεις της Π.Ε. που υπάγονται στη δευτερογενή δραστηριότητα, αναφέρονται στην πλειοψηφία τους στον τομέα των κατασκευών. Συνεπώς, βάσει της υπόθεσης εργασίας, η έρευνα πεδίου δεν επεκτάθηκε σε αυτές.

- Επιχειρήσεις που ξεινούν από την πρωτογενή παραγωγή πρώτων υλών τις οποίες χρησιμοποιούν [αποκλειστικά ή συμπληρωματικά] προς επεξεργασία και τυποποίηση, αναλαμβάνοντας στη συνέχεια και την εμπορία των προϊόντων [Α_Β_Γ].
 - Επιχειρήσεις που ξεινούν από την πρωτογενή παραγωγή πρώτων υλών, τις οποίες χρησιμοποιούν [αποκλειστικά ή συμπληρωματικά] προς επεξεργασία και τυποποίηση, αναθέτοντας σε άλλη επιχείρηση ή εταιρεία την προώθηση, διακίνηση & εμπορία του προϊόντος.
 - Επιχειρήσεις που προμηθεύονται πρώτες ύλες από άλλες μονάδες ή παραγωγούς και στη συνέχεια αναλαμβάνουν την επεξεργασία, τυποποίηση και εμπορία του προϊόντος [Β_Γ]
- Σημειώνεται ότι δεν εντοπίστηκαν επιχειρήσεις, οι δραστηριότητες των οποίων να περιορίζονται αποκλειστικά στο δευτερογενή τομέα.¹⁷

Β. σε ένα δεύτερο επίπεδο ανάλογα με το είδος της δραστηριότητας στους ακόλουθους κλάδους: μονάδες οινοποίησης, ελαιοκομίας, μελισσοκομίας, επεξεργασίας κρέατος, ζαχαροπλαστικής| ζαχαρωδών προϊόντων.

Στο πλαίσιο όσων προαναφέρθηκαν, συνολικά διεξήχθησαν 30 συνεντεύξεις.

Κλείνοντας, επισημαίνεται ότι κατά τη διάρκεια της έρευνας πεδίου επιδιώχθηκε η επικοινωνία με επιμέρους φορείς, οργανώσεις, υπηρεσίες και συνεταιρισμούς του νησιού, με στόχο τη συλλογή επιπλέον σχετικών πληροφοριών, μέσω της αναπροσαρμογής του κάθε άξονα συνεντεύξεων στα εικάστοτε δεδομένα.

¹⁷ Στην εν λόγω κατηγοριοποίηση δεν περιλαμβάνονται οι δύο εταιρείες συλλογής και εμπορίας ελαίων καθώς και μεμονωμένοι παραγωγοί που ασχολούνται παράλληλα με την εμπορία του εικάστοτε προϊόντος, οι οποίοι συμπεριλήφθηκαν στην έρευνα για τους λόγους που αναλύθηκαν ως άνω, παρά το γεγονός ότι παρακάμπτουν το κομμάτι της δευτερογενούς επεξεργασίας [αναπροσαρμογή του αρχικού μεθοδολογικού πλαισίου] .

0.5 | Πρωταρχικά συμπεράσματα της έρευνας πεδίου

Συνοψίζοντας τις πληροφορίες που αντλήθηκαν μέσω της έρευνας πεδίου, ανά θεματικό άξονα συνέντευξης, επισημαίνονται τα εξής:

Άξονας 1. Η ταυτότητα των επιχειρήσεων:

- Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων είναι οικογενειακές με παράδοση στον ελάχιστο τομέα δραστηριοποίησης. Ακόμη και στις περιπτώσεις που δεν απασχολούνται όλα ή κάποια από τα μέλη της οικογένειας στην επιχείρηση μόνιμα, συχνά συμβάλλουν στη λειτουργία της εποχιακά.
- Η χωροθέτηση της επιχείρησης σχετίζεται άμεσα με τον τόπο καταγωγής | διαμονής των ιδιοκτητών, καθώς και με το είδος της δραστηριότητας. [βλ. χάρτη 3 _ κεφ. 6B]
- Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων διαθέτει σύγχρονο εξοπλισμό [βιομηχανοποιημένη παραγωγή] και εγκαταστάσεις, ενώ αρκετές από τις μονάδες διαμορφώθηκαν με τη βοήθεια κάποιας κρατικής επιχορήγησης [χρηματοδοτικά προγράμματα]. Με παραδοσιακές μεθόδους [όχι μηχανήματα] συνεχίζουν να παράγουν ορισμένα μελισσοκομικά εργαστήρια.
- Συνολικά οι επιχειρηματίες είναι ενημερωμένοι σχετικά με τις διεθνείς πιστοποιήσεις των προϊόντων, αλλά οι περισσότεροι τις επιλέγουν ή έχουν πρόθεση να τις υιοθετήσουν μόνο εφόσον στοχεύουν στον τομέα των εξαγωγών.
- Ως επισκέψιμες μονάδες έχουν διαμορφωθεί ή σκοπεύουν να διαμορφωθούν μόνο τα οινοποιεία της περιοχής, και κάποια, μεμονωμένα, ελαιοτριβεία.

Άξονας 2. Το ανθρώπινο δυναμικό :

- Ο ιδιοκτήτης | ή οι ιδιοκτήτες των τοπικών επιχειρήσεων στο σύνολο των περιπτώσεων κατάγονται και διαμένουν στο νησί. Όταν είναι παραπάνω από ένας, κατά κανόνα πρόκειται για συγγενείς ή ανδρόγυνο. Κατά κανόνα ασχολούνται με όλα τα επιμέρους στάδια παραγωγής και με τη διαχείριση της επιχείρησης εν γένει. Μόνο δύο ιδιοκτήτες δηλώνουν ότι η υπό μελέτη επιχείρηση δεν είναι η κύρια απασχόλησή τους, αφού πρόκειται για οικονομικές δραστηριότητες που ξεκίνησαν τα τελευταία χρόνια ως δευτερεύουσα πηγή εισοδήματος, λόγω της κρίσης στα κύρια επαγγέλματα αυτών.
- Οι μόνιμοι εργαζόμενοι των επιχειρήσεων δεν υπερβαίνουν τους τέσσερις [στην πλειοψηφία των περιπτώσεων από ένας έως τρεις], ενώ πρόκειται συνολικά για σταθερούς συνεργάτες.
- Οι εποχιακοί εργαζόμενοι, όπου υπάρχουν, είτε προκύπτουν λόγω της αυξημένης τουριστικής κίνησης κατά τους καλοκαιρινούς μήνες, ή αφορούν επιχειρήσεις που συμπεριλαμβάνουν την πρωτογενή δραστηριότητα και σχετίζονται με τις περιόδους καλλιέργειας και συγκομιδής του κάθε προϊόντος.
- Κάθε επιχείρηση, λαμβάνοντας υπόψη το σύνολο των μόνιμων και των εποχιακών υπαλλήλων, διαμορφώνει ένα ανθρώπινο δίκτυο μικρότερο ή μεγαλύτερο κατά περίπτωση, στην άμεση χωρική επιρροή της [βλ. χάρτη 8_ κεφ. 6B]
- Οι περισσότεροι υπάλληλοι είναι Λευκαδίτες και η συντριπτική πλειοψηφία Έλληνες. Λιγοστές είναι οι αναφορές σε αλλοδαπούς.
- Συχνά, οι ιδιοκτήτες τοπικών επιχειρήσεων παρουσιάζουν δευτερεύουσες πηγές εισοδήματος, ενώ κατά κανόνα η συμπληρωματική απασχόληση συνδέεται με τον τουρισμό. Από όσους δεν σχετίζονται με την τουριστική δραστηριότητα έως τώρα, αρκετοί δηλώνουν ότι σκοπεύουν να δραστηριοποιηθούν στον εν λόγω τομέα μελλοντικά ή και άμεσα.
- Χαμηλό συνολικά εμφανίζεται το επίπεδο μόρφωσης, γεγονός που συνάδει με τα αντίστοιχα δευτερογενή στοιχεία για το σύνολο της Π.Ε. και για τις επιμέρους Δ.Ε.

Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι σπάνια υπάρχει σχετική, με το ελάχιστο αντικείμενο, ειδίκευση του απασχολούμενου, παρά μόνο μέσα από την εμπειρία του στο πλαίσιο της ελάχιστο απασχόλησης.

- Σε ότι αφορά τις πληροφορίες που αντλήθηκαν σχετικά με την προσωπικότητα των ερωτηθέντων, ελάχιστοι είναι αυτοί που μετέχουν ενεργά σε συλλογικές, δράσεις, ενώσεις συλλόγους [...] γεγονός που σε συνδυασμό με τα όσα μαρτυρούνται από τους ίδιους περί «αδυναμίας» μεταξύ τους συνεννόησης, ενδεχομένως αναδεικνύει την περιορισμένα αναπτυγμένη συλλογική συνείδηση της τοπικής κοινωνίας.

Άξονας 3. Σχέσεις δικτύωσης | σύνδεσης | συνεργασίας:

_ Σύνδεση με τον πρωτογενή & τριτογενή τομέα [εμπόριο, διαφήμιση, τουρισμός]:

- Το σύνολο των επιχειρήσεων αναπτύσσουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ανάλογα με τον κλάδο στον οποίο ανήκουν σχέσεις εξάρτησης από την τοπική παραγωγή και την τοπική οικονομία [βλ. αναλυτικά σχετικούς χάρτες _ κεφ. 6B]
- Εξάιρεση σε σχέση με τα παραπάνω αποτελεί η μονάδα ιχθυοκαλλιέργειας, [παράρτημα εταιρείας εθνικής εμβέλειας], η οποία ουσιαστικά κινείται αυτόνομα χωρίς να διαμορφώνει σχέσεις συνεργασίας ή δικτύωσης ούτε με την πρωτογενή παραγωγή της Π.Ε., αλλά ούτε και με την τοπική αγορά. Ενδεικτικό είναι επίσης το γεγονός ότι μόλις 1/14 εργαζομένους της μονάδας είναι ντόπιος, ενώ οι υπόλοιποι κατάγονται από και διαμένουν σε γειτονικούς οικισμούς της Αιτωλοακαρνανίας.
- Στο σύνολό τους οι επιχειρήσεις δηλώνουν ότι έχουν σταθερό εν γένει δίκτυο πελατών αλλά και προμηθευτών.
- Σε ότι αφορά τις συνδέσεις των επιχειρήσεων με άλλες περιοχές [σε επίπεδο προμήθειας πρώτων υλών και διοχέτευσης προϊόντων], θα συνόψιζε κανείς πυκνώσεις με τα αστικά κέντρα Αθήνας, Θεσσαλονίκης και Πάτρας, με πόλεις της Δυτικής Ελλάδας [κυρίως Ιωάννινα, Άρτα, Αγρίνιο, Πρέβεζα, Βόνιτσα] και λόγω της εγγύτητας με την Ακαρνανία με μικρότερους οικισμούς αυτής. Σπανιότερα εμφανίζονται τα νησιά της Κέρκυρας και της Κεφαλονιάς. Σε ότι αφορά τις συνδέσεις με το εξωτερικό, με μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζεται η Γερμανία στο σύνολο των κλάδων, και στην ελαιοπαραγωγή η Ιταλία. [βλ. αναλυτικά σχετικά διαγράμματα _ κεφ. 6A]
- Στον τομέα της διαφήμισης, το σύνολο των τοπικών επιχειρήσεων δήλωσαν ως τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο την προώθηση των προϊόντων τους μέσα από τους ίδιους τους πελάτες: πρόκειται πρακτικά για ένα ανθρώπινο δίκτυο διακίνησης της πληροφορίας, στο οποίο σημαντικό ρόλο παίζουν επίσης οι ανθρώπινες | προσωπικές σχέσεις που αναπτύσσονται στο εσωτερικό μιας μικρής τοπικής κοινωνίας. Επιπλέον, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων:
 - _ εμφανίζονται στο διαδίκτυο και σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, ενώ όσες δεν διαφημίζονται εκεί αποσκοπούν σε αυτό σύντομα.
 - _ συμμετέχουν επίσης σε εκθέσεις, φεστιβάλ [τοπικά και μη], διοργανώσεις κ.α., ενώ λιγότεροι [κατά κανόνα μεγαλύτερης ηλικίας] είναι οι επιχειρηματίες ή παραγωγοί που δήλωσαν αδιάφοροι προς αυτά.
- Αποτιμώντας συνολικά τη εξάρτηση από τον τουρισμό, εμφανίζεται άμεση και απόλυτη σε ότι αφορά την τοπική οικονομία, με σημαντική διαφορά στη ζήτηση μεταξύ τουριστικής και μη περιόδου, όπως επίσης μεταξύ τουριστικών και μη περιοχών. [βλ. χάρτες 6 και 7 _ κεφ. 6B]. Ο βαθμός εξάρτησης της ελάχιστοτε επιχείρησης από τον τουρισμό, αφορά ανάλογα, το κατά πόσο έχει επεκταθεί σε αγορές εκτός Π.Ε. ή και εκτός Ελλάδας.
- Παρατηρείται τέλος ότι:

– οι μεγαλύτερες μονάδες [ως προς την παραγωγή και τη δικτύωσή τους] δεν περιλαμβάνουν τον πρωτογενή τομέα στις δραστηριότητές τους, γεγονός που ενδεχομένως σχετίζεται με το υψηλό κόστος και τις δυσκολίες παραγωγής του τύπου [μικροί κλήροι, επικλινή εδάφη | περιορισμένες πεδινές εκτάσεις].

– ως πλέον «εύθραυστες» συγκριτικά, εμφανίζονται οι επιχειρήσεις που εξαρτώνται απόλυτα ή και εν γένει σε μεγάλο βαθμό, από την τοπική οικονομία.

– Δικτύωσεις με άλλες επιχειρήσεις εντός ή εκτός της Π.Ε.:

- Δεν υφίστανται πρακτικά συνεργασίες μεταξύ των επιχειρήσεων ενώ το σύνολο σχεδόν των επιχειρηματιών δε δηλώνει πρόθυμο να συνεργαστεί με επιχειρήσεις αντίστοιχης δραστηριότητας. Αναλυτικότερα:

– Στον τομέα της οινοποίησης: οι περισσότεροι αντιμετωπίζουν με καχυποψία το ενδεχόμενο συνεργασίας αφενός για λόγους ανταγωνισμού, αφετέρου διότι θεωρούν ότι ενδεχομένως να βλάψουν τη φήμη της επιχείρησης λόγω του ότι δεν εμπιστεύονται την ποιότητα των προϊόντων των λοιπών επιχειρήσεων.

– Στον τομέα της ελαιοπαραγωγής οι ελαιοτριβείς θα ήταν πρόθυμοι για τη διαμόρφωση μιας σύμπραξης, είτε με στόχο τη διαμόρφωση μιας κοινής μονάδας τυποποίησης, είτε για τη διεκδίκηση καλύτερης τιμής πώλησης του προϊόντος. Δηλώνουν ακόμη ότι έχουν γίνει αντίστοιχες προτάσεις που δε βρήκαν ανταπόκριση από το σύνολο των συναδέλφων τους [το γεγονός αποδίδεται στο ότι πρόκειται για μεγαλύτερης ηλικίας επιχειρηματίες με παλαιότερες εγκαταστάσεις, τους οποίους δεν ενδιαφέρει η προοπτική επέκτασης]. Σχετική προθυμία διαπιστώθηκε και σε μεμονωμένους ελαιοπαραγωγούς, [άτυπες συζητήσεις], ενώ όλοι ανέφεραν ως πρόβλημα τη μεταξύ τους ασυνεννοησία.

Η υφιστάμενη μονάδα τυποποίησης δε δηλώνει πρόθυμη για συνεργασία, όπως επίσης η επιχείρηση εμπορίας ελαιολάδου, που διευκρινίζει όμως ότι αν γινόταν κάτι τέτοιο θα προτιμούσε τη συνεργασία με κάποιο ελαιοτριβείο, και όχι με αντίστοιχες επιχειρήσεις οργανωμένης εμπορίας.

– Οι αλλαντοποιίες έχουν διαμορφώσει μεταξύ τους ένα κλίμα υγιούς ανταγωνισμού | πρόκειται για το μοναδικό κλάδο επιχειρήσεων που αναφέρθηκε με σεβασμό στην ποιότητα παραγωγής των λοιπών συναδέλφων. Οι ίδιοι θεωρούν ότι δεν είναι εφικτή η πρακτική συνεργασία παρά μόνο σε επίπεδο συναδελφικής αλληλεγγύης όπως γίνεται έως σήμερα.

– Στην ίδια λογική κινούνται και οι βιοτεχνίες ζαχαροπλαστικής και παραδοσιακών προϊόντων, που παρουσιάζουν πρόθεση συνεργασίας κυρίως σε επίπεδο συμμετοχής σε συλλογικές δράσεις για την προώθηση του τουριστικού προϊόντος του νησιού. Ως ένα είδος δικτύωσης καταγράφεται ακόμη το γεγονός ότι στην πλειοψηφία των αντίστοιχων καταστημάτων λιανικής φιλοξενούνται αριετοί από τους παραγωγούς του νησιού, διαμορφώνοντας έτσι σχέσεις συνεργασίας μεταξύ δραστηριοτήτων διαφορετικού είδους.

– Στον τομέα της μελισσοκομίας, επισημαίνεται από τους περισσότερους η ανάγκη ύπαρξης μιας ενεργής τοπικής μελισσοκομικής ένωσης, αφού όπως όλοι λένε, η υφιστάμενη είναι πρακτικά ανενεργή και οι περισσότεροι απευθύνονται στον ΟΜΣΕ Λάρισας ή στο Μελισσοκομικό Κέντρο Αγρινίου. Υπάρχει συνήθως προθυμία συμμετοχής στην ένωση και σε τυχόν συλλογικές δράσεις [εκθέσεις, τοπικά φεστιβάλ κ.α.], αλλά όχι στη μεταξύ τους συνεργασία σε επίπεδο παραγωγής, τυποποίησης και εμπορίας [μικρές ποσότητες|δε «ρισιάρουν» το σταθερό πελατολόγιο που έχει ο καθένας]. Αναφέρουν επίσης ως μειονέκτημα στην περίπτωση συνεργασίας το μεγάλο αριθμό περιστασιακών και μη παραγωγών [ειδικότερα εν καιρώ κρίσης, όπως αναλύεται

ακολούθως] που δεν αντιμετωπίζει επαγγελματικά την παραγωγή του προϊόντος, με αποτέλεσμα την καχυποψία ως προς την ποιότητα.

- Σε ότι αφορά τη συνεταιριστική δραστηριότητα της υπό μελέτη Π.Ε.:
 - _ Ο υφιστάμενος Συνεταιρισμός Τ.Α.Ο.Λ. [Ταμείο Αμύνης Οινοπαραγωγών Λευκάδας | παλαιότερη ένωση πρωτοβάθμιων συνεταιρισμών], πρακτικά δε λειτουργεί σε επίπεδο συνεταιριστικής δραστηριοποίησης, αφού πλέον, κατά κύριο λόγο, περιορίζεται στην υποστήριξη | καθοδήγηση των μελών του σε ζητήματα γραφειοκρατίας. Το οινοποιείο του Συνεταιρισμού έκλεισε το 2015, ενώ λειτουργεί ακόμη το ελαιοτριβείο αυτού στον οικισμό Κάβαλος της Δ.Ε. Σφακιωτών.
 - _ Ο μοναδικός ενεργός από τους αυτόνομους Συνεταιρισμούς του νησιού [ο Συνεταιρισμός των Τσουκαλάδων], σύμφωνα με τα στοιχεία του ΤΑΟΛ περιορίζεται στη λειτουργία του αντίστοιχου ελαιοτριβείου.
- _ Σχέσεις συνεργασίας με το κράτος [φορείς | θεσμικό πλαίσιο]:
 - Οι περισσότερες από τις επιχειρήσεις είτε διαμορφώθηκαν | εκσυγχρονίστηκαν | επεκτάθηκαν μέσω κάποιας παλαιότερης επιδότησης, είτε προσπάθησαν να ενταχθούν σε ανάλογο πρόγραμμα χρηματοδότησης και δεν τα κατάφεραν. Αρκετοί είναι αυτοί που εξετάζουν τη δυνατότητα ένταξής τους στο τρέχον ΕΣΠΑ
 - Ως προς τις σχέσεις των επιχειρήσεων με τους επιμέρους φορείς [κυρίως αναφέρθηκαν το τοπικό παράρτημα της ΠΠΝ για την Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας και το Εμπορικό Επιμελητήριο | σπανιότερα ο Δήμος]:
 - _ Ως προς τη μεταξύ τους συνεργασία, η πλειοψηφία τη χαρακτηρίζει «καλή» σε γενικές γραμμές.
 - _ Από αρκετούς διαπιστώνεται ελλιπής ενημέρωση και γνώση των υπαλλήλων στα επιμέρους ζητήματα, όπως επίσης περιορισμένη δραστηριοποίηση των φορέων.
 - _ Σημαντικός είναι και ο αριθμός όσων δηλώνουν αδιάφοροι ως προς το εν λόγω θέμα, αφού προσπαθούν να ενημερώνονται και να δραστηριοποιούνται αυτόνομα.
 - Σε ότι αφορά το θεσμικό πλαίσιο, χαρακτηρίζεται ως πολύπλοκο και ενίοτε χαώδες από το σύνολο των ερωτηθέντων. Αρκετοί αναφέρουν τη γραφειοκρατία και τους δυσκίνητους μηχανισμούς | χρονοβόρες διαδικασίες, ως βασικό, αν όχι το βασικότερο εμπόδιο στις βλέψεις τους για μελλοντική επέκταση της επιχείρησης.

Άξονας 4. Οικονομική κρίση:

- Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι το σύνολο των επιχειρήσεων δηλώνουν βιώσιμες, με σταθερή πορεία, εν καιρώ οικονομικής κρίσης.
- Οι περισσότερες σημειώνουν μείωση του τζίρου, λόγω μείωσης των ποσοτήτων που αγοράζουν οι πελάτες, με παράλληλη όμως αύξηση του πελατολογίου.
- Ορισμένοι έχουν αποκλείσει πελάτες που δεν έχουν τη δυνατότητα απευθείας πληρωμής.
- Ως έμμεση επιρροή της κρίσης, κάποιοι αναφέρουν το γεγονός ότι έκλεισαν αλυσίδες καταστημάτων τις οποίες τροφοδοτούσαν εντός ή εκτός της Π.Ε.
- Στην τοπική οικονομία επισημαίνεται μείωση της ζήτησης το χειμώνα, και κατά την τουριστική περίοδο αύξηση των αλλοδαπών πελατών έναντι των Ελλήνων.
- Λιγότερο ή και καθόλου δηλώνουν να έχουν επηρεαστεί όσες επιχειρήσεις ασχολούνται με πολλές επιμέρους δραστηριότητες καλύπτοντας έτσι τα κενά της εποχικότητας της τοπικής αγοράς, καθώς και όσες έχουν στρέψει την προώθηση των προϊόντων τους κυρίως εκτός της Π.Ε.

- Σε ότι αφορά τις περικοπές, μόλις δύο επιχειρήσεις οδηγήθηκαν σε μείωση των εποχιακών [μόνο] υπαλλήλων, ενώ υπάρχει και μία περίπτωση [αλλαντοποιία] που δηλώνει ότι προχωρά σε σταθερή πρόσληψη ατόμων κάθε 2 χρόνια.
- Ως προς τις ενέργειες που διενεργήθηκαν με στόχο την προσαρμογή των επιχειρήσεων στα δεδομένα της οικονομικής κρίσης, σημειώνονται:
 - _ η στροφή των περισσότερων σε νέες αγορές| επιχειρήθηκε το άνοιγμα ειτός της Π.Ε. αλλά και προς το εξωτερικό
 - _ αρκετές δηλώνουν επίσης [κυρίως οινοποιία και μία αλλαντοποιία] ότι προχώρησαν σε νέα προϊόντα ώστε να κυκλοφορούν με περισσότερους κωδικούς στην αγορά [μικρότερες συσκευασίες, παραλλαγές προϊόντων, οικονομική σειρά]
- Δύο από τις επιχειρήσεις δήλωσαν ότι ξεκίνησαν ακριβώς λόγω της κρίσης στα κύρια επαγγέλματα των ιδιοκτητών, με στόχο το συμπληρωματικό εισόδημα αυτών.
- Διαπιστώνεται ακόμη:
 - _ [κυρίως από όσους ασχολούνται με την αμπελουργία, την ελαιοπαργωγή και τη μελισσοκομία] στροφή περισσότερων κατοίκων προς τον πρωτογενή τομέα, λόγω της κρίσης στα υπόλοιπα επαγγέλματα [για ορισμένους, π.χ. μελισσοπαργωγούς, αυτό έχει ως συνέπεια την αύξηση του ανταγωνισμού].
 - _ αύξηση των εταιρειών που λειτουργούν ως «μεσάζοντες» [όπως αναλύεται ακολούθως] για την εξαγωγή στο εξωτερικό, αφού αποτελεί δύσκολο εγχείρημα για τους μεμονωμένους παραγωγούς και μικρούς επιχειρηματίες.
 - _ κινητικότητα στην αγορά υπό την έννοια του ότι εμφανίζονται περιστασιακά [μελισσοπαργωγοί, φακοπαργωγοί, έμποροι λαδιού κ.α.] που δεν αντιμετωπίζουν με επαγγελματισμό την εν λόγω ενασχόληση, αλλά ως ευκαιριακό συμπληρωματικό εισόδημα, με αποτέλεσμα να μην επιβιώνουν σε αυτήν μακροπρόθεσμα.
 - _ η φορολογία ως βασικός παράγοντας μείωσης του κέρδους τα τελευταία χρόνια, αλλά και αποθάρρυνσης αρκετών επιχειρήσεων από περεταίρω επέκταση.

Ανά κλάδο παραγωγής :

1. Στον τομέα της ελαιοκομίας, το γεγονός ότι υπάρχει μόλις μία μονάδα τυποποίησης εντός του νησιού, παρά τη σημαντική παραγωγή του τόπου, οφείλεται, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, στην επίπονη και πολύπλοκη, θεσμικά και οικονομικά, διαδικασία απόκτησης του δικαιώματος τυποποίησης, για όσους το έχουν προσπαθήσει μεμονωμένα.

Επισημαίνεται ακόμη ότι, ακριβώς επειδή ο κάθε παραγωγός ή ελαιοτριβέας προσπαθεί να διαχειριστεί μεμονωμένα, την αξιοποίηση του προϊόντος που έχει στην κατοχή του, οι μεγαλύτερες ποσότητες ελαιολάδου, καταλήγουν να πωλούνται «δια μεσαζόντων», χύμα, κατά κανόνα με τελικό προορισμό την Ιταλία. **Αναδεικνύεται έτσι ο σημαντικός ρόλος, που κατέχουν στο συγκεκριμένο τομέα οι «ενδιάμεσοι»,** Έλληνες ή μη, αφού πέραν των παραγωγών και των ελαιοτριβέων, και οι ίδιες οι επιχειρήσεις εμπορίας λαδιού που ερωτήθηκαν, δηλώνουν ότι σε αρκετές περιπτώσεις μεταπωλούν μέσω αυτών, και όχι απευθείας, στην αγορά της γειτονικής χώρας.

Εκτιμάται λοιπόν ότι, στο πέρασμα των χρόνων, έχει διαμορφωθεί ένα, κατά περίπτωση μικρότερο ή μεγαλύτερο πλέγμα «διαδοχικών» οικονομικών συναλλαγών, στα διάφορα «επίπεδα» πώλησης και μεταπώλησης, στο οποίο κρίνεται ότι το μεγαλύτερο μέρος των κερδών καταλήγει στην «ενδιάμεση διαδικασία», μεταξύ παραγωγού και καταναλωτή.

Μάλιστα, σύμφωνα με τους ερωτηθέντες, και άλλων τομέων πλην της ελαιοπαργωγής, η οικονομική κρίση έχει πολλαπλασιάσει τον αριθμό των επιχειρήσεων ή μεμονωμένων

επιχειρηματιών που αναλαμβάνουν πρακτικά τον ενδιαμέσο αυτό ρόλο, κυρίως στον τομέα των εξαγωγών, λόγω του ότι η οικονομική συγκυρία καθιστά πολύ δυσκολότερη την απευθείας εξαγωγή προϊόντος από μεμονωμένες, τοπικές επιχειρήσεις ή παραγωγούς.

Επανερχόμενοι στον τομέα της ελαιοπαραγωγής, σημειώνεται ακόμη ότι αρκετές είναι οι μαρτυρίες [άτυπες συζητήσεις] σχετικά με:

– Την απευθείας, και όχι «θεσμικά τυπική», πώληση σημαντικών ποσοτήτων ελαιολάδου σε επισκέπτες του νησιού, προερχόμενους από τη Βουλγαρία και τη Ρουμανία κυρίως, κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού.

– Τη χρήση σημαντικών ποσοτήτων κατώτερης ποιότητας, εισαγόμενου λαδιού [σπορέλαια] σε τοπικές τουριστικές επιχειρήσεις [εστιατόρια, ξενοδοχεία κτλ.] κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου, για λόγους μικρότερου κόστους.

2. Ο τομέας της οινοποίησης, είναι ο πλέον αυτοτελής σε επίπεδο υποδομών τυποποίησης και ο μόνος στον οποίο η πρωτογενής παραγωγή σταφυλιών του νησιού, φαίνεται να αξιοποιείται από το σύνολο των οινοποιείων της Π.Ε., και μάλιστα, ενίοτε να μην επαρκεί για τις ανάγκες τους με αποτέλεσμα να εισάγουν ποσότητες και από άλλες οινικές περιφέρειες της χώρας.

Το γεγονός οφείλεται στη σημαντική μείωση και εγκατάλειψη εκτάσεων αμπελιών στο πέρασμα των χρόνων, πολλές από τις οποίες σημειώνεται ότι εκριζώθηκαν κατά τη διετία 1998 – 2000, μέσω της αξιοποίησης σχετικής ευρωπαϊκής επιδότησης στα πλαίσια των κανονισμών της κοινής οινικής αγοράς.

3. Στον τομέα της μελισσοκομικής παραγωγής, κοινή διαπίστωση όλων των ερωτηθέντων αποτελεί η μείωση των ποσοτήτων μελιού που παράγονται τα τελευταία χρόνια, λόγω της ευαισθησίας του προϊόντος τόσο σε σχέση με τις καιρικές συνθήκες, όσο και με τις μεταβολές του φυσικού περιβάλλοντος εντός και εκτός της Π.Ε., λόγω της αισθητής όπως λένε πλέον, περιβαλλοντικής μόλυνσης. Δεδομένων των μικρών ποσοτήτων, πρακτικά η παραγωγή δεν επαρκεί για τη ζήτηση, με αποτέλεσμα ο καθένας να προσπαθεί να καλύψει τις ανάγκες του δικτύου πελατών που έχει ήδη διαμορφώσει στο πέρασμα των χρόνων, χωρίς να υπάρχει, όπως δηλώνουν, το περιθώριο σημαντικής επέκτασης αλλά και πρόθεση μεταξύ τους συνεργασίας.

Στον ίδιο τομέα σημειώνεται επίσης το γεγονός ότι μόλις δυο είναι οι επιχειρήσεις που κατέχουν πιστοποιημένα το δικαίωμα της τυποποίησης, σύμφωνα με της στοιχεία της Περιφερειακής Ενότητας Λευκάδας. Οι λοιποί, [175 συνολικά εγγεγραμμένοι στην Π.Ε.] «τυποποιούν», κατά κάποιο τρόπο «άτυπα» το προϊόν τους, και πωλούν ως μεμονωμένοι παραγωγοί σε συγκεκριμένες «θέσεις» με άδεια της δημοτικής αρχής, κατά μήκος του οδικού δικτύου, σε τουριστικά σημεία του νησιού, εκμεταλλευόμενοι την τουριστική κίνηση το καλοκαίρι.

Στον ίδιο τομέα, καταγράφηκαν επίσης μαρτυρίες που επισημαίνουν ως φαινόμενο τη «νόθευση» της τοπικής παραγωγής με μέλι εκτός της Π.Ε., που «βαφτίζεται» τοπικό, προκειμένου να εξυπηρετηθεί η αυξημένη ζήτηση ανά περιόδους. Το γεγονός συνδυάζεται ενδεχομένως με το ότι αρκετοί, και λόγω κρίσης, είναι όσοι στρέφονται στη μελισσοπαραγωγή ευκαιριακά, με στόχο το συμπληρωματικό εισόδημα, χωρίς να αντιμετωπίζουν τη δραστηριότητα επαγγελματικά και κατ' επέκταση χωρίς να ενδιαφέρονται ιδιαίτερα για τη «φήμη» της τοπικής παραγωγής του κλάδου.

Στα θετικά του τομέα σημειώνεται η σημαντική συμμετοχή σε πρόσφατη πρωτοβουλία πολιτιστικού συλλόγου της νότιας Λευκάδας για γιορτή μελιού το καλοκαίρι στους οικισμούς αυτής, όπου πυκνώνει και ο αριθμός των παραγωγών.

4. Στην περίπτωση της παραγωγής φακών Εγγλυβής, η ιδιαιτερότητα του προϊόντος που ευδοκίμει με άριστη ποιότητα σε συγκεκριμένες μόνο περιοχές του οροπεδίου, δε δίνει περιθώρια παραγωγής μεγάλων ποσοτήτων. Οι παραγωγοί που ασχολούνται με το προϊόν, όπως προαναφέρθηκε, δηλώνουν ότι έχουν γίνει προσπάθειες για από κοινού διαμόρφωση τυποποιητικής μονάδας, αγορά μηχανημάτων και κατοχύρωση του Π.Ο.Π., που όμως δεν έχουν ευοδωθεί έως τώρα. Σημειώνεται ακόμη ότι κάποιος ή κάποιιοι εξ' αυτών διαθέτουν μηχανήματα, που ενίοτε μισθώνουν οι υπόλοιποι, προκειμένου να εξυτηρηθούν.

Από τα στοιχεία που αντλήθηκαν προκύπτει ότι το βασικότερο πρόβλημα οργάνωσης της ομάδας είναι η μεταξύ τους συνεννόηση λόγω: α. καχυποψίας σε ότι αφορά τη συλλογικότητα του εγχειρήματος και τις προθέσεις [ενδεχόμενης προσωπικής προβολής] όσων προτείνουν τη δημιουργία της ομάδας β. την αυξημένη φορολόγηση του προϊόντος στην περίπτωση οργανωμένης εμπορίας, αφού ορισμένοι ισχυρίζονται ότι η πλειοψηφία των μεμονωμένων πωλήσεων γίνεται «άτυπα» γ. τη φήμη του κάθε παραγωγού δεδομένου ότι υπάρχει καχυποψία ως προς την ποιότητα του προϊόντος που παράγει ο καθένας και την αυθεντικότητα αυτού δ. το φόβο για το άνοιγμα σε μεγαλύτερες αγορές, δεδομένου ότι , λόγω της μικρής ποσότητας που δύναται να παραχθεί στην περιοχή και της αυξημένης ζήτησης, αυτό αυτόματα σημαίνει ότι καταργείται η δυνατότητα διατήρησης του σταθερού δικτύου μεμονωμένων πελατών που έχει ο καθένας. Οι ίδιοι οι παραγωγοί έχουν καταγράψει επίσης περιπτώσεις επιχειρηματιών της αγοράς, εντός και εκτός του νησιού, που εμπορεύονται φακή, ως Εγγλυβής, ενώ δεν πρόκειται για το ίδιο προϊόν, χωρίς πρακτικά να μπορούν να προστατευτούν από τέτοιου είδους ενέργειες.

Επιπλέον, όπως ισχυρίζονται οι ερωτηθέντες, πολλοί από αυτούς που ασχολούνται με τη φακοπαραγωγή, δε διαμένουν μόνιμα στο νησί και αντιμετωπίζουν την πώληση του προϊόντος ως συμπληρωματικό εισόδημα, με αποτέλεσμα συχνά «ρίχνουν» την κοινά, μεταξύ τους, αποδεκτή τιμή. Στο σύνολό τους, όσοι δραστηριοποιούνται στον κλάδο, λόγω της μικρής, κατά τη διάρκεια του έτους, ενασχόλησής με το προϊόν, κατά κανόνα ασχολούνται και με άλλες αγροτικές ή κτηνοτροφικές εργασίες, ή και περιστασιακά οικοδομικές εργασίες.

Ως αντίστοιχο προϊόν της γειτονικής περιοχής του κάμπου της Καρυάς, θα μπορούσε κανείς να αναφέρει τα λαθούρια [ή λαθύρια] που ευδοκίμουν στην περιοχή. Δεδομένου ότι η παραγωγή είναι σημαντικά μικρότερη, στην περίπτωση αυτή, σε πρώτη φάση θα έπρεπε κανείς να επιδιώξει την ενθάρρυνση των ντόπιων για ενασχόληση με την εν λόγω καλλιέργεια, ώστε να αυξηθεί η παραγωγή, και εν συνεχεία να αναζητήσει τρόπους οργανωμένης τυποποίησης και διοχέτευσης του προϊόντος.

5. Σε ότι αφορά τις επιχειρήσεις επεξεργασίας και τυποποίησης κρέατος, επισημαίνεται ότι οι υφιστάμενες μονάδες δεν αξιοποιούν την τοπική παραγωγή, παρά το γεγονός ότι η κτηνοτροφία του νησιού δεν είναι αμελητέα, ενώ προτιμούν αποκλειστικά μεγαλύτερες και οργανωμένες μονάδες στην Ήπειρο και την Αιτωλοακαρνανία, από τις οποίες προμηθεύονται μαζικά. Οι κτηνοτρόφοι της Π.Ε. διοχετεύουν μεμονωμένα τα προϊόντα τους στην αγορά, ενώ λόγω της έλλειψης υποδομών στο νησί, τα ζώα σφαγιάζονται κυρίως σε εγκαταστάσεις εκτός της Π.Ε. Ειδικότερα σε ότι αφορά τις αλλαντοποιίες του νησιού αξίζει να σημειωθούν τα εξής: συνδυάζουν αποκλειστικά σχεδόν την παραγωγή τους με

τοπικό παραδοσιακό προϊόν [σαλάμι αέρος], έχουν παράδοση στο συγκεκριμένο τομέα δραστηριότητας από τις δεκαετίες '50 – '60, πρόκειται για οικογένειες που κατ'άγονται και διαμένουν στην πόλη της Λευκάδας ενώ και οι σημερινές έδρες των μονάδων βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή της πόλης.

6. Στην περίπτωση των βιοτεχνιών ζαχαροπλαστικής, οι πρώτες ύλες είναι εισαγωγής, ενώ τα τοπικά προϊόντα αξιοποιούνται μόνο στα καταστήματα λιανικής εμπορίας αυτών, ως έτοιμα προς πώληση τυποποιημένα προϊόντα.

7. Στον τομέα της αλιείας, πέραν της μεμονωμένης αλιευτικής δραστηριότητας που τροφοδοτεί άμεσα τα καταστήματα του νησιού, αξίζει να σημειωθεί η παραδοσιακή δραστηριότητα του ιβαριού στις Λιμνοθάλασσες της Λευκάδας, την οποία όπως προαναφέρθηκε, εκμεταλλεύεται ο Δήμος Λευκάδας μέσω του τμήματος Διαχείρισης Λιμνοθαλασσών. Σύμφωνα με τα στοιχεία του τμήματος, η δραστηριότητα φθίνει σταδιακά, ενώ ως κύρια αίτια της φθίνουσας αυτής πορείας προσδιορίζονται τα εξής: 1. Η έλλειψη υποδομών προκειμένου να εκσυγχρονιστεί η φυσική αυτή μέθοδος και να διευκολυνθεί η παραγωγή 2. Η έλλειψη προσωπικού, δεδομένου ότι όσοι συνταξιοδοτούνται από την εν λόγω δραστηριότητα, δεν αντικαθίστανται λόγω της αδυναμίας πρόσληψης νέων υπαλλήλων στο Δήμο 3. Η λαθραλιεία σε μεγάλο ποσοστό, αφού όπως μαρτυράται δεν ασκείται αποτελεσματικός έλεγχος.

Σε ότι αφορά τις δραστηριότητες του τμήματος περιλαμβάνονται:

α. η εμπορία αλιευμάτων : 60% λιανική πώληση στο κατάστημα του Δήμου που βρίσκεται μέσα στην πόλη και 40% χονδρικής σε καταστήματα της πόλης | απευθύνεται αποκλειστικά στην τοπική αγορά

β. η παραγωγή αυγοτάραχου | επειδή δεν υπάρχουν από το 2006 και μετά υποδομές τυποποίησης και επεξεργασίας στη Λευκάδα, δίνεται κάθε χρόνο μέσω δημοπρασίας σε αγοραστή στο Μεσολόγγι

Εξετάζοντας τα δεδομένα της παραγωγής του ιβαριού διαχρονικά [βάσει των στοιχείων του Τμήματος Διαχείρισης Λιμνοθαλασσών Λευκάδας, του Δήμου Λευκάδας], προκύπτει ότι η δραστηριότητα φθίνει λόγω ελλειπών | κακής διαχείρισης και εγκατάλειψης, συνεπώς και σε αυτό το είδος δραστηριότητας, το πραγματικό παραγωγικό δυναμικό του νησιού δεν αξιοποιείται στο έπακρο.

Συνοψίζοντας το σύνολο των δεδομένων που συλλέχθηκαν στο πλαίσιο της έρευνας σχετικά με τα προβλήματα της παραγωγικής δομής στο νησί, επισημαίνονται τα εξής:

_ **Η πολυδιάσπαση των ενεργειών,** υπό την έννοια της μοναδιαίας και όχι συλλογικής δραστηριοποίησης, αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό του τρόπου με τον οποίο δομείται η παραγωγική βάση του νησιού [ως συνισταμένη ανθρώπων και δραστηριοτήτων]. Επισημαίνεται ότι ως μικρότερη μονάδα αναφοράς σε επίπεδο παραγωγικής – οικονομικής δραστηριότητας, από τα στοιχεία της έρευνας προκύπτει **ο κάτοικος,** ως άτομο αλλά και η **οικογένεια,** ως σύνδεσμος ατόμων.

_ **Η πολυαπασχόληση:**

α. αποτελεί χαρακτηριστικό του τρόπου με τον οποίο μοιάζει να οργανώνεται εργασιακά η τοπική κοινωνία, νοώντας ότι συμπληρωματικές οικονομικές δραστηριότητες του ίδιου του ατόμου ή επιμέρους ατόμων ως μελών μιας οικογένειας, συμβάλλουν στη διαμόρφωση του τελικού εισοδήματος.

Με άλλα λόγια, κάθε οικογένεια, ή κάθε κάτοικος προσπαθεί να αξιοποιήσει το σύνολο των δυνατοτήτων που έχει για το μέγιστο δυνατό οικονομικό όφελος, μεμονωμένα. Οργανώνονται έτσι επιμέρους μικρά, εσωστρεφή κατά κανόνα, πλέγματα δραστηριοτήτων που συνυπάρχουν στο χώρο και προσπαθούν να επιβιώσουν αυτόνομα αλλά όχι σε μεταξύ τους συνεργασία. Υπό την έννοια, αυτή θα μπορούσε κανείς να πει ότι η πολυλειτουργικότητα εντοπίζεται ως χαρακτηριστικό στη μικρότερη κλίμακα παραγωγικής αναφοράς [άτομο | οικογένεια], αλλά όχι στο σύνολο του τόπου.

β. ως σύγχρονη εργασιακή συνθήκη που μοιάζει να εντείνεται ακόμη περισσότερο εν καιρώ κρίσης, έχει ως αποτέλεσμα την περιστασιακή εισροή παραγωγών ή επιχειρηματιών με μη επαγγελματική συμπεριφορά στους επιμέρους κλάδους. Κατά συνέπεια, αφενός μεν βλάπτεται συνολικά η εκάστοτε δραστηριότητα λόγω του ευκαιριακού τρόπου με τον οποίο αντιμετωπίζεται από ορισμένους, αφετέρου δε κλονίζεται η εμπιστοσύνη στο ενδεχόμενο μελλοντικής μεταξύ τους συνεργασίας, αφού όσοι ασχολούνται αποκλειστικά και ορθώς θεσμικά με το κάθε αντικείμενο, προκειμένου να προστατέψουν τα κεκτημένα τους (ως προς τη φήμη, την ποιότητα, το δίκτυο πελατών κ.τ.λ.) γίνονται ακόμη πιο εσωστρεφείς. Συνδυάζοντας, αυτό το δεδομένο με την έλλειψη εξειδίκευσης της πλειοψηφίας των εργαζομένων [βλ. συνεντεύξεις και δευτερογενή στοιχεία], προβληματισμός γεννάται σε σχέση με τα επίπεδα της ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων και παρεχόμενων υπηρεσιών στο νησί, ειδικότερα δε ότι αφορά τον τουρισμό, που αποτελεί μεταξύ άλλων τη συνηθέστερη συμπληρωματική απασχόληση των κατοίκων.

Με τα παραπάνω, ενδεχομένως συνδέεται σε ένα βαθμό και η περιορισμένη ευρηματικότητα σε σχέση με τη επέκταση των επιχειρήσεων και σε άλλα προϊόντα, που θα μπορούσαν να παραχθούν στη βάση της επεξεργασίας της πρωτογενούς παραγωγής του νησιού.

_ Σε ότι αφορά τη μετάβαση από τον ένα κλάδο παραγωγής στον άλλο εντός της Π.Ε., [από την πρωτογενή παραγωγή του τόπου στη δευτερογενή επεξεργασία αυτής και εν συνεχεία στην πώλησή της στην τοπική αγορά], εντοπίζονται «μερικές» ή και ατελείς συνδέσεις, που μοιάζει να μην «αξιοποιούν» στο έπακρο, και με το μεγαλύτερο δυνατό όφελος για τον τόπο, το παραγωγικό δυναμικό αυτού.

Αναλυτικότερα:

α. η πρωτογενής παραγωγή του τόπου συχνά ωθείται εκτός του νησιού για περαιτέρω επεξεργασία | τυποποίηση λόγω έλλειψης των αναγκαίων υποδομών εντός της Π.Ε. [ελαιοπαραγωγή, κτηνοτροφία, αλιεία].

β. σε αρκετές περιπτώσεις τοπικές επιχειρήσεις [δευτερογενούς ή τριτογενούς τομέα] δεν «προτιμούν» την τοπική παραγωγή, μεταξύ άλλων και για λόγους χαμηλότερου κόστους, αναζητώντας εισαγόμενες πρώτες ύλες και προϊόντα [από άλλες περιοχές της Ελλάδας ή σπανιότερα του εξωτερικού]. Το γεγονός κατά περίπτωση αποδίδεται | συνδυάζεται και με διαφορετικά αίτια:

_ π.χ. το ότι η κτηνοτροφική δραστηριότητα του νησιού δεν είναι οργανωμένη και στοχευμένη στη ζήτηση συγκεκριμένων πρώτων υλών εντός του νησιού, αποθαρρύνει ενδεχομένως τις αλλαντοποιίες από το να προμηθεύονται εντός της Π.Ε., δεδομένου ότι χρειάζονται σημαντικές ποσότητες κρέατος με συγκεκριμένες προδιαγραφές ως προς την ποιότητα και τους απαιτούμενους ελέγχους.

_ από την άλλη, όπως προαναφέρθηκε, οι μαρτυρίες σχετικά με τη χρήση σημαντικών ποσοτήτων κατώτερης ποιότητας, εισαγόμενου λαδιού σε τοπικές τουριστικές επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια της θερινής περιόδου αναδεικνύει ότι, με στόχο την αύξηση του κέρδους

των επιχειρήσεων [κυρίως, αφού δεν πρόκειται για πρακτικές που αναπτύχθηκαν εν καιρώ κρίσης για λόγους επιβίωσης αυτών, αλλά ενδεχομένως να εντάθηκαν λόγω της οικονομικής συγκυρίας] δεν υπάρχει ανησυχία για την ποιότητα των παροχών και του τουριστικού προϊόντος εν γένει, αλλά ούτε και πρόθεση έμπρακτης στήριξης και προώθησης της τοπικής παραγωγής | είναι καθαρά ζήτημα λανθασμένης νοοτροπίας των κατοίκων.

_ Ειδικότερα σε σχέση με τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, συγκρίνοντας διαχρονικά τα αντίστοιχα δεδομένα, συμπεραίνει κανείς ότι, κυρίως λόγω της στροφής που έχει συντελεστεί τις τελευταίες δεκαετίες προς τον τριτογενή τομέα, οι παραγωγικές δυνατότητες νησιού στους επιμέρους κλάδους δεν εξαντλούνται [π.χ. σημαντικό ποσοστό γεωργικής γης εγκαταλείφθηκε σταδιακά και δεν καλλιεργείται, ή έχει μετατραπεί σε γη προς ανοικοδόμηση αφού δεν υπάρχει κάποιο καθεστώς προστασίας του, παραδοσιακές δραστηριότητες όπως το ιβάρι φθίνουν λόγω εγκατάλειψης, ενώ έχουν αποφέρει στο παρελθόν σημαντικά έσοδα για την Π.Ε.].

Αξίζει επιπλέον να σημειωθεί ότι παρόλο που λόγω της οικονομικής κρίσης, εντοπίζεται σταδιακά μια τάση αυξανόμενης ενασχόλησης με την πρωτογενή παραγωγή, δεδομένης της συνολικά αποδιοργανωμένης κατάστασης, είτε, όπως αναλύθηκε παραπάνω, καταλήγει γίνεται με «ευκαιριακά» χαρακτηριστικά, είτε, ακόμη κι αν υπάρχει πρόθεση σοβαρής ενασχόλησης από πλευράς των κατοίκων, δεν υποβοηθάται από το συνολικότερο πλαίσιο συνθηκών [νοώντας, όπως αναλύεται ακολούθως, από κάτω προς τα πάνω, τους συν – κατοίκους, τους τοπικούς φορείς, το θεσμικό πλαίσιο και τη συνολικότερη κρατική πολιτική].

Στο σημείο αυτό επισημαίνεται ότι η παρούσα έρευνα δεν αγνοεί τις δυσκολίες που συνεπάγονται τα φυσικά χαρακτηριστικά του τόπου σε σχέση με τη μεγέθυνση της πρωτογενούς παραγωγής [μικρή έκταση, έντονο ανάγλυφο, κατακερματισμός των κλήρων σε ότι αφορά την ιδιοκτησία γης], ούτε θεωρεί ως λύση την ολοκληρωτική στροφή των κατοίκων σε αυτή. Αντιθέτως, έχοντας επίγνωση των δυσκολιών και της αύξησης του κόστους παραγωγής που αυτές συνεπάγονται, θεωρεί ότι ο μοναδικός τρόπος ανταγωνιστικής παρουσίας στη διεθνοποιημένη σύγχρονη αγορά σχετίζεται άμεσα:

α. με τη στοχευμένη και οργανωμένη διοχέτευση προϊόντων υψηλής ποιότητας στην αγορά, που αφενός αποκλείει κάθε μεμονωμένη | σπασμωδική κίνηση καθιστώντας αναγκαίο το κομμάτι της συνεργασίας μεταξύ των κατοίκων, ως παραγωγών | επιχειρηματιών, αφετέρου δε προϋποθέτει τη διαμόρφωση συνθηκών εμπιστοσύνης και αξιοπιστίας, σε σχέση με τον επαγγελματισμό και τη νομότυπη συμπεριφορά των συμμετεχόντων.

β. με την εξειδικευμένη προσέγγιση σε κάθε προϊόν και τομέα, αφού παρά το γεγονός ότι εν γένει εντοπίζονται κοινά χαρακτηριστικά, σε καμία περίπτωση δε θα πρέπει οι επιμέρους κλάδοι παραγωγής να αντιμετωπιστούν με τον ίδιο ακριβώς τρόπο. Έτσι λόγω χάρη αλλιώς θα πρέπει να εξετάσει κανείς τον τομέα της ελαιοπαραγωγής που καλύπτει ολόκληρη την ένταση της Π.Ε., και αλλιώς της μελισσοκομικής παραγωγής, που συγκροτεί έναν πολύ εξειδικευμένο και περιορισμένο, ως προς τις παραγόμενες ποσότητες κλάδο στο νησί.

γ. Την ισχυροποίηση των υφιστάμενων παραγωγικών πλεγμάτων ώστε με αφετηρία αυτά να εξετάσει κανείς στην πράξη τη δυνατότητα διαμόρφωσης πολυλειτουργικών περιοχών, με απώτερο στόχο τη συγκρότηση ενός ισχυρού πλέγματος τοπικής οικονομίας, που θα συνεργάζεται και δε θα εξαρτάται απόλυτα από την τουριστική κίνηση, αξιοποιώντας το σύνολο των πλουτοπαραγωγικών πηγών του νησιού. [σύνδεση με την υπόθεση εργασίας].

– Στην εικόνα που συνθέτει κανείς από τα παραπάνω στοιχεία, καθοριστική αναδεικνύεται η απουσία ισχυρής κεντρικής οργάνωσης που θα μπορούσε αφενός να ελέγξει τις ενδεχόμενες παραβάσεις, προστατεύοντας όσους κινούνται σύμφωνα με το ισχύον θεσμικό πλαίσιο, αφετέρου δε να ενδυναμώσει, συγκεντρώνοντας και προσανατολίζοντας το σύνολο των επιμέρους ατομικών | αποσπασματικών ενεργειών, με στόχο το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα σε συλλογικό αλλά και ατομικό επίπεδο.

Σε ορισμένες περιπτώσεις δε, η κεντρική αυτή οργάνωση επιζητάται από μερίδα των κατοίκων που συνειδητοποιούν την αναγκαιότητα αλλά και την αδυναμία της μεταξύ τους συνεννόησης και [αυτό]οργάνωσης.

Χαρακτηριστικό είναι π.χ. το ζήτημα της κοινής τυποποίησης που επιδιώκουν οι ελαιοπαραγωγοί και φακοπαραγωγοί, από τα λίγα θέματα στα οποία μοιάζει να υπάρχει μια πρόθεση συνεργασίας μεταξύ των κατοίκων, με ιδιαίτερα απογοητευτικό το γεγονός ότι έως τώρα όσες προσπάθειες έχουν γίνει απέτυχαν σε επίπεδο συνεννόησης. Σε περιπτώσεις όπως αυτή, οι τοπικοί φορείς, μοιάζει να μην αφουγκράζονται την εν λόγω ανάγκη, αφού περιορισμένες είναι οι σχετικές πρωτοβουλίες που εντοπίζονται και συχνά, ακόμη κι αν υπάρχει πρόθεση, μένουν στα χαρτιά, είτε λόγω γραφειοκρατίας και ελλιπούς ενασχόλησης, είτε λόγω περιορισμένης συμμετοχής των ενδιαφερομένων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, διαμορφώνεται ένας φαύλος κύκλος εκατέρωθεν αδιαφορίας, που δημιουργεί απογοήτευση σε όσους [εργαζόμενους στους τοπικούς φορείς από τη μία και παραγωγούς | επιχειρηματίες από την άλλη] συμμετέχουν ενεργά και πιστεύουν στο εκάστοτε εγχείρημα, με αποτέλεσμα εν τέλει την καθιέρωση ενός καθεστώτος αδράνειας. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, ότι στο πλαίσιο των συνεντεύξεων, κανείς δε φάνηκε να περιμένει από τη Δημοτική αρχή, ή τις λοιπές αρμόδιες υπηρεσίες κάτι περισσότερο από την τυπική καθοδήγηση στα γραφειοκρατικά και θεσμικά ζητήματα.

Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, αναδεικνύεται ο προβληματικός τρόπος λειτουργίας και οργάνωσης των δημόσιων φορέων του νησιού, αλλά και γενικότερα, οποιασδήποτε μορφής σύμπραξης που δραστηριοποιείται στον τόπο, στον τομέα της παραγωγής. Σε ότι αφορά δημόσιους φορείς και υπηρεσίες, ελλιπής κρίνεται ενημέρωση και δραστηριοποίηση, παρά το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια, κατά περίπτωση, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ερωτηθέντων η κατάσταση έχει βελτιωθεί, ενώ «δύσκαμπτη» μοιάζει να είναι και η μεταξύ τους συνεργασία. Το γεγονός ενδεχομένως οφείλεται εν μέρει και στη σταδιακή υποστελέχωση των τμημάτων λόγω κρίσης. Σε ότι αφορά άλλες οργανώσεις [ΓΑΟΛ, Ένωση Μελισσοκόμων], όπως προαναφέρθηκε, η δραστηριοποίησή τους έχει περιοριστεί σε γραφειοκρατικά ζητήματα, με αποτέλεσμα πρακτικά να μη λειτουργούν για το σκοπό για τον οποίο αρχικά συστάθηκαν.

Κλείνοντας, από το σύνολο των ερωτηθέντων, η πολυπλοκότητα του θεσμικού πλαισίου, εξειδικευμένα στον κάθε επιμέρους κλάδο και στάδιο παραγωγής, σε συνδυασμό με τη γραφειοκρατία, συνολικό χαρακτηριστικό του δημόσιου τομέα, αναφέρονται ως σημαντική τροχοπέδη των επιχειρηματικών πρωτοβουλιών της Π.Ε., ενώ όπως σημειώνουν ορισμένοι, ακόμα και οι αρμόδιοι υπάλληλοι [εντός ή εκτός του νησιού], συχνά δεν είναι σε θέση να ανταποκριθούν, λόγω του όγκου της πληροφορίας, προκειμένου να τους καθοδηγήσουν.

Συμπερασματικά, ξεινώντας «από τα κάτω», με αφετηρία τα προβλήματα που εντοπίστηκαν στην έρευνα πεδίου:

Επανερχόμενοι στην υπόθεση εργασίας, σύμφωνα με την οποία η πολυλειτουργικότητα ως το ζητούμενο της διερεύνησης, αναλύεται μέσα από τους «δείκτες» του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου, της παραγωγικής βάσης, της τουριστικής ανάπτυξης και του ανθρώπινου δυναμικού μιας περιοχής, και προχωρώντας τη διερεύνηση με στόχο την αναζήτηση πιθανών τρόπων ενίσχυσης αυτής, **η παρούσα εργασία κρίνει το ζήτημα του ανθρώπινου δυναμικού της Π.Ε. ως πρωτεύον και καθοριστικής σημασίας.** Αναλυτικότερα, είναι σαφές και έχει αποδειχθεί διαχρονικά μέσα από την ιστορία του τόπου [βλ. κεφ. 3] ότι ο τρόπος με τον οποίο τα εικάστοτε δεδομένα ερμηνεύονται και αφομοιώνονται στην τοπική πραγματικότητα, είναι άμεσα συνδεδεμένος με τα χαρακτηριστικά της τοπική κοινωνίας και συγκεκριμένα αυτών που καλούνται να υλοποιήσουν, να εφαρμόσουν, να κατανοήσουν. Συνεπώς, ακόμη κι αν υποθέσουμε ότι ο «κεντρικός» σχεδιασμός είναι ικανοποιητικά οργανωμένος και στοχευμένος στην ουσία των προβλημάτων του τόπου, το τι πραγματικά θα καταφέρει κανείς να επιτύχει εξαρτάται από τους κατοίκους [είτε ως απασχολούμενους στην τοπική αυτοδιοίκηση και τους λοιπούς φορείς, είτε ως ενεργά μέλη της παραγωγικής διαδικασίας], και τον τρόπο που αυτοί θα εκλάβουν τα εικάστοτε δεδομένα.

Για το λόγο αυτό, **πριν από την οποιαδήποτε άλλη προσπάθεια, ζωτικής σημασίας κρίνεται η αναζήτηση νέων τρόπων προσέγγισης των κατοίκων με στόχο τη σταδιακή αλλαγή της νοοτροπίας τους,** η οποία στις μέρες μας, βάσει όσων προαναφέρθηκαν διαμορφώνεται σε σημαντικό βαθμό από τα εξής χαρακτηριστικά:

_ περιορισμένη συλλογική συνείδηση _ ελλιπή περιβαλλοντική κι συμμετοχική κουλτούρα _ σημαντική έλλειψη εμπιστοσύνης και καχυποψία προς τον «άλλο», που ενισχύονται βέβαια αφενός από το καθεστώς αυθαιρεσίας και παρατυπίας που επικρατεί, αφετέρου δε από την περιορισμένη, αν όχι παντελή απουσία ελέγχου σε κείρια ζητήματα που σχετίζονται όχι μόνο με την παραγωγή, αλλά και με τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσονται οι ανθρώπινες δραστηριότητες στο χώρο εν γένει. Επαναλαμβάνονται ακόμη, σύμφωνα με τα δευτερογενή στοιχεία, το χαμηλό συνολικά μορφωτικό επίπεδο σε συνδυασμό με υψηλούς δείκτες γήρανσης του πληθυσμού της Π.Ε.

Με αυτά τα δεδομένα, η οικονομική κρίση [ανεργία, χαμηλά εισοδήματα κ.τ.λ.] εντείνει το καθεστώς **πολυδιάσπασης|πολυαπασχόλησης** και όχι την αναγκαιότητα συνεργασίας, προδίδοντας την αδυναμία της τοπικής κοινωνίας να απαλλαγεί από το πρότυπο του «μικρομεσαιού καπιταλισμού» που κυριαρχούσε έως τώρα, [όχι μόνο στη Λευκάδα], και «απέδιδε» ικανοποιητικά στη μονάδα, χωρίς να έχει γίνει αντιληπτό ότι ακριβώς λόγω της κρίσης η «αποδοτικότητα» αυτή σταδιακά εξασθενεί και οδηγεί σε αδιέξοδο.

Το βασικότερο λοιπόν πρόβλημα του νησιού είναι η αδυναμία των κατοίκων να «συμπράξουν», αναγνωρίζοντας το συλλογικό συμφέρον ως μέσο προώθησης και όχι παραγκωνισμού του ατομικού¹⁸.

¹⁸ πρόβλημα που σύμφωνα με το Επιχειρησιακό Σχέδιο «Καλάθι Γεωργικών Προϊόντων» της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων (2012), ισχύει σε γενικές γραμμές και στις υπόλοιπες Π. Ε. της ΠΙΝ, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό.

0.6 | Σύνδεση των δεδομένων της έρευνας πεδίου με το χώρο

Στο παρόν κεφάλαιο, επιχειρείται η σύνδεση των δεδομένων που προέκυψαν από τη διαδικασία των συνεντεύξεων, με το χώρο, μέσω επιμέρους διαφορετικών τρόπων απεικόνισης. Αναλυτικότερα, **το Μέρος Α του κεφαλαίου**, εστιάζει στις συνδέσεις των επιχειρήσεων της έρευνας πεδίου με την τοπική, εθνική και διεθνή κλίμακα χωρικής αναφοράς, ώστε να προσδιοριστεί εν τέλει η «ένταση» των σχέσεων που αναπτύσσουν οι αντίστοιχοι κλάδοι προϊόντων με την τοπική παραγωγή αφενός, και την τοπική αγορά αφετέρου. **Στο Μέρος Β του κεφαλαίου**, οι απεικονίσεις εστιάζουν στην τοπική κλίμακα χωρικής αναφοράς, επιδιώκοντας αυτή τη φορά τη σύνδεση των επιχειρήσεων της έρευνας πεδίου, και κατ' επέκταση των ανθρώπινων δραστηριοτήτων που σχετίζονται με αυτές, με συγκεκριμένους οικισμούς της περιοχής μελέτης. Απώτερος στόχος είναι: _ σε πρώτη φάση, ο προσδιορισμός της μορφής των παραγωγικών πλεγμάτων που οργανώνονται με αφετηρία την εκάστοτε επιχείρηση, προκειμένου να προσεγγίσει κανείς το ευρύτερο πλέγμα της τοπικής οικονομίας ως συνισταμένη των επιμέρους, και _ σε δεύτερο χρόνο, η «μετάβαση» από τα εν λόγω παραγωγικά πλέγματα σε υφιστάμενες ή δυνάμει πολυλειτουργικές ενότητες, μέσω της σύνθεσης της «συνολικής» εικόνας συναρτήσε όλων των επιμέρους «δεικτών» πολυλειτουργικότητας.

Μέρος Α. Με αφετηρία τον άξονα 3 των συνεντεύξεων [συνδέσεις | δικτυώσεις...], οργανώνονται αρχικά οι πληροφορίες που αντλήθηκαν σχετικά με τη σύνδεση των επιχειρήσεων α. με τον πρωτογενή τομέα, σε σχέση με την προμήθεια πρώτων υλών και β. με τον τριτογενή, σε ότι αφορά την προώθηση των προϊόντων που παράγουν στην αγορά, εντός και εκτός της Π.Ε. Προσδιορίζονται έτσι τρία επιμέρους επίπεδα χωρικής αναφοράς, [τοπικό, εθνικό, διεθνές] των εν λόγω συνδέσεων, στα οποία φαίνεται να αναφέρονται | αναπτύσσονται | επεκτείνονται τα **παραγωγικά πλέγματα των υπό μελέτη επιχειρήσεων μέσω των δικτυώσεων που διαμορφώνουν**. Σε καθένα από τα επιμέρους αυτά επίπεδα, εντοπίζονται συγκεκριμένες περιοχές [οικισμοί, πόλεις, χώρες], στις οποίες βάσει των όσων διατυπώθηκαν από τους ερωτηθέντες, πυκνώνουν οι εν λόγω συνδέσεις από και προς τις επιχειρηματικές μονάδες. Οι περιοχές αυτές, παρουσιάζονται ομαδοποιημένες ως εξής:

Επίπεδο 1 _ Τοπική εμβέλεια: α. Εντός της επιχείρησης [αφορά μόνο τη σύνδεση με τον πρωτογενή τομέα και συγκεκριμένα, τις επιχειρήσεις που παράγουν πρώτες ύλες στο πλαίσιο λειτουργίας τους] και β. εντός της Π.Ε. [τοπική παραγωγή / τοπική αγορά]

Επίπεδο 2 _ Εθνική εμβέλεια: [προμήθεια πρώτων υλών/πώληση προϊόντων] α. Μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα β. Πελοπόννησος γ. Ήπειρος & Αιτωλοακαρνανία : Ιωάννινα, Άρτα, Αγρίνιο, Μεσολόγγι δ. Ενδοπεριφερειακές συνδέσεις: Π.Ε. Κέρκυρας, Π.Ε. Κεφαλονιάς ε. Ακαρνανικές ακτές: Πρέβεζα, Βόνιτσα, Πάλαιρος, Μύτικας κ.α.

Επίπεδο 3 _ Διεθνής εμβέλεια: [προμήθεια πρώτων υλών/πώληση προϊόντων] α. Ευρωπαϊκή αγορά : 1. Κεντρική & Βόρεια Ευρώπη: Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία 2. Νότια Ευρώπη: Ιταλία 3. Βουλγαρία, Ρουμανία και β. Παγκόσμια αγορά: 1. Αμερική 2. Ανατολικές χώρες

Στη βάση αυτή, επιχειρείται η συστηματοποίηση των εν λόγω πληροφοριών μέσω διαγραμμάτων που φιλοδοξούν να απεικονίσουν την εμβέλεια των παραγωγικών πλεγμάτων που διαμορφώνονται με αφετηρία την κάθε επιχείρηση, τον κάθε κλάδο παραγωγής και εν τέλει το σύνολο της περιοχής μελέτης, σε τοπικό, εθνικό κι διεθνές επίπεδο, λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη τα ακόλουθα ποιοτικά χαρακτηριστικά:

A. το είδος των συνδέσεων [σταθερές, εφόσον πρόκειται για σταθερό δίκτυο προμηθευτών ή πελατών, περιστασιακές, εφόσον πρόκειται για μεταβαλλόμενο | όχι σταθερό δίκτυο πελατών / προμηθευτών και εποχικές, εφόσον σχετίζονται αποκλειστικά με την τουριστική δραστηριότητα εντός της Π.Ε]. Σημειώνεται ότι στις εν λόγω απεικονίσεις συμπεριλαμβάνονται μόνον οι «απευθείας» συνδέσεις των επιχειρήσεων με τις επιμέρους αγορές, αφού π.χ. ο ποιοτικός προσδιορισμός της έντασης των έμμεσων σχέσεων που αποκτά η κάθε επιχείρηση με τις περιοχές καταγωγής των εκάστοτε επισκεπτών | τουριστών της Π.Ε. δεν κατέστη εφικτός, βάσει των διαθέσιμων στοιχείων.

B. το βαθμό σύνδεσης της επιχείρησης, του αντίστοιχου κλάδου, αλλά και της Π.Ε. αντίστοιχα, με το εκάστοτε επίπεδο χωρικής εμβέλειας, ο οποίος προσεγγίστηκε αξιολογώντας την πύκνωση των συνδέσεων που καταγράφηκαν, την αποκλειστικότητα της κάθε σύνδεσης αλλά τις ποσότητες που είτε εισάγονται, είτε διοχετεύονται. κατά περίπτωση.

Σύμφωνα με τα παραπάνω:

- Αρχικά, οι επιχειρήσεις, ομαδοποιημένες ανά κατηγορία προϊόντων παραγωγής [οινοποίηση, μελισσοκομία, ελαιοκομία, επεξεργασία κρέατος, ζαχαρώδη προϊόντα], εξετάζονται ως μονάδες προκειμένου να προσδιοριστεί το σύνολο των διαφορετικών [ως προς τα ποιοτικά τους χαρακτηριστικά] που προκύπτουν [ενδεικτική τυπολόγηση].
- Εν συνέχεια, από τα εν λόγω διαγράμματα, συντίθεται η απεικόνιση του συνόλου των συνδέσεων που συναντώνται ανά είδος προϊόντος παραγωγής, ως συνισταμένη των δικτυώσεων που διαμορφώνουν οι επιμέρους επιχειρήσεις σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο χωρικής εμβέλειας, με στόχο να προσδιοριστεί εν τέλει η «ένταση» των σχέσεων που αναπτύσσει ο κάθε κλάδος με την τοπική οικονομία.
- Κλείνοντας, μέσα από τις εν λόγω απεικονίσεις ανά κλάδο παραγωγής, συνοψίζεται το σύνολο των συνδέσεων που διαμορφώνονται από και προς την Π.Ε., σε επίπεδο εισροής αλλά και εκροής πρώτων υλών και προϊόντων αντίστοιχα, σε μια προσπάθεια προσδιορισμού της εξάρτησης του τόπου από τις εκάστοτε αγορές, αλλά και της εμβέλειας της τοπικής οικονομίας εκτός των ορίων της περιοχής μελέτης, στη βάση των δεδομένων της έρευνας πεδίου.

ΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων των επιμέρους επιχειρήσεων [Διάγραμμα 2]

πρωτογενής παραγωγή

«ενδιάμεση» επιχείρηση

σύνδεση με την αγορά
μη τουριστική περίοδος τουριστική περίοδος

κατηγοριοποίηση ενδεικτική τυπολόγηση

A_B_Γ | οινοποιητικές [2]

Τύπος Α [2]

A_B | οινοποιητική [1]

Τύπος Β [1]

B_Γ | οινοποιητικές [2]

Τύπος Γ [2]

Τοπική παραγωγή

Τοπική αγορά

Είδος σύνδεσης

Βαθμός σύνδεσης

Εθνική παραγωγή

Ελληνική αγορά

— Σταθερό δίκτυο

■ Υψηλός

Εισαγόμενη παραγωγή

Διεθνής αγορά

- - - Περιστασιακή συναλλαγή

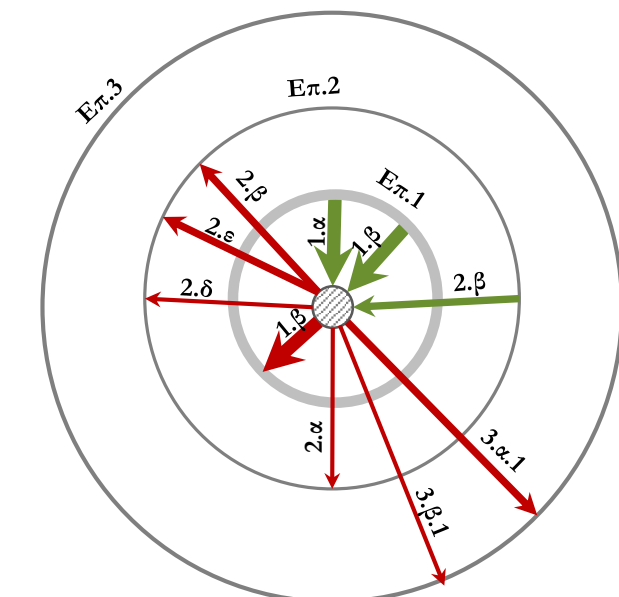
■ Μεσαίος

..... Εποχική

— Χαμηλός

* Σε ότι αφορά το υπόμνημα των διαγραμμάτων, σημειώνεται ότι η απόχρωση των κύκλων αφορά τα επιμέρους επίπεδα χωρικής αναφοράς, το είδος της γραμμής του συμβόλου, το είδος της σύνδεσης των επιχειρήσεων με αυτά, και το πάχος αυτής το βαθμό σύνδεσης. [βλ. και ανάλυση κειμένου]

ΟΙΝΟΠΟΙΗΣΗ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων του κλάδου [Διάγραμμα 3]

→ Σύνδεση με τον πρωτογενή τομέα

← Σύνδεση με τον τριτογενή τομέα

Βαθμός σύνδεσης

Είδος συνδέσεων

■ Υψηλός

— Σταθερή

■ Μεσαίος

- - - Περιστασιακή

— Χαμηλός

..... Εποχική [Τουρισμός]

Ομαδοποίηση σε επιμέρους κλίμακες αναφοράς

Επίπεδο 1 _ Τοπική εμβέλεια

α. Εντός της επιχείρησης [1.α]

β. Εντός της Π.Ε. [1.β.]

Επίπεδο 2 _ Εθνική εμβέλεια

α. Μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας:

Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα [2.α]

β. Πελοπόννησος [2.β]

γ. Ήπειρος & Αιτωλοακαρνανία

Ιωάννινα, Άρτα, Αγρίνιο, Μεσολόγγι [2.γ]

δ. Ενδοπεριφερειακές συνδέσεις

Π.Ε. Κέρκυρας, Π.Ε. Κεφαλονιάς [2.δ]

ε. Ακαρνανικές ακτές

Πρέβεζα, Βόνιτσα, Πάλαιρος, Μύτικας κ.α.

Επίπεδο 3 _ Διεθνής εμβέλεια

α. Ευρωπαϊκή αγορά [3.α]

1. Κεντρική & Βόρεια Ευρώπη

Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία [3.α.1]

2. Νότια Ευρώπη: Ιταλία [3.α.2]

3. Βουλγαρία, Ρουμανία, [3.α.3]

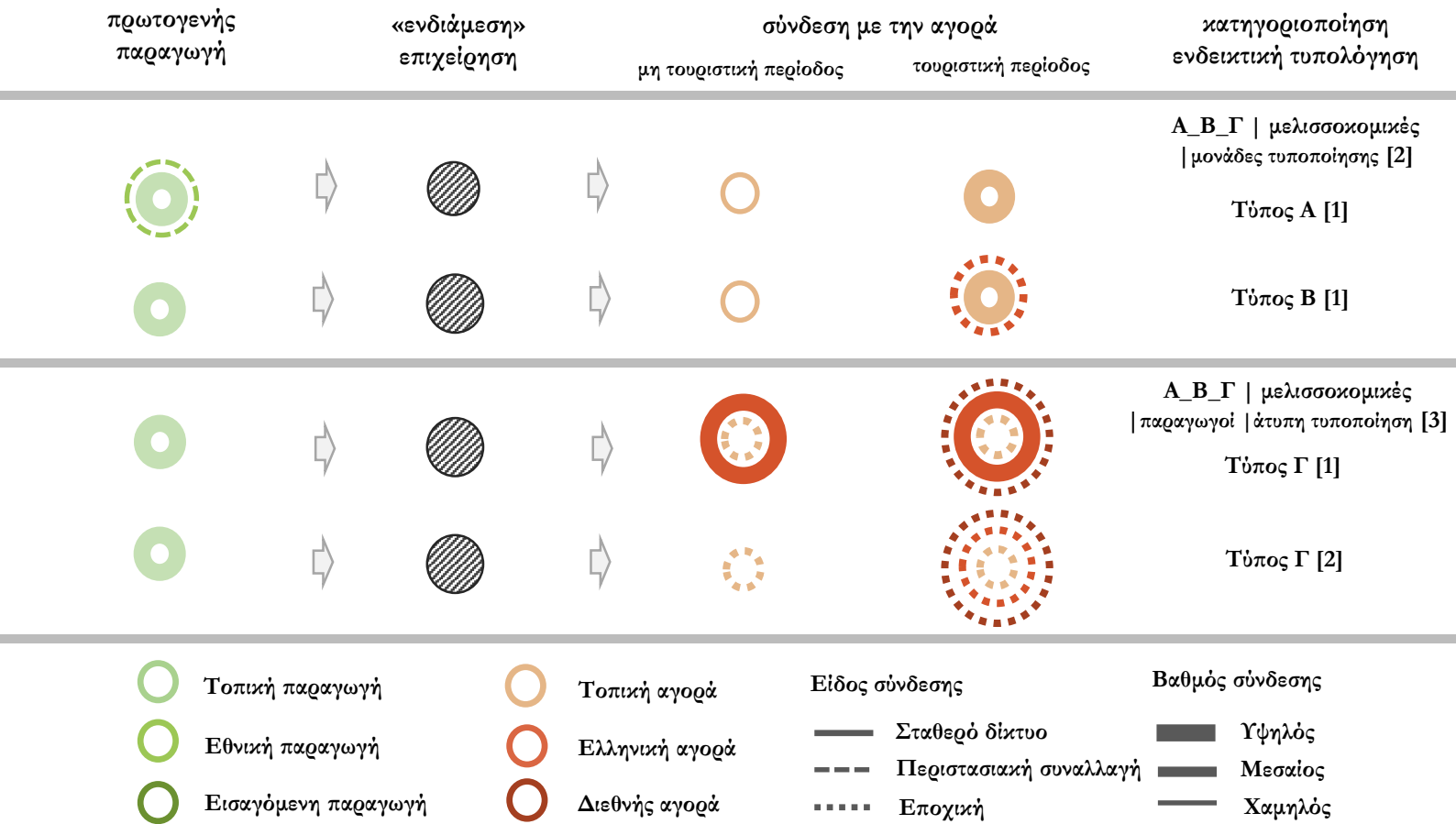
β. Παγκόσμια αγορά [3.β]

1. Αμερική [3.β.1]

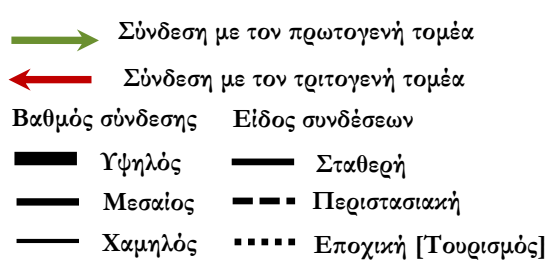
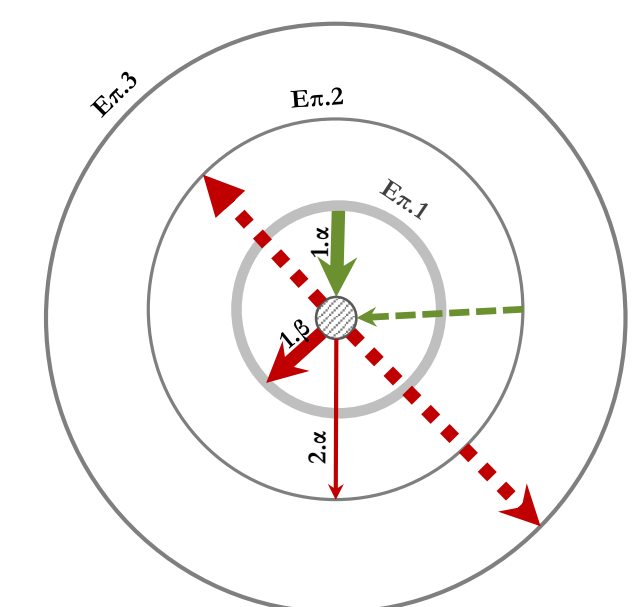
2. Ανατολικές χώρες [3.β.1]

* Σε ότι αφορά το υπόμνημα του διαγράμματος, σημειώνεται ότι η απόχρωση του βέλους αφορά τη διοχέτευση προϊόντων ή την προμήθεια πρώτων υλών από και προς την επιχείρηση, το είδος της γραμμής του συμβόλου, το είδος της αντίστοιχης σύνδεσης των επιχειρήσεων με τα επιμέρους επίπεδα χωρικής αναφοράς, και το πάχος αυτής το βαθμό σύνδεσής τους.

ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΑ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων των επιμέρους επιχειρήσεων [Διάγραμμα 4]

ΜΕΛΙΣΣΟΚΟΜΙΑ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων του κλάδου [Διάγραμμα 5]

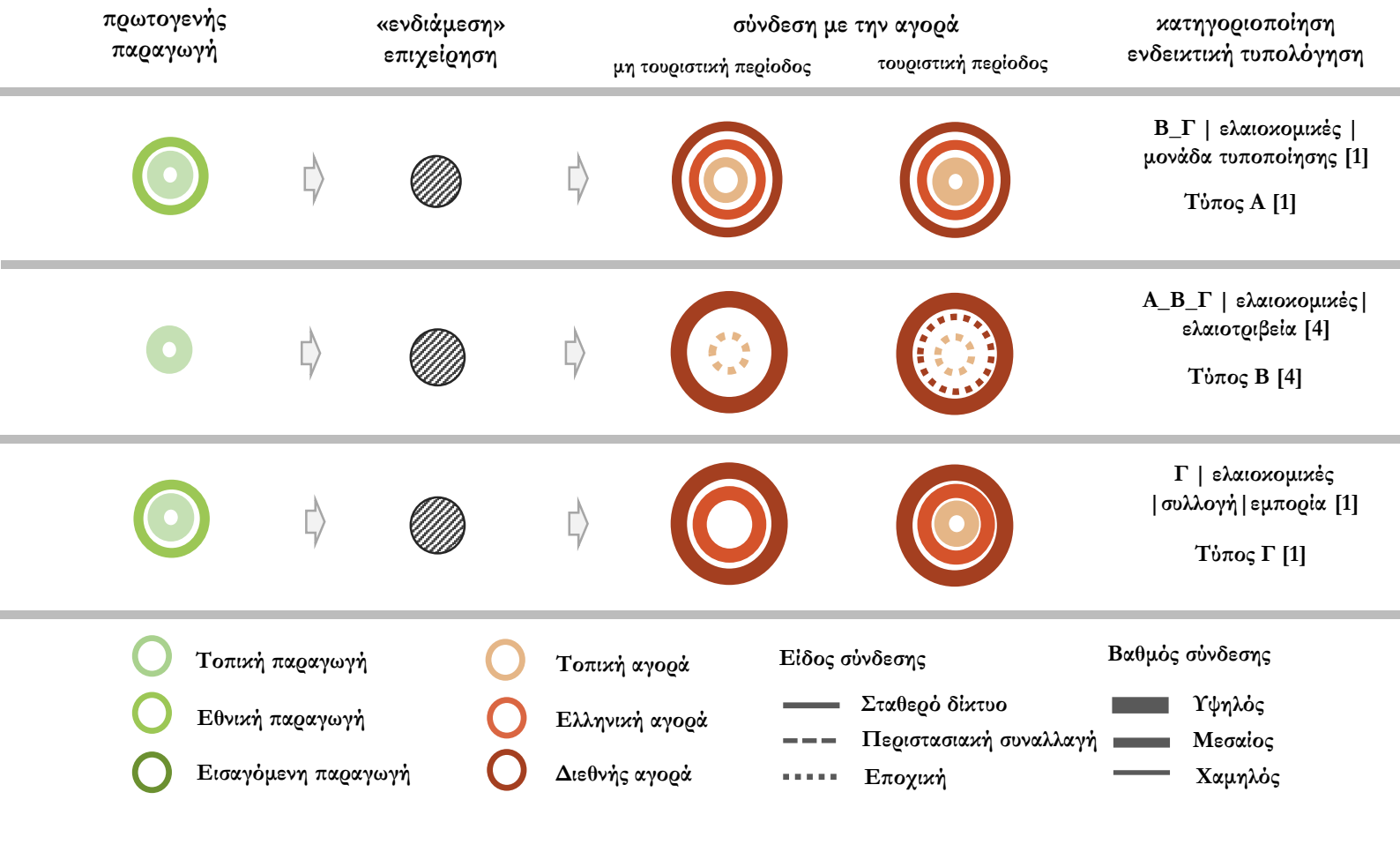
Ομαδοποίηση σε επιμέρους κλίμακες αναφοράς

Επίπεδο 1 _ Τοπική εμβέλεια
 α. Εντός της επιχείρησης [1.α]
 β. Εντός της Π.Ε. [1.β.]

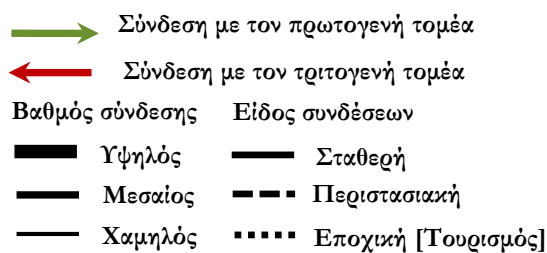
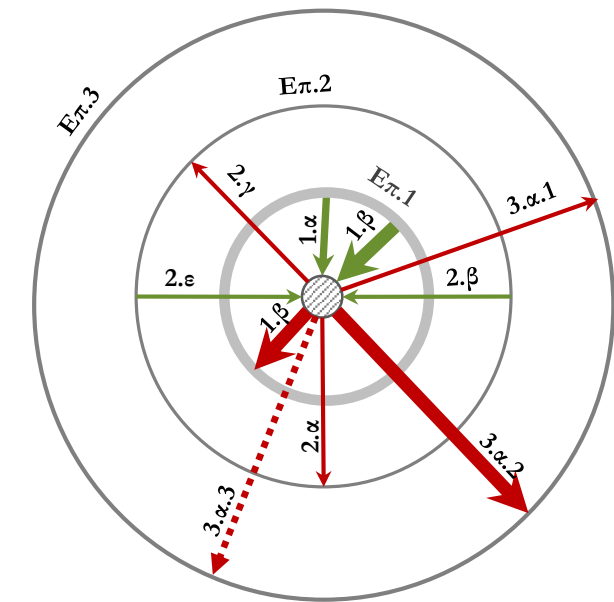
Επίπεδο 2 _ Εθνική εμβέλεια
 α. Μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα [2.α]
 β. Πελοπόννησος [2.β]
 γ. Ήπειρος & Αιτωλοακαρνανία Ιωάννινα, Άρτα, Αγρίνιο, Μεσολόγγι [2.γ]
 δ. Ενδοπεριφερειακές συνδέσεις Π.Ε. Κέρκυρας, Π.Ε. Κεφαλονιάς [2.δ]
 ε. Ακαρνανικές ακτές Πρέβεζα, Βόνιτσα, Πάλαιρος, Μύτικας κ.α.

Επίπεδο 3 _ Διεθνής εμβέλεια
 α. Ευρωπαϊκή αγορά [3.α]
 1. Κεντρική & Βόρεια Ευρώπη Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία [3.α.1]
 2. Νότια Ευρώπη: Ιταλία [3.α.2]
 3. Βουλγαρία, Ρουμανία, [3.α.3]
 β. Παγκόσμια αγορά [3.β]
 1. Αμερική [3.β.1]
 2. Ανατολικές χώρες [3.β.1]

ΕΛΑΙΟΚΟΜΙΑ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων των επιμέρους επιχειρήσεων [Διάγραμμα 6]

ΕΛΑΙΟΚΟΜΙΑ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων του κλάδου [Διάγραμμα 7]

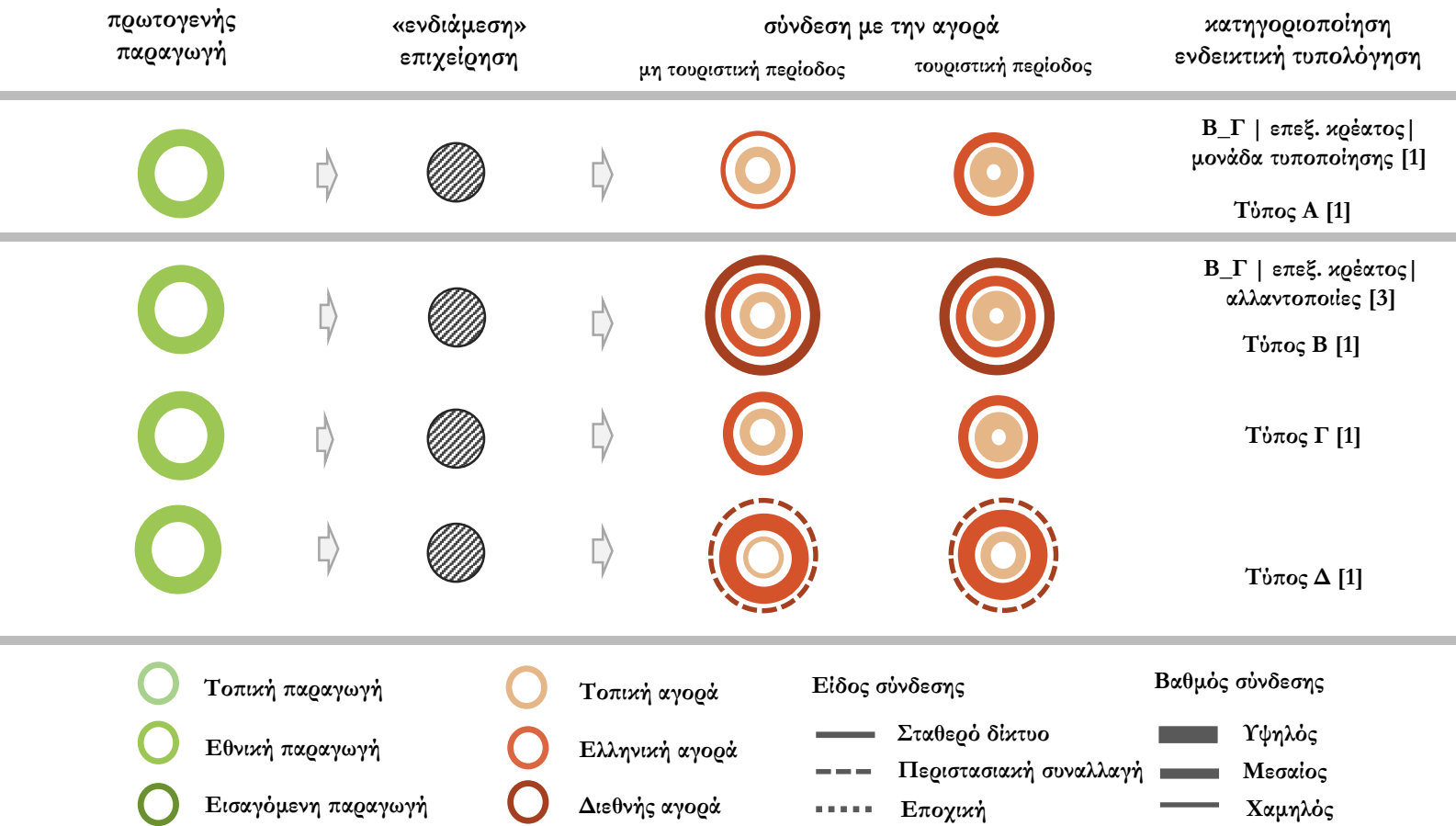
Ομαδοποίηση σε επιμέρους κλίμακες αναφοράς

Επίπεδο 1 _ Τοπική εμβέλεια
 α. Εντός της επιχείρησης [1.α]
 β. Εντός της Π.Ε. [1.β.]

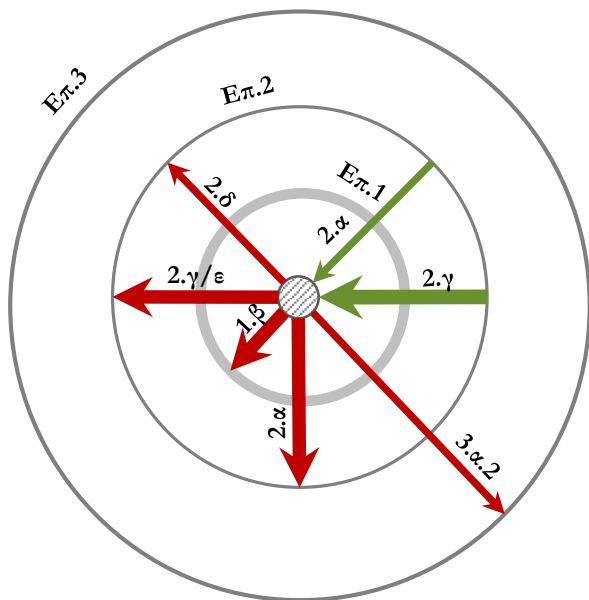
Επίπεδο 2 _ Εθνική εμβέλεια
 α. Μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα [2.α]
 β. Πελοπόννησος [2.β]
 γ. Ήπειρος & Αιτωλοακαρνανία Ιωάννινα, Άρτα, Αγρίνιο, Μεσολόγγι [2.γ]
 δ. Ενδοπεριφερειακές συνδέσεις Π.Ε. Κέρκυρας, Π.Ε. Κεφαλονιάς [2.δ]
 ε. Ακαρνανικές ακτές Πρέβεζα, Βόνιτσα, Πάλαιρος, Μύτικας κ.α.

Επίπεδο 3 _ Διεθνής εμβέλεια
 α. Ευρωπαϊκή αγορά [3.α]
 1. Κεντρική & Βόρεια Ευρώπη Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία [3.α.1]
 2. Νότια Ευρώπη: Ιταλία [3.α.2]
 3. Βουλγαρία, Ρουμανία, [3.α.3]
 β. Παγκόσμια αγορά [3.β]
 1. Αμερική [3.β.1]
 2. Ανατολικές χώρες [3.β.1]

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΡΕΑΤΟΣ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων των επιμέρους επιχειρήσεων [Διάγραμμα 8]

ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΡΕΑΤΟΣ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων του κλάδου [Διάγραμμα 9]

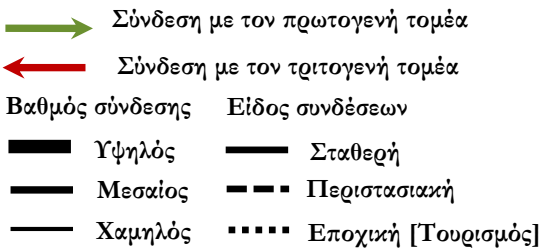

Ομαδοποίηση σε επιμέρους κλίμακες αναφοράς

Επίπεδο 1 _ Τοπική εμβέλεια
 α. Εντός της επιχείρησης [1.α]
 β. Εντός της Π.Ε. [1.β.]

Επίπεδο 2 _ Εθνική εμβέλεια
 α. Μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας: Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα [2.α]
 β. Πελοπόννησος [2.β]
 γ. Ήπειρος & Αιτωλοακαρνανία Ιωάννινα, Άρτα, Αγρίνιο, Μεσολόγγι [2.γ]
 δ. Ενδοπεριφερειακές συνδέσεις Π.Ε. Κέρκυρας, Π.Ε. Κεφαλονιάς [2.δ]
 ε. Ακαρνανικές ακτές Πρέβεζα, Βόνιτσα, Πάλαιρος, Μύτικας κ.α.

Επίπεδο 3 _ Διεθνής εμβέλεια
 α. Ευρωπαϊκή αγορά [3.α]
 1. Κεντρική & Βόρεια Ευρώπη Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία [3.α.1]
 2. Νότια Ευρώπη: Ιταλία [3.α.2]
 3. Βουλγαρία, Ρουμανία, [3.α.3]
 β. Παγκόσμια αγορά [3.β]
 1. Αμερική [3.β.1]
 2. Ανατολικές χώρες [3.β.1]

ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΠΡΟΪΟΝΤΑ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων των επιμέρους επιχειρήσεων [Διάγραμμα 10]

πρωτογενής παραγωγή

«ενδιάμεση» επιχείρηση

σύνδεση με την αγορά
μη τουριστική περίοδος τουριστική περίοδος

κατηγοριοποίηση ενδεικτική τυπολόγηση

B_Γ | Βιοτεχνίες ζαχαροπλαστικής | ζαχαρωδών προϊόντων [3]

Τύπος Α [2]

Τύπος Β [1]

Τοπική παραγωγή

Τοπική αγορά

Είδος σύνδεσης

Βαθμός σύνδεσης

Εθνική παραγωγή

Ελληνική αγορά

— Σταθερό δίκτυο

■ Υψηλός

Εισαγόμενη παραγωγή

Διεθνής αγορά

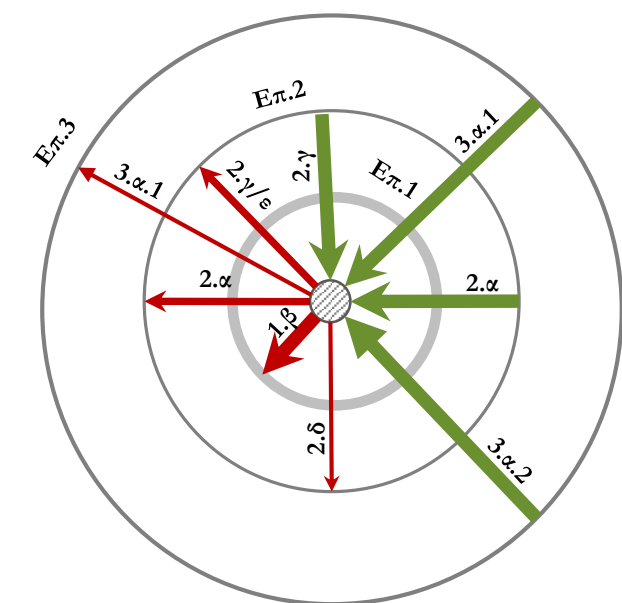
- - - Περιστασιακή συναλλαγή

■ Μεσαίος

..... Εποχική

— Χαμηλός

ΖΑΧΑΡΩΔΗ ΠΡΟΪΟΝΤΑ | διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων του κλάδου [Διάγραμμα 11]

→ Σύνδεση με τον πρωτογενή τομέα

← Σύνδεση με τον τριτογενή τομέα

Βαθμός σύνδεσης

Είδος συνδέσεων

■ Υψηλός

— Σταθερή

■ Μεσαίος

- - - Περιστασιακή

— Χαμηλός

..... Εποχική [Τουρισμός]

Ομαδοποίηση σε επιμέρους κλίμακες αναφοράς

Επίπεδο 1 _ Τοπική εμβέλεια

α. Εντός της επιχείρησης [1.α]

β. Εντός της Π.Ε. [1.β.]

Επίπεδο 2 _ Εθνική εμβέλεια

α. Μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας:

Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Πάτρα [2.α]

β. Πελοπόννησος [2.β]

γ. Ήπειρος & Αιτωλοακαρνανία

Ιωάννινα, Άρτα, Αγρίνιο, Μεσολόγγι [2.γ]

δ. Ενδοπεριφερειακές συνδέσεις

Π.Ε. Κέρκυρας, Π.Ε. Κεφαλονιάς [2.δ]

ε. Ακαρνανικές ακτές

Πρέβεζα, Βόνιτσα, Πάλαιρος, Μύτικας κ.α.

Επίπεδο 3 _ Διεθνής εμβέλεια

α. Ευρωπαϊκή αγορά [3.α]

1. Κεντρική & Βόρεια Ευρώπη:

Γερμανία, Βέλγιο, Ολλανδία [3.α.1]

2. Νότια Ευρώπη: Ιταλία [3.α.2]

3. Βουλγαρία, Ρουμανία, [3.α.3]

β. Παγκόσμια αγορά [3.β]

1. Αμερική [3.β.1]

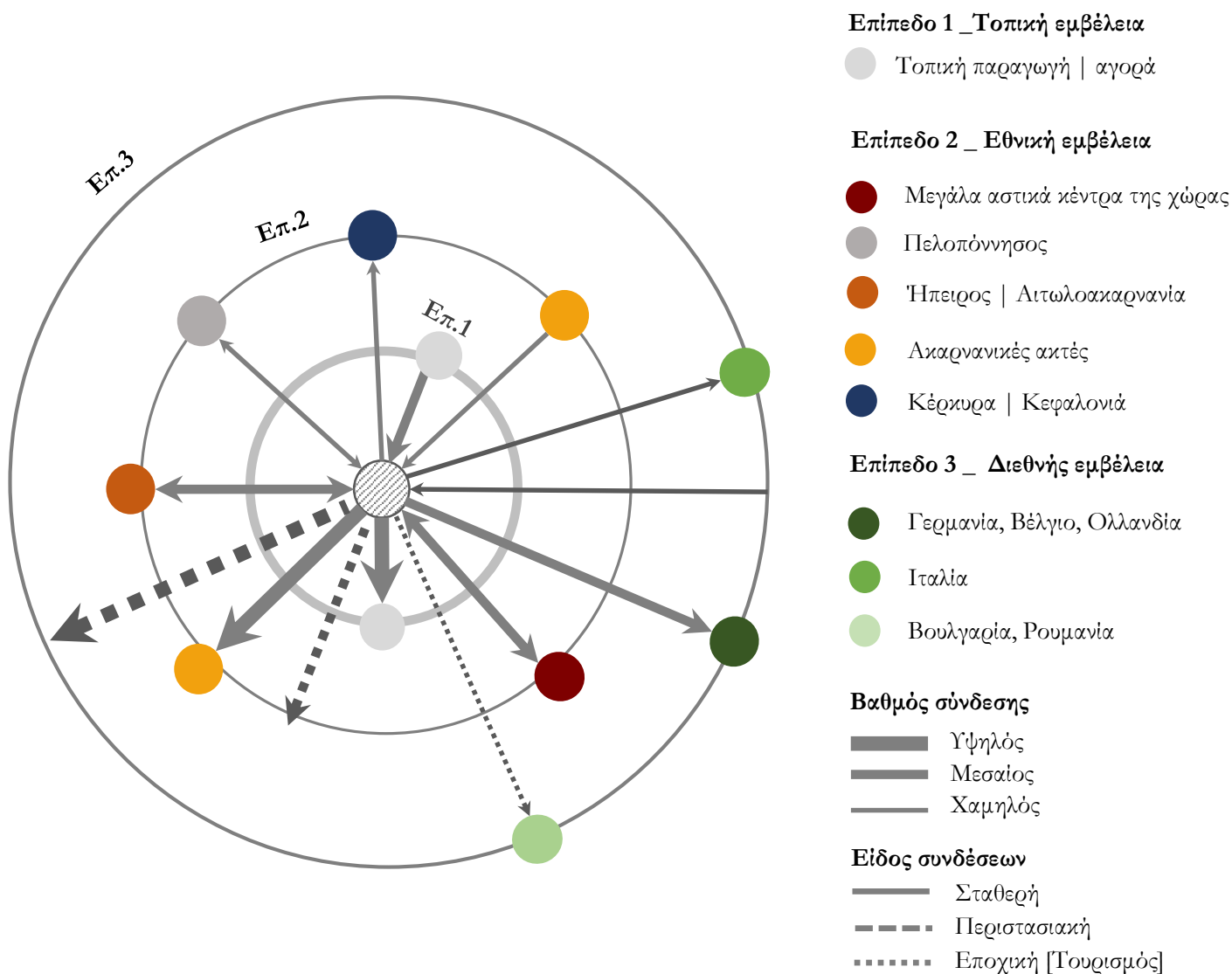
2. Ανατολικές χώρες [3.β.1]

Διευκρινιστικά των ως άνω διαγραμματικών απεικονίσεων σημειώνονται τα εξής:

- Σε ότι αφορά τον τομέα της οινοποίησης, τα οινοποιεία του νησιού αξιοποιούν την τοπική πρωτογενή παραγωγή, η οποία όμως [βλ. κεφ. 5] δεν επαρκεί στην περίπτωση μονάδων που στοχεύουν σε μεγαλύτερες ποσότητες προϊόντων | μεγαλύτερο δίκτυο πελατών. Στην περίπτωση εισαγωγής σταφυλιών ισχυρή εντοπίζεται η σύνδεση με την περιοχή της Πελοποννήσου [Δυτικής κυρίως].
Σχετικά με τις αγορές στις οποίες απευθύνονται οι μονάδες:
 - _ όλα τα οινοποιεία τροφοδοτούν την τοπική αγορά, αναφέροντας κυρίως τους «τουριστικούς» οικισμούς του νησιού στους οποίους συγκεντρώνεται η πλειοψηφία των πελατών τους
 - _ Εκτός Π.Ε. 4/5 μονάδες διοχετεύουν σε αστικά κέντρα της χώρας, 5/5 έχουν σχέσεις με πόλεις της Δυτικής Ελλάδας σε μικρή απόσταση από το νησί και 1/5 με άλλα νησιά της Π.Ε. [Κέρκυρα, Κεφαλονιά].
 - _ Εξαγωγές πραγματοποιούν 4/5 επιχειρήσεις κυρίως προς Γερμανία, 1/4 δηλώνει ότι έχει επαφές με αγορές εκτός Ευρώπης [Αμερική], ενώ 4/4 αποσκοπούν στην επέκταση των δραστηριοτήτων τους προς αγορές του εξωτερικού.
 - _ Το σύνολο επιχειρηματιών διαπιστώνουν εποχιακή ζήτηση του προϊόντος και δηλώνουν ισχυρή εξάρτηση από τον τουρισμό, ενώ 2/5 επισημαίνουν ότι η σύνδεσή τους με την τουριστική δραστηριότητα είναι απόλυτη δεδομένου ότι κινούνται με μεγαλύτερες ποσότητες προϊόντος εντός του νησιού.
- Στον τομέα της μελισσοκομίας, το σύνολο των ερωτηθέντων δηλώνουν ότι διαχειρίζονται την παραγωγή της ίδιας της επιχείρησης, χωρίς να προμηθεύονται μέλι από άλλους μεμονωμένους παραγωγούς ή επιχειρήσεις εντός ή εκτός του νησιού.
Σε ότι αφορά τη σύνδεση με τον τριτογενή τομέα:
 - _ 4/5 επιχειρηματίες δηλώνουν άμεση και αποκλειστική σχεδόν εξάρτηση από τον τουρισμό καθώς είτε πωλούν αυτόνομα σε υπαίθριους πάγκους κατά τη θερινή περίοδο, είτε διοχετεύουν τη μεγαλύτερη ποσότητα της παραγωγής τους σε καταστήματα και αλυσίδες της τοπικής αγοράς [βλ. και κεφ. 5]
 - _ σταθερές σχέσεις με αγορές εκτός του νησιού έχει 1/5 επιχειρήσεις, που συνεργάζεται με μεγαλύτερες Εταιρείες τυποποίησης σε Αθήνα, Θεσσαλονίκη & Πελοπόννησο.
 - _ 1/5 επιχειρήσεις [μονάδα τυποποίησης] δηλώνει επίσης άμεση πρόθεση εξαγωγής του προϊόντος.
- Σε ότι αφορά τον κλάδο της ελαιοκομίας:
 - _ Η μοναδική μονάδα τυποποίησης του νησιού προμηθεύεται τόσο από ντόπιους παραγωγούς όσο και από τους Νομούς Αιτωλοακαρνανίας & Λακωνίας, ενώ εμπορεύεται: στο σύνολο του νησιού, εκτός Π.Ε. κυρίως στην περιοχή τη Άρτας και εξάγει προς Γερμανία & Σλοβακία.
 - _ Η εταιρεία εμπορίας ελαιολάδου που εντοπίστηκε προμηθεύεται από παραγωγούς, ελαιοτριβεία και Συνεταιρισμούς κυρίως της κεντρικής και ορεινής Λευκάδας [λιγότερο της νότιας] και εκτός Π.Ε. από τις περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας που βρίσκονται σε μικρή απόσταση από το νησί | εμπορεύεται μικρή ποσότητα εντός του νησιού σε άμεση εξάρτηση με την τουριστική περίοδο και το μεγαλύτερο μέρος, είτε σε μεγάλες εταιρείες τυποποίησης ελαιολάδου στην Αθήνα, είτε χονδρικής, σε μεσάζοντες που αναλαμβάνουν την εξαγωγή προς Ιταλία.
 - _ Η υπόλοιπη ποσότητα ελαιολάδου ελαιοτριβείων, συνεταιρισμών αλλά και μεμονωμένων παραγωγών πωλείται αυτόνομα από τους ίδιους.

- στις αντίστοιχες διαγραμματικές απεικονίσεις λήφθηκαν επίσης υπόψη αναφορές για πώληση σε μεσάζοντες [Έλληνες ή Ιταλούς] για εξαγωγή προς Ιταλία, καθώς και μαρτυρίες για σημαντική ποσότητα προϊόντος που διοχετεύεται τους θερινούς μήνες σε παραθεριστές από χώρες της Βουλγαρίας και Ρουμανίας. [βλ. κεφ. 5]
- Οι μονάδες επεξεργασίας κρέατος, στο σύνολό τους δεν προμηθεύονται πρώτη ύλη από την τοπική κτηνοτροφική δραστηριότητα [οι αλλαντοποιίες από τις περιοχές Ηπείρου και Αιτωλοακαρνανίας και η μονάδα επεξεργασίας και τυποποίησης κρεάτων & κρεατοπαρασκευασμάτων από εταιρείες σε Αθήνα, Πάτρα Αργίριο & Γιάννενα]
Ειδικότερα σε ότι αφορά τις αλλαντοποιίες :
 - 3/3 επιχειρηματίες είναι ενεργοί στην τοπική αγορά καθώς και πανελλαδικά, κυρίως μέσω της παρουσίας τους σε αλυσίδες υπεραγορών τοπικής ή εθνικής εμβέλειας
 - 2/3 επιχειρηματίες εξάγουν ποσότητες σε ευρωπαϊκές χώρες ενώ δηλώνουν ότι το μεγαλύτερο κομμάτι της παραγωγής τους δεν απευθύνεται στην τοπική αγορά, συνεπώς δεν εξαρτώνται απόλυτα από τα εποχικά χαρακτηριστικά της τοπικής οικονομίας.
 - Τόσο η βιοτεχνία παραδοσιακών προϊόντων, όσο και οι βιοτεχνίες ζαχαροπλαστικής προμηθεύονται κυρίως από εταιρείες χονδρικής [μεγάλες ποσότητες χαμηλό κόστος] σε αστικά κέντρα της χώρας, επισημαίνοντας ότι πολλά από τα εν λόγω υλικά είναι εισαγωγής. Εξαιρεση αποτελεί το ελαιόλαδο που προέρχεται από ντόπιους παραγωγούς, ενώ εξειδικευμένες πρώτες ύλες [σκόνες παγωτού & σοκολάτας] προέρχονται απευθείας από το εξωτερικό [Ιταλία, Βέλγιο].
Σημειώνεται ακόμη ότι:
 - 2/2 βιοτεχνίες ζαχαροπλαστικής έχουν επεκταθεί στον τομέα της παροχής υπηρεσιών κάλυψης|υποστήριξης ειδηλώσεων παντός τύπου [catering], ενώ ασχολούνται επίσης με την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων.
 - 1/2 βιοτεχνίες ζαχαροπλαστικής κινείται πανελλαδικά και στο εξωτερικό μέσω συγκεκριμένου κατοχυρωμένου προϊόντος [ως προς την επωνυμία και το λογότυπο], με στόχο την περεταίρω επέκταση των εξαγωγών.

Συνολική διαγραμματική απεικόνιση των συνδέσεων της Π.Ε. Λευκάδας με το τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο χωρικής αναφοράς, σε σχέση με την εισροή πρώτων υλών και τη διοχέτευση τελικών προϊόντων [Διάγραμμα 12]

* Επισημαίνεται ότι προκειμένου να χαρακτηριστεί ο «βαθμός σύνδεσης» της Π.Ε. με τα επιμέρους επίπεδα χωρικής εμβέλειας ως υψηλός, μεσαίος, ή χαμηλός, συνεκτιμήθηκαν, πλέον των αντίστοιχων ποιοτικών χαρακτηριστικών στις επιμέρους κατηγορίες, και το πλήθος των κλάδων στους οποίους εμφανίζεται η εκάστοτε αγορά [σε επίπεδο εισροής ή εκροής προϊόντων]. Επιπλέον, εν γένει «αδύναμο», ή/και περιστασιακές συνδέσεις που εμφανίζονται μεμονωμένα σε κάποιο προϊόν δεν συμπεριληφθήκαν στο παρόν διάγραμμα, δεδομένου ότι δεν κρίθηκαν αντιπροσωπευτικές της συνολικής εικόνας.

Συνοψίζοντας τις πληροφορίες του διαγράμματος:

- _ ισχυρές είναι οι συνδέσεις που εντοπίζονται με τα αστικά κέντρα Αθήνας, Θεσσαλονίκης και Πάτρας και με μεγάλες πόλεις της Δυτικής Ελλάδας, τόσο σε επίπεδο εισροής πρώτων υλών, όσο και σε επίπεδο εκροής προϊόντων.
- _ δεδομένης της εγγύτητας με την Ακαρνανία, ισχυρές συνδέσεις με μικρότερες πόλεις και οικισμούς αυτής [Βόνιτσα, Μύτικας, Πάλαιρος, Πρέβεζα] εντοπίζονται κυρίως σε επίπεδο διοχέτευσης προϊόντων από το νησί προς τις εν λόγω περιοχές.
- _ περιορισμένες και μόνο σε επίπεδο διοχέτευσης προϊόντων είναι οι συνδέσεις με τα νησιά της Κέρκυρας και της Κεφαλονιάς.
- _ στον τομέα των εξαγωγών με μεγαλύτερη συχνότητα εμφανίζεται ως αγορά η Γερμανία στο σύνολο των επιμέρους κλάδων, ενώ η Ιταλία αποκλειστικά στον τομέα της ελαιοπαραγωγής. Εισαγωγές από το εξωτερικό, άμεσα, σημειώνονται σε εξειδικευμένα προϊόντα. Ωστόσο κάποιες εταιρείες δηλώνουν ότι οι πρώτες ύλες που προμηθεύονται από αστικά κέντρα της Ελλάδας γνωρίζουν επίσης ότι είναι εισαγωγής. Προς Βουλγαρία και Ρουμανία οι σχέσεις περιορίζονται κυρίως στις συναλλαγές που συνεπάγεται η τουριστική δραστηριότητα στο νησί.

Μέρος Β. Όπως προαναφέρθηκε στην εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου, στο Μέρος Β αυτού, η έρευνα εστιάζει στην τοπική κλίμακα χωρικής αναφοράς, τόσο σε επίπεδο παραγωγής, όσο και σε επίπεδο κατανάλωσης, με στόχο τον προσδιορισμό των παραγωγικών πλεγμάτων της εγχώριας οικονομίας μέσα από τα πλέγματα [δίκτυα πρώτων υλών, προϊόντων αλλά και ανθρώπων] που συγκροτεί η κάθε επιχείρηση. Έτσι, στη φάση αυτή της διερεύνησης, η «συγκεκριμένη» απεικόνιση των δεδομένων στην έκταση της Π.Ε. Λευκάδας, οδηγεί αρχικά στα σύνολα εκείνα των γειτονικών οικισμών [που στο εξής θα αποκαλούνται οικιστικά σύνολα Ο.Σ.], όπου το υπό μελέτη, παραγωγικό δυναμικό της Π.Ε. συγκεντρώνεται χωρικά με μεγαλύτερη «ένταση». Εν συνεχεία, επαναφέροντας την έννοια της πολυλειτουργικότητας, καθένα από τα εν λόγω «οικιστικά σύνολα» αντιμετωπίζεται ως ενδεχόμενος [υφιστάμενος ή δυνάμει] «πολυλειτουργικός θύλακας», και εξετάζεται ως προς τα ευνοϊκά ή μη χαρακτηριστικά του σε ότι αφορά τους επιμέρους «δείκτες» πολυλειτουργικής διαχείρισης του χώρου. [σύνδεση με την υπόθεση εργασίας] Τα εν λόγω [ποιοτικά ή ποσοτικά] χαρακτηριστικά προσεγγίζονται, κατά περίπτωση, είτε μέσω της αποτίμησης των αντίστοιχων χαρακτηριστικών των οικισμών που περιλαμβάνει το ελάχιστο οικιστικό σύνολο, είτε στο πλαίσιο των ευρύτερων χωρικών ενότητων στις οποίες αυτό ανήκει [διοικητικές, παραγωγικές, λειτουργικές – βλ. ακόλουθους χάρτες]

Αναλυτικότερα:

Βήμα 1: Σύνδεση των επιχειρήσεων της έρευνας πεδίου με τους οικισμούς στους οποίους εδρεύουν, ώστε να προσδιοριστούν, χωρικά, οι «αφετηρίες» των, υπό διερεύνηση | αναζήτηση, παραγωγικών πλεγμάτων.

Στο Χάρτη 3 απεικονίζεται το σύνολο των οικισμών του νησιού, και των αντίστοιχων επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα που εδρεύουν σε καθέναν από αυτούς.

Επιπλέον, σκόπιμο κρίθηκε να περιληφθούν:

– η παραγωγή φακής, αφενός γιατί εμφανίζεται | πυκνώνει σε συγκεκριμένη περιοχή του νησιού, αφετέρου δε, με δεδομένο το γεγονός ότι, ήδη, στον οικισμό της Εγγλυβής, [όπου συγκεντρώνεται η πλειοψηφία των παραγωγών] υπάρχει πρόθεση διαμόρφωσης τυποποιητικής μονάδας.

– η παραγωγή λαθυριού στον οικισμό της Καρυάς, δεδομένου ότι ευδοκίμει μόνο στη συγκεκριμένη περιοχή, και θα μπορούσε να αποτελέσει μελλοντικά ακόμη ένα συγκριτικό πλεονέκτημα αυτής, σε επίπεδο παραγωγικής ικανότητας.

– ο αριθμός των παραγωγών μελιού ανά οικισμό, αφού, παρά το γεγονός ότι δεν υφίσταται κάποια οργανωμένη μονάδα τυποποίησης, όπως έχει ήδη αναλυθεί, οι περισσότεροι τυποποιούν «άτυπα», και μεταπωλούν μεμονωμένα. Αξιοσημείωτη είναι η πυκνωση που παρουσιάζεται στους οικισμούς της Νότιας Λευκάδας.

– στην περίπτωση του οικισμού της Λευκάδας η δραστηριότητα του «βαριού» στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης των λιμνοθαλασσών, που μπορεί σήμερα να έχει υποστεί εγκατάλειψη, παλαιότερα όμως υπήρξε δυναμικός και εξαιρετικά αποδοτικός κλάδος, με επεκτάσεις [που πλέον δεν υφίστανται] και στο δευτερογενή τομέα του νησιού.

Οι παραπάνω πρωτογενείς δραστηριότητες, στο πλαίσιο της έρευνας [και δεδομένου του συνόλου των πληροφοριών που έχει συλλεχθεί – βλ. ανάλυση έρευνας πεδίου] αντιμετωπίζονται ως δυνάμει νέα παραγωγικά πλέγματα της Π.Ε, αφού στην πλειοψηφία των περιπτώσεων λειτουργούν ήδη, ατελώς ή άτυπα, και χρήζουν αναδιοργάνωσης ή επαναπροσδιορισμού.

Μέσω της απεικόνισης, οι υπό μελέτη επιχειρήσεις ομαδοποιούνται στο εσωτερικό των ακόλουθων «οικιστικών συνόλων» [Ο.Σ.], με πρωτεύον κριτήριο τη χωρική εγγύτητα των οικισμών στους οποίους εδρεύουν :

Ο.Σ.1 : Περιλαμβάνει τους οικισμούς Λευιάδας, Λυγιάς, Νικιάνας, Απόλπαινας, Τσουκαλάδων και Καλαμιτσιού της Δημοτικής Ενότητας Λευιάδας. Σημειώνεται ότι:

_ οι παραλιακοί οικισμοί Νικιάνας και Λυγιάς, συγκροτούν ένα διακριτό υποσύνολο εντός του Ο.Σ. 1. Λόγω των ισχυρών συνδέσεων που αναπτύσσουν με την πόλη [όπως αποδεικνύεται ακολούθως], καθώς και της ενιαίας διοικητικής τους θεώρησης, σκόπιμο κρίθηκε να μην εξεταστούν αυτόνομα, αλλά στο εσωτερικό του Ο.Σ.1.

_ ο οικισμός του Καλαμιτσιού, εντάχθηκε στο εν λόγω οικιστικό σύνολο και όχι στο γειτονικό Ο.Σ.3, δεδομένου ότι η επιχείρηση που εδρεύει σε αυτόν, [βάσει των πληροφοριών που αντλήθηκαν από τους ερωτηθέντες] δραστηριοποιείται καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου στην πόλη [όπου διαμένουν οι ιδιοκτήτες], και στον ίδιο τον οικισμό αποκλειστικά σχεδόν τη θερινή περίοδο.

Ο.Σ.2 : Περιλαμβάνει τους οικισμούς Νεοχώρι, Χαραδιάτικα, Βλυχό και Νυδρί της Δημοτικής Ενότητας Ελλομένου.

Ο.Σ.3 : Περιλαμβάνει τους οικισμούς Κάβαλος Ασπρογερακάτα, Πινακοχώρι και Εξάνθεια της Δημοτικής Ενότητας Σφακιωτών, τον οικισμό των Πλατυστόμων της Δημοτικής Ενότητας Ελλομένου και τους οικισμούς Καρυάς και Εγκλουβής της Δημοτικής Ενότητας Καρυάς.

Σημειώνεται ότι:

_ ο οικισμός των Πλατυστόμων εντάχθηκε στο Ο.Σ.3 λόγω της γεωγραφικής του θέσης και των συνδέσεων που παρουσιάζει με τους λοιπούς οικισμούς αυτού, δεδομένης της μεταξύ τους εγγύτητας. Παραταύτα επισημαίνεται ότι, επίκειο των Πλατυστόμων αποτελεί ο παραλιακός οικισμός Περιγιάλι στις ανατολικές ακτές του νησιού, όπου στο πέραςμα των χρόνων μετοίκησαν οι περισσότεροι των κατοίκων του. Για το λόγο αυτό, παρουσιάζει ισχυρή σύνδεση και με την ανατολική πλευρά της Λευιάδας, εμφανίζοντας κοινά χαρακτηριστικά με την ευρύτερη περιοχή της Δημοτικής Ενότητας Ελλομένου, στην οποία υπάγεται διοικητικά.

_ ο οικισμός της Εγκλουβής, εντάχθηκε στο Ο.Σ.3 με την τρέχουσα προοπτική διαμόρφωσης τυποποιητικής μονάδας.

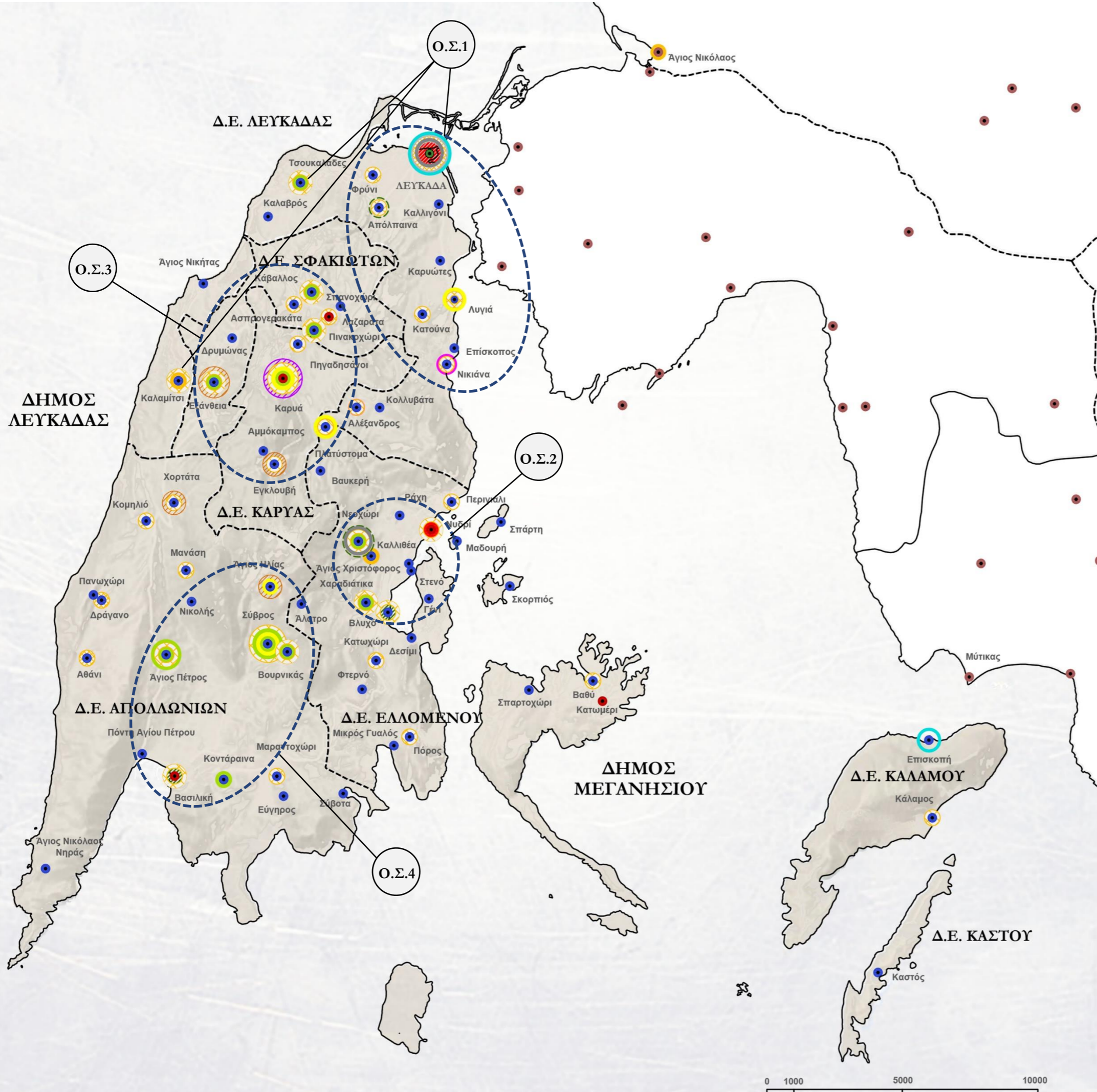
Ο.Σ. 4 : Περιλαμβάνει του οικισμούς Άγιος Ηλίας, Άγιος Πέτρος, Σύβρος, Βουρνιάς, Κοντάραϊνα και Βασιλική της Δημοτικής Ενότητας Απολλωνίων

ΧΑΡΤΗΣ 3

Σύνδεση του υπό μελέτη παραγωγικού δυναμικού με τους οικισμούς της Π.Ε. Λευκάδας

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

- μονάδα τυποποίησης μελιού
- οινοποιείο
- ελαιοτριβείο
- μονάδα τυποποίησης ελαιολάδου
- αλλαντοποιίες [5]
- μονάδα επεξεργασίας κρέατος
- βιοτεχνία ζαχαροπλαστικής
- επιχείρηση μεταφοράς / προσωρινής αποθήκευσης ελαίων
- μονάδα ιχθυοκαλλιέργειας / ιβάρι
- μονάδα τυποποίησης αρωματικών φυτών & βοτάνων
- παραγωγοί μελιού [1 έως 9]
- παραγωγοί μελιού [10 έως 32]
- παραγωγή λαθυριού [35 στρέμματα]
- παραγωγή φακής [20 έως 60 στρέμματα]
- παραγωγή φακής [395 στρέμματα]
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας
- οικισμός όμορης Π.Ε.
- όριο Δημοτικής Ενότητας
- όριο Δήμου
- ευρύτερη περιοχή «οικιστικού συνόλου» [Ο.Σ.]

Βήμα 2 : Συγκριτική θεώρηση των πλεονεκτικών | μειονεκτικών χαρακτηριστικών του κάθε «οικιστικού συνόλου» του Βήματος 1, σε ότι αφορά τους επιμέρους δείκτες πολυλειτουργικής διαχείρισης του χώρου.

2.1 «Δείκτης» παραγωγικής βάσης:

2.1.A. Προσδιορίζεται ο αριθμός και το είδος των επιχειρήσεων, προκειμένου να αξιολογηθεί η δυναμική του κάθε οικιστικού συνόλου ως προς το πλήθος των μονάδων και την ποικιλία των κλάδων που περιλαμβάνονται. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη τις πληροφορίες των διαγραμμάτων του Μέρους Α [παρόν κεφάλαιο], επισημαίνεται κατά περίπτωση ο **βαθμός σύνδεσης** των επιχειρήσεων, αφενός με την πρωτογενή παραγωγή του νησιού, αφετέρου δε με την τοπική αγορά, ώστε να γίνει κατ' επέκταση αντιληπτός ο βαθμός εξάρτησης αυτών από την τοπική οικονομία. Όσο πιο ισχυρές εμφανίζονται οι εν λόγω συνδέσεις, τόσο πιο «πλεονεκτικό» παρουσιάζεται το αντίστοιχο οικιστικό σύνολο, σε ότι αφορά την ανάδειξη του σε ενεργό, υφιστάμενο ή δυνάμει, πολυλειτουργικό θύλακα. [Πίνακας 7]

2.1.B. Εν συνέχεια:

α. αναλύοντας την έννοια του παραγωγικού πλέγματος σε δίκτυα αγαθών και ανθρώπων [σύνδεση με την υπόθεση εργασίας], και **β.** εστιάζοντας στις πληροφορίες που αντλήθηκαν από τους ερωτηθέντες σχετικά με: **α.** τις περιοχές του νησιού, από τις οποίες προμηθεύονται [δίκτυο πρώτων υλών] **β.** τους οικισμούς της Π.Ε. στους οποίους διοχετεύουν τα προϊόντα τους [δίκτυο διακίνησης προϊόντων] και τέλος **γ.** τους οικισμούς με τους οποίους «συνεργάζονται» σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού [ανθρώπινα δίκτυα], συγκροτήθηκαν 5 επιμέρους χάρτες [Χάρτες 4,5,6,7, και 8], που φιλοδοξούν να εντοπίσουν τις, κατά περίπτωση, **ευρύτερες χωρικές ενότητες** στις οποίες εντάσσονται τα υπό μελέτη «οικιστικά σύνολα», αφού η συγκριτική θεώρησή των τελευταίων αναφορικά με το δείκτη της παραγωγικής βάσης, θα ήταν λάθος να προκύψει αποκλειστικά ως «άθροισμα» δεδομένων και χαρακτηριστικών μεμονωμένων οικισμών ή επιχειρήσεων, αγνοώντας το εξαιρετικά πολύπλοκο σύστημα αλληλεπιδράσεων που φαίνεται να αναπτύσσεται στην αμέσως επόμενη «κλίμακα θέωρησης» του χώρου.

Ακολουθούν ο Πίνακας 7 [2.1.A] και εν λόγω χάρτες [2.1.B] | ανάλυση και σχολιασμός

– Χάρτες 4 και 5: σύνδεση των επιχειρήσεων [και κατ' επέκταση των οικισμών στους οποίους εδρεύουν], με τις περιοχές του νησιού από τις οποίες προμηθεύονται πρώτες ύλες. Στους εν λόγω χάρτες, περιλαμβάνονται οι επιχειρήσεις ελαιοκομίας και οινοποίησης και οι περιοχές του νησιού από τις οποίες τροφοδοτούνται, σε μια προσπάθεια εντοπισμού ευρύτερων χωρικών ενότητων που συνεργάζονται | συλλειτουργούν εντός της Π.Ε. κατά την παραγωγική διαδικασία.

Επισημαίνεται ότι:

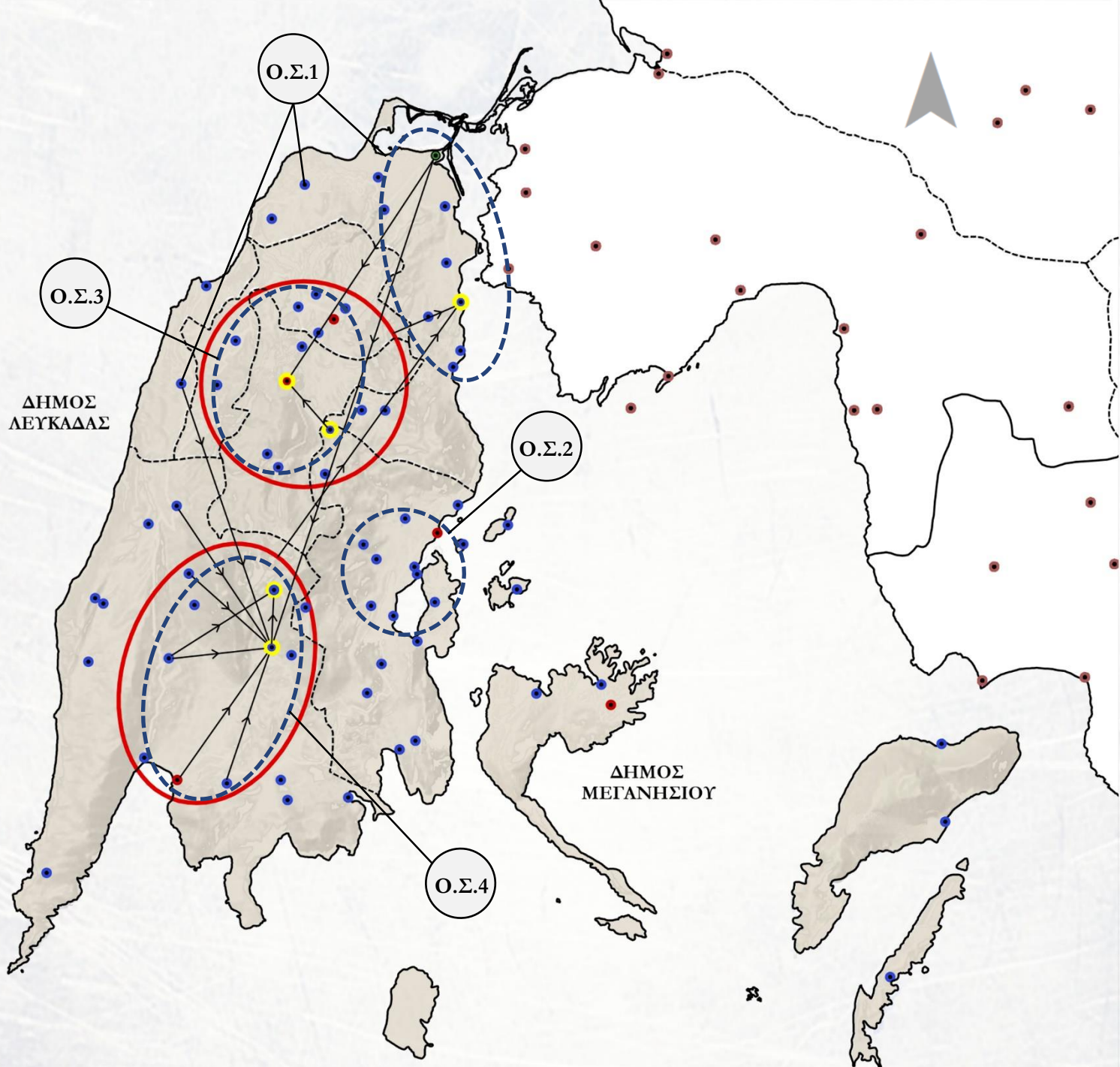
– οι μελισσοκομικές μονάδες, που βασίζονται επίσης στην τοπική παραγωγή, δε συμπεριλήφθηκαν στις απεικονίσεις των χαρτών, αφενός γιατί λόγω του είδους της δραστηριότητας οι παραγωγικές περιοχές ποικίλουν, αφετέρου δε γιατί η κάθε μονάδα περιλαμβάνει έναν παραγωγό που χειρίζεται αυτόνομα τα μελίσσια του, ενίοτε τα μεταφέρει και εκτός της Π.Ε. και σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ερωτηθέντων δεν προμηθεύεται από άλλους.

– οι λοιπές επιχειρήσεις [βιοτεχνίες ζαχαροπλαστικής|ζαχαρωδών, μονάδες επεξεργασίας κρέατος], όπως έχει ήδη αναφερθεί, δε συνδέονται με τον πρωτογενή τομέα της Π.Ε.

Χωρικές Ενότητες Σύνολα Οικισμών	Επιχειρήσεις που περιλαμβάνονται				
	αριθμός	Κατηγοριοποίηση			
		Σύνδεση Τομέων εντός της κάθε επιχείρησης [βλ. κεφ.4]	Είδος επιχείρησης	Βαθμός σύνδεσης με την τοπική πρωτογενή παραγωγή [βλ. διαγράμματα κεφ. 6Α]	Βαθμός σύνδεσης με την τοπική αγορά [βλ. διαγράμματα κεφ. 6Α]
Οικιστικό Σύνολο 1					
Λευκάδα	5	B_Γ	αλλαντοποιίες [3]	καμία σύνδεση	μεσαίος υψηλός
			βιοτεχνίες ζαχαροπλαστικής ζαχαρωδών προϊόντων [2]	χαμηλός καμία σύνδεση	υψηλός
Απόλπεινα	1	Γ	επιχείρηση μεταφοράς προσωρινής αποθήκευσης ελαιόλαδου	υψηλός	μεσαίος
Νικιάνα	1	A_B	μονάδα τυποποίησης αρωματικών φυτών & βοτάνων	υψηλός	υψηλός
Λυγιά	2	B_Γ	οινοποιείο	υψηλός	υψηλός
		A_B_Γ	μονάδα τυποποίησης μελιού *1	υψηλός	υψηλός
Τσουναλάδες	1	B_Γ	ελαιοτριβείο	υψηλός	χαμηλός
Καλαμίτσι	1	A_B_Γ	μονάδα τυποποίησης μελιού	υψηλός	υψηλός
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται: Δ.Ε. Λευκάδας					
Οικιστικό Σύνολο 2					
Νεοχώρι	2	B_Γ	βιοτεχνία ζαχαροπλαστικής	καμία σύνδεση	υψηλός
		A_B_Γ	ελαιοτριβείο	υψηλός	χαμηλός
Χαραδιάττικα	1	A_B_Γ	ελαιοτριβείο	υψηλός	χαμηλός
Βλυχό	1	B_Γ	μονάδα τυποποίησης ελαιόλαδου	υψηλός	υψηλός
Νυδρί	1	B_Γ	μονάδα επεξεργασίας κρέατος	καμία σύνδεση	υψηλός
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται: Δ.Ε. Ελλομένου					

Οικιστικό Σύνολο 3					
Κάβαλος	1	A_B_Γ	ελαιοτριβείο	υψηλός	χαμηλός
Πινακοχώρι		A_B_Γ	ελαιοτριβείο	υψηλός	χαμηλός
Εξάνθεια		A_B_Γ	ελαιοτριβείο	υψηλός	χαμηλός
Καρούα	2	A_B_Γ	οινοποιείο	υψηλός	υψηλός
			ελαιοτριβείο	υψηλός	χαμηλός
Εγκλουβή	ο οικισμός συμπεριλαμβάνεται στη βάση της τρέχουσας προοπτικής διαμόρφωσης μονάδας τυποποίησης φακής				
Πλατύστομα	1	A_B_Γ	οινοποιείο	υψηλός	υψηλός
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται: Δ.Ε. Σφακιωτών, Δ.Ε. Καρούας *2					
Οικιστικό Σύνολο 4					
Άγιος Ηλίας	1	A_B	οινοποιείο	υψηλός	υψηλός
Άγιος Πέτρος	2	A_B_Γ	ελαιοτριβεία	υψηλός	χαμηλός
Σύβρος	3	A_B_Γ	ελαιοτριβεία [2]	υψηλός	χαμηλός
		B_Γ	οινοποιείο	υψηλός	υψηλός
Βουρνιαές	1	A_B_Γ	ελαιοτριβείο	υψηλός	χαμηλός
Κοντάρρανα	1	A_B_Γ	ελαιοτριβείο	υψηλός	χαμηλός
Βασιλική	1	—	πυρηνελουργείο *3	—	—
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται: Δ.Ε. Απολλωνίων					
<p>*1 Η επιχείρηση απεικονίζεται στον οικισμό του Αγίου Νικολάου [εκτός της υπό μελέτη Π.Ε. βλ. Χάρτη 3] δεδομένου ότι πρόκειται να μεταφερθεί εκεί άμεσα. Στον πίνακα σκόπιμο κρίθηκε να συμπεριληφθεί με την προσωρινή της έδρα [οικισμός Λυγιάς] δεδομένων των ισχυρών συνδέσεων που παρουσιάζει με τον εν λόγω οικισμό αλλά και με την πόλη εντός του Ο.Σ.1</p> <p>*2 Ο οικισμός των Πλατυστόμων ανήκει διοικητικά στη Δ.Ε. Ελλομένου, εντάσσεται όμως χωρικά στην ενότητα της ορεινής Λευκάδας. Για το λόγο αυτό σκόπιμο κρίθηκε να συμπεριληφθεί στο Ο.Σ.3 [βλ. και ανάλυση κειμένου]</p> <p>*3 Οι σχετικές πληροφορίες δε γνωστοποιήθηκαν από την επιχείρηση</p>					

Πίνακας 7 : Αναλυτική παρουσίαση των οικισμών και των επιχειρήσεων που περιλαμβάνονται σε καθένα από τα "οικιστικά σύνολα" του Χάρτη 3

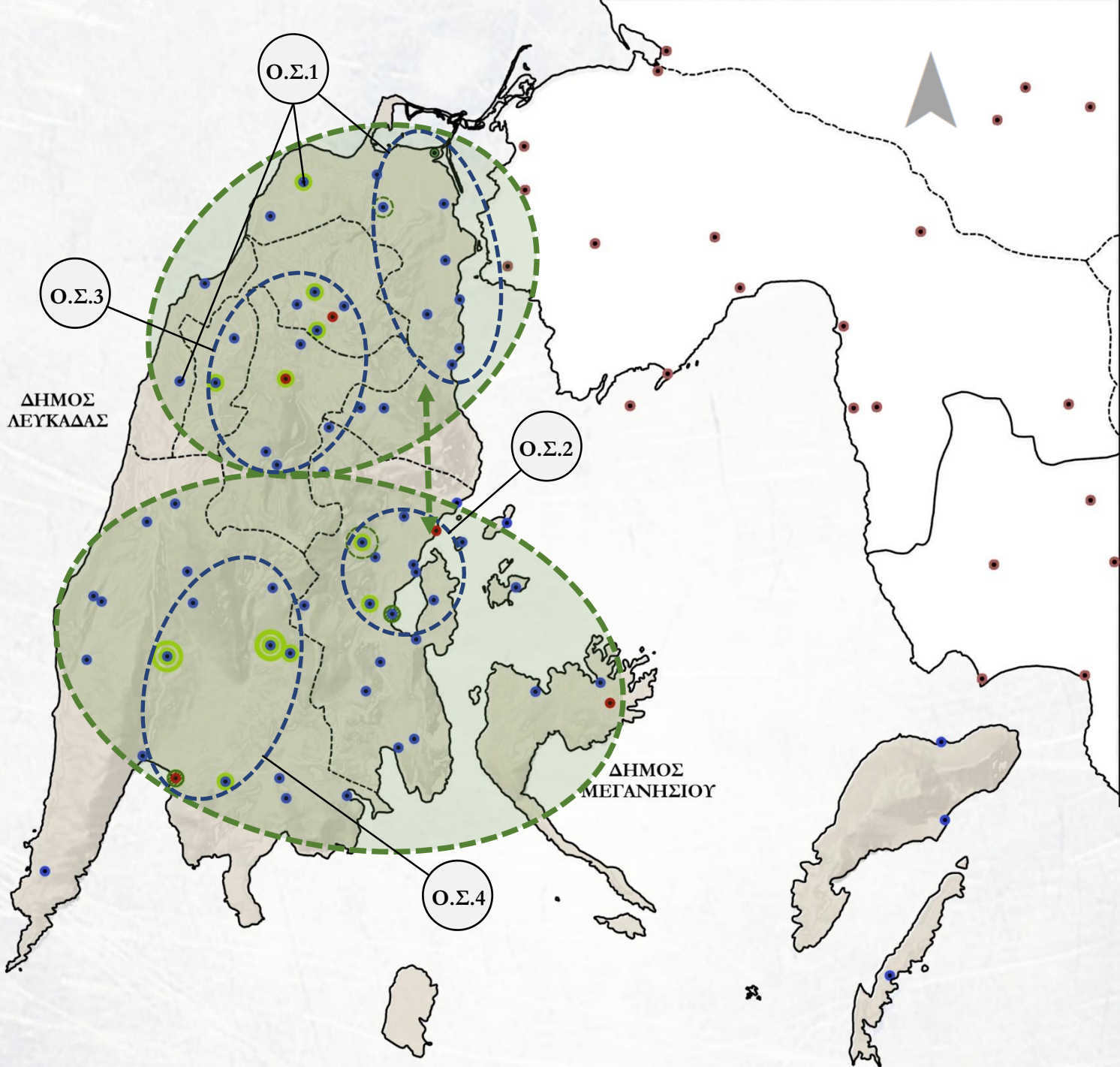
ΧΑΡΤΗΣ 4

Σύνδεση των οινοποιείων της Π.Ε. με τους οικισμούς από τους οποίους προμηθεύονται πρώτες ύλες

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

οινοποιείο	οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
ευρύτερη περιοχή οικισμών που σχετίζονται με την καλλιέργεια αμπέλου	οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
υφιστάμενη σύνδεση [από προς]	οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας
ευρύτερη περιοχή "οικιστικού συνόλου" [Ο.Σ.]	οικισμός όμορης Π.Ε.
	όριο Δημοτικής Ενότητας
	όριο Δήμου

0 1000 5000 10000

ΧΑΡΤΗΣ 5

Σύνδεση των μονάδων ελαιοκομίας της Π.Ε. με τους οικισμούς από τους οποίους προμηθεύονται πρώτες ύλες

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

- ελαιοτριβείο
- μονάδα τυποποίησης ελαιολάδου
- επιχείρηση μεταφοράς / προσωρινής αποθήκευσης ελαίων
- ευρύτερη περιοχή οικισμών που τροφοδοτούν, κατά προτεραιότητα, τις μονάδες | επιχειρήσεις εντός αυτής
- ευρύτερη περιοχή “οικιστικού συνόλου” [Ο.Σ.]
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας
- οικισμός όμορης Π.Ε.
- όριο Δημοτικής Ενότητας
- όριο Δήμου

0 1000 5000 10000

Σε ότι αφορά το χάρτη 4, στον τομέα της οινοποίησης διακρίνονται δύο επιμέρους «παραγωγικές» χωρικές ενότητες, στις οποίες συγκεντρώνονται οι αμπελώνες του νησιού: η περιοχή της ορεινής Λευκάδας που περιλαμβάνει το Ο.Σ. 3 και η περιοχή της νότιας Λευκάδας που περιλαμβάνει το Ο.Σ.4 αντίστοιχα. Τα οινοποιεία των εν λόγω χωρικών συγκεντρώσεων παρουσιάζονται σχετικά «εσωστρεφή» ως προς τις δικτυώσεις τους σε επίπεδο προμήθειας πρώτων υλών τους, αφού κατά κύριο λόγο περιορίζονται εντός της παραγωγικής χωρικής ενότητας στην οποία ανήκουν|χωροθετούνται. Σημειώνεται ακόμη ότι τα πλέον περιορισμένα, σε επίπεδο χωρικής εμβέλειας αλλά και συνδέσεων, δίκτυα, αφορούν τα οινοποιεία των οικισμών Καρυάς, Πλατυστόμων και Αγίου Ηλία, που ενσωματώνουν την καλλιέργεια αμπελιού στην ίδια την παραγωγική διαδικασία της επιχείρησης [κατηγορία επιχείρησης Α_ Β_ Γ| βλ. κεφ. 4] Στο Ο.Σ. 2 δεν εντοπίζεται οινοποιητική επιχείρηση, ενώ το μοναδικό οινοποιείο του Ο.Σ.1, που βρίσκεται στον παραλιακό οικισμό της Λυγιάς, εκτός του «κέντρου βάρους» της πρωτογενούς παραγωγής του νησιού, συνδυάζει ως προμηθευτές, μεμονωμένους παραγωγούς τόσο από την οινοποιητική ενότητα της νότιας Λευκάδας όσο και από αυτήν της ορεινής, διαμορφώνοντας ένα πιο διευρυμένο, και κατά συνέπεια εξωστρεφές, δίκτυο συνεργασίας με το πρωτογενή τομέα της Π.Ε.

Σε ότι αφορά το χάρτη 5, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ελαιοτριβείων της περιοχής, κάθε επιχείρηση διαμορφώνει ένα πρώτο δίκτυο πελατών στους άμεσα γειτνιάζοντες οικισμούς, κυρίως λόγω της ευκολίας μεταφοράς του προϊόντος. Οι μικρές μονάδες παραμένουν σε αυτό το πρωτογενές δίκτυο, ενώ οι μεγαλύτερες προσελκύουν πελάτες μονωμένα από το σύνολο του νησιού και με μεγαλύτερη ένταση από τις ευρύτερες χωρικές ενότητες που απεικονίζονται στο χάρτη.

Αναλυτικότερα, συνθέτοντας τις πληροφορίες των ερωτηθέντων σε σχέση με την προμήθεια πρώτων υλών, τα ελαιοτριβεία της ορεινής Λευκάδας [Ο.Σ.3] , καθώς και η επιχείρηση συγκέντρωσης, προσωρινής αποθήκευσης & πώλησης ελαιολάδου του οικισμού της Απόλλαινας [Ο.Σ.1] διαμορφώνουν μια ευρύτερη ενότητα χωρικής εμβέλειας που ξεκινά από τον οικισμό του Καλαμιτσίου της δυτικής Λευκάδας, διέρχεται από το βόρειο τμήμα του νησιού και καταλήγει περίπου στον οικισμό Περιγιάλι των ανατολικών ακτών, συμπεριλαμβανομένης της ενδοχώρας του νησιού που περικλείεται από το αντίστοιχο παραλιακό τόξο. Από την άλλη, οι ελαιοκομικές επιχειρήσεις των Ο.Σ. 2 και 4 της ανατολικής και νοτίου Λευκάδας [περιλαμβάνονται ελαιοτριβεία, η επιχείρηση τυποποίησης ελαιολάδου και η επιχείρηση συλλογής και μεταφοράς βρώσιμων ελαίων] έχουν μεγαλύτερη «επιρροή» στην ενότητα που ξεκινά παραλιακά από τους οικισμούς των δυτικών ακτών της Δ.Ε. Απολλωνίων, διέρχεται από το νότιο τμήμα του νησιού, για να καταλήξει περίπου στους οικισμούς Νυδριού και Νικιάνας των ανατολικών ακτών, συμπεριλαμβανομένης της αντίστοιχης περιοχής της ενδοχώρας, καθώς και του Μεγανησίου, δεδομένης της ευνοϊκότερης [λόγω εγγύτητας] σύνδεσης αυτού με το νοτιοανατολικό τμήμα της Λευκάδας.

Σύμφωνα με τα παραπάνω, επισημαίνεται ότι:

- το νησί μοιάζει να υποδιαιρείται σε δύο επιμέρους «πεδία επιρροής» των επιχειρήσεων, εκ των οποίων το ένα περιλαμβάνει τα Ο.Σ.1 και Ο.Σ.3 και το άλλο τα Ο.Σ.. 2 και 4. Αλληλεπικάλυψη εντοπίζεται στην περιοχή των ανατολικών ακτών μεταξύ των οικισμών Νικιάνας|Νυδριού, γεγονός που αναδεικνύει την κομβική θέση αυτών, σε σχέση με τις δυνατότητες «διπλής σύνδεσης» τους με τα διαμορφούμενα «πεδία».

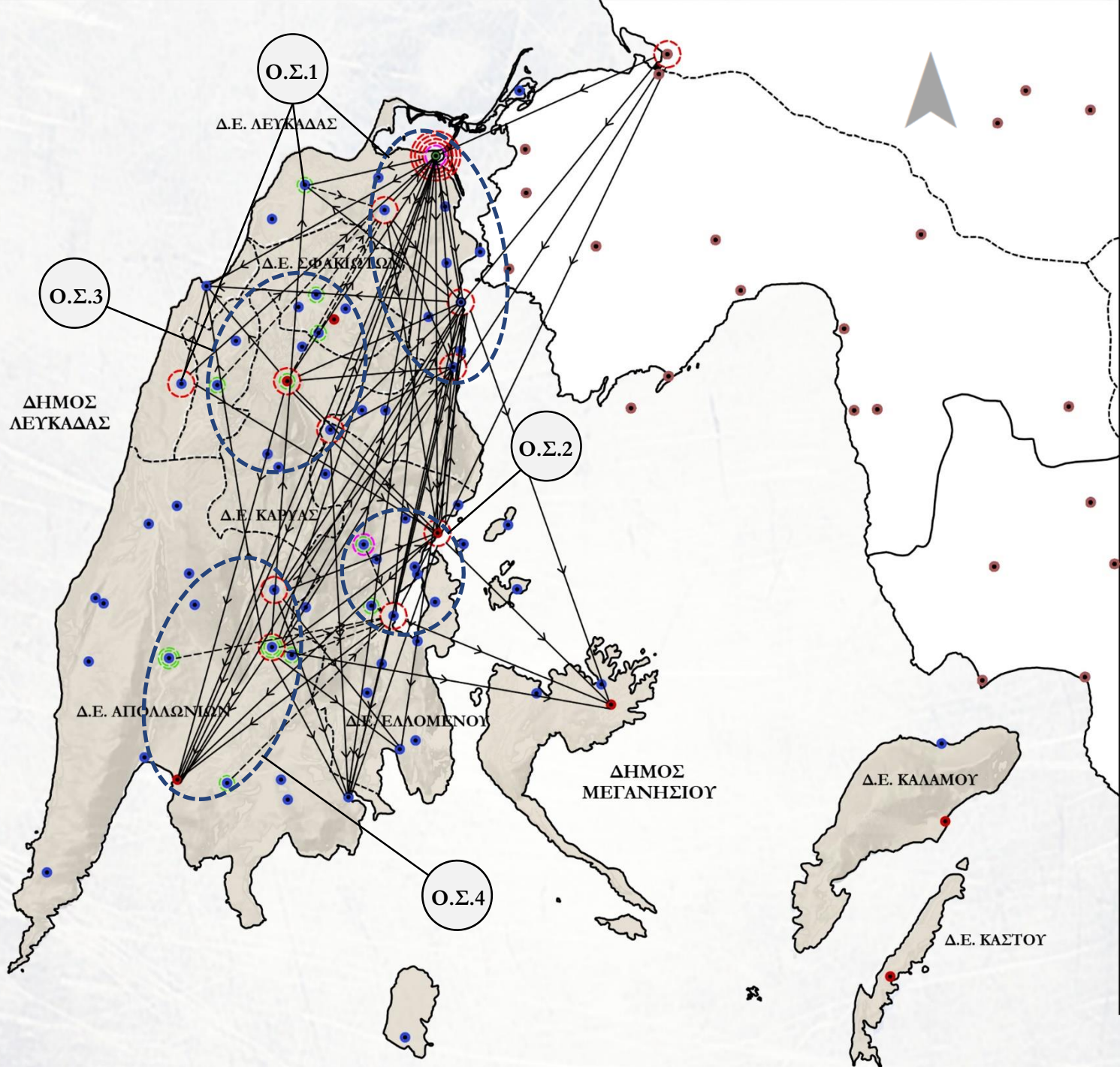
- τα Ο.Σ. 2 και 4 εμφανίζονται ως ενιαίο, δυνητικά, πεδίο συνεργασίας και δικτύωσης, που παρουσιάζει το επιπλέον πλεονέκτημα σύνδεσης με την πρωτογενή παραγωγή του Μεγανησιού. Ειδικότερα, [λόγω χωροθέτησης], εξαιρετικά ευνοημένο ως προς τις συνδέσεις, υφιστάμενες και δυνητικές, εμφανίζεται το Ο.Σ. 2.

_ Χάρτες 6 και 7 : Απεικόνιση του πλέγματος των σχέσεων που διαμορφώνεται μεταξύ των επιχειρήσεων [και κατ' επέκταση των οικισμών στους οποίους εδρεύουν] από τη μία, και των οικισμών της Π.Ε. που τροφοδοτούν από την άλλη, κατά την τουριστική και μη τουριστική περίοδο αντίστοιχα.

Όπως έχει ήδη σημειωθεί, σύμφωνα με τις μαρτυρίες των ερωτηθέντων, το σύνολο των επιχειρήσεων που διερευνήθηκαν, διοχετεύουν τα προϊόντα τους [αποκλειστικά, ή συμπληρωματικά] στην τοπική αγορά. Το ιδιαίτον χαρακτηριστικό της σχέσης που αναπτύσσουν σε αυτή τη φάση της παραγωγικής διαδικασίας με την τοπική οικονομία είναι η εποχικότητα, ανάλογα με την τουριστική δραστηριότητα της Π.Ε. Πιο συγκεκριμένα, ο βασικός προσορισμός των προϊόντων κατά τη θερινή περίοδο είναι το σύνολο των «τουριστικών», όπως αποκαλούνται από τους ερωτηθέντες, οικισμών του νησιού, μεταξύ των οποίων κυρίαρχη αναφορά γίνεται στους ακόλουθους: Λευκάδα, Νικιάνα, Λυγιά, Νυδρί, Βασιλική και Άγιος Νικήτας. Εκτός τουριστικής περιόδου βασικός, αν όχι αποκλειστικός για την πλειοψηφία των επιχειρήσεων, αποδέκτης είναι η πόλη του νησιού.

Στους εν λόγω χάρτες, σκόπιμο κρίθηκε να διακριθούν οι επιχειρήσεις ανάλογα με την απευθείας ή μη σχέση που διαμορφώνουν με την τοπική αγορά σε **άμεσα συνδεδεμένες**, στην περίπτωση που διοχετεύουν οι ίδιες απευθείας τα προϊόντα τους, **και σε έμμεσα συνδεδεμένες**, στην περίπτωση που μεταπωλούν σε άλλη ή άλλες εντός της Π.Ε., οι οποίες με τη σειρά τους διοχετεύουν στην αγορά [αφορά τα ελαιотριβεία του νησιού]

Ειδικότερα στην περίπτωση της άμεσης σύνδεσης, κατά τη θερινή περίοδο, εντοπίζονται επιχειρήσεις **ευρείας εμβέλειας**, που διοχετεύουν στο σύνολο των τουριστικών οικισμών του νησιού, ή και **περιορισμένης εμβέλειας**, που τροφοδοτούν αποκλειστικά την πόλη. [βλ. και υπόμνημα χάρτη 6]

ΧΑΡΤΗΣ 6

Σύνδεση των επιχειρήσεων με τους οικισμούς της Π.Ε. στους οποίους διοχετεύουν τα προϊόντα τους

_ τουριστική περίοδος

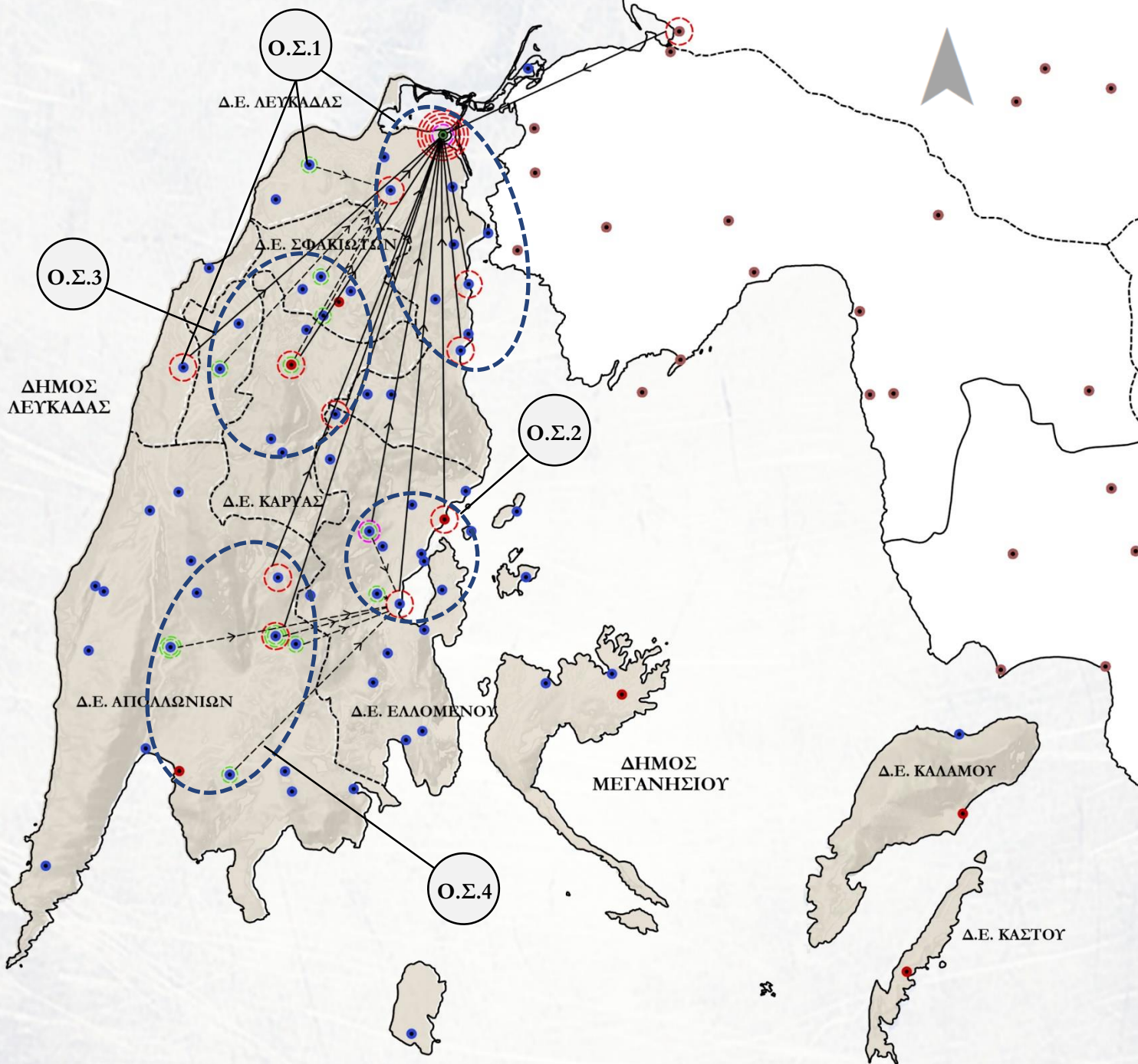
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

- επιχείρηση άμεσα συνδεδεμένη με την τοπική αγορά _ ευρείας εμβέλειας
- επιχείρηση άμεσα συνδεδεμένη με την τοπική αγορά _ περιορισμένης εμβέλειας
- επιχείρηση έμμεσα συνδεδεμένη με την τοπική αγορά
- \longrightarrow υφιστάμενη σύνδεση [από | προς _ αφετηρία: άμεσα συνδεδεμένη επιχείρηση]
- \dashrightarrow υφιστάμενη σύνδεση [από | προς _ αφετηρία: έμμεσα συνδεδεμένη επιχείρηση]
- ευρύτερη περιοχή "οικιστικού συνόλου" [Ο.Σ.]

- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας
- οικισμός όμορης Π.Ε.
- $\dash\dash$ όριο Δημοτικής Ενότητας
- — όριο Δήμου

0 1000 5000 10000

ΧΑΡΤΗΣ 7

Σύνδεση των επιχειρήσεων με τους οικισμούς της Π.Ε. στους οποίους διοχετεύουν τα προϊόντα τους

_ μη τουριστική περίοδος

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

- επιχείρηση άμεσα συνδεδεμένη με την τοπική αγορά _ ευρείας εμβέλειας
- επιχείρηση άμεσα συνδεδεμένη με την τοπική αγορά _ περιορισμένης εμβέλειας
- επιχείρηση έμμεσα συνδεδεμένη με την τοπική αγορά
- > υφιστάμενη σύνδεση [από | προς _ αφετηρία: άμεσα συνδεδεμένη επιχείρηση]
- -> υφιστάμενη σύνδεση [από | προς _ αφετηρία: έμμεσα συνδεδεμένη επιχείρηση]
- ευρύτερη περιοχή “οικιστικού συνόλου” [O.S.]

- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας
- οικισμός όμορης Π.Ε.
- - - όριο Δημοτικής Ενότητας
- όριο Δήμου

0 1000 5000 10000

Μέσω των απεικονίσεων, αντιληπτή γίνεται η σημαντική διαφοροποίηση των δικτύων που διαμορφώνονται με αφετηρία την κάθε επιχείρηση, σε απόλυτη συνάρτηση της «έντασης» της τουριστικής δραστηριότητας [χωρικής και χρονικής].

Αναλυτικότερα, εκτός τουριστικής περιόδου, το σύνολο των επιχειρήσεων στους επιμέρους οικισμούς του νησιού, αποκτούν μονομερή εξάρτηση από την πόλη, η οποία αναδεικνύεται ο μοναδικός εμπορικός|καταναλωτικός κόμβος της Π.Ε., εσωστρεφής ως προς την ίδια παραγωγή του, δεδομένου ότι τα προϊόντα των επιχειρήσεων που εδρεύουν στον οικισμό της Λευκάδας διακινούνται επίσης στο εσωτερικό του.

Κατά την τουριστική περίοδο αντίθετα, το πλέγμα που διαμορφώνεται από τα επιμέρους δίκτυα των επιχειρήσεων είναι εξαιρετικά πυκνό και μοιάζει να ενεργοποιεί συνολικά την περιοχή που ξεινά από τον οικισμό του Αγίου Νικήτα, στις βορειοδυτικές ακτές, διέρχεται από την πόλη, και καταλήγει μέσω των ανατολικών ακτών στον οικισμό της Βασιλικής, νότια. Στο εσωτερικό της περιοχής αυτής, οι παραλιακοί οικισμοί είναι αποδέκτες των προϊόντων που προέρχονται από τις επιχειρήσεις της ενδοχώρας του νησιού. Ειδικότερα, οι παραλιακοί οικισμοί που περιλαμβάνονται στη ζώνη των ανατολικών ακτών [από την πόλη έως και το Νυδριό – βλ. και χάρτη 3], διαμορφώνουν αμφίδρομες συνδέσεις τόσο μεταξύ τους όσο και με τους λοιπούς παραλιακούς οικισμούς τη περιοχής, μέσω των δικτύων των επιχειρήσεων που εδρεύουν σε αυτούς. Διακρίνεται έτσι μια ιδιαίτερα δυναμική, ως προς το είδος αλλά και την πυκνωση των συνδέσεων, γραμμική ζώνη, που σχετίζεται άμεσα με τα Ο.Σ. 1 και 2, αποδίδοντας σε αυτά τα αντίστοιχα πλεονεκτήματα. Από την άλλη, οι επιχειρήσεις που περιλαμβάνονται στα Ο.Σ. 3 και 4 τροφοδοτούν αποκλειστικά τους οικισμούς των παραλίων, ενώ λόγω της μικρής [συγκριτικά με τους λοιπούς] τουριστικής τους ανάπτυξης, [βλ. και «δείκτη» τουριστικής ανάπτυξης|χάρτης 14], δε «δέχονται» προϊόντα, με αποτέλεσμα οι διαμορφούμενες συνδέσεις να είναι μονομερείς, από και όχι προς αυτούς.

Πλέον των παραπάνω σημειώνονται ακόμη τα εξής:

_ το Ο.Σ. 1 κατέχει κεντρικό ρόλο στο διαμορφούμενο πλέγμα συνδέσεων της τοπικής οικονομίας, τόσο κατά τη θερινή, όσο και κατά τη χειμερινή περίοδο [μέσω των δικτύωσης της πόλης], ενώ περιλαμβάνει την πλειοψηφία των άμεσα συνδεδεμένων με την τοπική αγορά επιχειρήσεων, ευρείας εμβέλειας. Εντός του εν λόγω οικιστικού συνόλου, ισχυρά διαφοροποιημένος εντοπίζεται ο οικισμός της πόλης, ενώ οι λοιποί οικισμοί εμφανίζουν κατά περίπτωση κοινά χαρακτηριστικά με τους αντίστοιχους γεινιάζοντες. Στη βάση αυτή, εντός του Ο.Σ. 1 αναγνωρίζεται κανείς το «υποσύνολο» των οικισμών Νικιάνας και Λυγιάς, που συμπεριφέρεται ανάλογα των παραλιακών οικισμών του Ο.Σ. 2 στις ανατολικές ακτές του νησιού, και το υποσύνολο των οικισμών Απόλλαινας και Τσουκαλάδων, που λόγω του είδους των επιχειρήσεων που φιλοξενούν [ελαιοκομικές], συμπεριφέρονται ανάλογα των αντίστοιχων γειτονικών του Ο.Σ.3 [βλ. και χάρτη 3_ επιχειρήσεις | οικισμοί]

_ τα Ο.Σ. 2, 3 & 4 παρουσιάζουν παρόμοια εικόνα κατά τη διάρκεια της χειμερινής περιόδου. Μεταξύ αυτών, το Ο.Σ. 2 διαφοροποιείται κατά τη διάρκεια της θερινής, λόγω της εμφάνισης «αμφίδρομων συνδέσεων» από και προς τον οικισμό του Νυδριού, κατ' αναλογία αυτών που εμφανίζονται από και προς τους οικισμούς Λευκάδα, Νικιάνα και Λυγιά του Ο.Σ.1. Επισημαίνεται ότι το πλεονέκτημα της ύπαρξης «αμφίδρομων συνδέσεων», συμπίπτει [όπως θα δούμε στη συνέχεια] με την υπέρμετρη διόγκωση του τριτογενούς τομέα

στις αντίστοιχες περιοχές, λόγω της συγκεντρωτικά ανεπτυγμένης τουριστικής δραστηριότητας.

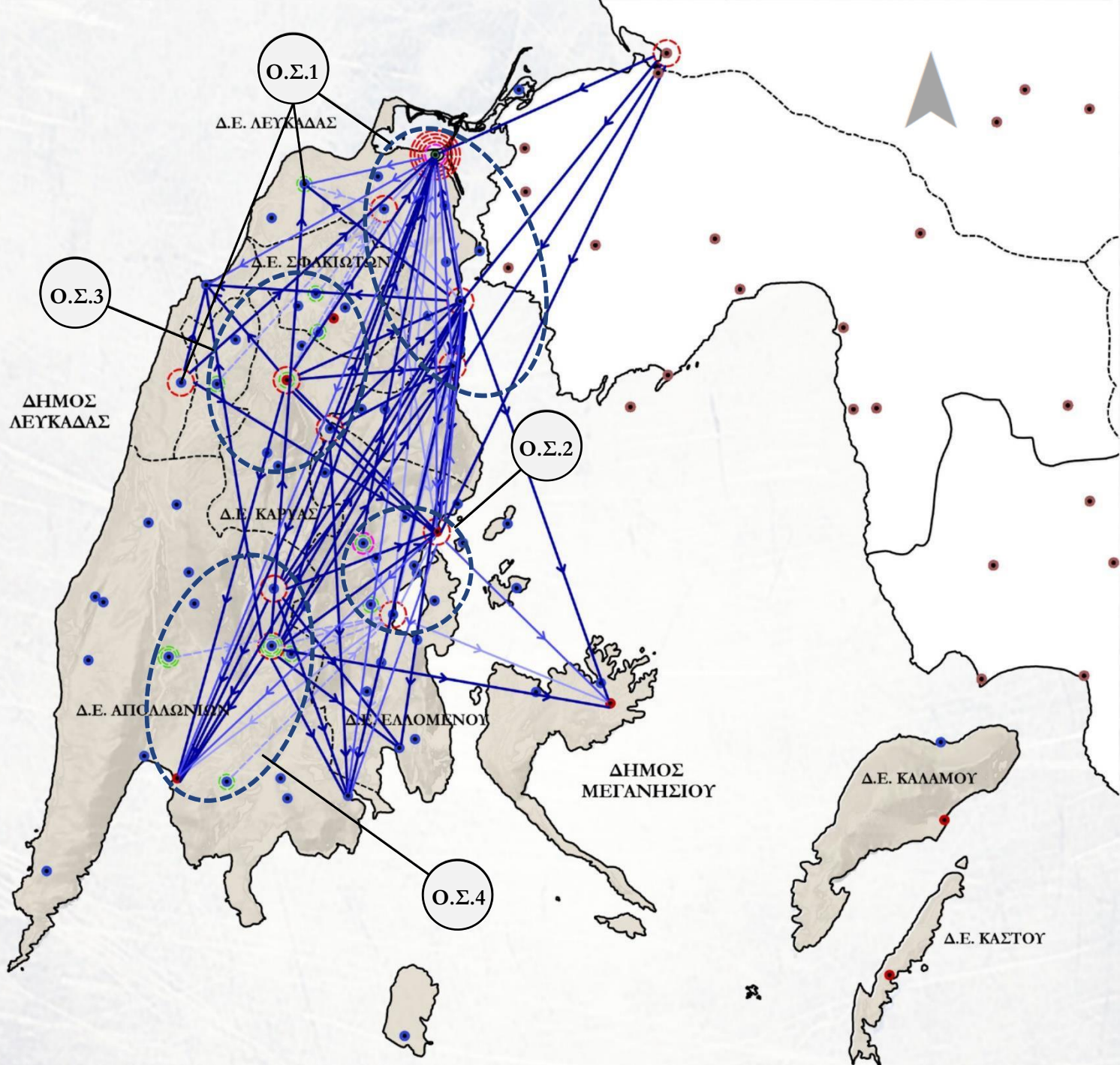
_ τέλος, το σύνολο των έμμεσα συνδεδεμένων με την τοπική αγορά επιχειρήσεων [ελαιοτριβεία], που χωροθετούνται κατά κύριο λόγο στα Ο.Σ. 3 και 4, διοχετεύουν το προϊόν τους, μέσω της επιχείρησης εμπορίας ελαιολάδου του Ο.Σ. 1, και της μονάδας τυποποίησης ελαιολάδου του Ο.Σ. 2 αντίστοιχα. Ανιχνεύεται έτσι, πέραν του κύριου πλέγματος, ένα δευτερεύον σύνολο συνδέσεων, που πρακτικά «μεταφέρει» σταδιακά το προϊόν [ελαιόλαδο] από τους οικισμούς της ενδοχώρας, στους «ενδιάμεσους» οικισμούς Απόλλαινα και Βλυχό [βλ. και χάρτη 3 _ επιχειρήσεις |οικισμοί| και εν συνεχεία στους «τουριστικούς», των παραλίων. Σημειώνεται ειδικότερα στην περίπτωση του ελαιολάδου, ότι τα εν λόγω δεδομένα αναφέρονται στον τρόπο διοχέτευσης εξαιρετικά μικρού ποσοστού της παραγωγής, που εν τέλει καταλήγει στην εγχώρια αγορά, αφού, όπως αναλύθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο, το μεγαλύτερο μέρος αυτής διοχετεύεται στο εξωτερικό ή σε μεγάλες εταιρείες [επεξεργασίας| τυποποίησης] αστικών κέντρων της χώρας.

Αναδεικνύεται έτσι η πολυπλοκότητα του τρόπου με τον οποίο δομείται εν τέλει το πλέγμα της τοπικής οικονομίας, αν λάβει κανείς επιπλέον υπόψη τις διαφορετικές «αποχρώσεις έντασης» των σχέσεων που αναπτύσσονται, ανάλογα με το βαθμό σύνδεσης που φαίνεται να έχει ο κάθε κλάδος από την τοπική αγορά [βλ. διαγράμματα επιχειρήσεων _ μέρος Α του παρόντος κεφαλαίου]. Έτσι, π.χ. διαφορετική είναι η περίπτωση των οινοποιείων που διοχετεύουν ολοκληρωτικά σχεδόν το τελικό προϊόν στο νησί, και διαφορετική η περίπτωση της ελαιοπαραγωγής που στο μεγαλύτερο μέρος της καταλήγει εκτός της Π.Ε. Λευιάδας.

Ουσιαστικά δηλαδή, κάθε ένα από τα «βέλη» της απεικόνισης των χαρτών 6 και 7 έχει άλλη βαρύτητα ως προς το ρόλο που διαδραματίζει στην τοπική οικονομία, ανάλογα με τον κλάδο προϊόντος στον οποίο ανήκει η επιχείρηση από την οποία προέρχεται. Έτσι, στην περίπτωση που θα ήταν διαθέσιμα τα ακριβή ποσοτικά δεδομένα των επιχειρήσεων σχετικά με τη διοχέτευση των προϊόντων στις επιμέρους αγορές εντός και εκτός του νησιού, θα μπορούσε κανείς να φανταστεί τους χάρτες 6 και 7 σε τρισδιάστατη μορφή, όπου το ύψος στο οποίο τοποθετείται το κάθε επιμέρους πλέγμα ανά κλάδο προϊόντος [ως συνισταμένη των δικτύων των αντίστοιχων επιχειρήσεων], θα σχετίζεται απευθείας με την ένταση που θα απέδιδε στον ίδιο κλάδο η συγκριτική θεώρηση των ποσοτικών στοιχείων σε ότι αφορά την εξάρτηση, αλλά και την επιρροή τους στην τοπική αγορά.

Επιχειρώντας, ενδεικτικά μια ποιοτική απόδοση της εν λόγω απεικόνισης σε άκτοψη, για το χάρτη 6 [δεδομένου ότι τη θερινή περίοδο εμφανίζονται οι περισσότερες συνδέσεις], μέσω της κατά προσέγγιση αποτίμησης και ομαδοποίησης των πληροφοριών των διαγραμμάτων του μέρους Α, μεγαλύτερη «ένταση» αποκτούν οι συνδέσεις των οινοποιητικών και μελισσοκομικών μονάδων όπως επίσης των βιοτεχνιών ζαχαροπλαστικής, ακολουθούν οι μονάδες επεξεργασίας κρέατος και τέλος οι ελαιοκομικές επιχειρήσεις [Χάρτης 6Α].

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι στην περίπτωση της ακριβούς καταγραφής του συνόλου των ως άνω απαιτούμενων δεδομένων, το κάθε οικιστικό σύνολο, θα πρέπει να αξιολογηθεί ως προς τη δυναμική του, όχι μόνο σε σχέση με την πυκνότητα και το είδος των συνδέσεων, αλλά και σε ότι αφορά την ένταση της επιρροής των επιχειρήσεων που εμπεριέχει, στο εσωτερικό της τοπικής αγοράς.

ΧΑΡΤΗΣ 6Α

Σύνδεση των επιχειρήσεων με τους οικισμούς της Π.Ε. στους οποίους διοχετεύουν τα προϊόντα τους

συσχετισμός με την “ένταση” των συνδέσεων _ τουριστική περίοδος

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

- ⊙ επιχείρηση άμεσα συνδεδεμένη με την τοπική αγορά _ ευρείας εμβέλειας
- ⊙ επιχείρηση άμεσα συνδεδεμένη με την τοπική αγορά _ περιορισμένης εμβέλειας
- ⊙ επιχείρηση έμμεσα συνδεδεμένη με την τοπική αγορά
- υφιστάμενη σύνδεση [από | προς _ αφετηρία: άμεσα συνδεδεμένη επιχείρηση]
- > υφιστάμενη σύνδεση [από | προς _ αφετηρία: έμμεσα συνδεδεμένη επιχείρηση]
- ευρύτερη περιοχή “οικιστικού συνόλου” [Ο.Σ.]

- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας
- οικισμός όμορης Π.Ε.

- - - όριο Δημοτικής Ενότητας
- όριο Δήμου

“ένταση” σύνδεσης των επιχειρήσεων με την τοπική αγορά

- ↑ οινοποίηση | μελισσοκομία | ζαχαροπλαστική
- ↑ επεξεργασία κρέατος
- ↑ ελαιοκομία

0 1000 5000 10000

– Χάρτης 8 : Πρόκειται για μια απεικόνιση που φιλοδοξεί να εντοπίσει χωρικές ενότητες «συνεργασίας» οικισμών, μέσα από τις σχέσεις που ανιχνεύτηκαν μεταξύ των υπό μελέτη επιχειρήσεων και των κατοίκων της περιοχής [πρωτογενή πεδία δικτύωσης των επιχειρήσεων].

Αναλυτικότερα, επανερχόμενοι στη σχέση των επιχειρήσεων με τον τριτογενή τομέα, πέρα από τις κύριες συνδέσεις με την τοπική αγορά [βλ. χάρτες 6 και 7], το σύνολο αυτών, ανεξάρτητα από την κατηγορία στην οποία ανήκουν, διαμορφώνουν ένα μικρότερο δίκτυο μεμονωμένων πελατών [ντόπιων ή τουριστών κατά περίπτωση] στον οικισμό στον οποίο εδρεύουν καθώς και στους οικισμούς με τους οποίους γειτνιάζουν άμεσα. Ειδικότερα μεταξύ των ντόπιων, σημαντικό ρόλο σε σχέση με το δίκτυο που αποκτά η κάθε επιχείρηση, παίζουν οι ανθρώπινες, φιλικές ή και συγγενικές σχέσεις όσων κατοικούν σε γειτονικά χωριά.

Συνδυάζοντας αυτό το δεδομένο με τις πληροφορίες που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις σχετικά με τα **ανθρώπινα δίκτυα** [κυρίως εργαζομένων] που διαμορφώνονται με αφετηρία τις επιχειρήσεις κατά την παραγωγική διαδικασία, προέκυψαν οι χωρικές ενότητες άμεσης επιρροής των επιχειρήσεων, στο εξής αποκαλούμενες **Χωρικές Ενότητες Α [Χ.Ε.Α]**, ως πρωτογενή πεδία δικτύωσης αυτών από τη μία, και ως χωρικές ενότητες «συνεργασίας» οικισμών από την άλλη. Έτσι, π.χ. κάθε επιχείρηση, κατά κανόνα έχει διαμορφώσει ένα σταθερό δίκτυο εποχιακών ή μόνιμων εργαζομένων και συνεργατών που διαμένουν στους οικισμούς εντός της αντίστοιχης χωρικής ενότητας, όπως επίσης ένα επιπλέον δίκτυο μεμονωμένων πελατών που συνεπάγεται ροή αγαθών στο εσωτερικό της. **Ενδεχομένως σε αυτές τις ενότητες εμπεριέχονται τα μικρότερης εμβέλειας παραγωγικά πλέγματα που εντοπίστηκαν στο νησί.**

Οι αλληλοσυσχετισμοί των Χ.Ε.Α καθορίζονται κατά κύριο λόγο από τη μεταξύ τους γειτνίαση. Έτσι π.χ. συνηθέστερο είναι κάποιος που κατοικεί σε μια Χ.Ε.Α, να εργάζεται στη γειτονική, ενώ δύσκολα σε κάποια απομακρυσμένη. Επισημαίνεται ότι το σύνολο των Χ.Ε.Α. εμφανίζει συνδέσεις με την πόλη του νησιού.

Στον ίδιο χάρτη σκόπιμο κρίθηκε να απεικονίσει κανείς και τη μικρότερη κλίμακα «συνεργασίας» που εντοπίστηκε μεταξύ οικισμών και συγκροτεί τις Χωρικές Ενότητες Β [Χ.Ε.Β], οι οποίες φαίνεται να προκύπτουν, κατά κύριο λόγο, από τις μετακινήσεις|μετοικεσίες που πραγματοποιούν διαχρονικά οι κάτοικοι μεταξύ οικισμών|περιοχών της Π.Ε. Πιο συγκεκριμένα, οι Χ.Ε.Β περιλαμβάνουν:

α. οικισμούς της ενδοχώρας που συνδέονται άμεσα με οικισμούς των παραλίων, αφού στο πέρασμα των χρόνων οι κάτοικοί τους μεταφέρθηκαν από τους μεν προς τους δε, με στόχο τη διέξοδο προς τη θάλασσα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα οι σημερινοί κάτοικοι των παραλίων, έχοντας διατηρήσει τις περιουσίες τους στους οικισμούς της ενδοχώρας, να δραστηριοποιούνται συχνά και στις δύο περιοχές, π.χ. το χειμώνα να ασχολούνται με την αγροτική παραγωγή στην ενδοχώρα και το καλοκαίρι με τον τουρισμό στα παράλια, είτε επιχειρήσεις που εδρεύουν στα παράλια, να τροφοδοτούνται από την παραγωγή των αντίστοιχων οικισμών τη ενδοχώρας.

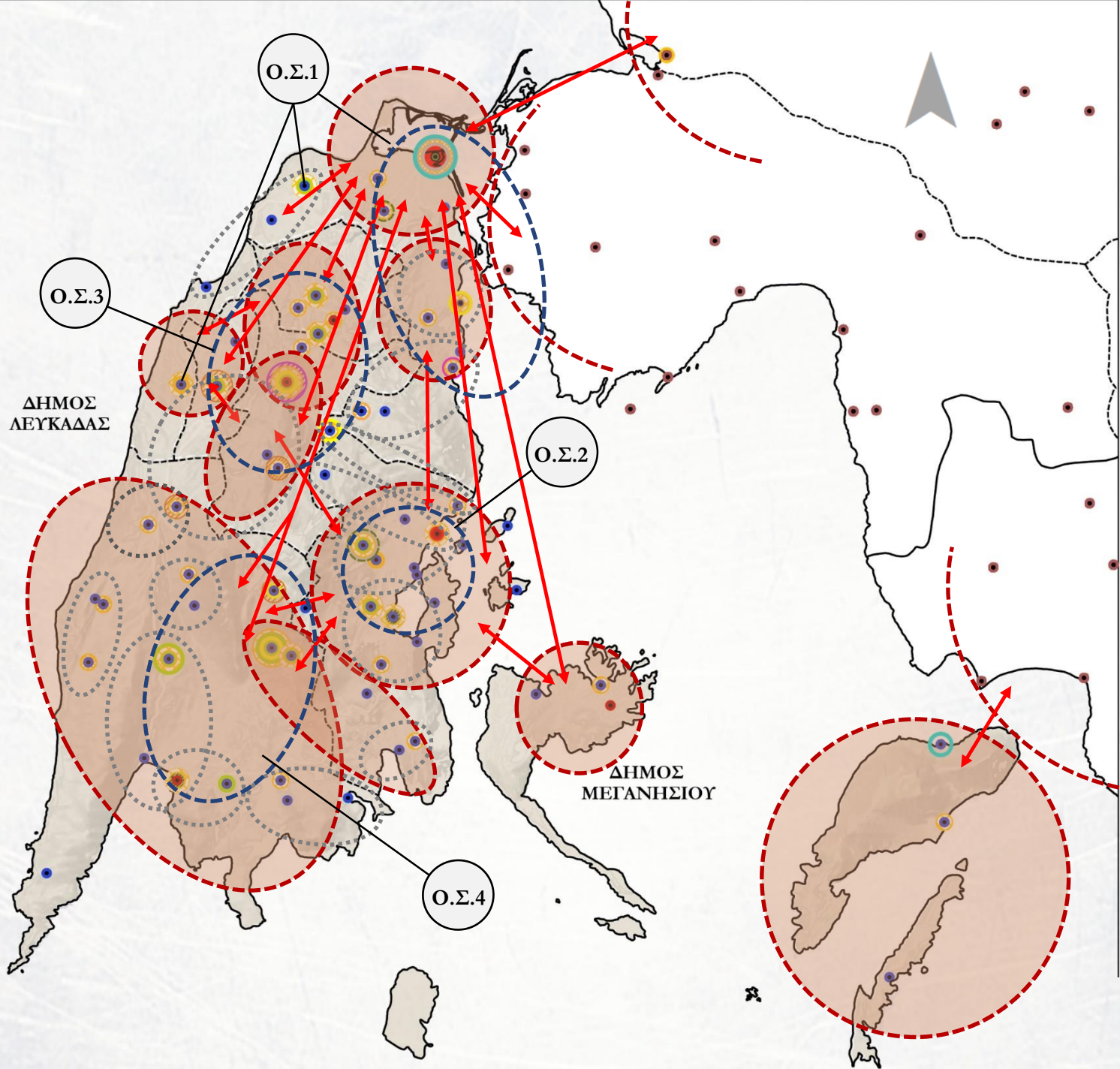
β. οικισμούς [της ενδοχώρας ή των παραλίων] που γειτνιάζουν, και λόγω της εγγύτητας αυτής οι κάτοικοι έχουν ιδιοκτησία γης στην ευρύτερη περιοχή τους. Ως αποτέλεσμα, διαμορφώνονται πλέγματα δραστηριότητας μεταξύ αυτών με αφετηρία και πάλι την ιδιοκτησία γης, η οποία είτε αξιοποιείται παραγωγικά πρωτογενώς [γεωργία, κτηνοτροφία], είτε αποτελεί το εδαφικό υπόβαθρο για την ανάπτυξη άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων [κυρίως ανέγερση τουριστικών καταλυμάτων και άλλων επιχειρήσεων τουρισμού].

Επαναφέροντας στο σημείο αυτό κάποια από τα συμπεράσματα του κεφαλαίου 5, επισημαίνεται ότι η πλειοψηφία των επιχειρήσεων του δευτερογενούς τομέα που διερευνήθηκαν, εδρεύουν στους οικισμούς καταγωγής [συνήθως και διαμονής των ιδιοκτητών] και ανεγέρθηκαν σε οικοπέδα ή γήπεδα της ιδιοκτησίας της οικογένειας. Συνεπώς, το που χωροθετούνται οι δραστηριότητες και το ποιοι τις αναπτύσσουν σχετίζεται άμεσα με το καθεστώς ιδιοκτησίας.

Στη λογική αυτή, οι εν λόγω χωρικές ενότητες Β [Χ.Ε.Β], κρίθηκε σκόπιμο να συμπεριληφθούν στην απεικόνιση διότι, αφενός, ουσιαστικά δίνουν μια πρώτη εικόνα της πολυπλοκότητας του τρόπου με τον οποίο οργανώνεται η πολυπασχόληση των κατοίκων στο χώρο με αφετηρία την ιδιοκτησία γης στις επιμέρους περιοχές, αφετέρου δε σχετίζονται άμεσα με τη «δομή» των ανθρώπινων σχέσεων που διαμορφώνονται, οι οποίες, ειδικότερα στην κλίμακα τοπικών κοινωνιών όπως το νησί της Λευκάδας, παίζουν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη συγκρότηση των οιονδήποτε πλεγμάτων δραστηριότητας, και κατ' επέκταση των ζητούμενων της παρούσας διερεύνησης, παραγωγικών πλεγμάτων. [

Μέσω της απεικόνισης του χάρτη 8 συμπεραίνονται τα ακόλουθα:

- σε ότι αφορά το συσχετισμό των Χ.Ε.Α και των Ο.Σ. 1,2,3 και 4 του Βήματος 1 της διερεύνησης, σημειώνεται ότι κατά περίπτωση η κλίμακα των μεν εμπεριέχει τα δε, ή και αντιστρόφως.
- ιδιαίτερα πλεονεκτική ως προς το πλήθος των συνδέσεων που διαμορφώνει, εμφανίζεται Χ.Ε.Α. που εμπεριέχει το Ο.Σ.2, αφού αλληλεπιδρά τις αντίστοιχες Χ.Ε.Α. της νότιας Λευκάδας, του Μεγανησιού, της ορεινής Λευκάδας [μέσω των οικισμών της ενδοχώρας], και τέλος με αυτήν του οικισμού της πόλης, είτε απευθείας, είτε μέσω της σύνδεσής της με τη γειτνιάζουσα Χ.Ε.Α. των παραλιακών οικισμών Λυγιάς και Νικιάνας.
- η Χ.Ε.Α της πόλης, παρουσιάζεται ως η πλέον «δυναμική», αφού συνδέεται τόσο με τις Ακαρνανικές ακτές, όσο και με το σύνολο των λοιπών Χ.Ε.Α. της Π.Ε. Λευκάδας [πλην αυτής των νησιών Καλάμου, Καστού], κάτι που συνάδει με το γεγονός ότι η πλειοψηφία των κατοίκων του νησιού διαμένει στον οικισμό της Λευκάδας, χωρίς αυτό να σημαίνει απαραίτητα ότι έχουν διακόψει τις σχέσεις τους, σε επίπεδο παραγωγικής δραστηριότητας με τους εκάστοτε οικισμούς καταγωγής τους, εντός της Π.Ε.
- η Χ.Ε.Α των νησιών Καλάμου και Καστού, εμφανίζεται αποκομμένη από τις λοιπές περιοχές της Π.Ε., ενώ ισχυρή εμφανίζεται η σύνδεσή της με τους οικισμούς των απέναντι ακτών, κάτι που επιβεβαιώνεται εμμέσως και από την έρευνα πεδίου, βάσει των σχέσεων που διαπιστώθηκε ότι αναπτύσσει σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού, η μονάδα ιχθυοκαλλιέργειας που εδρεύει στην περιοχή του Καλάμου με οικισμούς της Αιτωλοακαρνανίας.

ΧΑΡΤΗΣ 8

Εντοπισμός χωρικών ενοτήτων “συνεργασίας” μεταξύ οικισμών, μέσα από το ρόλο που διαδραματίζει ο κάτοικος

– “πρωτογενή” πεδία δικτύωσης των επιχειρήσεων

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

- χωρική ενότητα Α [Χ.Ε.Α]
- χωρική ενότητα Β [Χ.Ε.Β]
- ευρύτερη περιοχή “οικιστικού συνόλου” [Ο.Σ.]
- αμφίδρομη σύνδεση
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας
- οικισμός όμορης Π.Ε.
- όριο Δημοτικής Ενότητας
- όριο Δήμου

0 1000 5000 10000

2.1.Γ. Συνδυασμός των δεδομένων που προέκυψαν από τις απεικονίσεις των χαρτών 3 έως 8, με τα διαθέσιμα δευτερογενή στοιχεία της παραγωγικής βάσης της Π.Ε. τα οποία σε αυτή τη φάση ερμηνεύονται, όχι μακροοικονομικά, από «απόσταση» [όπως στην περίπτωση του κεφ. 2] αλλά μέσα από την εμπειρία που κατακτήθηκε στο πεδίο.

Αναλυτικότερα:

α. Εξετάστηκαν για κάθε επιμέρους οικισμό των υπό μελέτη οικιστικών συνόλων, τα δευτερογενή στοιχεία που σχετίζονται με τον πρωτογενή τομέα παραγωγής, ο οποίος αντιμετωπίζεται ως δυναμική αφετηρία για την ανάπτυξη ενδεχόμενων μελλοντικών παραγωγικών πλεγμάτων [σύνδεση με την υπόθεση εργασίας και την έννοια της πολυλειτουργικότητας όχι μόνο υπό το πρίσμα της υφιστάμενης κατάστασης αλλά και σε επίπεδο δυνατοτήτων | ενεργοποίησης λανθάνοντος δυναμικού].

Τα στοιχεία αξιολογήθηκαν συγκριτικά, από τους επιμέρους οικισμούς του κάθε οικιστικού συνόλου σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας, [ως της αμέσως επόμενης κλιμακας χωρικής αναφοράς], ακολούθως σε επίπεδο Δήμου, και τέλος στο σύνολο της Π.Ε. Η επαγωγική αυτή προσέγγιση αποσκοπεί στον προσδιορισμό της «δυναμικής» των οικιστικών συνόλων, όχι μόνο μέσω της μεταξύ τους σύγκρισης, αλλά και σε σχέση με τη συνολική «δυναμική» της Π.Ε. [Πίνακες 8, 9]

β. Διαμορφώθηκαν, βάσει των διαθέσιμων δευτερογενών στοιχείων σχετικά με την κατανομή των απασχολούμενων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας, οι ακόλουθοι χάρτες:

– Χάρτης 9 : Απεικόνιση της «έντασης» της απασχόλησης στον πρωτογενή, ανά Δ.Ε. της Π.Ε. Λευκάδας.

Η «βαθμονόμηση» των Δ.Ε. από τη μικρότερη προς τη μεγαλύτερη ένταση έγινε βάσει της αντίστοιχης αύξησης του ποσοστού των κατοίκων που απασχολείται στην πρωτογενή δραστηριότητα [βλ. Πίνακα 10].

– Χάρτης 10: Απεικόνιση του «βαθμού συνύπαρξης» των επιμέρους τομέων παραγωγής εντός των Δ.Ε., ως το πρώτο βήμα για την επίτευξη της αλληλεπίδρασης μεταξύ αυτών [βλ. Πίνακα 10].

Ο προσδιορισμός του «βαθμού συνύπαρξης», και εν συνεχεία η αντίστοιχη «βαθμονόμηση» των Δ.Ε. βασίστηκε αφενός στη μειούμενη ανά Δ.Ε. συμμετοχή του τριτογενούς τομέα, που όπως αναδεικνύεται μέσω του Πίνακα 9, κυριαρχεί στο σύνολο αυτών, αφετέρου δε στη σχετικά «ισόρροπη» ή μη σχέση μεταξύ της απασχόλησης στο δευτερογενή και πρωτογενή τομέα. Έτσι π.χ. η Δ.Ε. Λευκάδας, λόγω του συντριπτικού ποσοστού που καταλαμβάνει ο τριτογενής τομέας στο εσωτερικό της αντιστοιχεί στη χαμηλότερη | δυσμενέστερη βαθμίδα [βαθμός 1], ενώ μεταξύ των Δ.Ε. Σφακιωτών και Απολλωνίων, όπου ο τριτογενής τομέας καταλαμβάνει παρόμοια ποσοστά, ως δυσμενέστερη αξιολογείται η Δ.Ε. Απολλωνίων λόγω της αποκλίνουσας σχέσης των μεταξύ των ποσοστών των απασχολούμενων πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα.

Οι εν λόγω χάρτες συσχετίστηκαν επίσης με τη συνολική κατανομή των απασχολούμενων ανά Δ.Ε., έτσι ώστε να γίνει παράλληλα κατανοητό, σε ποιο μέρος του «όλου», αντιστοιχούν κατά περίπτωση τα εκάστοτε χαρακτηριστικά [βλ. Πίνακα 10].

Χωρικές Ενότητες Σύνολα Οικισμών	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ												
	Γεωργία												
	Ελαιοπαραγωγή (ελαιόδεντρα)	Αμπελουργία (έκταση σε στρέμματα)	Όσπρια (στρέμματα)			Γεώμηλα	Κηπευτικά	Δενδρώδεις Καλλιέργειες (παραγωγικά δέντρα)					
			φακές	λαθούρια	ρεβίθια		τομάτες επιτραπέζιες	λεμονιές	πορτοκαλιές	μανταρινιές	αχλαδιές	αμυγδαλιές	καρυδιές
Οικιστικό Σύνολο 1													
Λευκάδα	23000	25	—	—	—	—	5	400	600	200	—	—	—
Απόλπαινα	26000	14	—	—	—	—	5	200	200	—	—	150	—
Νικιάνα *1	15000	30	—	—	—	—	—	300	300	—	300	500	—
Λυγιά *2	14000	7	—	—	—	—	—	400	400	100	200	300	—
Τσουκαλάδες	27000	125	—	—	—	—	—	—	100	—	200	100	—
Καλαμίτσι	27000	80	—	—	—	—	—	100	100	—	—	700	—
Σύνολο Ο.Σ.1	132000	281	—	—	—	—	10	1400	1700	300	700	1750	—
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:													
Δ.Ε. Λευιάδας	151000	291	—	—	—	—	—	1500	1800	300	700	1850	—
Οικιστικό Σύνολο 2													
Νεοχώρι	22000	3	7	—	—	—	4	350	150	100	—	—	—
Χαραδιάτικα	20000	22	—	—	—	—	5	500	180	100	400	—	—
Βλυχώ	21000	—	—	—	—	—	5	500	250	100	150	—	—
Νυδρί	26000	11	—	—	—	—	3	6000	1300	300	200	200	—
Σύνολο Ο.Σ.2	89000	36	7	—	—	—	17	7350	1880	600	750	200	—
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:													
Δ.Ε. Ελλομένου	191000	222	7	—	—	—	38	8650	2480	600	1950	1450	—

Οικιστικό Σύνολο 3													
Κάβαλος	25000	182	—	—	—	—	2	—	—	—	200	300	50
Πινακοχώρι	13000	99	—	—	—	—	2	—	—	—	100	100	—
Εξάνθεια	25000	338	60	—	10	—	1	—	—	—	200	250	400
Καρυά	34000	566	20	35	4	—	—	—	—	—	200	300	150
Εγκλουβή	19000	322	395	15	20	—	—	—	—	—	170	120	200
Πλατύστομα	15000	70	—	—	—	—	2	500	200	—	200	500	—
Σύνολο Ο.Σ.3	131000	1577	475	50	34	—	7	500	200	—	1070	1570	800
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:													
Δ.Ε. Σφακιωτών	111000	950	60	—	12	—	10	—	—	—	950	1350	550
Δ.Ε. Καρυάς	67000	997	415	55	26	—	—	—	—	—	590	420	380
Σύνολο Δ.Ε.	178000	1947	475	55	38	—	10	—	—	—	1540	1770	930
Οικιστικό Σύνολο 4													
Άγιος Ηλίας	8000	231	40	—	—	—	—	—	—	—	300	900	100
Άγιος Πέτρος	54000	103	—	—	—	28	—	200	200	50	—	500	100
Σύβρος	36000	110	—	—	—	44	20	300	400	300	150	800	—
Βουρνιαές	22000	3	—	—	—	—	6	—	—	—	100	200	—
Κοντάραινα	16000	45	—	—	—	20	5	100	400	—	100	100	—
Βασιλική	4000	5	—	—	—	—	5	100	200	100	100	—	—
Σύνολο Ο.Σ.4	140000	497	40	—	—	92	36	700	1200	450	750	2500	200
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:													
Δ.Ε. Απολλωνίων	220000	934	113	—	—	110	40	700	1200	450	950	3950	450
Δήμος Λευκάδας	755000	3394	595	55	38	110	88	10850	5480	1350	5140	9020	1380
Π.Ε. Λευκάδας	797000	3394	595	55	38	110	88	10850	5480	1350	5140	9020	1380
*1 Τα στοιχεία αφορούν τους συνολικά τους οικισμούς της Τοπικής Κοινότητας Αλεξάνδρου [Αλέξανδρος, Κολλυβάτα, Νικιάνα]													
*2 Τα στοιχεία αφορούν συνολικά τους οικισμούς της Τοπικής Κοινότητας Κατούνας [Επίσκοπος, Κατούνα, Λυγιά]													

Πίνακας 8. Η πρωτογενής δραστηριότητα των "οικιστικών συνόλων" του Χάρτη 3 στον τομέα της γεωργίας για το έτος 2014 | Πηγή: Τμήμα Φυτικής & Ζωικής Παραγωγής της Π.Ε. Λευκάδας _ Ιδια Επεξεργασία

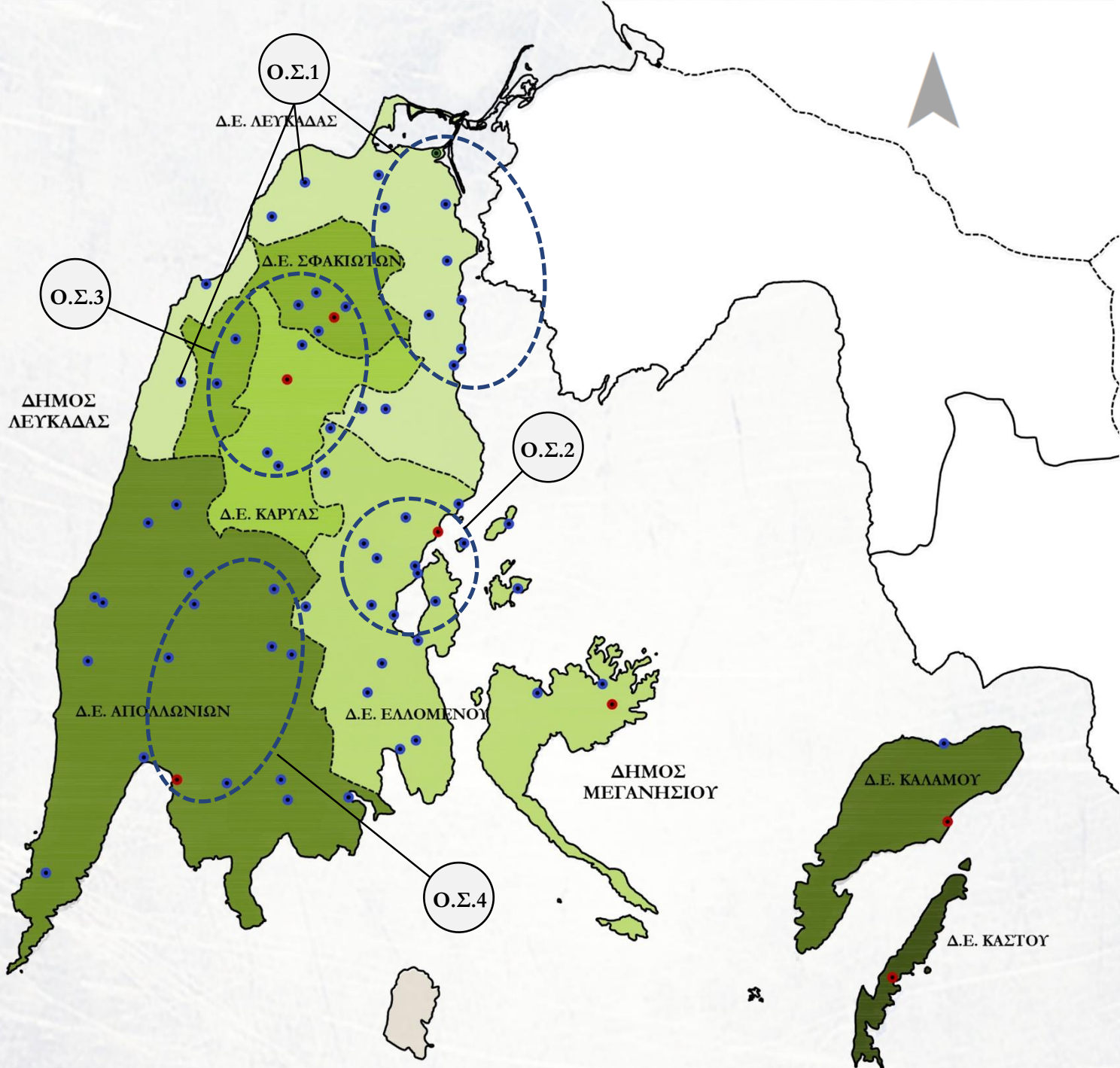
Χωρικές Ενότητες Σύνολα Οικισμών	ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΤΟΜΕΑΣ										
	Κτηνοτροφία										Αλιεία
	Ζωικό Κεφάλαιο					Κτηνοτροφικά προϊόντα			Μελισσοκομία		αριθμός επαγγελματιών . σκαφών παράκτιας αλιείας [2014]
	βοοειδή	πρόβατα	αίγες	όρνιθες	γαλοπούλες [χήνες κ.τ.λ.]	γάλα [kg]	τυρί [kg]	γάλα [kg]	μέλι [kg]	αριθμός παραγωγών	
Οικιστικό Σύνολο 1											
Λευκάδα	7	601	127	100	—	36600	2500	15000	13000	32	32
Απόλπαινα	43	488	61	100	—	27300	1800	15000	1700	4	—
Νικιάνα	87	47	251	100	—	15500	1000	15000	800	3	7
Λυγιά	—	39	7	100	—	2130	—	15000	9000	5	23
Τσουκαλάδες		74	109	100	—	19500	1200	15000	350	1	—
Καλαμίτσι	—	5	10	50	—	750	—	8000	2500	6	—
Σύνολο Ο.Σ.1	130	1254	565	550	—	101780	6500	83000	27350	51	62
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:											
Δ.Ε. Λευιάδας	137	1509	608	700	—	116880	7500	106000	27350	41	67
Οικιστικό Σύνολο 2											
Νεοχώρι	—	520	—	250	—	24000	800	37500	860	2	—
Χαραδιάτικα	8	313	1034	280	—	75000	1000	42000	528	3	—
Βλυχό	—	53	10	50	—	4520	—	7500	210	1	26
Νυδρί	—	205	60	400	20	12000	400	60000	1320	3	14
Σύνολο Ο.Σ.2	8	1091	1104	980	20	115520	2200	147000	2708	9	40
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:											
Δ.Ε. Ελλομένου	10	1288	1198	2410	40	272560	4900	361500	5146	19	55

Οικιστικό Σύνολο 3											
Κάβαλος	19	300	310	350	—	25200	600	52500	450	2	—
Πινακοχώρι	—	329	—	350	—	13500	700	52500	450	4	—
Εξάνθεια	—	172	74	200	—	10000	600	30000	1140	4	—
Καρυά	2	485	80	150	—	25490	500	22500	1380	6	—
Εγγλουβή	39	597	179	200	—	33400	500	30000	200	1	—
Πλατύστομα	—	65	17	540	20	3840	500	81000	468	1	—
Σύνολο Ο.Σ.3	60	1948	660	1790	20	111430	3400	268500	4088	18	—
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:											
Δ.Ε. Σφακιωτών	19	941	489	1380	—	58760	2670	207000	3810	15	—
Δ.Ε. Καρυάς	41	1732	297	450	—	86690	1400	67500	1830	8	—
Σύνολο Δ.Ε.	60	2673	786	1830	—	145450	4070	274500	5640	23	—
Οικιστικό Σύνολο 4											
Άγιος Ηλίας	12	374	1476	200	—	95000	7000	30000	—	—	—
Άγιος Πέτρος	46	234	410	200	—	33000	2500	30000	4000	7	—
Σύβρος	40	605	179	200	—	39900	3000	40000	300	3	—
Βουρνιαές	—	84	36	100	—	5980	400	15000	2000	2	—
Κοντάραινα	6	198	56	100	—	12750	800	30000	—	—	—
Βασιλική	—	9	5	50	—	620	—	10000	500	1	20
Σύνολο Ο.Σ.4	104	1504	2162	850	—	187250	13700	155000	6800	13	20
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:											
Δ.Ε. Απολλωνίων	146	3445	4136	1550	—	387400	26650	275000	40700	54	35
Δήμος Λευκάδας	353	9162	8203	6920	—	961190	49920	1082000	79466	141	199
Π.Ε. Λευκάδας	463	10321	9710	7720	80	1070130	53720	840500	80876	175	258
*1 Τα στοιχεία αφορούν τους συνολικά τους οικισμούς της Τοπικής Κοινότητας Αλεξάνδρου [Αλέξανδρος, Κολλυβάτα, Νικιάνα]											
*2 Τα στοιχεία αφορούν συνολικά τους οικισμούς της Τοπικής Κοινότητας Κατούνας [Επίσκοπος, Κατούνα, Λυγιά]											

Πίνακας 9. Η πρωτογενής δραστηριότητα των "οικιστικών συνόλων" του Χάρτη 3 στους τομείς της κτηνοτροφίας και αλιείας, για το έτος 2014 |
Πηγή: Τμήμα Φυτικής & Ζωικής Παραγωγής της Π.Ε. Λευκάδας, Τμήμα Αλιείας της Π.Ε. Λευκάδας _ Ιδία Επεξεργασία

Χωρική Ενότητα [Χ.Ε.]	Βαθμονόμηση των Χ.Ε. ως προς την «ένταση» της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα	Βαθμονόμηση των Χ.Ε. ως προς τη «συνύπαρξη» των επιμέρους τομέων οικονομικής δραστηριότητας	Ποσοστό απασχολούμενων στην εκάστοτε Χ.Ε. επί του συνόλου των απασχολούμενων της Π.Ε.	Ποσοστό απασχολούμενων ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας		
				Πρωτογενής	Δευτερογενής	Τριτογενής
Δ.Ε. Λευκάδας	Βαθμός 1	Βαθμός 2	62,14%	5%	18%	77%
Δ.Ε. Ελλομένου	Βαθμός 2	Βαθμός 3	14,15%	10%	20%	70%
Δ.Ε. Καρυσίας	Βαθμός 3	Βαθμός 5	2,70%	16%	25%	59%
Δ.Ε. Σφακιωτών	Βαθμός 4	Βαθμός 7	5,37%	21%	27%	52%
Δ.Ε. Απολλωνίων	Βαθμός 5	Βαθμός 6	10,47%	30%	16%	54%
Δ.Ε. Καλάμου	Βαθμός 6	Βαθμός 1	1,42%	40%	0%	60%
Δε Καστού	Βαθμός 7	Βαθμός 1	0,33%	71%	0%	29%
Δ. Μεγανησίου	Βαθμός 2	Βαθμός 4	3,41%	13%	13%	74%

Πίνακας 10. Βαθμονόμηση των Δ.Ε. της Π.Ε. _ ως προς την «ένταση» της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα _ ως προς τη «συνύπαρξη» των τριών τομέων οικονομικής δραστηριότητας | Πηγή δεδομένων: ΕΛ. ΣΤΑΤ. 2011 _ Ίδια επεξεργασία

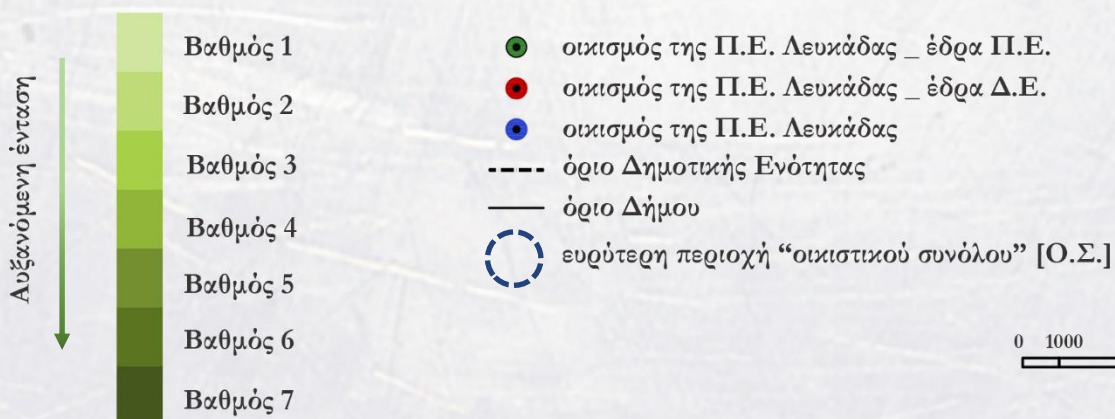

ΧΑΡΤΗΣ 9

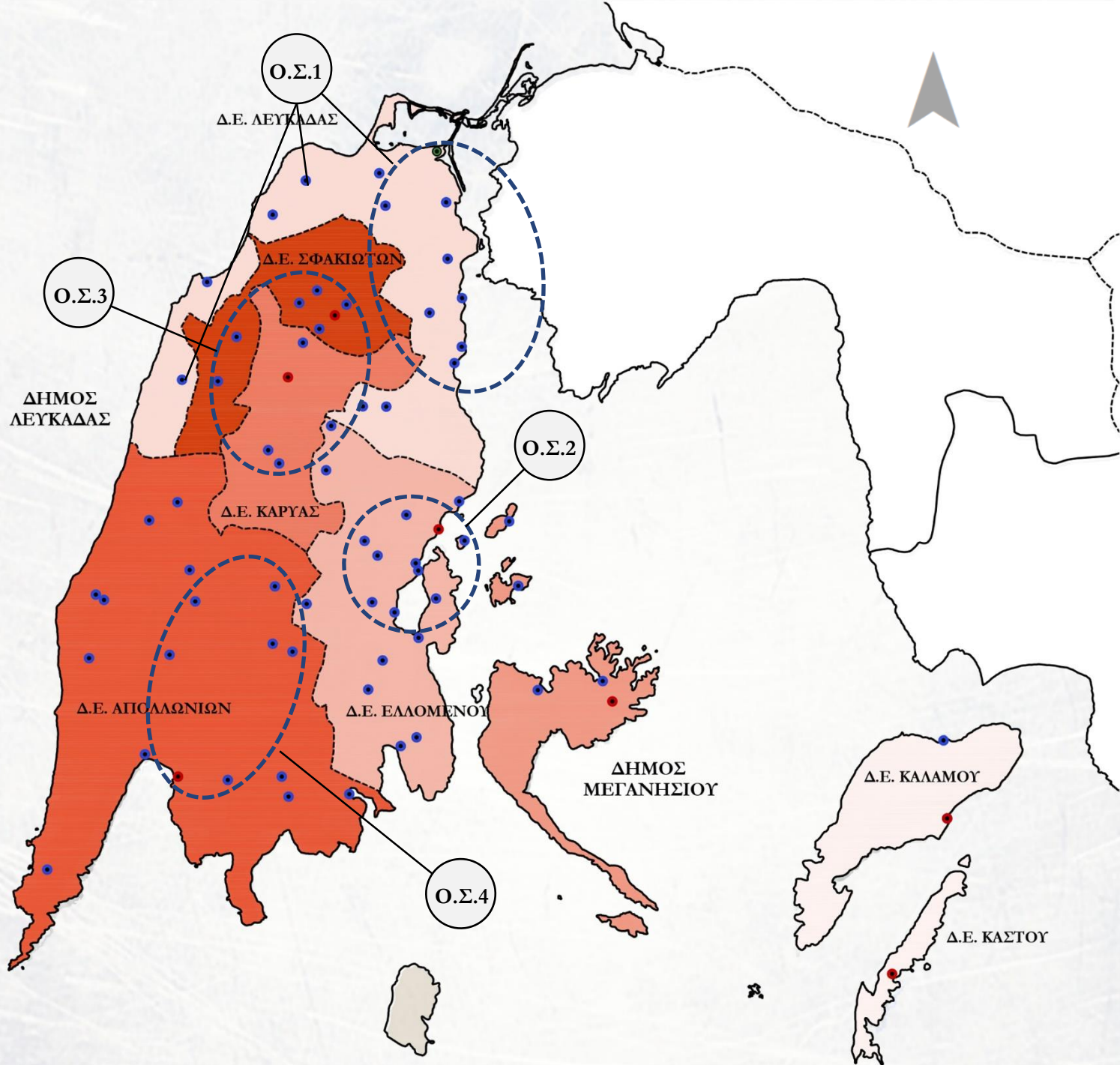
Συγκριτική θεώρηση των Δ.Ε. της Π.Ε. ανάλογα με την “ένταση” της απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα

– βάσει της απογραφής του 2011

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

0 1000 5000 10000

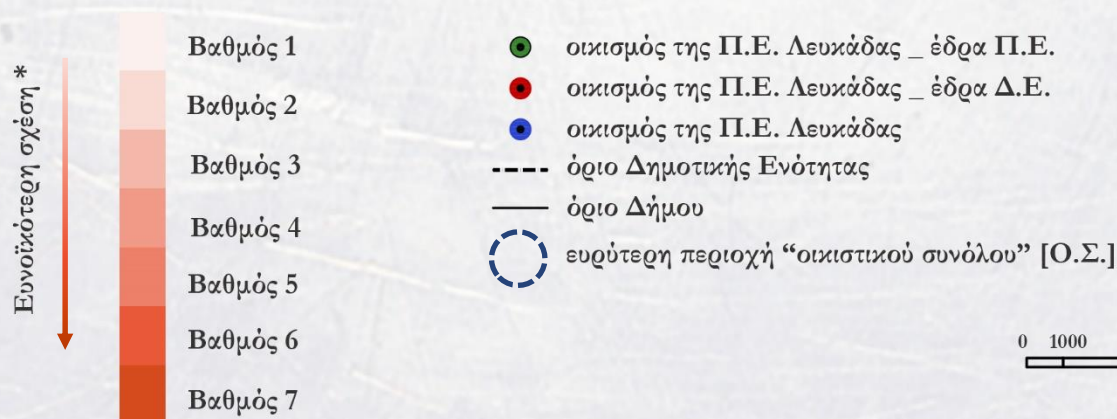

ΧΑΡΤΗΣ 10

Συγκριτική θεώρηση των Δ.Ε. της Π.Ε. σε σχέση με το “βαθμό συνύπαρξης” των τομέων οικονομικής δραστηριότητας

– βάσει της απογραφής του 2011

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

0 1000 5000 10000

* σε ότι αφορά την κατανομή των απασχολούμενων της κάθε Δ.Ε. στους επιμέρους τομείς οικονομικής δραστηριότητας

Συνοψίζοντας τα δεδομένα των χαρτών 9 και 10, που συνάδουν εν γένει με τα στοιχεία των Πινάκων 8 και 9 της πρωτογενούς παραγωγής των αντίστοιχων οικιστικών συνόλων:

- Δυσμενέστερη ως προς την ένταση πρωτογενούς παραγωγής εμφανίζεται η Δ.Ε. Λευκάδας, που εμφανίζει επίσης τη δυσχερέστερη σχέση μεταξύ των 3 τομέων απασχόλησης, λόγω των συντριπτικών ποσοστών που καταλαμβάνουν οι τριτογενείς δραστηριότητες. Σημειώνεται ότι η εικόνα αυτή είναι η αντιπροσωπευτικότερη ίσως της κατάστασης που επικρατεί στην περιοχή μελέτης, αν λάβει κανείς υπόψη το γεγονός ότι εντός της Δ.Ε. Λευκάδας συγκεντρώνεται το 64,34% των απασχολούμενων του Δήμου Λευκάδας, και το 62,14% της Π.Ε. Ανάλογη εικόνα, με λιγότερο ίσως οξυμμένες αποκλίσεις παρουσιάζει η Δ.Ε. Ελλομένου, όπου εντοπίζεται το 14,65% των απασχολούμενων του Δήμου.
- Η ευρύτερη περιοχή της ορεινής και νότιας Λευκάδας, συγκεντρώνει το 18,54% των απασχολούμενων της Π.Ε, και παρουσιάζει τη μεγαλύτερη «ένταση» πρωτογενούς παραγωγής στο νησί, όπως επίσης τις συγκριτικά ευνοϊκότερες σχέσεις σε ότι αφορά τη συνύπαρξη των τριών τομέων οικονομικής δραστηριότητας, σύμφωνα με τα αντίστοιχα στοιχεία για τις Δ.Ε. Καρυάς, Σφακιωτών και Απολλωνίων, που περιλαμβάνονται. Μεταξύ αυτών ξεχωρίζει η Δ.Ε. Απολλωνίων τόσο σε σχέση με το υψηλό ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, όσο και σε σχέση με την «ένταση» της πρωτογενούς παραγωγής, η οποία [σύμφωνα με τους Πίνακες 8 και 9] παρουσιάζει επιπλέον τη μεγαλύτερη ποικιλία κλάδων και προϊόντων [συγκριτικά με τις λοιπές].
- Στα νησιά Καστός και Κάλαμος οι απασχολούμενοι κατανέμονται αποκλειστικά μεταξύ πρωτογενούς και τριτογενούς τομέα, με τον πρώτο να διατηρεί τα υψηλότερα ποσοστά. Οι περιοχές συγκεντρώνουν μόλις το 0,33% και 1,42 % των απασχολούμενων της Π.Ε.
- Το Μεγανήσι, ως αυτόνομος Δήμος συγκεντρώνει μόλις το 3,41% των απασχολούμενων της Π.Ε. Λευκάδας. Βάσει των απεικονίσεων παρουσιάζει παρόμοια εικόνα με τη γειτονική Δ.Ε. Ελλομένου, με τη διαφορά της πλέον «ισόρροπης» φαινομενικά, σχέσης μεταξύ απασχολούμενων στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα. Λαμβάνοντας όμως υπόψη την έρευνα που διεξήχθη στο πεδίο, και τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από τους τοπικούς φορείς, η πλειοψηφία των απασχολούμενων στο δευτερογενή τομέα του νησιού σχετίζεται με την κατασκευαστική δραστηριότητα και όχι με τους υπό μελέτη κλάδους της παρούσας διερεύνησης. Συνεπώς, σε ότι αφορά τα ζητούμενα παραγωγικά πλέγματα, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται κυρίως στην ένταση του νησιού της Λευκάδας, χωρίς βέβαια να αγνοεί κανείς τις αλληλεπιδράσεις [όπου εντοπίστηκαν] μεταξύ αυτού και των λοιπών νησιών της Π.Ε.

2.2 «Δείκτης» ανθρώπινου δυναμικού

Σε ότι αφορά το ανθρώπινο δυναμικό [κατ' αναλογία των όσων διατυπώθηκαν στο κεφάλαιο 2 της έρευνας, όπου τα δεδομένα εξετάστηκαν σε επίπεδο Π.Ε. και ΠΠΝ], στη φάση αυτή της διερεύνησης, εστιάζοντας στις μικρότερες κλιμακικές χωρικής αναφοράς, μελετάται:

2.2.A. ο πληθυσμός των οικισμών από τους οποίους συγκροτείται το κάθε οικιστικό σύνολο, σε σχέση με τον πληθυσμό της αντίστοιχης, ή των αντίστοιχων Δημοτικών Ενοτήτων και το συνολικό αριθμό των κατοίκων της Περιφερειακής Ενοτήτας [Πίνακας 11] από τη μία, και από την άλλη σε σχέση με τον μόνιμο πληθυσμό του συνόλου των οικισμών της Π.Ε. [Χάρτης 11]

Χωρικές Ενότητες Σύνολα Οικισμών	Πληθυσμός [μόνιμος 2011]	Χωρικές Ενότητες Σύνολα Οικισμών	Πληθυσμός [μόνιμος 2011]
Οικιστικό Σύνολο 1		Οικιστικό Σύνολο 3 [συνέχεια]	
Οικισμοί		Οικισμοί	
Λευκάδα	8673	Εξάνθεια	170
Απόλπεινα	819	Καρούα	589
Νικιάνα	724	Εγκλουβή	125
Λυγιά	930	Πλατύστομα	54
Τσουκαλάδες	514	Σύνολο Ο.Σ. 3	1332
Καλαμίτσι	211	Δ.Ε. που περιλαμβάνονται	
Σύνολο Ο.Σ. 1	11871	Δ.Ε. Σφακιωτών	1377
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται		Δ.Ε. Καρούας	871
Δ.Ε. Λευκάδας	13490	Σύνολο Δ.Ε.	2248
Οικιστικό Σύνολο 2		Οικιστικό Σύνολο 4	
Οικισμοί		Οικισμοί	
Νεοχώρι	36	Άγιος Ηλίας	125
Χαραδιάττινα	142	Άγιος Πέτρος	422
Βλυχό	440	Σύβρος	379
Νυδρί	971	Βουρνιακές	154
Σύνολο Ο.Σ. 2	1589	Κοντάραινα	168
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται		Βασιλική	395
Δ.Ε. Ελλομένου	3570	Σύνολο Ο.Σ.4	1643
Οικιστικό Σύνολο 3		Δ.Ε. που περιλαμβάνονται	
Οικισμοί		Δε Απολλωνίων	2768
Κάβαλος	180	Δήμος Λευκάδας	22652
Πιναχοχώρι	214	Π.Ε. Λευκάδας	23693

Πίνακας 11. Ο μόνιμος πληθυσμός των "οικιστικών συνόλων" του Χάρτη 3, βάσει των στοιχείων της απογραφής του 2011 | Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. _ Ίδια επεξεργασία

2.2.B. Το μορφωτικό επίπεδο και η ηλικιακή διάρθρωση του πληθυσμού του κάθε οικιστικού συνόλου, μέσω των διαθέσιμων δευτερογενών στοιχείων σε επίπεδο Δημοτικής Ενότητας. Αναλυτικότερα:

– **στο χάρτη 12** επιχειρείται η «βαθμονόμηση» [βαθμός 1 έως 4] των επιμέρους Δ.Ε. της υπό μελέτη Π.Ε., ανάλογα με το αυξανόμενο [υψηλότερο συγκριτικά] μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της, όπως αυτό προκύπτει μέσω της ποιοτικής εκτίμησης των αντίστοιχων ποσοστών ανά δηλωθείσα [στην απογραφή του 2011], ολοκληρωμένη βαθμίδα εκπαίδευσης. Τα εν λόγω στατιστικά στοιχεία παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα, όπου σκόπιμο κρίθηκε επίσης να παρατεθεί το ποσοστό των κατοίκων της εκάστοτε χωρικής ενότητας, σε σχέση με το σύνολο του μόνιμου πληθυσμού της Π.Ε., προκειμένου να αξιολογηθεί συγκριτικά η δυναμική της.

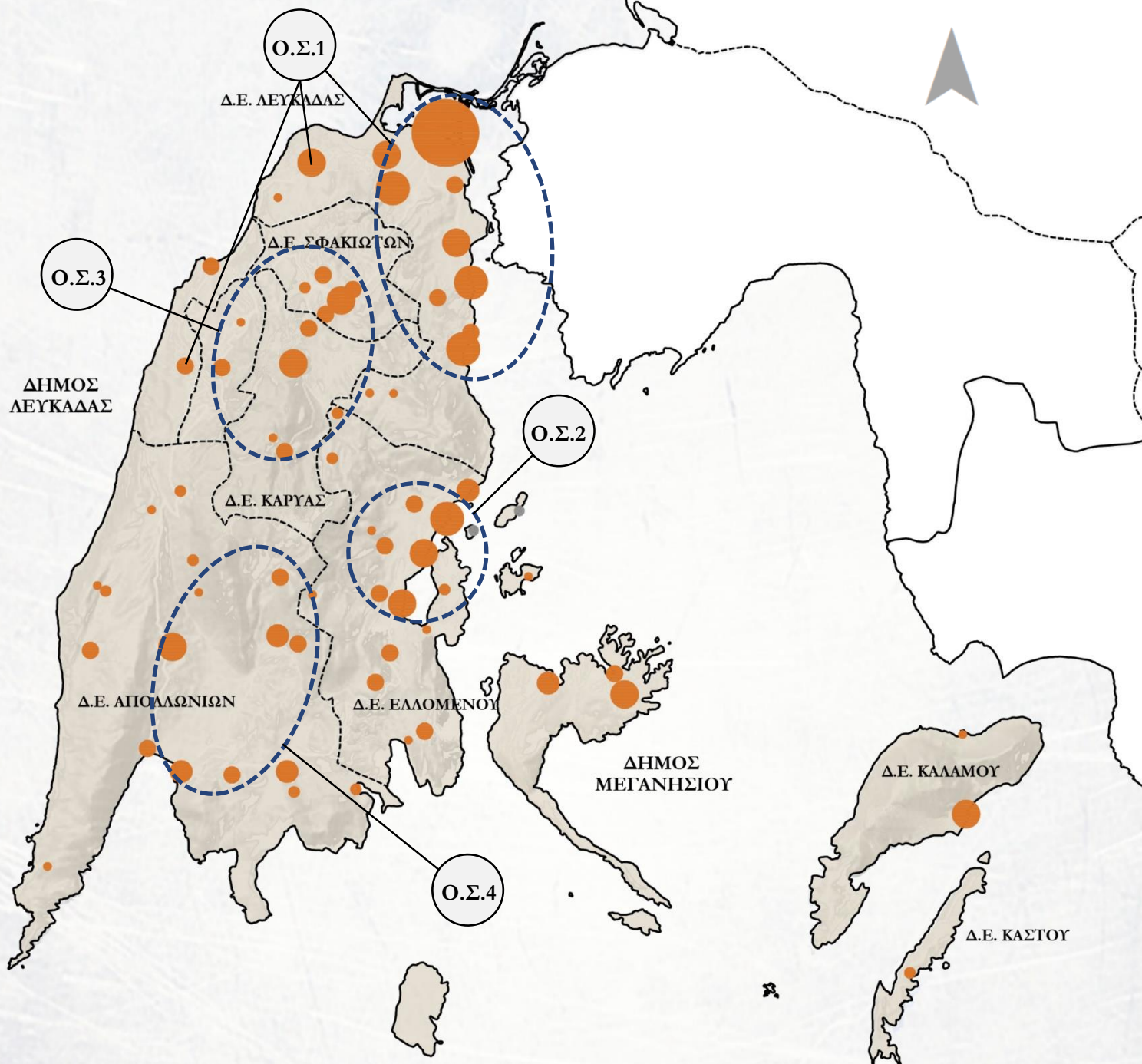
Χωρική Ενότητα [Χ.Ε.]	Βαθμονόμηση των Χ.Ε. ως προς το «αυξανόμενο» μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων	Ποσοστό μόνιμων κατοίκων στην εκάστοτε Χ.Ε. επί του συνόλου των κατοίκων της Π.Ε.	Ποσοστό κατοίκων της εκάστοτε Χ.Ε. ανά ολοκληρωμένο επίπεδο εκπαίδευσης				
			Κατηγορία 1	Κατηγορία 2	Κατηγορία 3	Κατηγορία 4	Κατηγορία 5
Δ.Ε. Λευιάδας	Βαθμός 4	56,94%	20%	28%	13%	24%	15%
Δ.Ε. Ελλομένου	Βαθμός 3	15,07%	9%	26%	17%	31%	17%
Δ.Ε. Καρυάς	Βαθμός 2	3,68%	9%	19%	10%	39%	23%
Δ.Ε. Σφακιωτών	Βαθμός 2	5,81%	8%	20%	14%	40%	18%
Δ.Ε. Απολλωνίων	Βαθμός 2	11,68%	6%	21%	12%	38%	23%
Δ.Ε. Καλάμου	Βαθμός 1	2,09%	2%	32%	9%	55%	2%
Δε Καστού	Βαθμός 1	0,34%	5%	34%	9%	52%	0%
Δ. Μεγανησίου	Βαθμός 2	4,40%	%	%		%	

Κατηγορία 1 : Κάτοχοι διδακτορικού ή μεταπτυχιακού τίτλου | Πτυχιούχοι Παν/μίου - Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, ανώτερων επαγγελματικών και ισοτίμων σχολών
Κατηγορία 2 : Πτυχιούχοι μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης [ΙΕΚ, Κολέγια κλπ.] | Απόφοιτοι Λυκείου [Γενικού, Εκκλησιαστικού, Επαγγελματικού κλπ.]
Κατηγορία 3 : Απόφοιτοι τριταξίου Γυμνασίου και πτυχιούχοι Επαγγελματικών Σχολών
Κατηγορία 4 : Απόφοιτοι Δημοτικού
Κατηγορία 5 : Άλλη περίπτωση: Περιλαμβάνεται και ο πληθυσμός που: α. Εγκατέλειψε το Δημοτικό αλλά γνωρίζει γραφή και ανάγνωση, β. Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή, γ. Δεν γνωρίζει γραφή και ανάγνωση
*Σημειώνεται ότι τα στοιχεία αφορούν τους γεννηθέντες πριν την 1/1/2005

– στο **χάρτη 13** επιχειρείται αντίστοιχα η «βαθμονόμηση» [βαθμός 1 έως 4] των επιμέρους Δ.Ε. της υπό μελέτη Π.Ε., ανάλογα με το αυξανόμενο [υψηλότερο συγκριτικά] μέσο όρο ηλικίας των κατοίκων της, όπως αυτός προκύπτει μέσω της ποιοτικής εκτίμησης των αντίστοιχων ποσοστών ανά ηλικιακή ομάδα [βάσει της απογραφής του 2011]. Τα εν λόγω στατιστικά στοιχεία παρουσιάζονται αναλυτικά στον ακόλουθο πίνακα.

Χωρική Ενότητα [Χ.Ε.]	Βαθμονόμηση των Χ.Ε. ως προς τον «αυξανόμενο» μέσο όρο της ηλικίας των κατοίκων	Ποσοστό μόνιμων κατοίκων στην εκάστοτε Χ.Ε. επί του συνόλου των κατοίκων της Π.Ε.	Ποσοστό κατοίκων της εκάστοτε Χ.Ε. ανά ηλικιακή ομάδα			
			Ηλικιακή ομάδα 1 : 0-19	Ηλικιακή ομάδα 2 : 20 -39	Ηλικιακή ομάδα 3 : 40 - 59	Ηλικιακή ομάδα 4 : 60+
Δ.Ε. Λευκάδας	Βαθμός	56,94%	21%	27%	28%	24%
Δ.Ε. Ελλομένου	Βαθμός	15,07%	18%	26%	26%	30%
Δ.Ε. Καρυάς	Βαθμός	3,68%	15%	17%	25%	43%
Δ.Ε. Σφακιωτών	Βαθμός	5,81%	14%	23%	26%	37%
Δ.Ε. Απολλωνίων	Βαθμός	11,68%	15%	20%	25%	40%
Δ.Ε. Καλάμου	Βαθμός	2,09%	9%	22%	29%	40%
Δε Καστού	Βαθμός	0,34%	10%	26%	19%	45%
Δ. Μεγανησίου	Βαθμός	4,40%	8%	19%	25%	48%

Πίνακας 13. «Βαθμονόμηση» των Δ.Ε. της Π.Ε. ως προς την ηλικιακή διάρθρωση των κατοίκων | Πηγή δεδομένων: ΕΛ.ΣΤΑΤ. _ Ιδία Επεξεργασία

ΧΑΡΤΗΣ 11

Κατανομή του μόνιμου πληθυσμού της Π.Ε. στους οικισμούς, βάσει των στοιχείων της απογραφής του 2011

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. _ Ιδία επεξεργασία

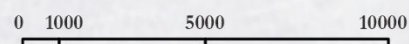
ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

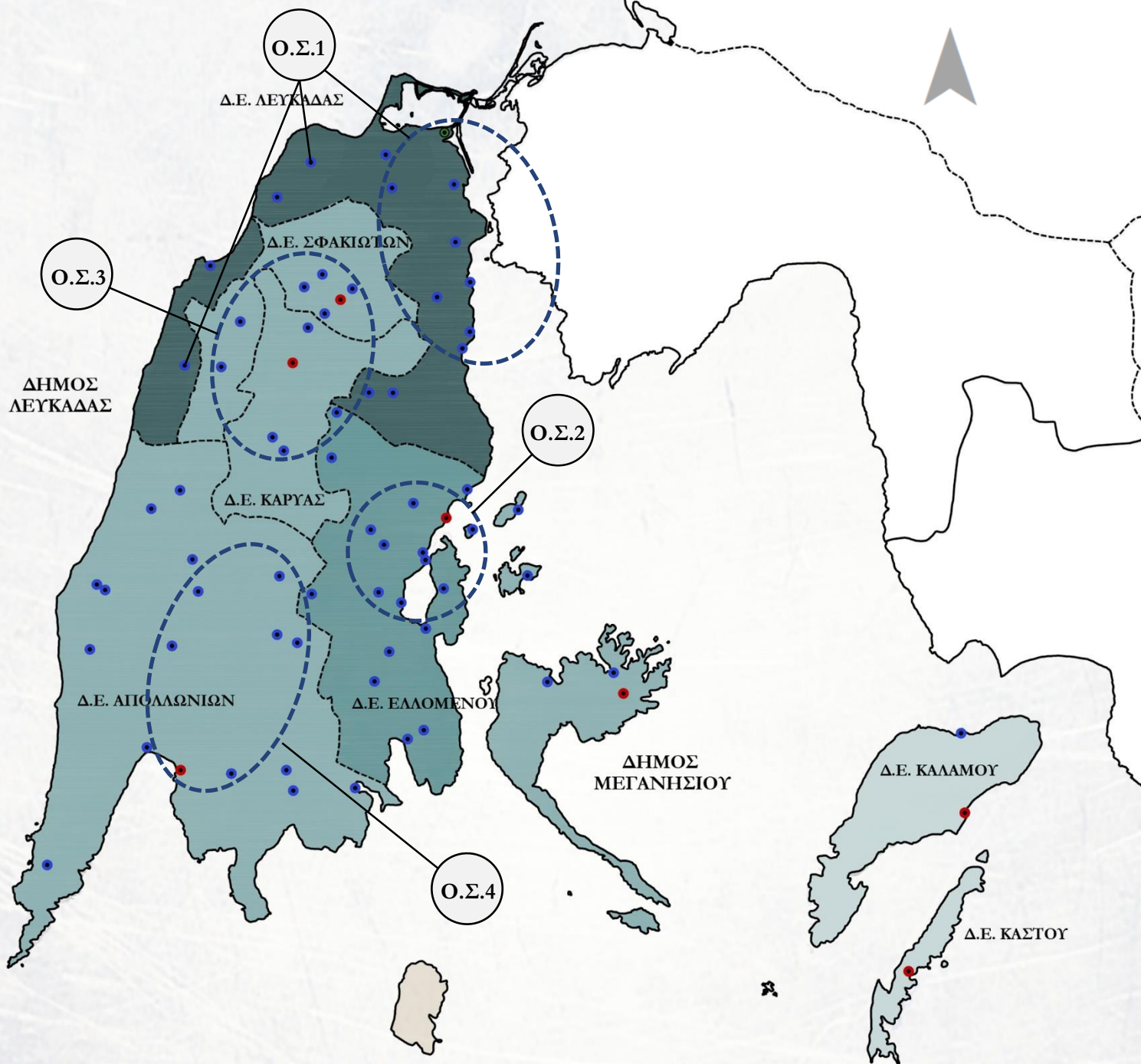

--- όριο Δημοτικής Ενότητας

— όριο Δήμου

ευρύτερη περιοχή "οικιστικού συνόλου" [Ο.Σ.]

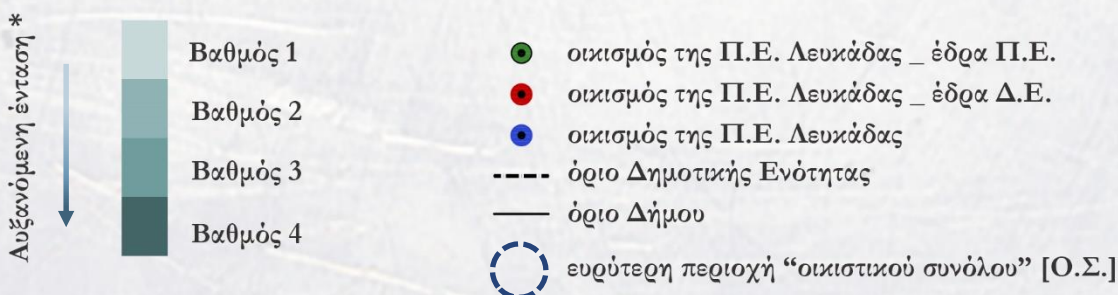

ΧΑΡΤΗΣ 12

Συγκριτική θεώρηση των Δ.Ε. της Π.Ε. σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων

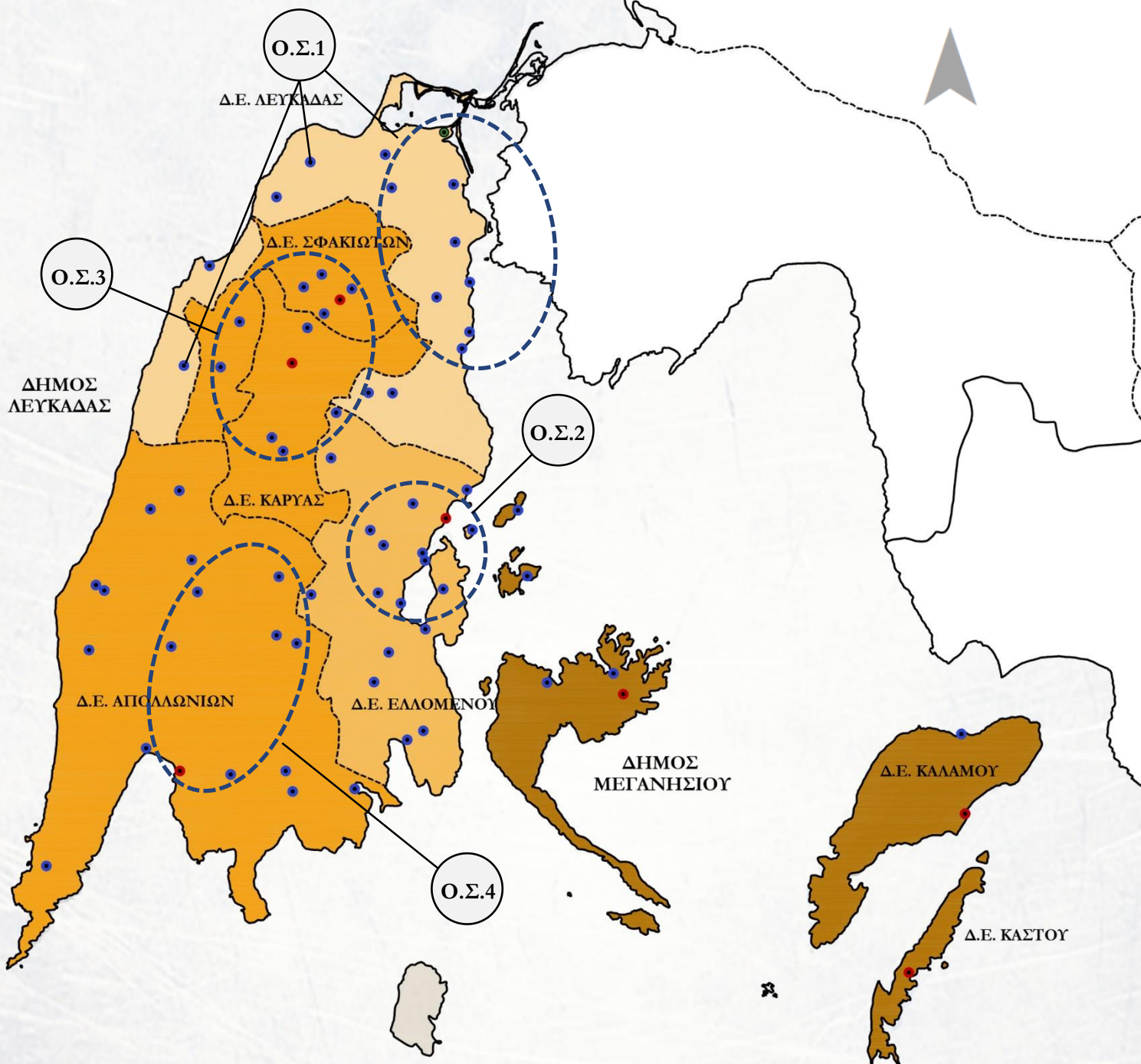
— βάσει της απογραφής του 2011

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

0 1000 5000 10000

* από το “χαμηλό” προς το “υψηλό” μορφωτικό επίπεδο, βάσει των αντίστοιχων ποσοστών ανά ολοκληρωμένη βαθμίδα εκπαίδευσης

ΧΑΡΤΗΣ 13

Συγκριτική θεώρηση των Δ.Ε. της Π.Ε. σε σχέση με την ηλικιακή διάρθρωση των κατοίκων

_ βάσει της απογραφής του 2011

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

- Αυξανόμενη ένταση *
- Βαθμός 1
 - Βαθμός 2
 - Βαθμός 3
 - Βαθμός 4
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
 - οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
 - οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας
 - όριο Δημοτικής Ενότητας
 - όριο Δήμου
 - ευρύτερη περιοχή "οικιστικού συνόλου" [Ο.Σ.]

0 1000 5000 10000

* από το μικρότερο προς το μεγαλύτερο μέσο όρο ηλικίας των κατοίκων, βάσει των αντίστοιχων ποσοστών ανά ηλικιακή ομάδα

Συμπερασματικά των χαρτών:

- Αθροίζοντας τα ποσοστά των ηλικιακών ομάδων 20 – 39 και 40 – 59, θεωρώντας ότι αντιπροσωπεύουν το πλεόν ενεργό | παραγωγικό κομμάτι της κοινωνίας, διαπιστώνεται ότι οι κάτοικοι από 20 έως 59 ετών αποτελούν το 55% και 52% περίπου του συνόλου των κατοίκων των Δ.Ε. Λευιάδας και Ελλομένου αντίστοιχα, οριακά πάνω από το μισό του πληθυσμού των περιοχών. Τα εν λόγω ποσοστά για τις Δ. Ε. Σφακιωτών και Καρυάς διαμορφώνονται στο 49% και 42%, ενώ εξαιρετικά χαμηλό εμφανίζεται το ποσοστό της Δ.Ε. Απολλωνίων 35 %, που όπως σημειώθηκε σχετικά με το «δείκτη» παραγωγικής βάσης, συγκεντρώνει το μεγαλύτερο ποσοστό των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα, γεγονός που μαρτυρά ενδεχομένως, τη γήρανση της αντίστοιχης πληθυσμιακής ομάδας.

Η ηλικιακή ομάδα των κατοίκων ετών 60 και άνω, καταλαμβάνει την πρώτη θέση μεταξύ των υπολοίπων [0-19, 20-39, 40 – 59] στο σύνολο των Δημοτικών ενοτήτων του Δήμου, πλην της Δ.Ε. Λευιάδας. Το υψηλότερο ποσοστό αυτών εντοπίζεται στη Δ.Ε. Καστού [45% σε αντιδιαστολή με το 10% της ηλικιακής ομάδας 0 -19] ενώ ακολουθούν οι Δ.Ε. Καρυάς [43 % σε αντιδιαστολή με το 15 % της ηλικιακής ομάδας 0-19], Καλάμου [40 % σε αντιδιαστολή με το 9 % της ηλικιακής ομάδας 0-19] και Απολλωνίων [40% σε αντιδιαστολή με το 15% της ηλικιακής ομάδας 0-19]

- Ειδικότερα σε ότι αφορά το νησί της Λευιάδας, τα ποσοστά των ηλικιακών ομάδων ακολουθούν αύξουσα πορεία από τις μικρότερες προς τις μεγαλύτερες ηλικίες, στο σύνολο των Δ.Ε. πλην της Δ.Ε. Λευιάδας, η εικόνα της οποίας διαφοροποιείται σημαντικά αφού: **α.** παρουσιάζει σχετικά ισόρροπη κατανομή μεταξύ των επιμέρους ηλικιακών ομάδων και **β.** είναι η μοναδική Δ.Ε. στην οποία η ηλικιακή ομάδα ετών 60 και άνω, με ποσοστό 24% έπεται των ομάδων 20 – 39 και 40 – 59. Τα πιο δυναμικά ποσοστά σε ότι αφορά τον αριθμό των κατοίκων από 0 – 19 ετών εντοπίζονται στις Δ.Ε. Λευιάδας και Ελλομένου.

Σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων του νησιού, παρόμοια εικόνα παρουσιάζουν οι Δ.Ε. Καρυάς, Σφακιωτών, Ελλομένου και Απολλωνίων με εξαιρετικά χαμηλά ποσοστά αυτών που έχουν φοιτήσει την τριτοβάθμια εκπαίδευση, και αντίστοιχα υψηλά τα ποσοστά όσων δηλώνουν απόφοιτοι Δημοτικού ή και αναλφάβητοι, γεγονός που σχετίζεται άμεσα και με τη γήρανση του πληθυσμού των εν λόγω Δ.Ε. Ακόμη δυσμενέστερη είναι η εικόνα που διαμορφώνεται στα νησιά Κάλαμος, Καστός και Μεγανήσι. Στη Δ.Ε. Λευιάδας, όπου συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού της Π.Ε. αλλά και του ενεργού, ως προς την οικονομική δραστηριότητα, ανθρώπινου δυναμικού της, το 41 % των κατοίκων έχουν ολοκληρώσει τη δευτεροβάθμια | μεταδευτεροβάθμια εκπαίδευση, ακολουθεί το 24% αυτών που δηλώνουν απόφοιτοι Δημοτικού, ενώ με στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ανήκει το 20% [μόλις ½ η αναλογία σε σχέση με τους απόφοιτους δευτεροβάθμιας | μεταδευτεροβάθμιας]

Από τα παραπάνω, αναδεικνύεται η συγκριτικά πλεονεκτικότερη εικόνα της Δ.Ε. Λευιάδας και ειδικότερα του οικισμού της πόλης, σε σχέση με τις λοιπές, ενώ επιβεβαιώνεται παράλληλα το συνολικά χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων της Π.Ε όπως διαπιστώθηκε και στο κεφ. 2 της διερεύνησης. Συνολικότερα δε, διαπιστώνεται εξαιρετικά άνιση χωρική κατανομή του ανθρώπινου δυναμικού σε ότι αφορά το σύνολο των επιμέρους χαρακτηριστικών που εξετάστηκαν [πληθυσμός, ηλικιακή διάρθρωση, μορφωτικό επίπεδο], κυρίως μεταξύ του οικισμού της πόλης και των λοιπών της υπαίθρου.

2.3 «Δείκτης» τουριστικής ανάπτυξης

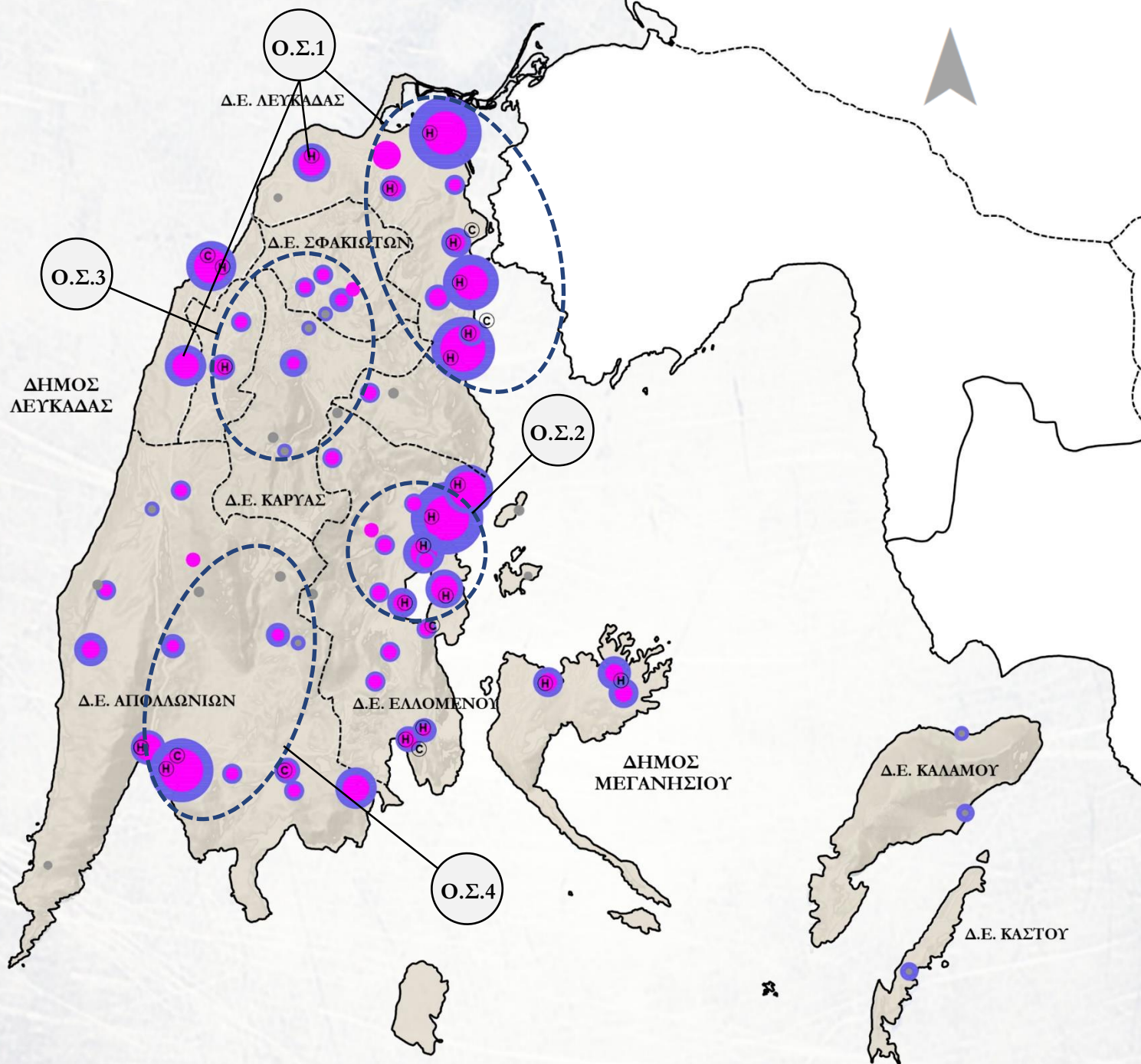
Προκειμένου να προσδιοριστεί ο «δείκτης» της τουριστικής ανάπτυξης των υπό μελέτη περιοχών, κατεγράφη το σύνολο των νομίμως υφιστάμενων τουριστικών καταλυμάτων όλων των επιμέρους κατηγοριών [ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, τουριστικά καταλύματα, Camping], ανά οικισμό του νησιού, καθώς και το σύνολο των επιχειρήσεων που ανήκουν στον τομέα των υπηρεσιών, και συνδέονται άμεσα με την τουριστική κίνηση [εστίαση, αναψυχή, ενοικίαση οχημάτων, σιαφών κ.τ.λ.]. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι, όπως διαπιστώθηκε στο πεδίο, πολλές από τις εν λόγω επιχειρήσεις, με εξαίρεση όσες εδρεύουν στην πόλη, εκτός τουριστικής περιόδου υπολειπόμενες ή και διακόπτουν τη λειτουργία τους. Τα εν λόγω στοιχεία παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα ειδικότερα για τους οικισμούς των Ο.Σ. 1, 2, 3 και 4, αλλά και στο Χάρτη 14 για το σύνολο των οικισμών της Π.Ε.

Μέσω της απεικόνισης του χάρτη 14:

- Διαπιστώνεται η υπερσυγκέντρωση της τουριστικής δραστηριότητας στους παραλιακούς οικισμούς του νησιού, ειδικότερα δε στις ανατολικές ακτές του.
- Επιβεβαιώνεται, σε σχέση με το Χάρτη 6 των παραγωγικών πλεγμάτων των επιχειρήσεων κατά την τουριστική περίοδο, η «ενεργοποίηση» των παραλιακών περιοχών του «τόξου» που ξεκινά από τον οικισμό του Καλαμιτσίου, στα βορειοδυτικά, και καταλήγει στον οικισμό της Βασιλικής, νότια, ως προς τη διοχέτευση των αντίστοιχων προϊόντων, λόγω της αυξημένης ζήτησης που συνεπάγεται ο τουρισμός.
- Σε ότι αφορά τα Ο.Σ. 1, 2, 3 και 4: Μεγαλύτερη «ένταση» τουριστικής ανάπτυξης παρουσιάζουν τα Ο.Σ. 1 και 2, ενώ ακολουθεί το Ο.Σ.4. Στο εσωτερικό των εν λόγω οικιστικών συνόλων παρατηρείται εξαιρετικά άνιση κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας μεταξύ παραλίων και ενδοχώρας. Στο Ο.Σ. 3 εντοπίζονται οικισμοί | πυρήνες χαμηλής «έντασης» τουριστικής δραστηριότητας, που μοιάζει να αποκτούν σταδιακά μεγαλύτερη δυναμική καθώς πλησιάζει κανείς προς τις δυτικές ακτές του νησιού και τη «διέξοδο» προς τη θάλασσα.

Χωρικές ενότητες Σύνολα οικισμών	αριθμός επιχειρήσεων τουριστικών καταλυμάτων	αριθμός λοιπών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών τουρισμού	Χωρικές ενότητες Σύνολα οικισμών	αριθμός επιχειρήσεων τουριστικών καταλυμάτων	αριθμός λοιπών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών τουρισμού
Οικιστικό Σύνολο 1			Οικιστικό Σύνολο 3 [συνέχεια]		
Οικισμοί			Οικισμοί		
Λευκάδα	115	191	Εξάνθεια	18	4
Απόλπαινα	17	1	Καρυά	6	17
Νικιάνα	139	30	Εργλουβή	0	2
Λυγιά	77	30	Πλατύστομα	0	1
Τσουκαλάδες	52	11	Σύνολο Ο.Σ. 3	28	29
Καλαμίτσι	39	18	Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:		
Σύνολο Ο.Σ. 1	439	281	Δ.Ε. Σφακιωτών	55	23
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:			Δ.Ε. Καρυάς	6	23
Δ.Ε. Λευκάδας	615	321	Σύνολο Δ.Ε.	61	46
Οικιστικό Σύνολο 2			Οικιστικό Σύνολο 4		
Οικισμοί			Οικισμοί		
Νεοχώρι	2	0	Άγιος Ηλίας	0	0
Χαραδιάτικα	4	3	Άγιος Πέτρος	5	7
Βλυχό	12	11	Σύβρος	3	10
Νυδρί	143	116	Βουρνικάς	0	1
Σύνολο Ο.Σ. 2	161	130	Κοντάραινα	1	3
Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:			Βασιλική	122	45
Δ.Ε. Ελλομένου	366	205	Σύνολο Ο.Σ.4	131	66
Οικιστικό Σύνολο 3			Δ.Ε. που περιλαμβάνονται:		
Οικισμοί			Δε Απολλωνίων	243	119
Κάβαλος	4	3	Δήμος Λευκάδας	1288	706
Πινακοχώρι	0	2	Π.Ε. Λευκάδας	1330	740

Πίνακας 14. Ο αριθμός των επιχειρήσεων που συνδέονται με τον τουρισμό στα "οικιστικά σύνολα" του Χάρτη 3 | Πηγή: Εμπορικό Επιμελητήριο Λευκάδας, Ένωση Ξενοδόχων Λευκάδας Ομοσπονδία Συλλόγων Επιχειρηματιών Ένοικιαζόμενων Δωματίων και Διαμερισμάτων Λευκάδας _ Ιδία Επεξεργασία

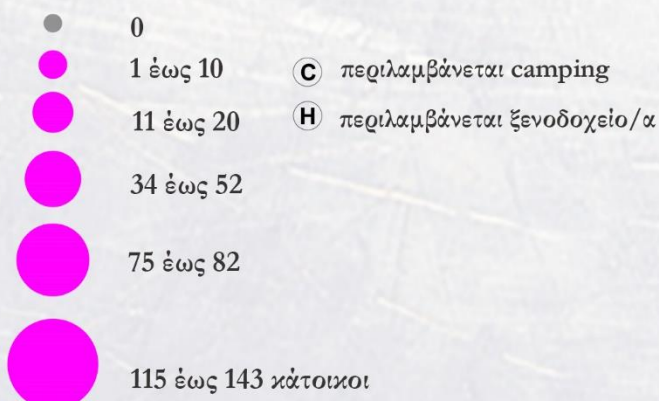
ΧΑΡΤΗΣ 14

Απεικόνιση της “έντασης” της τουριστικής ανάπτυξης στους οικισμούς της Π.Ε.

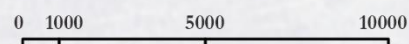
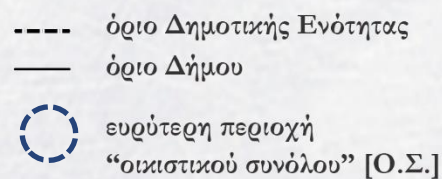
Δεδομένα 2016 | συνδυασμός πηγών βλ. κείμενο _ Ίδια επεξεργασία

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

αριθμός τουριστικών επιχειρήσεων ανά οικισμό [ξενοδοχεία, ενοικιαζόμενα δωμάτια, camping]

αριθμός λοιπών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών [που σχετίζονται άμεσα με το τουρισμό] ανά οικισμό

2.4 «Δείκτης» φυσικού και πολιτιστικού τοπίου

Σύμφωνα με όσα διατυπώθηκαν στο κεφάλαιο 2 της εργασίας, ο ακόλουθος χάρτης [Χάρτης 15] αποτελεί μια προσπάθεια «συνθετικής» απεικόνισης του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου του νησιού, όπως αυτό διαμορφώθηκε στο πέρασμα των αιώνων από τη φύση και τον άνθρωπο στο πλαίσιο των εκάστοτε ιστορικών γεγονότων, και των αντίστοιχων κοινωνικοοικονομικών συγκυριών. Στη βάση αυτή, ο χάρτης περιλαμβάνει:

- το σύνολο των αξιολογών [σε ότι αφορά την οικολογική, αισθητική και πολιτιστική τους αξία] φυσικών τοπίων του νησιού, θεσμοθετημένα προστατευόμενων και μη, αφού εκτός από τις περιοχές που ήδη προστατεύονται υπάρχει σημαντικός αριθμός άλλων που χρήζουν προστασίας. Ειδικότερα σε σχέση με τα προστατευόμενα τοπία της Π.Ε., παρουσιάζονται συγκριτικά στον Πίνακα 15.

Θεσμοθετημένα προστατευόμενες περιοχές	Τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους	Δίκτυο Natura 2000	Βιότοποι Corine	Υδροβιότοποι Ramsar	Καταφύγια Άγριας Ζωής
1. Λιμνοθάλασσες Στενών Λευκάδας (ΕΖΔ)	✓	✓	✓	✓	
2. Β. Ακτή Λευκάδας (Γύρα)	✓				
3. Αλυκές Αλεξάνδρου (ΖΕΠ)		✓	✓		
4. Χερσόνησος Νυδριού	✓				
5. Νησίδες Μαδουρή, Σκορπίδι, Σκορπιός, Σπάρτη, Κάλαμος	✓				
6. Εσωτερικό Αρχιπέλαγος Ιονίου (Μεγανήσι, Αρκούδι, Άτοκος, Βρωμόνας) (ΕΖΔ)		✓			
7. Περιοχή Χορτάτων (ΕΖΔ)		✓	✓		
8. Περιοχή Καρυάς, Εγκουβής, Εξάνθειας, Αγ. Ηλία, Νικολή και Νεοχωριού					✓

Πίνακας 15. Προστατευόμενες περιοχές της Π.Ε. Λευκάδας _ είδος προστασίας | Πηγή: Σκλαβενίτη Ε. (2015), «Προστατευόμενα φυσικά τοπία ως πεδία σύγχρονης τουριστικής ανάπτυξης _ η περίπτωση της Λευκάδας», μεταπτυχιακή εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος «Προσεγγίσεις του Σχεδιασμού στην Ελλάδα», ΔΜΠΣ «Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου» | κατεύθυνση Β: Πολεοδομία – Χωροταξία

Σε ότι αφορά τα αξιόλογα φυσικά τοπία της Π.Ε. που δεν προστατεύονται θεσμικά, έχουν συμπεριληφθεί: το δάσος των Σκάρων και το πευκοδάσος στην περιοχή μεταξύ Τσουκαλάδων | Αγίου Νικητά, η λίμνη του Μακραντοχωριού, οι πηγές της Κερασιάς στον

οικισμό του Σύβρου, το φαράγγι της Μέλισσας στην περιοχή των Σφακιωτών και οι καταρράκτες στην περιοχή Δημοσάρι της Δ.Ε. Ελλομένου¹⁹

- τοπία περιφερειακής αξίας στη χερσαία ζώνη της Π.Ε. Λευκάδας.²⁰ Περιλαμβάνονται η περιοχή του ακρωτηρίου Λευκάτας στο νοτιότερο άκρο του νησιού, η ευρύτερη περιοχή των Λιμνοθαλασσών και των αλυκών της πόλης, το αγροτικό τοπίο της ενδοχώρας του νησιών Λευκάδας, Μεγανησιού και Καστού.
- τοπία περιφερειακής αξίας στην ακτογραμμή της Π.Ε.²¹ Περιλαμβάνονται τμήματα της ακτογραμμής των νησιών της Π.Ε. και οι αντίστοιχες παραλίες.
- κηρυγμένοι αρχαιολογικοί χώροι|μνημεία και η ευρύτερη περιοχή τους ως αρχαιολογικού |ιστορικού ενδιαφέροντος. Περιλαμβάνονται ο αρχαιολογικός χώρος του κάστρου της Αγίας Μαύρας, το ιστορικό διατηρητέο μνημείο των αλυκών Αλεξάνδρου και ο αρχαιολογικός χώρος της Αρχαίας Λευκάδας [Νιρηνος, λόφος Κούλμου] στη Δ.Ε. Λευκάδας, ο αρχαιολογικός χώρος στην πεδιάδα Νυδρίου, τους πρόποδες τους όρους Σκάρος και ως τη θέση "Μαγεμένος" στη Δ.Ε. Ελλομένου, οι αρχαιολογικοί χώροι στην ευρύτερη περιοχή της χερσονήσου του Λευκάτα [ακρωτήρι Λευκάτας, θέση Νηρά] όπως επίσης η ευρύτερη περιοχή των οικισμών Βασιλικής, Ευγήρου, Μαραντοχωρίου [διάσπαρτα ευρήματα] στη Δ.Ε. Απολλωνίων, το ιστορικό διατηρητέο μνημείο του συγκροτήματος των «Βόλτων» στην Εγκλουβή της Δ.Ε. Καρυάς, ο αρχαιολογικός χώρος στη θέση «Πόδι» του Μεγανησιού και ο αρχαιολογικός χώρος του Φρουρίου του Καλάμου.²²
- το σύνολο των μοναστηριών [ενεργών ή μη] της ενδοχώρας του νησιού, ως διακριτό δίκτυο μνημείων της αρχιτεκτονικής και πολιτιστικής κληρονομιάς του τόπου²³
- κηρυγμένους παραδοσιακούς οικισμούς²⁴, ή οικισμούς προτεινόμενους προς προστασία²⁵, όπως επίσης το ιστορικό κέντρο της πόλης της Λευκάδας, τόσο λόγω της ιδιαίτερης πολεοδομικής του οργάνωσης, όσο και λόγω της ιδιαιτερότητας του δομικού συστήματος κατασκευής των κτισμάτων του.²⁶

¹⁹ Καταγραφή: Βιβλιογραφική έρευνα | Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λευκάδας 2015 – 2019 [υπό διαβούλευση], Ηλεκτρονική πρόσβαση:

<http://www.lefkada.gov.gr/LinkClick.aspx?fileticket=%2fZsazNVqa1g%3d&tabid=737>

²⁰ Όπως καταγράφονται μέσω της απεικόνισης του χάρτη Π.2.δii «Ζώνες τοπίου» της μελέτης «Αξιολόγηση, Αναθεώρηση και Εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ιονίων Νήσων» [ΥΠΕΚΑ], Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=514&language=el-GR>

²¹ Βλ. υποσημείωση 19

²² Πηγές:

– Διαρκής Κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και Μνημείων της Ελλάδας, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://listedmonuments.culture.gr/>

– Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=929&langid=1>

²³ Καταγραφή: Μακρυγιώργος Χ., Καραγιάννης Ι., (2015), « Η μοναστηριακή αρχιτεκτονική στη Λευκάδα», ερευνητική εργασία στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών | Πανεπιστήμιο Πατρών

²⁴ Βλ. ΦΕΚ 594 Δ/1978 : «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεων των οικοπέδων αυτών»

²⁵ Βάσει, του υπό διαβούλευση κειμένου, «Σχέδιο για την τουριστική Ανάπτυξη & Προστασία της γεωγραφικής ενότητας των νησιών της Λευκάδας», του Δήμου Λευκάδας Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.lefkada.gov.gr/Default.aspx?tabid=737>

²⁶ Σχετικές αναφορές:

– ΦΕΚ 103/Β/1982: «Χαρακτηρισμός της πόλεως Λευκάδος ως ιστορικού τόπου»

Σημειώνεται ότι η καταγραφή έγινε σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας, προκειμένου να γίνει κατανοητή η γενική κατανομή των εν λόγω στοιχείων στην έκταση της περιοχής μελέτης, σε σχέση με τα Ο.Σ. 1, 2, 3 και 4. Κατά συνέπεια, δεν περιλαμβάνει το σύνολο εκείνο των αντίστοιχων δεδομένων του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος|τοπίου [κατά περίπτωση υλικού και άυλου], που θα εντόπιζε κανείς σε επίπεδο καταγραφής οικισμού. [έτσι π.χ. δεν ήταν εφικτό να συμπεριληφθούν μεμονωμένα διατηρητέα κτήρια ή κατασκευές, πολιτιστικοί σύλλογοι και σύγχρονες πολιτιστικές δραστηριότητες, μουσειακοί χώροι κ.α.]

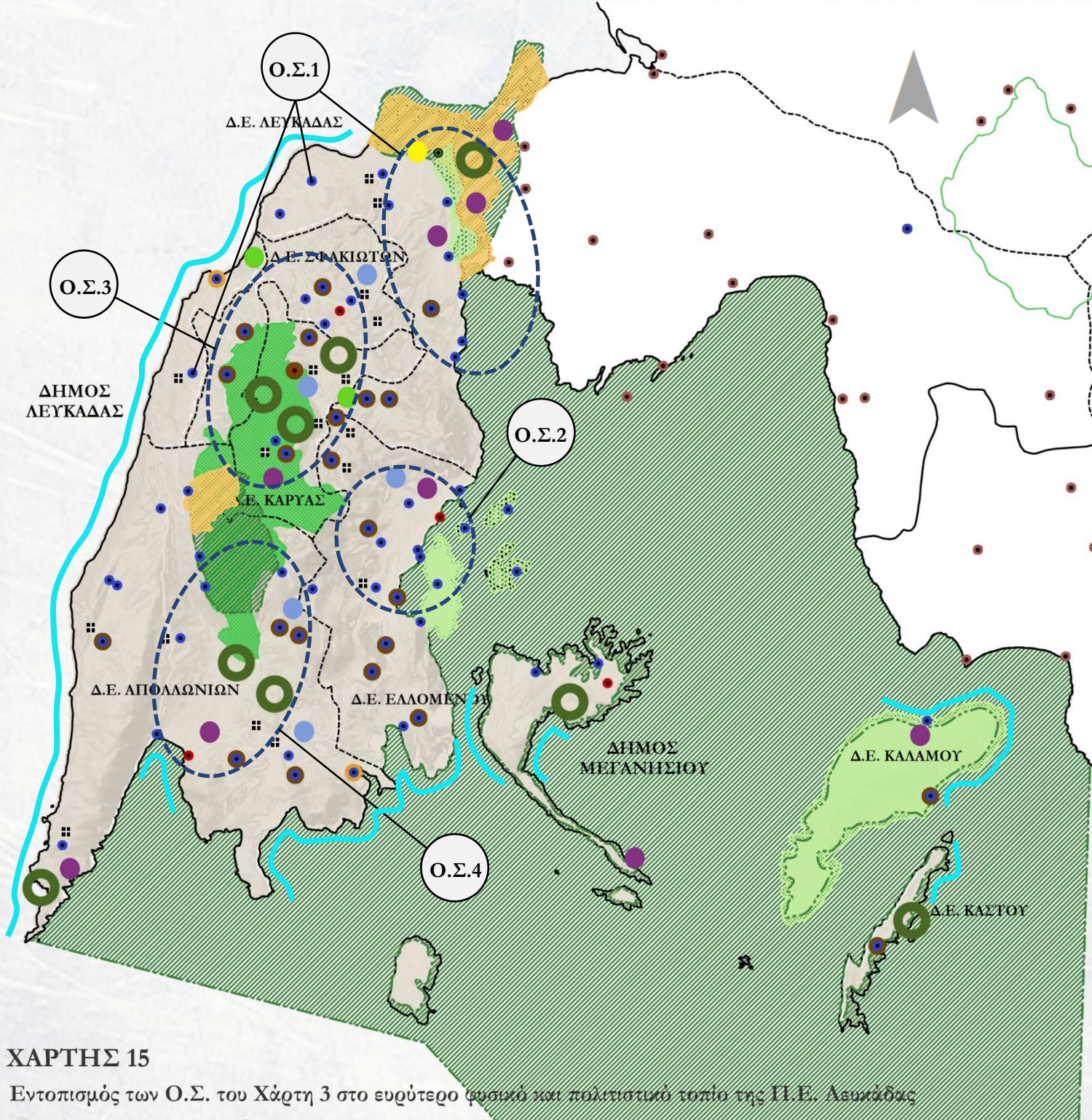
Μέσω της απεικόνισης του χάρτη 15:

- Συμπεραίνει κανείς τον άμεσο, χωρικό συσχετισμό των θεσμοθετημένα προστατευόμενων τοπίων της Π.Ε. με τους οικισμούς στους οποίους η τουριστική δραστηριότητα εμφανίζεται με μεγαλύτερη ένταση, θέτοντας ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο τελικά επιβαρύνονται οι εν λόγω περιοχές από τον τουρισμό.
- Αναδεικνύεται ότι το σύνολο της έκτασης της Π.Ε., και κατά συνέπεια τα επιμέρους Ο.Σ. 1, 2, 3 και 4 σχετίζονται έμμεσα, ή άμεσα, με σημαντικά, διαφορετικά ως προς τις ποιότητες και την έως τώρα ανάδειξη|προστασία στοιχεία του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος του τόπου. Συνεπώς, σε ένα πρωταρχικό στάδιο θεώρησης, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν παρόμοιας «έντασης» ως προς τον εν λόγω «δείκτη» πολυλειτουργικότητας.

_ ΦΕΚ 95/Δ/1992: «Αναθεώρηση του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου περιοχής του Δήμου Λευκάδας Ν. Λευκάδας και ένταξη στο σχέδιο του προϋφιστάμενου του έτους 1923 οικισμού του ίδιου Δήμου και καθορισμός όρων και περιορισμών δόμησης»

_ Παπαδάτου – Γιαννοπούλου Χ. (1999), «Λευκάδα: Ερευνώντας», Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα

_ Τουλιάτος Π., Βιντζηλαίου Ε., (2006), «Σεισμική συμπεριφορά του δομικού συστήματος στον ιστορικό οικισμό της πόλης της Λευκάδας», Πρακτ. 15ου Ελληνικού Συνεδρίου Συγκροδέματος, τόμ. Β, 25-27 Οκτωβρίου, Αλεξανδρούπολη, σελ.642-653.

ΧΑΡΤΗΣ 15

Εντοπισμός των Ο.Σ. του Χάρτη 3 στο ευρύτερο φυσικό και πολιτιστικό τοπίο της Π.Ε. Λευκάδας

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΧΑΡΤΗ

- δάση
- ιστορικό κέντρο Λευκάδας
- πηγές | λίμνες | καταρράκτες | φαράγγια
- τοπίο περιφερειακής αξίας | ακτογραμμή _ παραλία
- τοπίο περιφερειακής αξίας | χερσαία ζώνη
- παραδοσιακός οικισμός
- οικισμός προτεινόμενος προς προστασία
- μονή | δίκτυο μοναστηριών ορεινής Λευκάδας
- αρχαιολογικός χώρος | μνημείο _ ευρύτερη περιοχή με αρχαιολογικό | ιστορικό ενδιαφέρον
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Π.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας _ έδρα Δ.Ε.
- οικισμός της Π.Ε. Λευκάδας
- όριο Δημοτικής Ενότητας
- όριο Δήμου
- ευρύτερη περιοχή "οικιστικού συνόλου" [Ο.Σ.]
- καταφύγιο άγριας ζωής
- περιοχή Τ.Ι.Φ.Κ.
- περιοχή NATURA
- βιότοπος Corine

0 1000 5000 10000

Βήμα 3: Σύνθεση της συνολικής εικόνας, μέσω της συγκριτικής θεώρησης των δεδομένων του Βήματος 2

Προχωρώντας στο συνδυασμό των δεδομένων που προέκυψαν μέσω των απεικονίσεων των βημάτων 1 και 2, καταλήγει κανείς στη σύνθεση μιας εξαιρετικά πολύπλοκης και ανομοιογενούς εικόνας, ως προς τη θετική ή αρνητική «ένταση» που παρουσιάζουν οι «δείκτες» πολυλειτουργικότητας στα υπό μελέτη «οικιστικά σύνολα», και κατ' επέκταση στις αντίστοιχες περιοχές της Π.Ε.

Αναλυτικότερα, συσχετίζοντας τους εν λόγω δείκτες, τόσο μεταξύ τους όσο και με το χώρο, εκτός από τα επιμέρους συμπεράσματα που διατυπώθηκαν σε συνδυασμό με τους ελάχιστους πίνακες ή χάρτες, σημειώνονται ακόμη τα εξής:

Σε ότι αφορά τη σχέση μεταξύ παραγωγικής βάσης και ανθρώπινου δυναμικού:

Θεωρώντας ότι ο δείκτης της παραγωγικής βάσης παρουσιάζει **αυξανόμενα θετική ένταση** ανά περιοχή συνεικτιμώντας ανάλογα με:

α. την αυξανόμενη πύκνωση των «συνδέσεων» ή δυνατοτήτων σύνδεσης [βλ βήμα 2 : δικτύωση ανθρώπων και αγαθών] που αναπτύσσονται στο χώρο **β.** τον αύξοντα «βαθμό συνύπαρξης» [βλ. βήμα 2] των τριών τομέων παραγωγής σε επίπεδο απασχόλησης των κατοίκων, ως βασική προϋπόθεση συνεργασίας [υφιστάμενης ή επιδιωκόμενης] μεταξύ αυτών και **γ.** την αύξουσα παρουσία του πρωτογενούς τομέα, ως δυναμικής βάσης για την ενδυνάμωση των παραγωγικών πλεγμάτων που εντοπίστηκαν ή και τη δημιουργία νέων,

και αντίστοιχα, ο δείκτης του ανθρώπινου δυναμικού ανά περιοχή, συνεικτιμώντας ανάλογα:

α. τον αυξανόμενο αριθμό των μόνιμων κατοίκων **β.** το υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης και **γ.** το λιγότερο γηρασμένο πληθυσμό:

— Η πλέον «ευνοημένη», ως προς το δείκτη ανθρώπινου δυναμικού περιοχή, περιλαμβάνει τον οικισμό της πόλης [Ο.Σ.1] και αποτελεί ταυτόχρονα την πλέον «μειονεκτική» ως προς το δείκτη της παραγωγικής βάσης, αν λάβει κανείς υπόψη την υπερδιόγκωση του τριτογενούς τομέα σε βάρος των άλλων δυο, την εξαιρετικά εξασθενημένη παρουσία του πρωτογενούς τομέα, και τη συγκέντρωση επιχειρήσεων που δε συνδέονται έως τώρα με την πρωτογενή παραγωγή της Π.Ε. Από την άλλη, εστιάζοντας: **α.** στην πύκνωση των συνδέσεων σε επίπεδο ανθρώπων, αλλά και προϊόντων [χάρτες 6,7,8 αμφίδρομες συνδέσεις | κομβικός ρόλος τόσο εντός όσο και εκτός τουριστικής περιόδου], **β.** στις συνδέσεις που θα μπορούσαν να αποκτήσουν οι επιχειρήσεις της περιοχής με την πρωτογενή παραγωγή του νησιού, αν π.χ. η κτηνοτροφία της υπαίθρου συνδεόταν με τις αλλαντοποιίες της πόλης, ή αν η παραγωγή του ιβαριού μπορούσε να αξιοποιηθεί σε επίπεδο δευτερογενούς επεξεργασίας εντός της Π.Ε., η εικόνα θα μπορούσε να διαφοροποιηθεί σημαντικά, χωρίς βέβαια αυτό από μόνο του να καθιστά εφικτή την «εξισορρόπηση» των ιδιαίτερα οξυμμένων αποκλίσεων που προκύπτουν από τη μονοκαλλιέργεια του τομέα των υπηρεσιών.²⁷

²⁷ Με αφορμή το συγκεκριμένο γεγονός, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα θεώρησης του ζητήματος όχι μόνο σε επίπεδο υφιστάμενης κατάστασης αλλά και σε επίπεδο δυνατοτήτων | προοπτικών.

– Οι περιοχές που συγκεντρώνουν τη μεγαλύτερη [θετικού προσήμου] ένταση σε ότι αφορά την πρωτογενή παραγωγή και τη συνύπαρξη των τριών τομέων σε επίπεδο απασχόλησης, περιλαμβάνουν τα Ο.Σ. 3 και 4 στην ορεινή και νότια Λευκάδα, και συμπίπτουν με τα πλέον αποθαρρυντικά δευτερογενή στοιχεία ως προς τον αριθμό του μόνιμου πληθυσμού, την ηλικιακή διάρθρωση και το επίπεδο μόρφωσης αυτού. Συνδέοντας την εν λόγω εικόνα με τα πρωταρχικά συμπεράσματα της έρευνας πεδίου [κεφ. 5], αξίζει να σημειωθεί ότι η πρωτογενής παραγωγή των περιοχών αυτών περιλαμβάνει το μεγαλύτερο μέρος της ελαιοπαραγωγής του νησιού, και αποκλειστικά τη φακοπαραγωγή: πρόκειται για τους κλάδους στους οποίους αναδείχθηκε από τους ίδιους τους ερωτηθέντες ως κυρίαρχο το ζήτημα η μεταξύ τους συνεργασία, και ως αξεπέραστο, έως τώρα, εμπόδιο η αδυναμία συνεννόησης, ελλείπει κάποιας κεντρικής πρωτοβουλίας. Η αδυναμία συνεννόησης ενδεχομένως να σχετίζεται σε ένα βαθμό με το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο ή τη γήρανση του πληθυσμού, αλλά στην παρούσα φάση κάποια τέτοια διαπίστωση δε δύναται να αναχθεί σε συνολικότερο συμπέρασμα, αφού μέσω της έρευνας πεδίου εντοπίστηκαν επιχειρηματίες που παρά το προχωρημένο της ηλικίας ήταν εξαιρετικά δραστήριοι σε επίπεδο συλλογικής δράσης και οργάνωσης, όπως επίσης πλήρως ενημερωμένοι σχετικά με τις εξελίξεις στον αντίστοιχο κλάδο παραγωγής.

Συσχετίζοντας το δείκτη της τουριστικής ανάπτυξης:

A. με το δείκτη της παραγωγικής βάσης:

– Οι περιοχές που εμφανίζουν μεγαλύτερη «ένταση» τουριστικής δραστηριότητας, σε επίπεδο Ο.Σ. ή και οικισμού εντός Ο.Σ., ταυτίζονται με την ασθενέστερη παρουσία πρωτογενούς παραγωγής και τη δυσμενέστερη σχέση ως προς την κατανομή των απασχολουμένων στους επιμέρους τομείς [πρωτογενής, δευτερογενής, τριτογενής], γεγονός που αναδεικνύει το ότι ο τουρισμός δεν έχει λειτουργήσει έως τώρα σε συνεργασία, αλλά σε βάρος των λοιπών οικονομικών δραστηριοτήτων.

– Εστιάζοντας στο ζήτημα των συνδέσεων σε επίπεδο παραγωγικής βάσης και ειδικότερα στα πλέγματα διακίνησης προϊόντων των επιχειρήσεων [βήμα 2 – χάρτης 6], αναδεικνύεται η ιδιαίτερη σχέση μεταξύ αυτών και του τουρισμού, αφού: **α.** όπως αποδείχθηκε, η μορφή των πλεγμάτων που διαμορφώνονται εξαρτάται εξαρχής από την ύπαρξη η μη τουριστικής δραστηριότητας και άρα ζήτησης κατά τη θερινή και χειμερινή περίοδο αντίστοιχα **β.** οι οικισμοί που εμφανίζονται πλεονεκτικοί ως προς την ένταση, την πυκνωση και τις αμφίρροπες σχέσεις των συνδέσεων που προκύπτουν, ταυτίζονται με τις περιοχές που παρουσιάζουν τη μεγαλύτερη ένταση τουριστικής ανάπτυξης [ιαθώς και με τις πλέον εύκολα προσβάσιμες – δείκτης φυσικού|πολιτιστικού τοπίου – ανάγλυφο]. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει και την αντίθεση που προκύπτει μέσα στον ίδιο το «δείκτη» της παραγωγικής βάσης σε σχέση με το ζήτημα της συγκριτικής θεώρησης των υπό μελέτη «οικιστικών συνόλων», αφού η πυκνωση των πλεγμάτων είναι από τη μία δείγμα του κομβικού ρόλου που διαδραματίζουν οι οικισμοί στην τοπική οικονομία, και άρα συγκριτικό πλεονέκτημα αυτών, από την άλλη όμως, λόγω του τρόπου με τον οποίο η τουριστική δραστηριότητα διεισδύει και επηρεάζει την όλη διαδικασία, είναι ταυτόχρονα δείγμα συρρίκνωσης του πρωτογενούς, κατά κύριο λόγο, και εν συνεχεία του δευτερογενούς τομέα παραγωγής.

B. με το δείκτη του φυσικού τοπίου:

– Ως αποτέλεσμα του μαζικού | άναρχου τρόπου με τον οποίο ο τουρισμός αναπτύχθηκε στο νησί, και της υπερσυγκέντρωσης αυτού στις περιοχές που το φυσικό τοπίο, αφενός

ευνοούσε την πρόσβαση και τις συνδέσεις με γειτονικές περιοχές, αφετέρου δε λόγω της ίδιας της ομορφιάς του προσέλυε επισκέπτες, σημαντική είναι η επιβάρυνση και αλλοίωση, αν όχι καταστροφή σε ορισμένες περιπτώσεις, του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος. Γίνεται λοιπόν κατανοητό, ότι ο «δείκτης» της τουριστικής ανάπτυξης μοιάζει να επιδρά αρνητικά στο «δείκτη» του φυσικού|πολιτιστικού τοπίου, ο οποίος εκτός του ότι σχετίζεται άμεσα με τις πλουτοπαραγωγικές πηγές του νησιού, και συνεπώς με τις δυνατότητες διεύρυνσης της παραγωγικής βάσης της τοπικής οικονομίας, αποτελεί και το κυρίαρχο συγκριτικό πλεονέκτημα της Π.Ε. σε ότι αφορά την προσέλκυση επισκεπτών. Ουσιαστικά λοιπόν, η τουριστική δραστηριότητα, που τη δεδομένη χρονική στιγμή αποτελεί τον κυρίαρχο μοχλό της τοπικής οικονομίας και το βασικό ζητούμενο του κεντρικού σχεδιασμού, εξαιτίας του τρόπου με τον οποίο διενεργείται, υπονομεύει μακροπρόθεσμα την ίδια την οικονομική αλλά και τουριστική ανάπτυξη του τόπου.

Προκύπτει έτσι το δίλημμα σχετικά με το θετικό ή αρνητικό πρόσημο που θα πρέπει κατά περίπτωση να λάβει η ένταση της τουριστικής δραστηριότητας στις υπό μελέτη χωρικές συγκεντρώσεις, διότι, ενώ η ύπαρξή της, στο πλαίσιο της πολυλειτουργικής διαχείρισης του χώρου, αναδεικνύει ακόμη ένα σημαντικό παράγοντα οικονομικής ανάπτυξης, ταυτόχρονα, ανάλογα με το βαθμό στον οποίο έχει επιδράσει εν τέλει στο φυσικό και πολιτιστικό τοπίο των οικισμών, αναιρεί το θετικό της οικονομικής ανάπτυξης, απομυζώντας ουσιαστικά τις περιοχές μέσω της κατασπατάλησης|καταστροφής των φυσικών πόρων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα των παραπάνω αποτελούν οι οικισμοί των ανατολικών παραλιών του νησιού, με τους οποίους σχετίζεται άμεσα και τα Ο.Σ. 1 και 2 : πρόκειται για τις πλέον επιβαρυνμένες από την εντατική και ανεξέλεγκτη ανάπτυξη του τουρισμού περιοχές, η οποία αποτυπώνεται τόσο στην οπτική ρύπανση που προκαλούν οι εκτεταμένες ανθρώπινες επεμβάσεις, όσο και σε συγκεκριμένα στοιχεία μελετών που έχουν διεξαχθεί σε επίπεδο Δήμου ή Περιφέρειας. Σημειώνεται ακόμη ότι ήδη μέσω της μελέτης του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της ΠΠΝ του 2008, οι εν λόγω περιοχές επισημαίνονται ως πρώτης προτεραιότητας προς εξυγίανση λόγω της αλλοίωσης που έχει επιφέρει η τουριστική δραστηριότητα.

Εστιάζοντας στο σύνολο των αλληλεπιδράσεων που μοιάζει να αναπτύσσονται διαχρονικά [βλ. κεφ. 3] μεταξύ των επιμέρους δεικτών πολυλειτουργικότητας, επιχειρείται ακολούθως μια συνολική προσέγγιση του τρόπου με τον οποίο οι αντίστοιχοι συσχετισμοί, όπως προσδιορίστηκαν μέσω της σύνθεσης των δευτερογενών στοιχείων και των στοιχείων της έρευνας πεδίου, αποτυπώνονται στην έκταση της περιφερειακής ενότητας.

Αναλυτικότερα:

– Με αφετηρία το φυσικό|πολιτιστικό τοπίο, και συγκεκριμένα με βασικά κριτήρια την προσβασιμότητα, το ήπιο φυσικό ανάγλυφο - γεωμορφολογία και την εγγύτητα με την Ακαρνανία, τα βόρεια και ανατολικά παράλια του νησιού, ως οι πλέον ευνοημένες σε σχέση με τα παραπάνω περιοχές, συγκεντρώνουν στους αντίστοιχους οικισμούς το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού που σταδιακά εγκατέλειψε την ενδοχώρα. Συντριπτικά κυρίαρχος μεταξύ αυτών, αναδεικνύεται ο οικισμός της πόλης, όχι μόνο ως προς την αριθμητική υπεροχή των κατοίκων, αλλά και ως προς το επίπεδο της μόρφωσης και το ενεργό της ηλικίας αυτών [σύνδεση με το «δείκτη» ανθρώπινου δυναμικού]. Οι ίδιοι παραλιακοί οικισμοί είναι αυτοί που στο πλαίσιο της συνολικότερης μεταλλαγής τη τοπικής [αλλά και εθνικής] οικονομίας μέσω της απομάκρυνσης από τον πρότερο αγροτικό της χαρακτήρα, αρχίζουν σταδιακά να αναπτύσσονται τουριστικά [σύνδεση με το «δείκτη» της τουριστικής

ανάπτυξης]. Ο τρόπος με τον οποίο εφαρμόστηκε στην πράξη η προοπτική της τουριστικής ανάπτυξης, ως αποτέλεσμα της ενεργοποίησης του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού [κατοίκων και αρχών] και της ερμηνείας που αυτό απέδωσε στις ελάχιστες κατευθύνσεις του κεντρικού σχεδιασμού, είχε ως συνέπεια: **α.** τις αρνητικές επιπτώσεις που εντοπίζει σήμερα κανείς στο φυσικό περιβάλλον των εν λόγω οικισμών, δηλαδή στο πεδίο από το οποίο εξαρχής πηγάζουν τα πλεονεκτήματα που οδήγησαν έως σήμερα στην ανάδειξή τους, και **β.** τη σταδιακή συρρίκνωση του εύρους της παραγωγικής βάσης μέσω της διόγκωσης του τριτογενούς τομέα, ειδικότερα στις συγκεκριμένες περιοχές αλλά και συνολικότερα στην Π.Ε., αν σκεφτεί κανείς το ότι η πλειοψηφία των κατοίκων κατοικεί σε αυτές.

Η παραπάνω διαδοχική μετάβαση από τον έναν «δείκτη» στον άλλο αναδεικνύει τον ιδιαίτερα πολύπλοκο τρόπο με τον οποίο αυτοί αλληλεπιδρούν μεταξύ τους στο πέρασμα των χρόνων, διαμορφώνοντας εν τέλει μια εξαιρετικά αντιφατική εικόνα, στην οποία τα χαρακτηριστικά που [στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης] κρίνονται ως μειονεκτήματα ή πλεονεκτήματα με στόχο την πολυλειτουργικότητα, συνυπάρχουν στο χώρο γενικώς, και ειδικότερα στη μικροκλίμακα των υπό μελέτη οικιστικών συνόλων, αναιρώντας, αποδυναμώνοντας και σπανιότερα ενισχύοντας το ένα το άλλο. Γίνεται λοιπόν κατανοητό ότι θα ήταν ανέφικτο να προσδιορίσει κανείς τις πλέον δυναμικές ή την πλέον δυναμική περιοχή [οικιστικό σύνολο], σε ότι αφορά τις δυνατότητες|προοπτικές πολυλειτουργικής ανάπτυξης, εάν δεν ιεραρχήσει τους επιμέρους «δείκτες», ως προς τη βαρύτητα που αποκτούν στη μεταξύ τους συγκριτική θεώρηση.

Λαμβάνοντας υπόψη λοιπόν, αφενός την υπόθεση εργασίας, σύμφωνα με την οποία η παραγωγική δομή του τόπου προσδιορίζεται ως η βάση της πολυλειτουργικής θεώρησης του χώρου, αφετέρου δε τα πρωταρχικά συμπεράσματα των συνεντεύξεων [βλ. κεφ. 5], σύμφωνα με τα οποία ο κάτοικος καθορίζει εν τέλει μέσω και λόγω της επικρατούσας νοοτροπίας, τον τρόπο με τον οποίο οι όποιες κατευθύνσεις εφαρμόζονται στο πεδίο, **στη φάση αυτή, οι δείκτες της παραγωγικής βάσης και του ανθρώπινου δυναμικού αποκτούν προτεραιότητα.**

Με αυτό το δεδομένο, προσεγγίζονται εκ νέου τα αντίστοιχα δευτερογενή στοιχεία, για να διαπιστωθεί ότι, εάν μείνει κανείς στη μακροσκοπική αυτή θεώρηση του ζητήματος οδηγείται σε αδιέξοδο, αφού:

– το Ο.Σ 1 και ακολούθως το Ο.Σ. 2 που αντιστοιχούν στην πόλη και τους ανατολικούς οικισμούς του νησιού, εμφανίζουν το συγκριτικό πλεονέκτημα της συγκέντρωσης του πλέον ενεργού [ως προς τον αριθμό, την ηλικία και το επίπεδο μόρφωσης] μέρους του πληθυσμού της Π.Ε., την ώρα που τα ποσοστά απασχόλησης στον τριτογενή τομέα φτάνουν το 77 % και 70% αντίστοιχα.

– τα Ο.Σ. 3 και 4 των οικισμών της ορεινής και νότιας Λευκάδας, που διατηρούν ακόμη ένα ικανοποιητικό, σε σχέση με τις λοιπές, υπόβαθρο πρωτογενούς παραγωγής και δευτερογενούς επεξεργασίας, εμφανίζονται αποδυναμωμένες ως προς το δυναμικό των κατοίκων.

Επαναφέροντας τα όσα διαπιστώθηκαν μέσω της έρευνας πεδίου, επισημαίνεται ότι:

– ο κεντρικός ρόλος που πλέον κατέχει ο τουρισμός στην τοπική οικονομία του νησιού, και η εξάρτηση που κατά συνέπεια έχει αποκτήσει η παραγωγική βάση, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ανά κλάδο προϊόντος, από την τουριστική δραστηριότητα, αναδεικνύουν συμπληρωματικές σχέσεις μεταξύ οικισμών και όχι, τουλάχιστον σε αυτή τη φάση κάποιον ή

κάποιους «θύλακες» που θα μπορούσαν ή τείνουν να λειτουργήσουν αυτόνομα. Έτσι π.χ. το γεγονός ότι η ενδοχώρα του νησιού παρουσιάζει μεγαλύτερη πρωτογενή παραγωγή, δε μπορεί να αγνοήσει την πλήρη και μονομερή εξάρτηση αυτής από την τοπική αγορά των παραλιών.

_ η κατανομή των επιχειρήσεων στο χώρο ανά κλάδο προϊόντος, και οι ιδιαιτερότητες του κάθε κλάδου τόσο σε ότι αφορά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει, όσο και σε σχέση με τις δικτυώσεις που διαμορφώνει, δε διαμορφώνει ή δύναται μελλοντικά να διαμορφώσει εντός της Π.Ε., ποικίλουν με τρόπο τέτοιο που θα ήταν ενδεχομένως περιοριστικό, να δράσει κανείς μεμονωμένα σε κάποιο οικιστικό σύνολο σε επίπεδο παραγωγικής βάσης. Έτσι π.χ. το ζήτημα της αναδιοργάνωσης του κλάδου της ελαιοπαραγωγής, δε μπορεί να αφορά τα ελαιοτριβεία μιας μόνο περιοχής του νησιού, αλλά το σύνολο αυτών [δεδομένου και του περιορισμένου αριθμού των επιχειρήσεων]. Ακόμη όμως και στην περίπτωση των αλλαντοποιών του νησιού, που εντοπίζονται σε ένα μόνο οικιστικό σύνολο [Ο.Σ.1], εξετάζοντας, στο πλαίσιο της ενίσχυσης των υφιστάμενων παραγωγικών πλεγμάτων, το ενδεχόμενο σύνδεσης αυτών με την τοπική ιτηνοτροφία, αναδεικνύεται η αναγκαιότητα εμπλοκής και άλλων περιοχών του νησιού που υπερβαίνουν τον περιορισμό ενός «θύλακα».

_ έχοντας υπόψη τις μαρτυρίες των ερωτηθέντων, αλλά και μέσα από την επαφή με τους ίδιους και άλλους κατοίκους κατά τη διάρκεια της έρευνας πεδίου, συνάγεται ότι το ανθρώπινο δυναμικό του τόπου, λόγω της νοοτροπίας που έχει αναπτύξει [σχετικά με την προώθηση του ατομικού συμφέροντος αγνοώντας ή συχνά ζημιώνοντας το συλλογικό, τη μη σύννομη συμπεριφορά που ενισχύεται και από την απουσία ελέγχου, τη λογική του εύκολου και γρήγορου κέρδους, που καλλιεργήθηκε σε σημαντικό βαθμό και μέσω του τρόπου με τον οποίο αφομοιώθηκε ο τουρισμός ως οικονομική δραστηριότητα, και εν τέλει την αδιαφορία προς τις επιπτώσεις που η όλη αυτή συμπεριφορά συνεπάγεται μακροπρόθεσμα σε κοινωνικό, περιβαλλοντικό αλλά και οικονομικό επίπεδο], αποτελεί συνολικά για ολόκληρη την Π.Ε. το βασικότερο μειονέκτημα στην όποια προσπάθεια |κατεύθυνση αναδιοργάνωσής της. Μέσα σε αυτό το απαισιόδοξο πλαίσιο, η έρευνα εντοπίζει μεμονωμένα κατοίκους, ή σπανιότερα ομάδες κατοίκων που δραστηριοποιούνται και διαφοροποιούν τη θέση τους από την παραπάνω εικόνα, και στην ενεργοποίηση αυτών εστιάζει σε πρώτη φάση την οργάνωση και την ελπίδα της επιτυχίας του όποιου εγχειρήματος. Τα εν λόγω άτομα [επιχειρηματίες ή παραγωγοί], όπως αναδεικνύει η εμπειρία που αποκομίστηκε από την έρευνα πεδίου, εντοπίζονται μεμονωμένα και διάσπαρτα χωρικά στους επιμέρους κλάδους παραγωγής. Στην πλειοψηφία τους είναι μικρότερης ηλικίας, χωρίς όμως αυτό να είναι απόλυτο, συχνά η διαφοροποίησή τους από τη μάζα, αποτελεί θέμα παιδείας και όχι μόρφωσης, ενώ κάποιες φορές πηγάζει και από την ίδια την ανάγκη της επιβίωσης στη σύγχρονη διεθνοποιημένη αγορά [π.χ. οι ελαιοπαραγωγοί που δηλώνουν πρόθυμοι συνεργασίας, εκκινούνται από το γεγονός της χαμηλής τιμής του προϊόντος, που γίνεται αντικείμενο κερδοφορίας όχι τόσο για τους ίδιους, όσο για τους εκάστοτε μεσάζοντες]. Επιπλέον, λαμβάνοντας υπόψη ότι κάποιος εξ' αυτών μπορεί να είναι μόνιμος κάτοικος της Λευκάδας ή κάποιου άλλου μεγάλου [πληθυσμιακά] οικισμού [π.χ. Νυδρι], δραστηριοποιούνται όμως σε κάποιον από τους μικρότερους οικισμούς της ενδοχώρας, συμπεραίνει κανείς ότι τα δευτερογενή στοιχεία που εξετάστηκαν για κάθε Δ.Ε. σε σχέση με το ανθρώπινο δυναμικό, μπορεί να αποδίδουν σωστά τη συνολική εντύπωση του ζητήματος, βοηθώντας την έρευνα να ερμηνεύσει την εικόνα σε επίπεδο Π.Ε., σε στην κλίμακα όμως της καθημερινής ζωής και δράσης των

κατοίκων εντός των προσδιορισθέντων παραγωγικών πλεγμάτων, δε μπορούν να είναι κατατοπιστικά.

Από τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι, η αναδιάρθρωση της παραγωγικής βάσης του τόπου, ως το πρωταρχικό εκείνο βήμα πολυλειτουργικής ανάπτυξης:

A. δε μπορεί να αφορά μεμονωμένα κάποια μόνο περιοχή του νησιού, αλλά το σύνολο της Π.Ε., δεδομένου του τρόπου με τον οποίου δομούνται τα πλέγματα των σχέσεων εξάρτησης/συνεργασίας σε ολόκληρη της έκτασή της.

B. προϋποθέτει την αναζήτηση των υποκειμένων εκείνων που θα ήταν σε θέση να συγκροτήσουν έναν πρώτο πυρήνα συλλογικής ενεργοποίησης, ο οποίος εφόσον μπορέσει να κινηθεί επιτυχώς, θα διεκρινθεί σταδιακά, προσελκύοντας τα νέα «μέλη», που θα έχουν πειστεί εκ του αποτελέσματος. Αναδεικνύεται έτσι, η αναγκαιότητα ενός δεύτερου κύκλου «έρευνας πεδίου», στοχευμένης αυτή τη φορά στον εντοπισμό και την επιλογή ατόμων ικανών να υποστηρίξουν την αναδιάρθρωση του κάθε κλάδου παραγωγής στο πρωτογενές και δευτερογενές στάδιο αυτής.

Καθίσταται λοιπόν σαφές ότι στο στάδιο αυτό, το ζήτημα της πολυλειτουργικής διαχείρισης του χώρου ανάγεται σε ζήτημα συνολικής παραγωγικής αναδιάρθρωσης του τόπου μέσω της κατάλληλης «διαχείρισης» του ανθρώπινου δυναμικού της Π.Ε., και με αυτό το δεδομένο η διερεύνηση προχωρά στη διατύπωση των γενικών κατευθύνσεων δράσης του ακόλουθου κεφαλαίου.

0.7 | Διατύπωση γενικών κατευθύνσεων δράσης

Το παρόν κεφάλαιο, αξιοποιώντας το σύνολο των συμπερασμάτων που διεξήχθησαν κατά τη διάρκεια της έρευνας, και εστιάζοντας ειδικότερα στα προβλήματα που διαπιστώθηκαν στο πεδίο, επιχειρεί τη διατύπωση γενικών κατευθύνσεων δράσης, διαμορφώνοντας το ευρύτερο πλαίσιο των ενεργειών που κρίνονται ως πρωταρχικής σημασίας, με γνώμονα τον απώτερο στόχο της πολυλειτουργικής διαχείρισης του χώρου. Η δραστηριοποίηση στη βάση των εν λόγω κατευθύνσεων οργανώνεται σε δύο επίπεδα:

Επίπεδο Α _ Συνολικής θεώρησης: Ανασυγκρότηση της παραγωγικής βάσης της Π.Ε, και

Επίπεδο Β _ Στοχευμένης χωρικά δράσης: Το «πείραμα» ενός πολυλειτουργικού θύλακα [ή και επιμέρους πειράματα]

Αναλυτικότερα:

Επίπεδο Α : Ανασυγκρότηση της παραγωγικής βάσης της Π.Ε

Με αφετηρία την αναγκαιότητα κεντρικής οργάνωσης των μεμονωμένων και αποσπασματικών, έως τώρα, ενεργειών | πρωτοβουλιών ορισμένων κατοίκων, παραγωγών και επιχειρηματιών [βλ. κεφ. 5], αναζητάται αρχικά ο φορέας εκείνος που θα μπορούσε να αναλάβει τη διαχείριση της όλης διαδικασίας αναδιάρθρωσης της παραγωγικής βάσης του τόπου. Κατά τη διάρκεια της έρευνας πεδίου, εντοπίστηκαν τα επιμέρους αρμόδια τμήματα για τους διάφορους κλάδους πρωτογενούς και ενίοτε δευτερογενούς παραγωγής τόσο στο Δήμο, όσο και στο τοπικό παράρτημα της Περιφέρειας. Ωστόσο, δε διαπιστώθηκε συνεργασία μεταξύ των εν λόγω τμημάτων. Ενδιαφέρον παρουσιάζει ακόμη το γεγονός ότι, ήδη οι εργαζόμενοι στα τμήματα της Περιφέρειας, έχουν «μοιράσει» άτυπα τις αρμοδιότητές τους ανά κλάδο προϊόντος, αφού π.χ. άλλος ασχολείται με την ελαιοπαραγωγή και τα ζητήματα των ελαιοτριβείων του νησιού, άλλος με τα στοιχεία που αφορούν οινοποιούς και μελισσοκόμους κ.τ.λ., αναγνωρίζοντας την ανάγκη εξειδίκευσης που υφίσταται. Στη βάση αυτή, προτείνεται ακολούθως η συγκρότηση επιμέρους διαφορετικών «ομάδων εργασίας», μιας για καθέναν από τους κλάδους προϊόντων [ελαιοκομία, οινοποίηση, κ.τ.λ.], στο πλαίσιο της λειτουργίας των αντίστοιχων τμημάτων του Δήμου, επιδιώκοντας παράλληλα τη συνέργεια την Περιφέρεια, σε επίπεδο δραστηριοποίησης.

Κάθε ομάδα εργασίας σε κάθε έναν από τους εν λόγω κλάδους θα πρέπει:

1. να καταγράψει συστηματικά εξαρχής το σύνολο των παραγωγών του πρωτογενούς τομέα αλλά και των επιχειρηματιών του δευτερογενούς που σχετίζονται με αυτόν, συλλέγοντας και διασταυρώνοντας παράλληλα στοιχεία από τις επιμέρους υπηρεσίες, τα οποία ενδέχεται κατά περίπτωση να είναι ελλιπή ή και να μην ταυτίζονται στο σύνολό τους με την πραγματικότητα. Εστιάζοντας ειδικότερα στις επιχειρήσεις, αναγκαία θεωρείται η καταγραφή των συνδέσεων που διαμορφώνουν στο χώρο, ώστε να συγκροτηθεί το «αρχείο» των υφιστάμενων παραγωγικών πλεγμάτων, εξασφαλίζοντας τη δυνατότητα παρακολούθησης των όποιων μεταβολών μελλοντικά. Δεδομένου ότι το πλήθος των επιχειρήσεων και παραγωγών είναι συγκριμένο | περιορισμένο αριθμητικά, και λαμβάνοντας υπόψη ότι τουλάχιστον για την πλειοψηφία των επιχειρήσεων, η αντίστοιχη καταγραφή μπόρεσε να πραγματοποιηθεί κατά τη διάρκεια μιας διπλωματικής εργασίας, γίνεται κατανοητό ότι κάτι τέτοιο δε θα ήταν ανέφικτο στο πλαίσιο της λειτουργίας εντός τοπικού φορέα.

2. ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες και τα προβλήματα που θα προσδιοριστούν μέσα από την επαφή με τους ίδιους τους κατοίκους [επιχειρηματίες|παραγωγοί], αλλά και στη βάση όσων ήδη προσδιορίστηκαν από την παρούσα μελέτη, να διαμορφώσει ένα, εξειδικευμένο, κατά περίπτωση, σχέδιο δράσης με σκοπό την αναδιοργάνωση του αντίστοιχου κλάδου, και ειδικότερα την ενδυνάμωση των υφιστάμενων παραγωγικών πλεγμάτων μέσω της ενίσχυσης των σχέσεων αλληλεπίδρασης πρωτογενούς, δευτερογενούς και τριτογενούς τομέα παραγωγής της τοπικής οικονομίας.

Ενδεικτικά, σύμφωνα με τις ελλείψεις και τις ανάγκες που εντοπίστηκαν στο πεδίο, ως πρωταρχικοί στόχοι για τον κάθε κλάδο προϊόντος αναφέρονται οι ακόλουθοι:

- Στον τομέα της ελαιοπαραγωγής, ο συντονισμός παραγωγών και ελαιοτριβέων με στόχο την κοινή τυποποίηση αφενός, και την οργανωμένη εξαγωγή του προϊόντος για την επίτευξη ικανοποιητικών τιμών, αφετέρου.
- Στον τομέα της οινοποίησης, όπου οι μονάδες μοιάζει να λειτουργούν αυτόνομα με ικανοποιητικά ισχυρές συνδέσεις στον πρωτογενή και τριτογενή τομέα του νησιού, ο στόχος της συνεργασίας θα πρέπει να χρησιμοποιήσει ως αφετηρία τις επιχειρήσεις που ίσως εμφανίζονται πιο «αδύναμες», και, λαμβάνοντας υπόψη τις προσπάθειες που όλοι, με δυσκολία, κάνουν μεμονωμένα για επέκταση στον τομέα των εξαγωγών, να επιδιώξει ενδεχομένως την από κοινού οργάνωση μιας τέτοιας προσπάθειας, ενημερώνοντας παράλληλα για αντίστοιχες μορφές συνεργασίας οινοποιητικών μονάδων στην Ελλάδα και το εξωτερικό.
- Στον τομέα της μελισσοκομίας, από τη μία η αξιοποίηση της πύκνωσης των παραγωγών στη Νότια Λευκάδα [ενδεχομένως και με στόχο την κατοχύρωση του προϊόντος ως Π.Ο.Π. εφόσον διαπιστωθεί ότι πληρούνται οι σχετικές προδιαγραφές] και η οργάνωση όσων έως τώρα τυποποιούν «άτυπα», σε μια κοινή προσπάθεια διαμόρφωσης τυποποιητικής μονάδας, από την άλλη δε ο εντοπισμός και η απομάκρυνση από τον κλάδο όσων [σύμφωνα με μαρτυρίες κατοίκων] αποδειχθεί ότι εμπορεύονται μέλι άλλων περιοχών ως τοπικό, νοθεύοντας την ποιότητα και τη φήμη του προϊόντος.
- Στον τομέα της επεξεργασίας κρέατος, η προσπάθεια σύνδεσης των επιχειρήσεων με την κτηνοτροφία του νησιού, και ειδικότερα στον κλάδο της κτηνοτροφίας, η οργάνωση της δραστηριότητας με την εξασφάλιση των ελάχιστων απαιτούμενων υποδομών [π.χ. εγκαταστάσεις σφαγείων εντός της Π.Ε.]
- Σε ότι αφορά την παραγωγή φακίων Εγκλουβής, η οργάνωση των προσπαθειών για κατοχύρωση του προϊόντος ως Π.Ο.Π και ο συντονισμός των ήδη πραγματοποιούμενων ενεργειών ορισμένων παραγωγών για από κοινού απόκτηση μηχανημάτων και τυποποιητικής μονάδας. Εν συνέχεια, η προσπάθεια δικτύωσης και των λοιπών παραγωγών των γειτονικών οικισμών [βλ. χάρτη 3_ κεφ. 6B], με στόχο την επέκταση του παραγωγικού πλέγματος, και συνεπώς την αλληλεπίδραση μεταξύ των εμπλεκόμενων περιοχών [ενδεχόμενος «διάυλος» συνεργασίας μεταξύ των Ο.Σ. 3 και 4 σε επίπεδο παραγωγικής βάσης].
- Στο τομέα της αλιείας, η αναδιοργάνωση της λειτουργίας του ιβαριού με σεβασμό προς το ιδιαίτερα ευαίσθητο περιβαλλοντικό οικοσύστημα των λιμνοθαλασσών, με απώτερο σκοπό την επαναφορά της παραγωγής στα παλαιότερα υψηλά επίπεδα, και μέσω αυτής την ενθάρρυνση ανάπτυξης επιχειρήσεων επεξεργασίας των αλιευμάτων και των λοιπών προϊόντων εντός της Π.Ε.

Πλέον των παραπάνω, στο σύνολο των κλάδων θα πρέπει να ληφθεί υπόψη:

α. η εγγύτητα του νησιού στην Ακαρνανία και κατ' επέκταση οι δυνατότητες που αυτή συνεπάγεται σε σχέση με την οργανωμένη συνεργασία του επιδιωκόμενου κατά περίπτωση δικτύου επιχειρήσεων [οινοποιητικών, ελαιοκομικών κτλ. μονάδων] εντός της Π.Ε., με επιχειρήσεις από τον ίδιο ή διαφορετικούς κλάδους [π.χ. μονάδες από τις οποίες προμηθεύονται τις εκάστοτε συσκευασίες των προϊόντων] εκτός αυτής [πύκνωση των κάθετων και οριζόντιων συνδέσεων εντός και εκτός της περιοχής μελέτης – επέκταση και εμπλουτισμός των παραγωγικών πλεγμάτων].

β. η αναγκαιότητα σύνδεσής τους με τον τομέα της έρευνας | τεχνολογίας για την επίτευξη των καλύτερων δυνατών αποτελεσμάτων σε επίπεδο ποιότητας, διαφήμισης αλλά και διακίνησης των προϊόντων. Ενδεικτικά αναφέρεται μαρτυρία ντόπιου ελαιοτριβέα σχετικά με πολύμηνη συνεργασία αυτού με τμήμα του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, για τα αποτελέσματα της οποίας, όπως σημειώνει δεν υπήρξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον από πλευράς τοπικών φορέων.

γ. η αναγκαιότητα επαγγελματικής κατάρτισης των παραγωγών και επιχειρηματιών του νησιού, με στόχο πέραν της βελτίωσης της ποιότητας των προϊόντων, την ενημέρωση και οικειοποίησή τους σχετικά με τις δυνατότητες επέκτασης σε άλλους κλάδους, καλλιέργειες κ.τ.λ.

3. να αναζητήσει μεταξύ του συνόλου των εμπλεκόμενων και μέσω ακριβώς της διαδικασίας καταγραφής, ενημέρωσης και εν γένει προσωπικής επικοινωνίας, τους κατοίκους εκείνους που θα μπορούσαν σε πρώτη φάση να θέσουν σε εφαρμογή τα εν λόγω σχέδια δράσης, σε κάθε κλάδο. Πως όμως θα επέλεγε κανείς κατά περίπτωση «ανθρώπους – κλειδιά»; Όπως ήδη αναλύθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια, τα βασικότερα «μειονεκτήματα» της τοπικής κοινωνίας σχετίζονται με την περιορισμένη συλλογική συνείδηση, τον ευκαιριακό χαρακτήρα της αντιμετώπισης των εκάστοτε δραστηριοτήτων και την τάση για «παράτυπη» συμπεριφορά. Σε αυτά ακριβώς τα σημεία είναι που θα πρέπει να εστιάσει κανείς, ώστε να επιλεγούν άτομα που, μεταξύ άλλων: μοιάζει να αντιλαμβάνονται τα οφέλη της συνεργασίας, δηλώνουν πρόθυμοι|ανοιχτοί σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο, και γενικά δραστηριοποιούνται προς αυτή την κατεύθυνση, τόσο σε επίπεδο επαγγελματικής, όσο πιθανόν και προσωπικής ζωής [συμμετοχή σε συλλόγους, εθελοντικές ομάδες κ.τ.λ.], είναι δραστήρια και ενημερωμένα σχετικά με τις εξελίξεις που παρουσιάζει ο εκάστοτε κλάδος, είναι «τυπικοί» παραγωγοί | επιχειρηματίες ως προς την ποιότητα των προϊόντων αλλά και τη νομιμότητα της λειτουργίας των επιχειρήσεών, και τέλος δε χρησιμοποιούν την ενασχόληση με τον πρωτογενή ή δευτερογενή τομέα αντίστοιχα, ως ευκαιριακή | πλευρική δραστηριότητα αλλά ως κύρια απασχόληση γεγονός που δεν αφήνει περιθώρια μη επαγγελματικής συμπεριφοράς.

Επίπεδο Β : Το «πείραμα» ενός πολυλειτουργικού θύλακα [ή και επιμέρους αντίστοιχα πειράματα στην έκταση της Π.Ε.]

Η καταγραφή του ανθρώπινου αυτού δικτύου ανά κλάδο, και η σύνδεσή του με τους οικισμούς της Π.Ε. θα διαμορφώσει ένα νέο ανθρώπινο πλέγμα, προσδίδοντας επιπλέον δεδομένα σχετικά με τη δυναμική των οικιστικών συνόλων του προηγούμενου κεφαλαίου. Έτσι, τα Ο.Σ. 1,2,3 και 4 θα αξιολογηθούν συγκριτικά εκ νέου :

α. πρωταρχικά μέσω της κατανομής που παρουσιάζουν τα μέλη του εν λόγω ανθρώπινου πλέγματος το εσωτερικό τους

β. εν συνεχεία μέσω της μορφής που αποκτούν τα υφιστάμενα παραγωγικά πλέγματα [χάρτες 4,5,6 και 7], λαμβάνοντας υπόψη επιπλέον τις προοπτικές νέων συνδέσεων που προκύπτουν από το ελάχιστο σχέδιο δράσης ανά κλάδο προϊόντος.

Έτσι, η συγκριτική θεώρηση του προηγούμενου κεφαλαίου «εξελισσεται», αποδίδοντας καθοριστικό ρόλο στον ανθρώπινο παράγοντα [ο οποίος πλέον προσωποποιείται ως πραγματικός κάτοικος και όχι ως αφηρημένος «δείκτης» δευτερογενών στοιχείων], και ενσωματώνοντας παράλληλα στο ζήτημα της παραγωγικής βάσης, όχι μόνο την υφιστάμενη κατάσταση αλλά και τις προοπτικές|δυνατότητες που διαφαίνονται ήδη, και θα μπορούσαν να βελτιώσουν σημαντικά τα δεδομένα της τοπικής οικονομίας, αλλά λόγω της επικρατούσας συνθήκης αποδιοργάνωσης δεν ενεργοποιούνται «παραλίγο».

Το αν από το δεύτερο αυτό στάδιο συγκριτικής θεώρησης θα προκύψει ένα εκ των οικιστικών συνόλων Ο.Σ.1,2,3 και 4 του κεφαλαίου 6 ως το πλέον «δυναμικό», ή ευρύτερες χωρικές ενότητες συνεργασίας ή ακόμα και νέες ομάδες οικισμών με αποτέλεσμα την αναθεώρηση των εν λόγω Ο.Σ., δε μπορεί να προσδιοριστεί εκ των προτέρων αφού, στο περιορισμένο χρονικό πλαίσιο της παρούσας έρευνας, δεν ήταν δυνατό να καταγραφεί το σύνολο επιχειρηματιών και παραγωγών στον κάθε κλάδο προϊόντος και να διεξαχθούν αντίστοιχα εκ νέου συνεντεύξεις. Παρ'αυτά, αυτό που θα μπορούσε να επισημανθεί είναι ότι η προοπτική συνεργασίας φαινόταν πιο οικεία σε ελαιοτριβείς και μεμονωμένους παραγωγούς ελαιολάδου και φακής, στη μικρότερη δηλαδή μονάδα πρωτογενούς παραγωγής, και στις δευτερογενείς επιχειρήσεις που αναγκάζονται να διοχετεύουν δια «μεσαζόντων» στην τοπική και διεθνή αγορά. Φαίνεται λοιπόν, σε πρώτη φάση, ότι στις αντίστοιχες ομάδες κατοίκων, ακριβώς λόγω της αδυναμίας που νιώθουν μεμονωμένοι στην τοπική και διεθνή αγορά, θα ήταν πιο εύκολο να προσεγγίσει κανείς τα πρώτα μέλη των ζητούμενων ανθρώπινων δικτύων. Με αυτό το δεδομένο και λαμβάνοντας υπόψη ότι οι εν λόγω κάτοικοι συγκεντρώνονται κυρίως στα Ο.Σ. 3 και 4 λόγω του ότι εκεί εντοπίζεται η αντίστοιχη πρωτογενής και δευτερογενής δραστηριότητα [βλ. χάρτη 3 _μεφ. 6B], θα μπορούσε κανείς να υποθέσει ότι οι συγκεκριμένες περιοχές αναδεικνύονται σε αυτή τη φάση ως οι πλέον «δυναμικές». Στην περίπτωση που το σενάριο αυτό επαληθευόταν από την περαιτέρω έρευνα πεδίου, και αν κανείς εκτιμούσε μέσω και των συνολικότερων δεδομένων παραγωγικής αναδιάρθρωσης ότι θα πρέπει να επιλεγεί ένα μόνο εκ των δύο Ο.Σ., για το δεύτερο επίπεδο κατευθύνσεων [στοχευμένης χωρικά δράσης], η επιλογή θα έπρεπε να λάβει υπόψη και το σύνολο των δεδομένων της πρώτης συγκριτικής θεώρησης του Βήματος 2 [ισχύς, συνδέσεων, διέξοδος προς τα παράλια κ.α.]. Ένα άλλο σενάριο θα μπορούσε επίσης να είναι ο συνδυασμός του Ο.Σ.3 της ορεινής Λευκάδας με το Ο.Σ. 1 της πόλης, μεταξύ των οποίων φαίνεται να υπάρχουν ήδη ισχυρές συνδέσεις, είτε του Ο.Σ. 4 με το γειτονικό Ο.Σ. 2 των ανατολικών παραλίων που επίσης μοιάζει να συλλειτουργούν, συνδυάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο ενδοχώρα και παράλια| αλλά όλα αυτά παραμένουν υποθέσεις χωρίς την εικόνα του ζητούμενου σε αυτή τη φάση ανθρώπινου πλέγματος.

Στη βάση των ως άνω υποθέσεων, εφόσον θα είχε προσδιοριστεί, μέσω της παραπάνω διαδικασίας, η πλέον «δυναμική» [ή η πλέον «δυναμικές» στην περίπτωση πολλαπλών «πειραμάτων»] χωρική ενότητα [π.χ. οικιστικό σύνολο, συνδυασμός οικιστικών συνόλων κ.α.] ως προς τα νέα κριτήρια που τέθηκαν, προχωράει κανείς στο δεύτερο επίπεδο κατευθύνσεων δράσης, και συγκεκριμένα στην πειραματική «ενεργοποίηση» της ενότητας ως «πολυλειτουργικού θύλακα», μέσω της διαμόρφωσης ενός εξειδικευμένου σχεδίου που, σε αντιδιαστολή με τα σχέδια δράσης του επιπέδου συνολικής θεώρησης, αυτή τη φορά θα σχετίζεται με μια συγκεκριμένη περιοχή, αλλά με το σύνολο των δεικτών πολυλειτουργικής

ανάπτυξης [εναλλαγή κλιμάκων χωρικής αναφοράς και εύρους πεδίων εξειδίκευσης σε σχέση με τα προηγούμενα σχέδια δράσης που αφορούσαν το σύνολο της έκτασης της Π.Ε. και ένα μόνο κλάδο προϊόντος].

Στη διαμόρφωση του εν λόγω σχεδίου θα πρέπει να συμβάλλουν, αφενός οι υφιστάμενες ομάδες εργασίας των εμπλεκόμενων, στο θύλακα, κλάδων, αφετέρου δε μια νέα ομάδα εργασίας που θα απαρτίζεται από μέλη ικανά να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις που θέτει η προσέγγιση και η αναδιοργάνωση καθενός από τους επιμέρους «δείκτες» πολυλειτουργικότητας. Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι, ανάλογη αναζήτηση των «κατάλληλων» ως προς τη γνώση, τη δραστηριοποίηση αλλά και την εντιμότητα, ατόμων θα πρέπει να γίνει και στο εσωτερικό των ελάχιστων σχετικών τμημάτων του Δήμου, προκειμένου να συγκροτηθούν οι εν λόγω ομάδες εργασίας. Επιπλέον στην περίπτωση που διαπιστωθεί ότι εργαζόμενοι ενός άλλου φορέα, π.χ. του παραρτήματος της Π.Ι.Ν. στο νησί, εμφανίζονται πιο «κατάλληλοι» στη βάση των ως άνω κριτηρίων, θα μπορούσε να εξεταστεί το ενδεχόμενο από κοινού στελέχωσης των ομάδων δράσης, με την επιφύλαξη τυχόν δυσκολιών και ζητημάτων γραφειοκρατικής φύσεως που ενδεχομένως να ανυψώσει μια τέτοια συνεργασία μεταξύ φορέων που έως σήμερα δε μοιάζει να αλληλεπιδρούν, ή ακόμη και να μετατοπιστεί η ευθύνη της διαχείρισης του εγχειρήματος απευθείας στην Περιφέρεια. Η λογική της ενσωμάτωσης απλών κατοίκων, που ενδεχομένως δραστηριοποιούνται σε τοπικούς συλλόγους, περιβαλλοντικές οργανώσεις κ.τ.λ., θα πρέπει σε αυτό το στάδιο να αποφευχθεί, ώστε να μπορούν οι ομάδες εργασίας να έχουν το κύρος της θεσμικής ισχύος σε ότι αφορά το σχεδιασμό των επιμέρους κατευθύνσεων [χωρίς βέβαια να μπορεί κανείς να αποκλείσει και αυτή την επιλογή, στο απαισιόδοξο σενάριο της άκαρπης αναζήτησης εντός των φορέων]. Από την άλλη, η συμμετοχή τους θα μπορούσε να αποδειχθεί ιδιαίτερα χρήσιμη και αναγκαία θα έλεγε κανείς, στην εφαρμογή των επιμέρους κατευθύνσεων και μέτρων δράσης εντός του θύλακα.

Αναλυτικότερα, εστιάζοντας στο σχέδιο πολυλειτουργικής ανάπτυξης που θα διαμορφωθεί για τον υπό μελέτη θύλακα, επισημαίνεται ότι θα πρέπει να περιλαμβάνει μέτρα και δράσεις που θα αναφέρονται σε όλους τους επιμέρους «δείκτες» πολυλειτουργικής διαχείρισης. Πιο συγκεκριμένα:

Με αφετηρία το «δείκτη» του ανθρώπινου δυναμικού, ακολουθώντας τη μεθοδολογική προσέγγιση της προηγούμενης φάσης, το ήδη διαμορφωμένο ανθρώπινο πλέγμα της παραγωγικής βάσης, χρησιμοποιείται ως δίαυλος επικοινωνίας για την επαφή με όσους διαμένουν και δραστηριοποιούνται εν γένει στους οικισμούς του θύλακα, σε μια προσπάθεια ανεύρεσης επιπλέον ατόμων που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν την εν λόγω προσπάθεια [στοχευμένης χωρικά δράσης] ανεξάρτητα με τον τομέα απασχόλησής τους. Διαμορφώνεται έτσι μεταξύ των οικισμών του θύλακα, ένα ενδογενές ανθρώπινο δίκτυο, που συνδέεται με το ευρύτερης κλίμακας ανθρώπινο πλέγμα της παραγωγικής βάσης της Π.Ε., αναδεικνύοντας ως κόμβους μεταξύ των δύο, τους κατοίκους εκείνους του θύλακα που μετέχουν επίσης στα επιμέρους δίκτυα που συγκροτούνται ανά κλάδο προϊόντος, στο πλαίσιο του πρώτου επιπέδου κατευθύνσεων δράσης του παρόντος κεφαλαίου.

Αναφέροντας ενδεικτικά μερικούς από τους στόχους που θα πρέπει να θέσει η ομάδα εργασίας του θύλακα, σε σχέση με το «δείκτη» ανθρώπινου δυναμικού, προς την κατεύθυνση «παίδευσης» του συνόλου των κατοίκων της περιοχής σημειώνονται:

– η ενημέρωση σχετικά με την αξία του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου των οικισμών, ως μοχλού διαχρονικής οικονομικής ανάπτυξης του τόπου, και συνεπώς η συνειδητοποίηση της

άμεσης εξάρτησης του ζητήματος της επιβίωσης από την προστασία του, ειδικότερα εν καιρώ κρίσης.

– η ενθάρρυνση της λογικής διεύρυνσης του φάσματος των οικονομικών δραστηριοτήτων του τόπου, μέσα από τη ρεαλιστική ενημέρωση τους σχετικά με τις μακροπρόθεσμες επιπτώσεις της συγκεντρωτικής και απόλυτα εξαρτημένης από τα χαρακτηριστικά της τουριστικής δραστηριότητας δομής που έχει διαμορφώσει η τοπική οικονομία στο πέρασμα των χρόνων, όχι ως αφηρημένη έννοια, αλλά με συγκεκριμένα στοιχεία που αφορούν τη ζωή του καθένα από αυτούς [οι οποίοι έως τώρα θεωρούν ότι δεν επηρεάζονται και γι' αυτό ενδεχομένως εφησυχάζονται].

– η κατανόηση της ουσίας της έννοιας των εναλλακτικών μορφών τουρισμού, ώστε να αποφευχθεί το παράδειγμα της εμπειρίας των ήδη υλοποιημένων προγραμμάτων Leader και ΟΠΑΑΧ, όπου ο μαζικός ο τουρισμός «βαφτίστηκε» αγροτουρισμός επειδή απλά χρωροθετήθηκε στους οικισμούς της υπαίθρου.

– η αφύπνιση|καλλιέργεια της συλλογικής συνείδησης μέσω της συμμετοχής σε κάθε είδους συλλογικές δράσεις και προσπάθειες, συνεπώς μέσω της βιωματικής συνθήκης συνεργασίας με τον «άλλο» Ιδιαίτερα, ενθαρρυντικό είναι μάλιστα το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια πληθαίνουν οι πρωτοβουλίες τέτοιων δράσεων από μεμονωμένες ομάδες κατοίκων σε διάφορες περιοχές της Π.Ε.

Για όλα τα παραπάνω, η αναζήτηση [από πλευράς της ομάδας δράσης] αποτελεσματικών τρόπων προσέγγισης της τοπικής κοινωνίας, αποτελεί τη βασική προϋπόθεση για την εφαρμογή του όποιου «πειράματος» .

Προσδιορίζοντας τους κατοίκους της Π.Ε., όχι ως απρόσωπη μάζα, αλλά διττά:

- ως σύνολο διακριτών υποκειμένων, λαμβάνοντας υπόψη την ιδιαιτερότητα της μονάδας αφού» «...Κάθε κάτοικος αποτελεί μια ξεχωριστή προσωπικότητα, μια διαφορετική απόχρωση της πολύχρωμης σύνθεσης του συνόλου των «κατοίκων». Διαμορφώνει τις δικές του θέσεις/αντιλήψεις/απόψεις σύμφωνα με τις αξίες, την κουλτούρα και τα βιώματά του, έχει τη δική του προσωπική ιστορία, αντιλαμβάνεται και ερμηνεύει τα ερεθίσματα που δέχεται με το δικό του τρόπο, κατασκευάζοντας προσωπικά νοήματα...»²⁸
- ως σύνολο «μοναδιαίων συνδέσεων» μεταξύ κατοίκων, δεδομένου ότι «...η σχέση αυτή του κατοίκου με το [συν]κάτοικο, βιώνεται ως πραγματική συνθήκη μέσω της συνύπαρξης αυτών, και κατ' επέκταση των διαφορετικών εκφράσεών τους στο χώρο...»²⁹

και λαμβάνοντας παράλληλα υπόψη το σύνολο των επιμέρους ιδιαίτερων χαρακτηριστικών που έχει αναπτύξει η τοπική κοινωνία [κοινές πεποιθήσεις|αντιλήψεις|νοοτροπία|κουλτούρα], μέσω της αλληλεπίδρασης που συνεπάγεται η [συν]κατοίκηση στο συγκεκριμένο τόπο, στο πέρασμα των χρόνων και στο πλαίσιο των εκάστοτε ευρύτερων ή τοπικών κοινωνικοοικονομικών μετασχηματισμών [βλ. κεφάλαιο 3],

²⁸ Σπλαβενίτη Ε., (2015), «Η πολυχρωμία ως πεδίο διαμόρφωσης συλλογικής συνείδησης» στο « Όψεις Πολυχρωμίας – μελέτη περίπτωσης Κυψέλη» [Δημητράκοπούλου Χ., Οικονομίδη Ι. κ.α], μεταπτυχιακή εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος «Το ζήτημα της μεθοδολογίας και της θεωρίας στο σχεδιασμό του χώρου», ΔΜΠΣ «Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου» | κατεύθυνση Β: Πολεοδομία – Χωροταξία

²⁹ Βλ. υποσημείωση 27

η ομάδα εργασίας του πολυλειτουργικού θύλακα, θα πρέπει πρωταρχικά να αναζητήσει μεθόδους:

– που θα μπορέσουν «τραβήξουν» προσοχή της τοπικής κοινωνίας, μετατοπίζοντας τους κατοίκους σταδιακά από την αδράνεια, την καχυποψία και τις επιμέρους εσωστρεφείς, μοναδιαίες, συμπεριφορές που έχουν αναπτύξει, προς μια πιο δραστήρια και εξωστρεφή, ως προς τη συλλογική τους συνείδηση, στάση ζωής.

– να δημιουργήσουν τις κατάλληλες εκείνες συνθήκες ή και αφορμές ενίσχυσης της μεταξύ τους βιωματικής «συνεργασίας», με τρόπο όχι επιτηδευμένο [στον οποίο συνήθως αντιδρούν με αδιαφορία], αλλά έμμεσα, ως φυσική απόρροια της καθημερινότητας τους, προκειμένου η «επικοινωνία» ως μέσο ενίσχυσης της μεταξύ τους αλληλεγγύης, να ενσωματωθεί σταδιακά στην καθημερινότητά τους.

Τα όσα προαναφέρθηκαν, δεδομένων των συμπερασμάτων της έρευνας πεδίου, σχετικά με τις αδυναμίες που παρουσιάζει το ανθρώπινο δυναμικό του τόπου προς την υποστήριξη τη όποια προσπάθειας αλλαγής του μοντέλου της τοπική οικονομίας από την μονοκαλλιέργειας του τριτογενούς τομέα στην πολυλειτουργική διαχείριση του χώρου, αποτελούν το δυσκολότερο μέρος του εν λόγω «πειράματος», και ταυτόχρονα το πλέον καθοριστικό ως προς την επιτυχία ή όχι διεξαγωγή του.

Σε ότι αφορά το δείκτη της παραγωγικής βάσης, σε επίπεδο πολυλειτουργικού θύλακα, μεταξύ άλλων, θα πρέπει να επιτευχθούν:

– η εξειδίκευση των δράσεων του Επιπέδου Α, που αφορούν το σύνολο της παραγωγικής βάσης της Π.Ε., στη μικροκλίμακα των προβλημάτων και των αναγκών που εντοπίζονται εντός των εμπλεκόμενων οικισμών του θύλακα.

– η αναζήτηση περαιτέρω δυνατοτήτων διεύρυνσης των οικονομικών δραστηριοτήτων του θύλακα συναρτήσει των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της φυσικής και πολιτιστικής πολυμορφίας της περιοχής, π.χ. μέσω της ενημέρωσης σχετικά με δημιουργία νέων κλάδων δραστηριοτήτων ή και τον εμπλουτισμό των υφιστάμενων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η στοχευμένη δράση εντός του θύλακα, θα μπορούσε να λειτουργήσει αναδραστικά, τροφοδοτώντας ει νέου τις δράσεις του επιπέδου Α συνολικής θεώρησης του ζητήματος. [εξασφάλιση κάθετων διασυνδέσεων μεταξύ των επιπέδων δράσης]

Σε ότι αφορά το δείκτη του φυσικού και πολιτιστικού τοπίου, σημειώνονται ενδεικτικά ως επιμέρους κατευθύνσεις δράσης:

– η οριοθέτηση και προστασία φυσικών τοπίων, φυσικών σχηματισμών και εν γένει και περιοχών υψηλής περιβαλλοντικής αξίας εντός της ευρύτερης περιοχής του θύλακα, ώστε να παραμείνουν ανέπαφα της ανάπτυξης των όποιων ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο χώρο. [η εν λόγω δράση κρίνεται σε προτεραιότητα, αναγκαία για το σύνολο της Π.Ε.]

– η δικτύωση επιμέρους διάσπαρτων στοιχείων της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς της υπαίθρου μέσω της διαμόρφωσης ή και ανάδειξης υφιστάμενων περιπατητικών διαδρομών μεταξύ των οικισμών.

– η ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς του τόπου μέσω της αποκατάστασης τυχόν διατηρητέων κτισμάτων, μνημείων κ.α., η προστασία συνόλων ιδιαίτερου αρχιτεκτονικού ενδιαφέροντος, και εν γένει η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων μέσα από την αντίστοιχη αναβάθμιση της ποιότητας του κτισμένου συνόλου και του δημόσιου χώρου των οικισμών, η οποία δεν αφορά απαραίτητα κοστοβόρες αναπλάσεις μεγάλης κλίμακας, αλλά

μικρότερες κατά περίπτωση επεμβάσεις, ενδεχομένως σε συνεργασία με ήδη υπάρχουσες ομάδες κατοίκων.

– η διερεύνηση τρόπων ενδεχόμενης σύνδεσης του πολιτιστικού αποθέματος των περιοχών [υλικού και άυλου] με την τρέχουσα τεχνολογία και το σύγχρονο τρόπο ζωής, ώστε π.χ. να αναβιώσουν κάποιες από τις δραστηριότητες που εγκαταλείφθηκαν όχι ως σκηνικό προσέλκυσης τουριστών αλλά μέσω της ανεύρεσης νέων τρόπων σύνδεσής τους την παραγωγική βάση, σε μια προσπάθεια επαναπροσδιορισμού και εξέλιξης αυτών.

– η καταγραφή των αλλοιώσεων που έως τώρα έχει επιφέρει η ανεξέλεγκτη ανθρώπινη δραστηριότητα στο φυσικό και πολιτιστικό τοπίο, με στόχο την ανεύρεση, όπου είναι εφικτό, τρόπων αποκατάστασης των καταστροφών. [η εν λόγω δράση κρίνεται σε προτεραιότητα, αναγκαία για το σύνολο της Π.Ε.]

Σε ότι αφορά το δείκτη της τουριστικής ανάπτυξης επισημαίνονται ως αναγκαίες:

– η καταγραφή του πραγματικού αριθμού καταλυμάτων εντός των οικισμών και της ευρύτερης εκτός σχεδίου περιοχής αυτών, δεδομένου ότι, βάσει της επιτόπιας έρευνας, φαίνεται να είναι σημαντικό το πλήθος όσων δραστηριοποιούνται άτυπα στον τομέα, σε βάρος των νόμιμων επιχειρηματιών. [η εν λόγω δράση κρίνεται σε προτεραιότητα, αναγκαία για το σύνολο της Π.Ε.]

– η ενθάρρυνση και οργάνωση τρόπων ανάπτυξης εναλλακτικών μορφών τουρισμού που θα πηγάζουν από την ίδια την ταυτότητα του τόπου, σε συνδυασμό με τη συνειδητοποίηση του πως θα ερμηνευόταν κατά περίπτωση ο εναλλακτικός τουρισμός για κάθε περιοχή. Στην ίδια λογική, η ενημέρωση των κατοίκων σχετικά τις δυνατότητες προσέλκυσης συγκεκριμένων ομάδων επισκεπτών μέσω της επαφής με οργανωμένα δίκτυα αυτών ανά τον κόσμο [π.χ. οινoturισμός, καταδυτικός τουρισμός, θρησκευτικός τουρισμός κ.α.] , με στόχο την ανάδειξη του νησιού σε ανταγωνιστικό τουριστικό προορισμό, προσαρμοσμένο στις απαιτήσεις της σύγχρονων τάσεων [αφού όπως αναλύθηκε και στο κεφ. 2 της μελέτης, ο εφησυχασμός στο μοντέλο της μαζικής τουριστικής δραστηριότητας, σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση μάλλον αρνητικές επιπτώσεις είχε στον τομέα.]

– η ενθάρρυνση της αναβάθμισης της ποιότητας των υφιστάμενων καταλυμάτων και εν γένει της ποιότητας του τουριστικού προϊόντος, που ορισμένες φορές υποβαθμίζεται ακόμα και από την ίδια τη συμπεριφορά των εμπλεκόμενων, μέσα από την εκπαίδευση και σχετική ενημέρωση όσων ασχολούνται με τον τομέα. Έτσι, π.χ. η χρηματοδοτικά εργαλεία όπως το τρέχον ΕΣΠΑ, μέσω το οποίου αρκιοί από τους ερωτηθέντες σκοπεύουν είτε να επενδύσουν σε ήδη υπάρχουσες κτιριακές εγκαταστάσεις, είτε να επεκταθούν σε νέες, θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν προς την κατεύθυνση «οικοδόμησης» μιας νέας πραγματικότητας για τον τουρισμό του νησιού, και όχι στη λογική της ενσωμάτωσης σε μια ήδη επιβαρυνμένη εικόνα.

Πλέον των παραπάνω, σε ότι αφορά το σύνολο των δεικτών, η βελτίωση των υποδομών του νησιού, [μεταφοράς, ύδρευσης, αποχέτευσης, διαχείρισης λυμάτων, τεχνικού και κοινωνικού εξοπλισμού κ.τ.λ.], όπως προγραμματίζεται από το τρέχον, υπό διαβούλευση, Ε.Π. του Δήμου Λευκάδας για την περίοδο 2015 – 2019, αλλά και από παλαιότερα αντίστοιχα κείμενα χωρίς να έχει υλοποιηθεί, σημειώνεται ως επιτακτική ανάγκη για ολόκληρη την έκταση της Π.Ε. Στην ίδια λογική, επισημαίνεται η αναγκαιότητα διενέργειας συνεχών, αυστηρών ελέγχων σχετικά με τη νομιμότητα των εκάστοτε δραστηριοτήτων, ώστε αφενός να γίνει κατανοητό ότι η νομιμότητα επικροτείται από πλευράς της πολιτείας, και όχι το αντίθετο, μέσω της ατιμωρησίας, αφετέρου δε να σταματήσει η επιβάρυνση που δέχεται

κυρίως το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της Π.Ε. μέσω της ανεξέλεγκτης όποιας δράσης.

Επισημαίνεται ότι στις προηγούμενες κατευθύνσεις δεν ενσωματώνεται η λογική της ενθάρρυνσης ανάπτυξης επιμέρους δραστηριοτήτων, μέσω της παροχής κινήτρων, αφού στο παρελθόν έχει αποδειχθεί ότι οι σημαντικές ελαφρύνσεις, παράλληλα με τις χρηματοδοτήσεις που δόθηκαν ως κίνητρα σε μια «ανέτοιμη» κοινωνία, είχαν ως αποτέλεσμα την υπερσυγκέντρωση των απασχολούμενων σε συγκεκριμένους τομείς, χωρίς να υπάρχει συναίσθηση του μέτρου, ως προς την εκμετάλλευση του χώρου, αλλά και συνείδηση της «φυσιογνωμίας» που θα έπρεπε να αποδοθεί στην εκάστοτε δραστηριότητα με στόχο τα μέγιστα μακροπρόθεσμα οφέλη της διαδικασίας. Για το λόγο αυτό, πριν την όποια ενδεχόμενη τέτοια δράση, αναγκαία κρίνεται σε πρώτη φάση η παρακολούθηση, [για κάποιον σεβαστό χρονικό διάστημα], του τρόπου με τον οποίο οι κάτοικοι, δείχνουν να «αντιδρούν» στο πλαίσιο του «πειράματος», όπως επίσης η παρατήρηση της σταδιακής αλλαγής της νοοτροπίας τους προς την επιδιωκόμενη κατεύθυνση [στο αισιόδοξο βέβαια σενάριο έκβασης του πειράματος].

Εστιάζοντας ειδικότερα στο θέμα της παρακολούθησης της εφαρμογής των ως άνω κατευθύνσεων, επισημαίνεται ότι αυτή θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σε αντιστοιχία των επιπέδων που οργανώθηκαν στην αρχή του κεφαλαίου. Πιο συγκεκριμένα:

Σε ότι αφορά το Επίπεδο Α, και την παρακολούθηση του εγχειρήματος αναδιοργάνωσης της παραγωγικής βάσης της Π.Ε., πλην των δευτερογενών στοιχείων σχετικά με την πρωτογενή παραγωγή και το δευτερογενή τομέα, προτείνεται επιπλέον η καταγραφή και παρατήρηση της εξέλιξης των υφιστάμενων παραγωγικών πλεγμάτων, τόσο από βάσεις δεδομένων που θα διατηρούνται για τα δίκτυα που διαμορφώνουν οι εκάστοτε επιχειρήσεις μεμονωμένα, όσο και μέσα από αντίστοιχες, για τις συνδέσεις που προκύπτουν από τη δραστηριοποίηση των ομάδων | συνεργειών που θα συγκροτηθούν. Ουσιαστικά, αυτό που θα πρέπει κανείς να επιδιώκει είναι αφενός η σταδιακή πύκνωση των συνδέσεων και η επέκταση των πλεγμάτων σε ολόκληρη την Π.Ε., μέσω αμφίδρομων συνδέσεων και όχι μονομερών εξαρτήσεων, αφετέρου δε η σύγκλιση της εξαιρετικά αποκλίνουσας εικόνας που παρουσιάζουν τα πλέγματα της τοπικής οικονομίας μεταξύ τουριστικής και μη περιόδου, [όπως αναδείχθηκε μέσω των απεικονίσεων που επιχειρήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας] | ουσιαστικά δηλαδή η σταδιακή αποδέσμευση των πλεγμάτων από την εποχικότητα της τουριστικής δραστηριότητας, ενδεχομένως όχι μόνο μέσω των δράσεων που στοχεύουν εν γένει στη συνεργασία και όχι την εξάρτηση της τοπικής οικονομίας από τον τουρισμό, αλλά και μέσα από την άμβλυση του ίδιου του χαρακτηριστικού της εποχικότητας ως βασικού μειονεκτήματος της τουριστικής δραστηριότητας.

Σε ότι αφορά το Επίπεδο Β του πειράματος ενός πολυλειτουργικού θύλακα, ουσιαστικά αυτό που θα πρέπει κανείς να παρακολουθήσει είναι η εξέλιξη των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο χώρο, μέσα από καταγραφές που θα συνθέτουν την εικόνα για καθέναν από τους επιμέρους «δείκτες» πολυλειτουργικότητας, ώστε να διαπιστώσει τις «τάσεις» που αναπτύσσονται εντός του θύλακα, προκειμένου να τις συγκρίνει με τις επιθυμητές. Ενδεικτικά, π.χ. η καταγραφή [έστω ανά διετία] των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με την απασχόληση [κύρια και δευτερεύουσες] των κατοίκων στους εμπλεκόμενους οικισμούς, θα μπορούσε ενδεχομένως να αναδείξει κινητικότητα από τον ένα τομέα δραστηριότητας στο άλλο στη μικροκλίμακα της υπό μελέτη έκτασης, δίνοντας παράλληλα στοιχεία για την αύξηση της τουριστικής δραστηριότητας, αλλά και για το είδος αυτής, για τη διεύρυνση ή περαιτέρω συρρίκνωση της παραγωγικής βάσης κ.τ.λ. Σημειώνεται ότι τα εν λόγω στοιχεία

θα πρέπει να συλλέγονται από επιτόπια καταγραφή, αφού πολλές φορές οι δραστηριότητες που «δηλώνονται» απέχουν σημαντικά από την πραγματικότητα, και άλλες που διενεργούνται δεν εμφανίζονται πουθενά. Κατ' αντιστοιχία, η παρακολούθηση της συμμετοχής των κατοίκων στις όποιες συλλογικές δράσεις, μέσω της διατήρησης ενός αρχείου δραστηριοτήτων από την ομάδα εργασίας του πολυλειτουργικού θύλακα, θα μπορούσε να αποτελεί ένα πρώτο δείγμα του κατά πόσο οι κάτοικοι ανταποκρίνονται ή όχι σταδιακά, σε ότι αφορά το στόχο της ενίσχυσης της συλλογικής τους ταυτότητας μέσω της καλλιέργειας της συμμετοχικής κουλτούρας.

Και στα δύο επίπεδα οι ομάδες εργασίας θα πρέπει να διατηρούν σε αντίστοιχες βάσεις δεδομένων, τα διαμορφούμενα ανθρώπινα δίκτυα, ανά κλάδο παραγωγής [επίπεδο Α] και ανά «δείκτη» πολυλειτουργικότητας [επίπεδο Β], ώστε να είναι ανά πάσα στιγμή διαθέσιμη η πληροφορία σχετικά με τη μορφή, την εξέλιξη και τα επιμέρους χαρακτηριστικά του ανθρώπινου πλέγματος μέσα από το οποίο ουσιαστικά διέρχεται η υλοποίηση των παραπάνω. Σε ότι αφορά την επέκταση του πλέγματος, ειδικότερα δε στην περίπτωση των ανθρώπινων δικτύων της παραγωγικής βάσης, η επιλογή των προσώπων [παραγωγών και επιχειρηματιών] θα πρέπει να γίνεται με ιδιαίτερη προσοχή και έμφαση στη νομότυπη συμπεριφορά τους, ώστε να μη διακινδυνεύσει κανείς πρωτίστως την ποιότητα των προϊόντων, και κατ' επέκταση τη συνθήκη εμπιστοσύνης που οφείλει να επικρατεί μεταξύ των συμμετεχόντων.

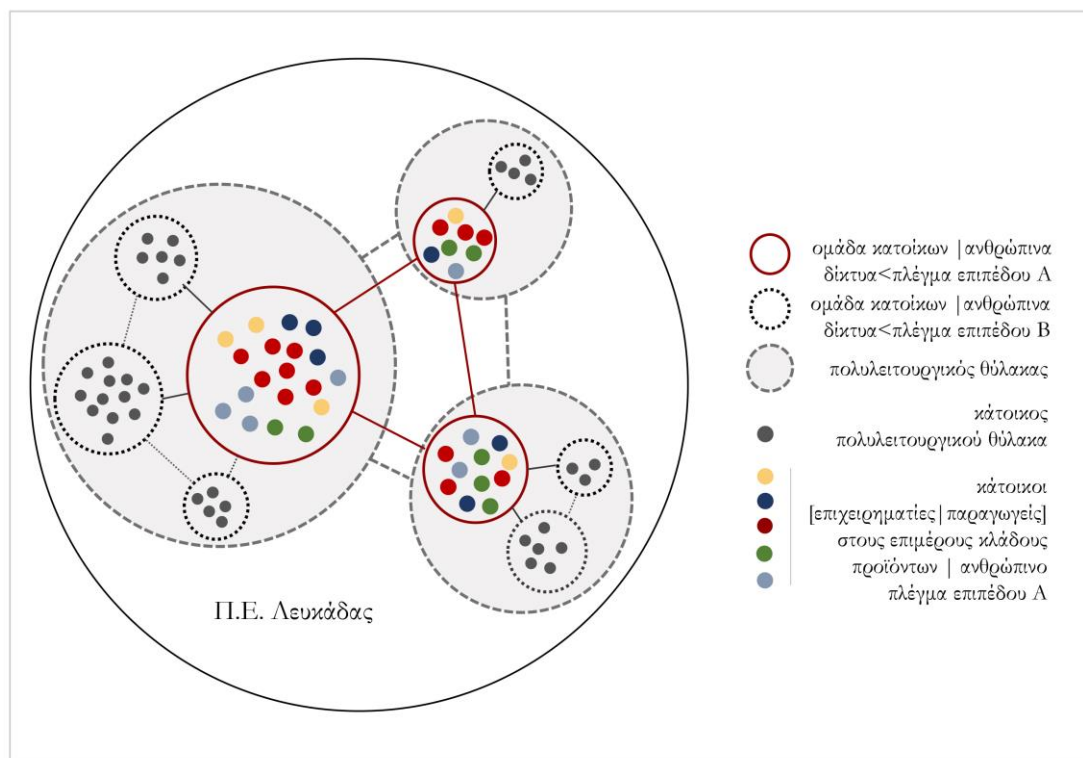
Σημειώνεται ότι οι ως άνω κατευθύνσεις τόσο σε ότι αφορά τις δράσεις, όσο και σε σχέση με τη διαρκή παρακολούθηση του εγχειρήματος, αποτελούν μια πρώτη προσέγγιση του ζητήματος και χρήζουν περαιτέρω εξειδικευμένης προσέγγισης και επεξεργασίας, ενδεχομένως παράλληλα και με επιπλέον φάσεις παρατήρησης και έρευνας στο πεδίο, στην περίπτωση εφαρμογής του εγχειρήματος.

Κλείνοντας, αναγνωρίζοντας τις δυσκολίες που ενδεχομένως προκύπτουν από την οικονομική συγκυρία της κρίσης, σε σχέση με την υλοποίηση ανάλογων δράσεων, σημειώνεται ότι μελετώντας το υπό διαβούλευση Επιχειρησιακό Σχέδιο Δήμου Λευκάδας για την περίοδο 2015 – 2019 και εστιάζοντας σε σημεία όπως ο άξονας Ι αυτού : « Τοπική οικονομική ανάπτυξη με επίκεντρο τη διασύνδεση του τουρισμού με την πρωτογενή παραγωγή, την πολιτιστική δημιουργία και παράδοση και το φυσικό περιβάλλον», γίνεται κατανοητό ότι το υπό διερεύνηση εγχείρημα θα μπορούσε να συνδεθεί άμεσα με τα όσα ήδη έχουν προγραμματιστεί. Έτσι, με την προϋπόθεση ότι, τα μέτρα | δράσεις του Δήμου για την επόμενη προγραμματική περίοδο, αντιστοιχούν σε υπάρχουσες και ρεαλιστικά αποτυπωμένες εκτιμήσεις σε ότι αφορά τη χρηματοδότηση, η ενεργοποίηση ενός τέτοιου πλάνου κρίνεται ρεαλιστικό σενάριο, μέσα από τη συμπλήρωση και αναπροσαρμογή των επιμέρους στόχων του ΕΠΔ.³⁰ Παραταύτα, αξίζει να επισημανθεί ότι, αρκετοί από τους κατοίκους που μετείχαν στις συνεντεύξεις της έρευνας πεδίου, ανέφεραν ως τροχοπέδη για τη συμμετοχή τους σε κάποιου είδους συνέργεια, την προσωπική αδυναμία διάθεσης κεφαλαίου. Εξετάζοντας ενδεικτικά τις δυνατότητες αξιοποίησης χρηματοδοτικών εργαλείων [όπως το τρέχον ΕΣΠΑ], που απευθύνονται ακριβώς σε τέτοιου είδους συνέργειες και συνεταιρισμούς, γίνεται κατανοητό ότι το ζήτημα εν τέλει μοιάζει να είναι πρωτίστως θέμα

³⁰ Σε διαφορετική περίπτωση θα πρέπει να αναζητηθούν εξαρχής οικονομικοί πόροι σε υφιστάμενα χρηματοδοτικά εργαλεία. Σημειώνεται ότι μια τέτοια οικονομικής φύσεως εξειδικευμένη μελέτη δεν αποτελεί αντικείμενο της παρούσας εργασίας.

συνεννόησης, οργάνωσης και εν τέλει καθοδήγησης | ενημέρωσης, και δευτερευόντως έλλειψης κεφαλαίου.

Συνοψίζοντας τις κατευθύνσεις δράσης που έως τώρα διατυπώθηκαν, στο αισιόδοξο σενάριο εφαρμογής και εξέλιξης αυτών: η ανασυγκρότηση της παραγωγικής βάσης του νησιού, θα πραγματοποιείται παράλληλα με το «πείραμα» [ή τα πειράματα εφόσον αποφασιστεί ότι θα τεθούν σε εφαρμογή σε περισσότερες χωρικές ενότητες της Π.Ε.], του πολυλειτουργικού θύλακα, διαμορφώνοντας τις προϋποθέσεις δημιουργίας νέων θυλάκων εντός της Π.Ε., μέσω της ενδυνάμωσης των παραγωγικών πλεγμάτων. Έτσι, ανάλογα με τα συμπεράσματα που θα διεξαχθούν από την παρακολούθηση του πειράματος, και τις αναπροσαρμογές που ενδεχομένως θα χρειαστούν μέσω της εμπειρίας που θα αποκτηθεί, ενεργοποιούνται μελλοντικά και άλλες περιοχές ως «πεδία» πολυλειτουργικότητας, με μακροπρόθεσμο στόχο τη μεταξύ τους σύνδεση | δικτύωση και κατ' επέκταση την πολυλειτουργική διαχείριση του συνόλου της Π.Ε. Ακολούθως παρατίθεται διάγραμμα απεικόνισης του ζητήματος της πολυλειτουργικής διαχείρισης του χώρου στην περίπτωση της περιοχής μελέτης, μέσα από την ενδεικτική|συμβολική απεικόνιση του ανθρώπινου πλέγματος που συγκροτείται ως συνισταμένη των επιμέρους ανθρώπινων δικτύων κλάδων παραγωγής και πολυλειτουργικών περιοχών. Πρόκειται για α – χωρική απεικόνιση, δεδομένου ότι θα πρέπει να μεσολαβήσει η δεύτερη φάση έρευνας πεδίου ώστε να προσδιοριστούν οι περιοχές εκείνες του νησιού, στις οποίες πυκνώνουν οι κάτοικοι που αρχικά θα συγκροτήσουν το εν λόγω πλέγμα.

Διάγραμμα 13. Διαμορφούμενα ανθρώπινα δίκτυα και πλέγματα στη βάση του σεναρίου πολυλειτουργικής θεώρησης της Π.Ε. Λευκάδας

0.8 | Επαναφέροντας το κεντρικό ερώτημα της διερεύνησης

Υπάρχει εν τέλει δυνατότητα συγκρότησης πολυλειτουργικών πλεγμάτων εν καιρώ οικονομικής κρίσης ;

Προσδιορίζοντας, [από «κάτω» προς τα «πάνω»] ως πρωταγωνιστές του χώρου και ειδικότερα του ζητήματος της παραγωγικής βάσης: α. την τοπική κοινωνία β. τις τοπικές αρχές & γ. το κράτος, και έχοντας εντοπίσει εν γένει μέσα από την εμπειρία της έρευνας πεδίου τις δυσκολίες υλοποίησης του εγχειρήματος της πολυλειτουργικής διαχείρισης της περιοχής μελέτης, σε ότι αφορά τους κατοίκους της Π.Ε., το παρόν κεφάλαιο εστιάζει, αφενός στις θέσεις του «κεντρικού» σχεδιασμού [όπως αυτές εκφράζονται μέσα από τη συνολική κρατική πολιτική όπως επίσης την περιφερειακή και τοπική αυτοδιοίκηση], αφετέρου δε στο ρόλο που διαδραματίζει η σύγχρονη συγκυρία της [κοινωνικο]οικονομικής κρίσης, ώστε να προσεγγίσει κανείς εκ νέου το κεντρικό ερώτημα της διερεύνησης [περί δυνατοτήτων συγκρότησης πολυλειτουργικών πλεγμάτων εν καιρώ οικονομικής κρίσης _ βλ. κεφ. 1], έχοντας λάβει υπόψη, κατά το δυνατόν, όλο το φάσμα των σχετικών δεδομένων.

Αναλυτικότερα:

Μελετώντας τα ισχύοντα κείμενα χωροταξικού σχεδιασμού και συσχετίζοντας τα με το ζήτημα της παραγωγικής βάσης ειδικότερα, και της πολυλειτουργικής διαχείρισης του χώρου γενικώς, σημειώνονται τα ακόλουθα:

- Σε ότι αφορά το ισχύον Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης [ΓΠΧΣΑ]:

Πρόκειται για ένα σύνολο γενικόλογων κατευθύνσεων που δυσκολεύεται κανείς να συνδέσει με τρόπους εφαρμογής αυτών. Κατά συνέπεια, διαμορφώνεται ένα εξίσου γενικόλογο πλάνο οργάνωσης του χώρου, στο οποίο η κάθε επιμέρους περιοχή καλείται να ενταχθεί, αναζητώντας το «ρόλο» της.

Διέπεται εν γένει από τη λογική ιεράρχησης του χώρου σε διαφορετικά επίπεδα, ενώ μοιάζει να λαμβάνει μερικώς, ή ατελώς υπόψη τις σχέσεις δικτύωσης που αναπτύσσονται μες αφετηρία τις ανθρώπινες δραστηριότητες, κάνοντας ασαφείς αναφορές στις έννοιες του δικτύου και του πλέγματος.

Η Λευιάδα αναφέρεται στο πλαίσιο, κυρίως σε επίπεδο μεταφορικών υποδομών, ενώ παράλληλα η έννοια του άξονα ανάπτυξης, στον τρόπο που αναλύεται, μοιάζει να ταυτίζεται αποκλειστικά σχεδόν με τους άξονες μεταφορικών συνδέσεων. Έτσι, ενώ γίνεται αναφορά στο «πολυδύναμο» οικιστικό κέντρο της Λευιάδας, που σημαίνει ότι λαμβάνεται υπόψη η εγγύτητα του νησιού στις Ηπειρωτικές ακτές, δεν προσδιορίζονται ευρύτερες κατευθύνσεις διαμόρφωσης του ζητούμενου χωρικού πλέγματος των λειτουργικών σχέσεων στο οποίο καλείται να ενταχθεί το νησί, εντός του Δυτικού αναπτυξιακού άξονα στον οποίο ανήκει.

Πλέον των παραπάνω, βάσει της υπόθεσης εργασίας, σκόπιμο κρίνεται να εστιάσει κανείς στο άρθρο 7: **«Χωρική διάρθρωση, εξειδίκευση και συμπληρωματικότητα των παραγωγικών τομέων»** όπου:

_ Γίνεται αναφορά στη «συνύπαρξη» δραστηριοτήτων και όχι σε τρόπους της επιδιωκόμενης διάδρασης | αλληλεπίδρασης μεταξύ αυτών, που θα οδηγούσε στη συγκρότηση ισχυρών παραγωγικών πλεγμάτων.

Σε ότι αφορά τον πρωτογενή τομέα: Γίνεται αναφορά στον «πολυλειτουργικό» χαρακτήρα της γεωργίας, χωρίς να προσδιορίζεται επακριβώς το τι θα σήμαινε αυτό στο χώρο. Παράλληλα, οι όποιες διασυνδέσεις προτείνονται με αφετηρία τις πρωτογενείς δραστηριότητες, σχετίζονται άμεσα και αποκλειστικά με τον τουρισμό, γεγονός που ενδεχομένως εξηγεί το πώς οδηγήθηκε κανείς στη μονοκαλλιέργεια του συγκεκριμένου τομέα.

Παρατίθεται ακόμη το ακόλουθο απόσπασμα: «...Διατήρηση και στήριξη στα νησιά, της γεωργίας και της κτηνοτροφίας, που αξιολογούν τις τοπικές πρώτες ύλες την παράδοση και την τεχνογνωσία, σε συνδυασμό με σύγχρονες γνώσεις και τεχνολογίες, για την παραγωγή παραδοσιακών προϊόντων. Για το σκοπό αυτό, απαιτείται η ενεργοποίηση και στήριξη των τοπικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων, των συνεταιρισμών και των αγροτουριστικών συνεταιρισμών γυναικών, καθώς και εν γένει των τοπικών παραγωγικών μονάδων που συμβάλλουν στην επίτευξη του πιο πάνω στόχου...». Στην πραγματικότητα, και ειδικότερα στην τοπική κοινωνία της Λευιάδας, από το 2008 έως σήμερα έχει συμβεί το ακριβώς αντίθετο, δηλαδή η αποδυνάμωση των εν λόγω δραστηριοτήτων και ειδικότερα των συνεταιριστικών δράσεων που ουσιαστικά είναι ανύπαρκτες. Το γεγονός, εκτός από τις επιμέρους παραμέτρους που έθεσε η κρίση από το 2010 και μετά, σχετίζεται άμεσα και με τον τρόπο που ερμήνευσε το ανθρώπινο δυναμικό του νησιού τις συνολικότερες κατευθύνσεις του σχεδιασμού αλλά και την ιδιαίτερη έμφαση που αποδόθηκε στον τομέα του τουρισμού, με αποτέλεσμα τη συρρίκνωση του πρωτογενούς τομέα. (π.χ. η αναδιάρθρωση των καλλιέργειών σύμφωνα με την ΚΑΠ σήμανε εκρίζωση προκειμένου να πάρουν την επιδότηση, σε εκτάσεις που δεν φυτεύτηκαν ποτέ ξανά _στην ίδια λογική η υπέρμετρη έμφαση αποδόθηκε στον τουρισμό είχε ως αποτέλεσμα την ερμηνεία της τουριστικής δραστηριότητας ως μέσο εύκολου και γρήγορου κέρδους, με αποτέλεσμα ο κάθε κάτοικος να προσπαθήσει να μετέχει μεμονωμένα, χωρίς οργανωμένη προσέγγιση, στα οικονομικά οφέλη της διαδικασίας κ.τ.λ. _ βλ. προηγούμενα κεφάλαια] Αναδεικνύεται έτσι ο ιδιαίτερος ρόλος του ανθρώπινου παράγοντα και του τρόπου με τον οποίο αυτός εν τέλει καθορίζει την παραγωγή του χώρου .

Σε ότι αφορά το δευτερογενή τομέα παραγωγής, ο εξορθολογισμός της χωροθέτησης των μεταποιητικών μονάδων αφορά κυρίως την αναζήτηση «κατάλληλων θέσεων» οργανωμένων υποδοχέων, που προσδιορίζονται, όπως θα δούμε στη συνέχεια στο ΠΠΧΣΑΑ της ΠΠΝ. Γίνεται επίσης αναφορά σε ειδικά μέτρα χωροθέτησης μεταξύ άλλων, ιδίως αγροτικών μονάδων μεταποίησης προϊόντων ονομασίας προέλευσης και μονάδων καθετοποίησης τοπικών προϊόντων, τα οποία μέσω του ΠΠΧΣΑΑ της ΠΠΝ, παραπέμπονται στο χωρικό σχεδιασμό του κατώτερου επιπέδου, που όμως στην περίπτωση της Λευιάδας δεν υφίσταται πρακτικά, όπως αναλύεται ακολούθως.

- Σε ότι αφορά το ισχύον Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τη Βιομηχανία (ΕΠΧΣΑΑΒ):

Πρακτικά εναποθέτει τις ελπίδες για ανάπτυξη της ΠΠΝ στον τουρισμό και τον τριτογενή τομέα γενικότερα, ο οποίος σύμφωνα με το πλαίσιο καλείται να λειτουργήσει αντισταθμιστικά, προκειμένου να καλύψει τις «περιορισμένες» δυνατότητες ανάπτυξης του δευτερογενούς τομέα στην περιοχή.

Η προτεραιότητα που δίνεται στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων βιομηχανίας | βιοτεχνίας στο σύνολο της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων χαρακτηρίζεται ως «πολύ χαμηλή», ενώ η πολιτική που προτείνεται να ακολουθήσει κανείς στις επιμέρους Π.Ε. είναι η ακόλουθη:

Πολιτική τύπου 2: «Ηπια πολιτική, για τη διατήρηση ενός βασικού βιομηχανικού ιστού για την κάλυψη τοπικών αναγκών και για την αποφυγή των κινδύνων της υπερβολικής εξάρτησης από λίγους ή έναν τομέα. Δεν πρέπει, όμως, να υπάρξει έντονη τεχνητή στήριξη της βιομηχανίας, που μπορεί να οδηγήσει σε μη βιώσιμες μονάδες, στο βαθμό που υπάρχουν εναλλακτικοί τομείς ανάπτυξης των περιοχών».

Ως μοναδικός εναλλακτικός τομέας ανάπτυξης των περιοχών, αναδεικνύεται μέσω του πλαισίου ο τουρισμός, γεγονός που ουσιαστικά αναιρεί το στόχο του ίδιου κειμένου περί «...αποφυγής της υπερβολικής εξάρτησης από λίγους ή έναν τομέα».

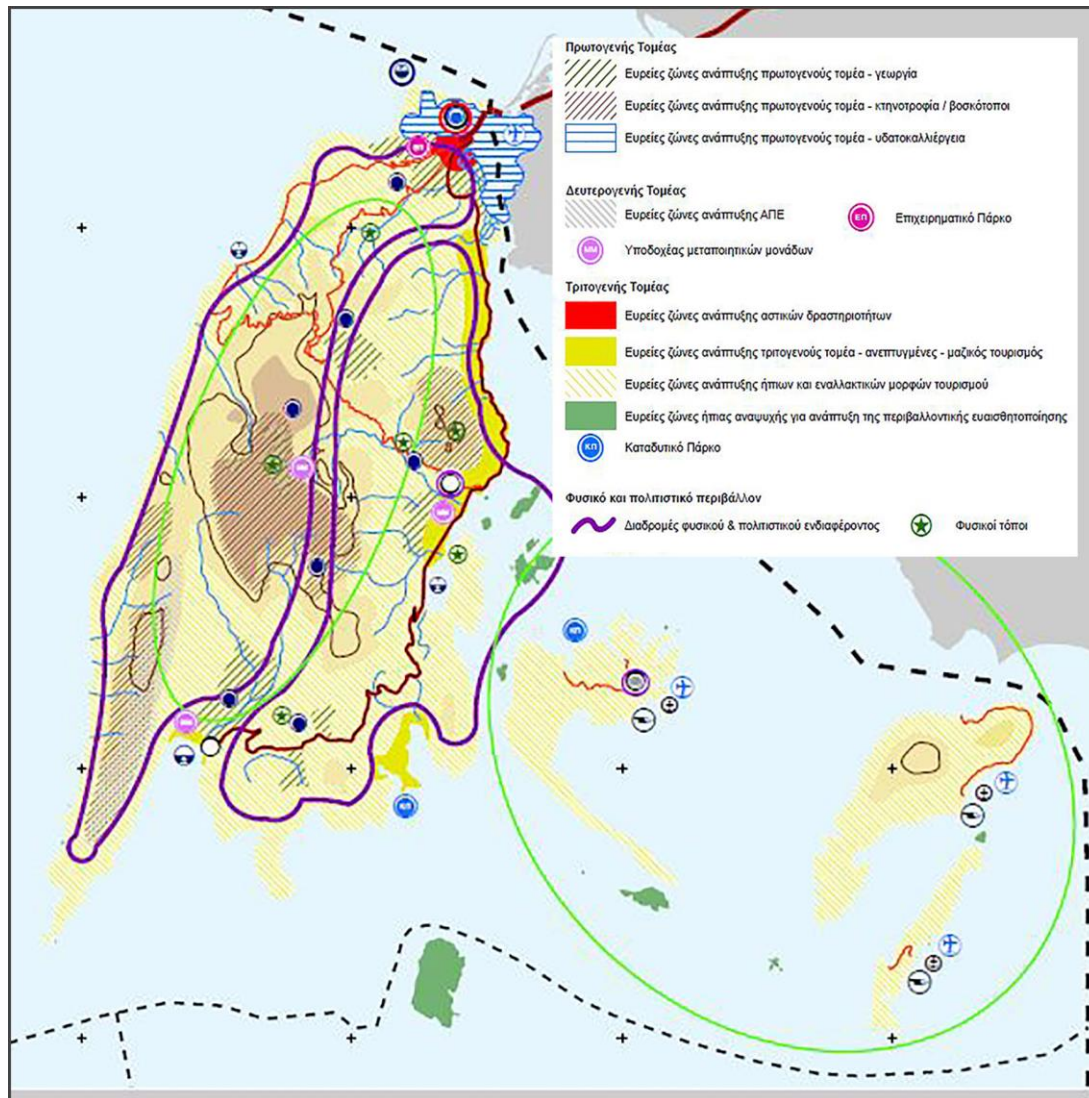
Επισημαίνεται ακόμη ότι το πλαίσιο αγνοεί τον ιδιαίτερο χαρακτήρα | κλαδική φυσιογνωμία των μεταποιητικών μονάδων της Π.Ι.Ν., που συνδέονται κατά κύριο λόγο με την τοπική παραγωγή, αναφέροντας χαρακτηριστικά, μεταξύ άλλων, ότι «...δεν υπάρχουν προϋποθέσεις για κλαδικά εστιασμένα χωρική πολιτική». [Η εν λόγω αστοχία του πλαισίου επισημαίνεται και στο κείμενο αναθεώρησης του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Π.Ι.Ν. _βλ. ακολούθως]

Σύμφωνα με όσα προαναφέρθηκαν, γίνεται κατανοητό ότι μέσω του εν λόγω κειμένου, ο δευτερογενής τομέας προσδιορίζεται ως αναγκαία μεν αλλά κατά κάποιο τρόπο «διακοσμητική» συνιστώσα της οικονομίας των Ιονίων Νήσων, αφού βάσει των όσων καταγράφονται δεν παρουσιάζει προοπτικές ανάπτυξης. Επισημαίνεται ακόμη ότι δε δίνεται κάποια κατεύθυνση σύνδεσής του με τους άλλους τομείς της οικονομίας του νησιού, ενώ το «μοντέλο» που πρακτικά προτείνεται, είναι αυτό της απόλυτης εξάρτησης από τη βιομηχανία του τουρισμού.

Αναφορικά με τη χωροθέτηση των μεταποιητικών ή βιομηχανικών μονάδων, το πλαίσιο εναρμονίζεται με το Γενικό Χωροταξικό σε σχέση με την αναγκαιότητα διαμόρφωσης υποδοχών, ενώ σε ότι αφορά το «πρότυπο» χωρικής οργάνωσης της μεταποιητικής δραστηριότητας προτείνεται να έχει: «...πολυκεντρική μορφή με μικρές συγκεντρώσεις». Η εν λόγω κατεύθυνση εξειδικεύεται στο ΠΠΧΣΑΑ της Π.Ι.Ν., χωρίς όμως, όπως αναλύεται ακολούθως, να λαμβάνει ολοκληρωμένα υπόψη το σύνολο των συγκεντρώσεων που εντοπίστηκαν στην έκταση της Π.Ε. Λευκάδας.

- Δεδομένου ότι το Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων, βρίσκεται σε φάση αναθεώρησης, σκόπιμο κρίθηκε να μελετηθούν οι κατευθύνσεις του υπό διαβούλευση κειμένου: **«Σχέδιο Υπουργικής Απόφασης τροποποίησης του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Ιονίων Νήσων και Στρατηγική Μελέτη Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού».**

Το σύνολο των προτάσεων της μελέτης για την Π.Ε. Λευκάδας, σε ότι αφορά τη λειτουργική και οργάνωση του χώρου συνοψίζονται στον ακόλουθο χάρτη.

Εικόνα 3. Απόσπασμα του χάρτη Π.3β. : «Εξειδίκευση των κατευθύνσεων στους Δήμους Λευκάδας Μεγανησίου», της μελέτης « Αξιολόγηση, Αναθεώρηση, και Εξειδίκευση του Περιφερειακού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης της περιφέρειας Ιονίων Νήσων | Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=514&language=el-GR>

Αναλυτικότερα, σε ότι αφορά τους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας της Π.Ε. Λευκάδας και τη σύνδεση αυτών με το χώρο, όπως επιχειρείται μέσω της μελέτης, επισημαίνονται τα εξής:

_ Στον πρωτογενή τομέα προτείνεται ενδεικτικά [καθότι απαιτείται περαιτέρω επεξεργασία από τον υποκείμενο σχεδιασμό, όπως αναφέρεται] η οριοθέτηση «χωρικών ενότητων», γεωργίας και κτηνοτροφίας στην ενδοχώρα του νησιού. Οι περιοχές που προτείνονται προκύπτουν κυρίως λαμβάνοντας υπόψη τα γεωφυσικά χαρακτηριστικά του τόπου, χωρίς όμως να συσχετίζονται απαραίτητα με το σύνολο των οικισμών που σήμερα παρουσιάζουν μεγαλύτερη, συγκριτικά, «ένταση» γεωργικών και κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων.

_ Στο δευτερογενή τομέα, προβλέπεται η δημιουργία ενός Επιχειρηματικού Πάρκου βιοτεχνίας | βιομηχανίας και χονδρεμπορίου του Ν. 3982/2011 με τις αναφερόμενες χρήσεις στο άρθρο 43 τύπου Β' [μέσης όχλησης] ή Γ [χαμηλής όχλησης], στον περιαστικό χώρο της Λευκάδας, και συγκεκριμένα στην περιοχή Φύσες, όπως υποδείχθηκε από τη

Δ/ση Ανάπτυξης της Π.Ε. Σημειώνεται ότι στην εν λόγω περιοχή παρουσιάζεται όντως πύκνωση μονάδων δευτερογενούς παραγωγής.

Επιπλέον, προτείνονται χωρικοί υποδοχείς μεταποιητικών μονάδων «...κατά προτεραιότητα στη Βασιλική και στο Νυδρι που προτείνονται ως οικιστικά κέντρα 6^{ου} επιπέδου, καθώς και σε άλλες περιοχές του Δήμου, (ενδεικτικά αναφέρεται η περιοχή Βουνί που προτείνεται από τη Δ/ση Ανάπτυξης της Π.Ε. Λευιάδας) σύμφωνα με τις τοπικές ανάγκες που θα διερευνηθούν από τον υποκείμενο σχεδιασμό». Οι εν λόγω προτεινόμενες θέσεις υποδοχέων βρίσκονται εντός των ευρύτερων χωρικών ενοτήτων συγκέντρωσης μεταποιητικών μονάδων που προσδιορίστηκαν βάσει της έρευνας, και θα μπορούσαν ενδεχομένως να τις εξυπηρετήσουν μελλοντικά, σε ότι αφορά τη χωροθέτηση νέων μονάδων. Παραταύτα, κρίνοντας από το σύνολο των μονάδων που μελετήθηκαν στα πλαίσια της παρούσας εργασίας [πρόκειται για μονάδες που σχετίζονται με την πρωτογενή παραγωγή], δε λαμβάνουν υπόψη τους οικισμούς στους οποίους παρουσιάζονται σήμερα πυκνώσεις, ώστε να προσδιοριστούν ενδεχομένως οι μελλοντικές αλληλεπιδράσεις μεταξύ αυτών και των μελλοντικών γειτονικών υποδοχέων. Διευκρινίζεται ακόμη ότι σύμφωνα με τη μελέτη διάσπαρτη χωροθέτηση επιτρέπεται μόνο στη περίπτωση μονάδων συσκευασίας και τυποποίησης τοπικών αγροτικών προϊόντων.

_ Σε ότι αφορά τον τριτογενή τομέα, η μελέτη αναφέρεται στην τουριστική δραστηριότητα και συγκεκριμένα στην οργάνωση επιμέρους ενοτήτων μαζικού τουρισμού [στις παραλιακές περιοχές των οικισμών, Βασιλική|Πόντι, Καρωάτες|Νικιάνα| Νυδρι|Βλυχό, και Μικρός Γυαλός|Σύβοτα, όπου ήδη υπάρχει υπερσυγκέντρωση τουριστικής δραστηριότητας] και ήπιου|εναλλακτικού τουρισμού στις λοιπές παραθαλάσσιες περιοχές και σε συγκεκριμένα σημεία της ενδοχώρας. [συνδυάζονται με ορισμένους από τους οικισμούς στους οποίους παρατηρείται μεταποιητική δραστηριότητα]

Σημειώνεται ακόμη ότι, όπως αναφέρεται στη μελέτη, «Το μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης που προτείνεται από τους τοπικούς φορείς της Λευιάδας είναι η ανάπτυξη μικρών τουριστικών καταλυμάτων, η παραθεριστική κατοικία, και ο θαλάσσιος τουρισμός σε όλες τις μορφές του [κρουαζιερόπλοια, σκάφη αναψυχής, ιστιοπλοΐα, καταδυτικά πάρκα]». Η εν λόγω αναφορά σε μικρά τουριστικά καταλύματα, έρχεται σε αντίθεση με τις συνολικότερες κατευθύνσεις του Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό, που πρακτικά μετατοπίζει την τουριστική δραστηριότητα σε μεγαλύτερης κλίμακας, εσωστρεφώς οργανωμένα, τουριστικά καταλύματα. Το γεγονός αναφέρεται προκειμένου να γίνει κατανοητό ότι, ακόμα και οι τοπικές αρχές μοιάζει να μην έχουν συνειδητοποιήσει τη στροφή που πραγματοποιεί η κεντρική πολιτική στον τουρισμό, και που πρακτικά έχει ως αποτέλεσμα ο κάτοικος, μεμονωμένα, να είναι όλο και λιγότερο συμμετέχων ως «επιχειρηματίας» στον εν λόγω τομέα. Συνεπώς, γίνεται κατανοητό το πόσο δύσκολο είναι πρακτικά για την τοπική κοινωνία να αποδεσμευτεί από τη λογική της μεμονωμένης δράσης, τη στιγμή που ούτε η ίδια η τοπική αυτοδιοίκηση δε βοηθάει στο να αναδείξει το αδιέξοδο στο οποίο οδηγείται σταδιακά εκ των άνω [και ενδεχομένως ανεπιστρεπτί λόγω των πιέσεων της οικονομικής συγκυρίας], ώστε να αναπτύξει τις άμυνές της προς αυτό.

Πλέον των παραπάνω, οι προτεινόμενες οικοπολιτιστικές διαδρομές, όπως σημειώνονται στο χάρτη, υποδιαιρούν το νησί σε δυο επιμέρους επιμήκεις ενότητες στην κατεύθυνση Βορρά – Νότου, που αφενός μοιάζει να διασπούν την ενιαία θεώρηση της ενότητας της ορεινής Λευιάδας, αφετέρου δε να μη λαμβάνουν υπόψη τον τρόπο με τον οποίο οργανώνονται στο χώρο οι παραγωγικές συνδέσεις | εξαρτήσεις μεταξύ των επιμέρους

περιοχών της συνολικής έκτασης του νησιού. Το γεγονός αυτό, δυσχεραίνει τις δυνατότητες πολυλειτουργικής διαχείρισης του χώρου, αφού η επιδιωκόμενη ήπια τουριστική ανάπτυξη μέσα από το φυσικό | πολιτιστικό απόθεμα του νησιού, δε συνεργάζεται με τα υφιστάμενα παραγωγικά πλέγματα. [σύνδεση με τις διαφορετικές συνιστώσες πολυλειτουργικότητας]

Σε ότι αφορά την προτεινόμενη ιεράρχηση του οικιστικού δικτύου του νησιού, η Λευκάδα προσδιορίζεται ως κέντρο 5^{ου} επιπέδου, οι οικισμοί Βασιλικής και το «δίπολο» Νυδρί – Κατωμέρι [Μεγανήσι] ως 6^{ου} επιπέδου, ενώ το σύνολο των λοιπών οικισμών ως 7^{ου} επιπέδου:

– Η χρήση της έννοιας του «διπόλου», αναδεικνύει την ισχυρή σύνδεση μεταξύ των ανατολικών ακτών του νησιού και του Μεγανησίου, όπως εντοπίστηκε και μέσω της παρούσας έρευνας.

– Σε ότι αφορά το χαρακτηρισμός της πόλης της Λευκάδας ως «πολύπολο», σε συνδυασμό με τα αστικά κέντρα της Άρτας και της Πρέβεζας [πρόκειται για κατεύθυνση του ΓΠΧΣΑΑ], η μελέτη προτείνει τη λειτουργική ενίσχυση της πόλης, ώστε να αποτελέσει ισότιμο αστικό κέντρο των άλλων δύο. Η πραγματικότητα απέχει σημαντικά από την εν λόγω κατεύθυνση, αφού η Λευκάδα τα τελευταία χρόνια συνεχώς αποδυναμώνεται σε επίπεδο υποδομών και υπηρεσιών και μετατρέπεται σταδιακά σε περιοχή τουριστικής εκτόνωσης των πόλεων των γειτονικών ακτών, με συνεχώς αυξανόμενη εξάρτηση από αυτές και σε επίπεδο παραγωγικής βάσης [προμήθεια πρώτων υλών και διοχέτευση προϊόντων], όπως αποδείχθηκε μέσω της έρευνας.

– Σημειώνεται ακόμη ότι δεν υπάρχει κάποια αναφορά σχετικά με την ισχυρή σύνδεση που φαίνεται να έχουν τα νησιά Καλάμου και Καστού με τις ακτές τη Ακαρνανίας. Αντιθέτως προτείνεται η ενίσχυση της σύνδεσής τους με το Μεγανήσι, με το οποίο αν και αποτελούν ενιαία «τοπιακή» ενότητα, στο πλαίσιο της ευρύτερης προστατευόμενης περιοχής του εσωτερικού Αρχιπελάγους Ιονίου [NATURA], σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού, λειτουργιών και δραστηριοτήτων δεν διαπιστώθηκε κάποια [ισχυρή] σχέση αλληλεπίδρασης.

Κλείνοντας, για κάθε μία από τις παραπάνω κατευθύνσεις το αναθεωρημένο πλαίσιο προτείνει ένα σύνολο συνοδευτικών μελετών και επιμέρους δράσεων [βλ. πρόγραμμα δράσης της μελέτης] που θα πρέπει να πραγματοποιηθούν από τον «υποκείμενο σχεδιασμό», για την εξειδίκευση και ενδεχομένως συμπλήρωση των ως άνω κατευθύνσεων. Γίνεται επίσης ιδιαίτερη αναφορά στην αναγκαιότητα ειπώνησης ΓΠΣ|ΣΧΟΟΑΠΠ [νυν Τοπικά Χωρικά Σχέδια], σε επίπεδο Καλλικρατικών Δήμων και Δημοτικών Ενοτήτων της Π.Ε., κάτι που επισημαίνεται για χρόνια και από τα εκάστοτε επιχειρησιακά σχέδια του Δήμου Λευκάδας, χωρίς κάποιο αποτέλεσμα έως τώρα.

Ιδιαίτερα απογοητευτικό, αλλά και ενδεικτικό της κατάστασης που επικρατεί στη πράξη είναι η διαπίστωση από την ίδια τη μελέτη αναθεώρησης του ΠΠΧΣΑΑ, σχετικά με τον σημαντικό αριθμό των δράσεων, μελετών και έργων [υποδομής, προστασίας του περιβάλλοντος κ.α.] που είχαν προταθεί ήδη από το 2004 μέσω του ΠΠΧΣΑΑ και ακόμη έως τώρα δεν έχουν υλοποιηθεί στο εσωτερικό της ΠΠΝ γενικότερα, και εντός της Π.Ε. Λευκάδας πιο συγκεκριμένα.

- Προσεγγίζοντας τον κεντρικό σχεδιασμό σε επίπεδο Δήμων [Λευκάδας, Μεγανησίου] της Π.Ε. Λευκάδας σημειώνεται ότι δεν υφίσταται κάποιο ολοκληρωμένο και ισχύον σχέδιο χωροταξικής μελέτης για το νησί στο σύνολό του ή για κάποια επιμέρους Δημοτικές Ενώτητες.

Η εν λόγω ανάγκη «χωροταξικής και πολεοδομικής ανασυγκρότησης», όπως αποκαλείται, επισημαίνεται ξεκάθαρα ως προτεραιότητα στο νυν, υπό διαβούλευση, Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Λευκάδας για την περίοδο 2015 – 2019. Αναλυτικότερα καταγράφεται η αναγκαιότητα:

- _ θέσπισης ζωνών χρήσεων γης (μέτρο 3.1)
- _ ορισμού προστατευόμενων περιοχών με συγκεκριμένους όρους – δράσεις για ανάπτυξη και προστασία.
- _ ολοκλήρωση σχεδίων πόλης για επιμέρους οικισμούς του νησιού.

Σημειώνεται και παλαιότερη σχετική αναφορά, ίσως όχι τόσο εξειδικευμένη, σε προγενέστερα Επιχειρησιακά Προγράμματα του Δήμου, που όμως δε φαίνεται να υλοποιήθηκε ή να ολοκληρώθηκε εν τέλει με συγκεκριμένες δράσεις.

Συνδέοντας τα παραπάνω με την επισήμανση της μελέτης αναθεώρησης του ΠΠΧΣΑΑ της ΠΠΝ, περί αναγκαιότητας αναθεώρησης του συνόλου των πολεοδομικών μελετών που είναι ακόμη υπό εκπόνηση για οικισμούς της Π.Ε. Λευκάδας, λόγω του σημαντικού χρόνου που έχει παρέλθει χωρίς να ολοκληρωθούν, και συνεπώς της μεταβολής των δεδομένων που δεν έχουν ληφθεί υπόψη ενδιάμεσο χρονικό διάστημα, γίνεται κατανοητός ο ιδιαίτερα χρονοβόρος και εν τέλει αναποτελεσματικός τρόπος με τον οποίο λειτουργεί ο προγραμματισμός και η υλοποίηση| εφαρμογή του σχεδιασμού σε τοπικό επίπεδο.

Αξίζει να σημειωθεί ακόμη ότι, κατά τη διάρκεια της έρευνας εντοπίστηκε ένα πλήθος παλαιότερων ανακοινώσεων του σημερινού Καλλικρατικού Δήμου, αλλά και των παλαιότερων Καποδιστριακών σχετικά με τη διενέργεια σχετικών μελετών [π.χ. ΣΧΟΟΑΠ πρώην Καποδιστριακού Δήμου Απολλωνίων, Ολοκληρωμένο Σχέδιο Αστικής Ανάπτυξης Δήμου Λευκάδας κ.α.], καμία από τις οποίες όμως δεν κατάφερε να ολοκληρωθεί ή οριστικοποιηθεί, προκειμένου να τεθεί σε εφαρμογή. Υπάρχει δε ένα σημαντικός όγκος μελετών, σύμφωνα με τις πληροφορίες που αντλήθηκαν από την αρμόδια υπηρεσία του Δήμου, που διενεργήθηκαν εξολοκλήρου, ή έως κάποιο στάδιο για διάφορα σημεία του νησιού, αλλά ποτέ δεν αξιοποιήθηκαν.

Σε ότι αφορά το Δήμο Μεγανησίου, υπάρχει μελέτη ΣΧΟΟΑΠ, που είναι αναρτημένη, υπό διαβούλευση, συνεπώς δεν έχει οριστικοποιηθεί ακόμη. Ως συνολική αποτίμηση, εντοπίζονται ανακολουθίες μεταξύ αυτής και του προγράμματος δράσης της, υπό διαβούλευση μελέτης αναθεώρησης του ΠΠΧΣΑΑ της ΠΠΝ, στο οποίο σημειώνεται ως μεσοπρόθεσμη δράση η αναγκαιότητα αναθεώρησης του ΣΧΟΟΑΠ, πριν ακόμη ουσιαστικά, ολοκληρωθεί.

Στην πράξη:

- _ Ειδικότερα, για την περιοχή της πόλης της Λευκάδας ισχύει το ΓΠΣ του 1989, με τις μεταγενέστερες τροποποιήσεις αυτού, η αναγκαιότητα αναθεώρησης του οποίου επισημαίνεται τόσο σε τοπικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο σχεδιασμού, χωρίς ωστόσο να έχει γίνει κάποια κίνηση προς αυτήν την κατεύθυνση.
- _ Περιορισμοί τίθενται κατά περίπτωση σε επιμέρους περιοχές του νησιού, λόγω της ύπαρξης οριοθετημένων αρχαιολογικών χώρων, [σημειώνεται ότι δεν έχουν τεθεί περιορισμοί στο σύνολο αυτών] καθώς και στις θεσμοθετημένες Ζ.Ο.Ε., στις λιμνοθάλασσες Λευκάδας και στην περιοχή Δημοσάρι, στην ενδοχώρα του νησιού μεταξύ των πρώην κοινοτήτων Πλατυστόμων, Βαυκερής και Νυδριού.

– Σε περιοχές του νησιού που βρίσκονται υπό καθεστώς περιβαλλοντικής προστασίας, ισχύουν οι γενικοί περιορισμοί της πρόσφατης νομοθεσίας [Νόμος Βιοποικιλότητας, Περιβαλλοντική Αδειοδότηση], χωρίς να υπάρχει κάποια εξειδίκευση, και με αμφίβολο το αν ελέγχεται πραγματικά το σύνολο των δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται εντός αυτών. Σημειώνεται ακόμη ότι υπάρχει ένας σημαντικός αριθμός τοπίων υψηλής περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αξίας, σε ολόκληρη την έκταση του νησιού, όπως επισημαίνεται τόσο από τη μελέτη αναθεώρησης του ΠΠΧΣΛΑ της ΠΠΝ, όσο και από το πρόσφατο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα του Δήμου Λευιάδας, που χρήζουν προστασίας και που έως τώρα υφίστανται σημαντικές πιέσεις από την ανεξέλεγκτη ανάπτυξη ανθρώπινων δραστηριοτήτων [βλ. και σχετικά Χάρτη 15 – κεφ. 6B].

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, περί «κεντρικού σχεδιασμού» συμπεραίνονται τα εξής:

- Σε ότι αφορά την επιδιωκόμενη συνεργασία -|συμπληρωματικότητα μεταξύ των πλαισίων, διαπιστώνονται ασυμβατότητες και σημαντικές αποκλίσεις, με αποτέλεσμα συχνά οι κατευθύνσεις του ενός κειμένου να αναιρούνται από το άλλο ή και από το ίδιο, μέσω αντιφατικών διαπιστώσεων ή προτάσεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο, και δεδομένου ότι στηρίζονται σε μακροσκοπικά μεγέθη και δευτερογενή στοιχεία, που όσο αντιπροσωπευτικά και να είναι σε καμία περίπτωση δεν αποτυπώνουν την πραγματικότητα, κανένα από αυτά δε λαμβάνει εξολοκλήρου υπόψη το τι συμβαίνει στις περιοχές. Σημειώνοντας ακόμη και το ζήτημα του μεταξύ τους ετεροχρονισμού, το αποτέλεσμα οδηγεί σε μη συντονισμό, ενισχύοντας την «ασυνεννοησία» που έτσι κι αλλιώς [όπως αποδείχθηκε μέσω της έρευνας] συναντάται σε κάθε έκφραση της ζωής του νησιού.
- Σε όλα τα επιμέρους κείμενα που μελετήθηκαν, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο, κατά περίπτωση βαθμό, ο σχεδιασμός μοιάζει να απέχει σημαντικά από την πραγματικότητα που αντιμετωπίζει κανείς στο «πεδίο» της περιοχής μελέτης. Αποτελεί, κατά κάποιο τρόπο, μια εκ των άνω θεώρηση των πραγμάτων που «τακτοποιεί» δραστηριότητες, χωρίς να λαμβάνει υπόψη την πολυπλοκότητα των σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ τους και, (σε ότι αφορά την παρούσα μελέτη), ειδικότερα με αφετηρία την παραγωγική βάση του τόπου. Στη λογική αυτή, οι όποιες δραστηριότητες θεωρούνται, μεμονωμένα και ανεξάρτητα μεταξύ τους πεδία, που **συνυπάρχουν** στο χώρο. Εστιάζοντας στη συνύπαρξη και όχι στη διάδραση μεταξύ των δραστηριοτήτων [σύνδεση με την υπόθεση εργασίας], αφενός αγνοεί κανείς την πραγματικότητα, αφετέρου δε, απομακρύνεται από την έννοια της πολυλειτουργικής διαχείρισης, που εξορισμού εστιάζει στις εν λόγω αλληλεπιδράσεις.
Κατά συνέπεια, όπως διαπιστώθηκε μέσω της έρευνας, οι εκάστοτε κατευθύνσεις είτε δεν εφαρμόζονται, είτε εφαρμόζονται επιλεκτικά, ερμηνευόμενες κατά το δοκούν από την τοπική κοινωνία ή και τις τοπικές αρχές.
- **Ειδικότερα στην περίπτωση της Λευιάδας, σημαντικό είναι το κενό που εντοπίζεται διαχρονικά** μεταξύ του σχεδιασμού σε επίπεδο Περιφέρειας και της υλοποίησης – εφαρμογής και εξειδίκευσης σε επίπεδο Δήμου, αφού οι τοπικές αρχές, πέρα από συνεχόμενες ανακοινώσεις και σχέδια, καθυστερούν υπερβολικά να ολοκληρώσουν ή εν συνεχεία να εφαρμόσουν τις όποιες μελέτες. Κατά συνέπεια, οι κάτοικοι συνεχίζουν να δραστηριοποιούνται στο χώρο ανεξέλεγκτα, αν όχι αυθαίρετα, χωρίς κάποια στοιχειώδη οργάνωση που θα μπορούσε α. να ενδυναμώσει την τοπική οικονομία μέσω της στοχευμένης δράσης β. να προστατέψει το φυσικό και πολιτιστικό τοπίο της ευρύτερης περιοχής, που ήδη έχει αλλοιωθεί σε σημαντικό βαθμό.

- Κλείνοντας, σημειώνεται ότι το ζήτημα της χρονικής καθυστέρησης εντοπίζεται ως συνολικότερο πρόβλημα, και έχει ως αποτέλεσμα:

α. σε επίπεδο υπερτοπικής/κρατικής πολιτικής την παραγωγή διαδοχικών θεωρητικών κειμένων, κανένα από τα οποία στο χρόνο ολοκλήρωσης και μέχρι την εφαρμογή του δεν καταφέρνει να ανταποκριθεί στην πραγματικότητα, ακόμη κι αν υποθέσουμε ότι είχε λάβει τα δεδομένα αυτής υπόψη, και

β. σε τοπική κλίμακα, να απουσιάζει παντελώς η όποια πρόνοια οργάνωσης και συντονισμού, με αποτέλεσμα η ατομική πρωτοβουλία να καθίσταται μονόδρομος όχι μόνο λόγω της νοοτροπίας των κατοίκων, αλλά και λόγω της κωλυσιεργίας των αρχών στην πράξη.

Συνδυάζοντας τις ως άνω διαπιστώσεις με το σύνολο των δεδομένων των προηγούμενων κεφαλαίων της έρευνας, σε ότι αφορά τα κύρια αίτια των προβλημάτων που εντοπίστηκαν στην περιοχή μελέτης, καταλήγει κανείς σε μια ιδιαίτερα πολύπλοκη σύνθεση παραγόντων που έχουν ως αφετηρία τους κατοίκους του νησιού και τη νοοτροπία τους, πέρας τη συνολικότερη κρατική πολιτική [και ειδικότερα τη «λογική» βάση της οποίας αναπτύσσεται ο «κεντρικός σχεδιασμός»], και ενδιάμεσο μεταξύ αυτών κόμβο τις τοπικές αρχές/φορείς που ουσιαστικά συμπυκνώνουν τα εκατέρωθεν δεδομένα, αφού, αφενός επηρεάζονται άμεσα από τις «άνω» κατευθύνσεις, αφετέρου δε στελεχώνονται από το ανθρώπινο δυναμικό του νησιού, υιοθετώντας ενδεχομένως τόσο τα θετικά όσο και τα αρνητικά στοιχεία του.

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο ελλείψεων, ασυμβατοτήτων και εν γένει «κακής διαλεκτικής» των επιμέρους «πρωταγωνιστών» του χώρου, η οικονομική κρίση, επιβεβαιώνεται ως η αφορμή [και όχι η αιτία], η καταλυτική, δηλαδή, εκείνη συνθήκη που εντείνει, κατά περίπτωση, τα ήδη κακώς κείμενα. [βλ. κεφ. 1, όπου ο ισχυρισμός διατυπώνεται ως υπόθεση]

Έτσι, σε ότι αφορά την κρατική πολιτική, στη λογική του «κατεπείγοντος» βάσει της οποίας κινείται πλέον η όποια νομοθετική ρύθμιση, η οικονομική κρίση μοιάζει να αποτελεί ικανή δικαιολογία, ώστε να προωθούνται με ταχύ ρυθμό, διαδικασίες που αγνοούν την κοινωνική διάσταση του κάθε ζητήματος, εστιάζοντας σε αυτό περιπτωσιολογικά, επιφανειακά και χωρίς προνόηση σχετικά με τυχόν μακροπρόθεσμες επιπτώσεις. Οι στόχοι της «ανάπτυξης» και της προσέλκυσης «επενδύσεων», συνεχίζουν να αφορούν κατά κανόνα τον τριτογενή τομέα και ειδικότερα τον τουρισμό, ο οποίος «αποθεώνεται», μέσω του «κεντρικού σχεδιασμού», σε όλα τα επιμέρους επίπεδα, ως ο μοναδικός/κυρίαρχος μοχλός της εθνικής οικονομίας που θα μπορούσε να οδηγήσει τη χώρα στην επιδιωκόμενη ανάκαμψη. Συνεπώς, η κατασπατάληση του χώρου, η επιβάρυνση του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος και εν γένει οι έως τώρα πρακτικές, συνεχίζουν να εφαρμόζονται, αυτή τη φορά όμως με μεγαλύτερη ένταση, υπό την πίεση της τρέχουσας οικονομικής συγκυρίας. Στο πλαίσιο αυτό, το υφιστάμενο και μάλλον εν τέλει προωθούμενο μοντέλο διαχείρισης του χώρου, συνεχίζει να παράγει συγκινησιακές δομές, σε μια λογική εκ διαμέτρου αντίθετη με τη συνδυαστική προσέγγιση της πολυλειτουργικής θεώρησης. Παράλληλα, ειδικότερα στο κομμάτι της παραγωγικής βάσης, μέσα από διάφορες επιμέρους επιλογές που καθίστανται «αναγκαίες» λόγω των οικονομικών υποχρεώσεων της χώρας προς τους δανειστές, τόσο η πρωτογενής όσο και η δευτερογενής δραστηριότητα φαίνεται να αποδομούνται πλήρως, αφού ενδεχομένως και λόγω της προϋπάρχουσας κακής οργάνωσης στους επιμέρους κλάδους, δεν είναι σε θέση να «αντέξουν» τις όποιες επιπλέον πιέσεις δέχονται από άμεσες ή έμμεσες επιβαρύνσεις [π.χ. νέα φορολογία στον τομέα της οινοποίησης κ.α.]

Σε επίπεδο τοπικών φορέων, πέραν των όποιων εγγενών μειονεκτικών χαρακτηριστικών των ίδιων των οργανισμών και των εργαζομένων τους, ζητήματα όπως η υποστελέχωση που αντιμετωπίζουν διάφορα τμήματα, κυρίως λόγω της συνταξιοδότησης προσωπικού που δεν είναι εφικτό να αντικατασταθεί, δυσχεραίνουν τόσο την ίδια τη λειτουργία τους, όσο και την ενδεχόμενη υλοποίηση των κατευθύνσεων δράσης του κεφαλαίου 7, η οποία θα πρέπει να βασιστεί αποκλειστικά στην αναδιάταξη του ήδη υπάρχοντος προσωπικού [το οποίο, σύμφωνα, με μαρτυρίες εργαζομένων αλλά και κατοίκων, δε φτάνει κάποιες φορές για να καλύψει ούτε τις ίδιες τις αρμοδιότητες των τμημάτων].

Τέλος, σε ότι αφορά την τοπική κοινωνία, ως αποδέκτης του συνόλου των ρυθμίσεων και των πιέσεων, και δεδομένης της λάθος, «μερικής» ή και αποπροσανατολισμένης σε σχέση με την ουσιαστική, κατανόησης των πραγματικών δεδομένων, μοιάζει να αντιδρά πιο πολύ προς την κατεύθυνση όξυνσης των προβλημάτων, παρά διαμορφώνοντας ένα κοινό πλαίσιο αντιμετώπισής του, κυρίως διότι η έννοια της «από κοινού» προσπάθειας μάλλον δεν αποδεικνύεται ιδιαίτερα οικεία μεταξύ των μελών της.

Επανερχόμενοι στο κεντρικό ερώτημα της διερεύνησης:

«Υπάρχει εν τέλει δυνατότητα συγκρότησης πολυλειτουργικών πλεγμάτων εν καιρώ οικονομικής κρίσης ;»

Δεδομένου, ότι το ενδεχόμενο αλλαγής της κρατικής πολιτικής, μέσα στο πλαίσιο των ιδιαίτερα πιεστικών συνθηκών των τελευταίων ετών, και κρίνοντας ήδη από την εμπειρία και τις θέσεις αυτής, ακόμη και προγενέστερα της οικονομικής κρίσης, θεωρείται μάλλον ουτοπικό σενάριο, η δυνατότητα ή όχι συγκρότησης πολυλειτουργικών πλεγμάτων, έγκειται στην προθυμία, αλλαγής της υφιστάμενης κατάστασης, της ίδιας της τοπικής κοινωνίας. Οι κάτοικοι της Π.Ε., ως οι άμεσα ενδιαφερόμενοι, είναι οι μοναδικοί που θα μπορούσαν μέσα από τη θέση και την ιδιότητα που κατέχει ο καθένας [κάτοικος, παραγωγός, επιχειρηματίας, δημόσιος υπάλληλος κ.α.], να διαφοροποιήσουν το τοπίο, συνειδητοποιώντας, όχι μόνο την ευθύνη, αλλά και την αναγκαιότητα μιας τέτοιας στροφής. Συνεπώς η θετική ή αρνητική απάντηση στο παραπάνω ερώτημα, προς το παρόν, αφορά ξεκάθαρα την αισιόδοξη ή όχι οπτική του καθένα μέσα από την εμπειρία και τα συμπεράσματα της έρευνας πεδίου, και σε ένα δεύτερο στάδιο, μελλοντικά, την θετική ή όχι ανταπόκριση της τοπικής κοινωνίας, στο πλαίσιο της προσπάθειας συγκρότησης του ζητούμενου ανθρώπινου πλέγματος [κεφ. 7].

Με τα έως τώρα δεδομένα, αν και επιμέρους προσπάθειες φαίνεται να είναι εφικτές, η συνολική στροφή της Π.Ε. προς το «μοντέλο» της πολυλειτουργικής διαχείρισης κρίνεται εξαιρετικά δύσκολη:

– αφενός, κυρίως λόγω του «παγιωμένου» τρόπου με τον οποίο μοιάζει «λειτουργούν» τα πράγματα σε όλες τις διαφορετικές εκφάνσεις της πραγματικότητας της Π.Ε., διαμορφώνοντας ένα εξαιρετικά «στιβαρό» σύστημα όχι μόνο αντιλήψεων αλλά και πρακτικών,

– αφετέρου δε λόγω της αμφίβολης «ύπαρξης» εν τέλει ατόμων πρόθυμων και ικανών να αναλάβουν τη διαχείριση μια τέτοιας στροφής προσεγγίζοντας και καθοδηγώντας την τοπική κοινωνία, με όλες τις δυσκολίες που αυτό συνεπάγεται, κατά κύριο λόγο σε σχέση με την αποδοχή του εγχειρήματος από τους κατοίκους, η πλειοψηφία των οποίων, σε πρώτη φάση τουλάχιστον, ενδέχεται να θεωρήσει ότι θίγονται τα εικάστοτε προσωπικά της συμφέροντα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ | ΑΝΑΦΟΡΕΣ

- Αγγελίδης Μ. (2000), «Χωροταξικός Σχεδιασμός και βιώσιμη ανάπτυξη», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα
- Αθανασίου Α., (2012), «Η κρίση ως κατάσταση έκτακτης ανάγκης», Εκδόσεις Σαββάλας, Αθήνα
- Αναπτυξιακή ΔΗΝΤΕΡ Α.Ε. Λευιάδας, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.anale.gr>
- Ανοιχτά Δεδομένα Geodata, Ηλεκτρονική Πρόσβαση: <http://geodata.gov.gr/>
- Αυγερινού Κ., (2000), « Χωρικές Δυναμικές του Τουρισμού στην Ελλάδα (1961 – 1991)», Πρακτικά Διημερίδας Παντείου – CNRS, Μάρτιος 2000
- Βαλεριάνου Κ., Μάρκου Μ., Μουκούλης Π., Παναγιωτάτου Ε. επιμ., (2011), «Όψεις Αγροτικής Ανάπτυξης: Σύνοψη Μεθοδολογικής Προσέγγισης», στο πλαίσιο του Ερευνητικού έργου « Μεθοδολογία Εντοπισμού και Αξιολόγησης Περιοχών για Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις Αγροτικής Αναγέννησης», Εργαστήριο Σχεδιαστικής Μεθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου | Τομέας Πολεοδομίας & Χωροταξίας | Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.μ.π., ΜΕ.Κ.Δ.Ε., Περιφέρεια Ηπείρου, Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα
- Βασενχόφεν Λ.Κ., (2011), «Ο χωρικός σχεδιασμός σε μια εποχή αναταράξεων: Είναι ουτοπική η συναίνεση και η συμμετοχή;», εισήγηση στην Ημερίδα: Διδάγματα από την εφαρμογή του χωρικού σχεδιασμού στην Ελλάδα και μαθήματα για το μέλλον, Ε.Κ.Π.Α.Α., Νοέμβριος 2011
- Γαλανάκη Α., «Η εξέλιξη της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής στην Ε.Ε.», Ηλεκτρονική πρόσβαση: http://www.ornithologiki.gr/page_cn.php?aID=1226
- Γενική Γραμματεία Βιομηχανίας, [Νομοθεσία, Μελέτες, Εθνικό Παρατηρητήριο ΜμΕ], Υπουργείο Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://ggb.gr/el/node/52>
- Γεωργουλής Δ. επιμ., (1995), «Κείμενα στη θεωρία και την εφαρμογή του πολεοδομικού και του χωροταξικού σχεδιασμού», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
- Γιαννακούρου, Γ., Κουκαλάς, Γ., (2014), Επανεξετάζοντας τη χωροταξία σε περίοδο κρίσης: αναγκαιότητα, περιεχόμενο και προϋποθέσεις της μεταρρύθμισης, στο Μασουράκης Μ. & Γκόρτσος Χ., Επιμέλεια, «Ανταγωνιστικότητα για Ανάπτυξη: Προτάσεις Πολιτικής», σ. 511-522, Αθήνα: Ελληνική Ένωση Τραπεζών
- Δεμαθάς Ζ., (2003), «Δυνατότητες και Όρια ανάπτυξης των ορεινών περιοχών στην Ελλάδα», πρακτικά Επιστημονική Ημερίδας « Η ανάπτυξη της ορεινής Λευιάδας», Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λευιάδας, Ιούνιος 2003, σελ. 68-91

- Δεσποτόπουλος Ι., (1997), «Η ιδεολογική δομή των πόλεων», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα
- Δημητράκοπούλου Π., Κεφαλλωνίτου Φ. (2008), «Κάστρο Αγίας Μαύρας», ΥΠΠΟ|ΕΒΑ, στο πλαίσιο του έργου : Αποκατάσταση – Ανάδειξη Κάστρου Αγίας Μαύρας Λευκάδας (II φάση) _ Β' ΚΠΣ INTERREG II Ελλάδα – Ιταλία
- Δημητράκοιλου Χ., Οικονομίδη Ι., Παπαμητροπούλου Μ., Σιλαβενίτη Ε., (2015), « Όψεις Πολυχρωμίας _ μελέτη περίπτωσης Κυψέλη», μεταπτυχιακή εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος «Το ζήτημα της μεθοδολογίας και της θεωρίας στο σχεδιασμό του χώρου», ΔΜΠΣ «Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου» | κατεύθυνση Β: Πολεοδομία – Χωροταξία
- Δήμος Λευκάδας, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.lefkada.gov.gr/>
- Δήμος Λευκάδας (2015), Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Λευκάδας 2015 – 2019 [υπό διαβούλευση], Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.lefkada.gov.gr/LinkClick.aspx?fileticket=%02fZsazNVqa1g%03d&tabid=737>
- Δήμος Μεγανησίου, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.meganisi.gov.gr/>
- Διαρκής Κατάλογος των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και Μνημείων της Ελλάδας, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://listedmonuments.culture.gr/>
- Διαχρονικές αλλαγές κάλυψης γης, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <https://ionianlanduses.wordpress.com/changes/>
- Εθνική Στατιστική Υπηρεσία, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.statistics.gr/portal/page/portal/ESYE>
- Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.ekke.gr/pub.php>
- ΕΜΠ|Σχολή Αρχιτεκτόνων, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας | Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης, Σύλλογος Ελλήνων Πολεοδόμων και Χωροτακτών, (2004), «Πόλη και Χώρος από τον 20ο στον 21ο αιώνα», Τιμητικός τόμος για τον καθηγητή Αθανάσιο Ι. Αραβαντινό, Πανεπιστημιακές εκδόσεις ΕΜΠ, Αθήνα
- ΕΜΠ (2011), «Φιλότης - Βάση Δεδομένων για την Ελληνική Φύση», Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://filotis.itia.ntua.gr/home/>
- Εμπορικό Επιμελητήριο Λευκάδας, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.lefkadachamber.gr/lefkada/shared/index.jsp?context=101>
- Ένωση Ξενοδόχων Λευκάδας, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.lefkashotels.gr/categ.cfm?obcatid=1>

- Επιτροπή Τουριστικής Ανάπτυξης και Προβολής Δήμου Λευιάδας, «Σχέδιο για την τουριστική Ανάπτυξη & Προστασία της γεωγραφικής ενότητας των νησιών της Λευιάδας», Ηλεκτρονική πρόσβαση:
<http://www.lefkada.gov.gr/Default.aspx?tabid=737>
- Καρανίκας Γ., (2003), « Ο ορεινός χώρος και η ήπια τουριστική ανάπτυξη: Φυσικό Περιβάλλον, οικισμοί, κοινωνικός ιστός. Συμπεράσματα από μελέτες», πρακτικά Επιστημονική Ημερίδας « Η ανάπτυξη της ορεινής Λευιάδας», Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Λευιάδας, Ιούνιος 2003, σελ. 31-41
- Καρύδης Δ., (1991), «Ανάγνωση πολεοδομίας _ Η κοινωνική σημασία των χωρικών μορφών», Εκδόσεις Συμμετρία, Αθήνα
- Καυκαλάς Γ., (1997), «Μείωση της μονοκεντρικότητας και ο ρόλος του τριτογενή τομέα στο Πολεοδομικό Συγκρότημα Θεσσαλονίκης». Παρουσίαση αποτελεσμάτων ερευνητικού προγράμματος, «ΤΟΠΟΣ: Επιθεώρηση αστικών και περιφερειακών μελετών», τ.13/97, σσ.101-106.
- Κατηφόρης Σ.Ι., (1929), Το Ταμείον Αμύνης Οινοπαραγωγής Λευιάδος [Γ.Α.Ο.Λ.], ΔΗΜ. Ν. ΤΖΑΚΑ, ΣΤΕΦ. ΔΕΛΑΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΚΑΙ ΣΙΑ, Αθήνα
- Κλαμπατσέα Ε.Σ., (2012), « Ο σχεδιασμός του χώρου ως μέσο διαχείρισης της κρίσης στην Ελλάδα», ομιλία στο 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης. Βόλος, Σεπτέμβριος 2012
- Κομίλης Π. (1986), « Χωρική Ανάλυση του Τουρισμού», ΚΕΠΕ, Αθήνα
- Κοντομίχης Π. (1985), « Τα γεωργικά της Λευιάδας», Εκδόσεις Γρηγόρη, Αθήνα
- Λαμπίρη-Δημάκη Ι., (2003), «Η κοινωνιολογία και η μεθοδολογία της», Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα
- Λαμπρινού Μ. (2007), Η ιστορική φυσιογνωμία της Λευιάδας, Περιοδικό: Αρχαιολογία & Τέχνες, Τεύχος 103, σελ.66.
- Μακρυγιώργος Χ., Καραγιάννης Ι., (2015), « Η μοναστηριακή αρχιτεκτονική στη Λευιάδα», ερευνητική εργασία στο Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών | Πανεπιστήμιο Πατρών
- Μελιδόνη Μ., Τίγκας Δ., Βασιλάκη Ε., Καλαφάτη Σ., Ανδριόπουλος Π., Σκληράκη Ε., (2005), «Διεπιστημονική Προσέγγιση Ολοκληρωμένης Ανάπτυξης των Νησιωτικών Περιοχών: Η περίπτωση της Λευιάδας», Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Διεπιστημονικό – Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΠΜΣ): «Περιβάλλον και Ανάπτυξη», Αθήνα
Ηλεκτρονική πρόσβαση: http://library.tee.gr/digital/m2045/m2045_melidoni.pdf
- Ξενοδοχειακό Επιμελητήριο Ελλάδος, Ηλεκτρονική πρόσβαση 10/10/2011 από:
<http://www.grhotels.gr>
- Παναγιωτάτου Ε., (1988), «Συμβολή σε μια Ενιαία Θεώρηση του Χώρου και σε μια άλλη σχεδιαστική πρακτική», ΕΜΠ, Αθήνα

- Παπανίκα Σ. Σέρβου Ε. (2012), «Στρατηγικός Σχεδιασμός Παράκτιου Χώρου: Η περίπτωση των ανατολικών ακτών της Λευκάδας», Διπλωματική εργασία, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας και Ανάπτυξης, Πολυτεχνική Σχολή Α.Π.Θ., Βέροια
- Παπαδάτου – Γιαννοπούλου Χ., (1999), «Λευκάδα_Ερευνώντα», Αχαΐκές Εκδόσεις, Πάτρα
- Παρατηρητήριο ΤΑΙΠΕΔ, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://files.ornithologiki.gr/docs/TAIPED/map.html>
- Παρατσιώκας Ν., Danchev Sv., (2012), Η επίδραση του τουρισμού στην ελληνική οικονομία, μελέτη για το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών ερευνών, Ι.Ο.Β.Ε., Αθήνα, Ηλεκτρονική πρόσβαση: http://www.iobe.gr/docs/research/RES_05_E_01092012REP_GR.pdf
- Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, (2015), «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Ιονίων Νήσων 2014 – 2019», Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://pin.gov.gr/wpcontent/uploads/2015/12/%CE%BF%CF%81%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%BF-1%CE%BF-2.pdf>
- Περιφέρεια Ιονίων Νήσων, (2012), «Επιχειρησιακό Σχέδιο «Καλάθι Γεωργικών Προϊόντων» της Περιφέρειας Ιονίων Νήσων»
- Περιφερειακή Ενότητα Λευκάδας, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.lefkada.gr/pages.asp?pageid=929&langid=1>
- Ρόκος, Δ., (1996), «Η Διεπιστημονικότητα στην Ολοκληρωμένη Προσέγγιση και Ανάλυση της Ενότητας της Φυσικής και της Κοινωνικοοικονομικής Πραγματικότητας», Ηλεκτρονική πρόσβαση: http://environ.survey.ntua.gr/files/keimena/rokos_d.pdf
- Ροντογιάννης Π. Γ. (2005), «Ιστορία της Νήσου Λευκάδας», τόμ. Α, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα
- Ροντογιάννης Π. Γ. (2006), «Ιστορία της Νήσου Λευκάδας», τόμ. Β, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα
- Σαμαρτζής Π., Παναγιωτάτου Ε. (επιμ.), (2012), «Συμμετοχική Επικοινωνία και Τοπική Ανάπτυξη|Διαμορφώνοντας προοπτικές ανάπτυξης σε περίοδο κρίσης| Ένα πείραμα στον πρώην Δήμο Αυλώνας Νομού Ευβοίας», Εργαστήριο Σχεδιαστικής Μεθοδολογίας και Ρύθμισης του Χώρου | Τομέας Πολεοδομίας & Χωροταξίας | Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Ε.μ.π., Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο, Αθήνα
- Σκλαβενίτη Ελένη, (2015), «Διεθνές Φεστιβάλ Φολκλόρ Λευκάδας : Η διαλεκτική μιας σύγχρονης έκφρασης [δια] πολιτιστικού αποθέματος με την κοινωνία και τον τόπο», μεταπτυχιακή εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος «Ανθρωπολογικές Προσεγγίσεις της Πόλης», ΔΜΠΣ «Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου» | κατεύθυνση Β: Πολεοδομία – Χωροταξία

- Σιλαβενίτη Ε. (2015), «Προστατευόμενα φυσικά τοπία ως πεδία σύγχρονης τουριστικής ανάπτυξης _ η περίπτωση της Λευκάδας», μεταπτυχιακή εργασία στο πλαίσιο του μαθήματος «Προσεγγίσεις του Σχεδιασμού στην Ελλάδα», ΔΜΠΣ «Αρχιτεκτονική – Σχεδιασμός του Χώρου» | κατεύθυνση Β: Πολεοδομία – Χωροταξία»
- Σπυριδάκης Μ. (επιμ.), Συλλογικό έργο, (2009), «Μετασχηματισμοί του χώρου: κοινωνικές και πολιτισμικές διαστάσεις», Εκδόσεις Νήσος, Αθήνα
- Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας Δημοσίου ΑΕ, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.hradf.com/el>
- Τερκενλή Θ., Ιωσηφίδης Θ., Χωριανόπουλος Ι., (2007), «Ανθρωπογεωγραφία: άνθρωπος, κοινωνία και χώρος», Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα
- Τουλιάτος Π., Βιντζηλαίου Ε., (2006), «Σεισμική συμπεριφορά του δομικού συστήματος στον ιστορικό οικισμό της πόλης της Λευκάδας», Πρακτ. 15ου Ελληνικού Συνεδρίου Σκυροδέματος, τόμ. Β, 25-27 Οκτωβρίου, Αλεξανδρούπολη, σελ.642-653.
- ΦΕΚ Α 60 / 31.03.2011, «Διατήρηση της βιοποικιλότητας και άλλες διατάξεις»
- ΦΕΚ 151 ΑΑΠ/ 13.04.2009, «Έγκριση ειδικού πλαισίου χωροταξικού σχεδιασμού και αιφόρου ανάπτυξης για τη βιομηχανία και της στρατηγικής μελέτης περιβαλλοντικών επιπτώσεων αυτού»
- ΦΕΚ 56 Β/19.01.2004, «Περιφερειακό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ιονίων Νήσων»
- ΦΕΚ 128 Α/03.07.2008, «Γενικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης»
- ΦΕΚ 3155 Β/12.12.2013, «Έγκριση τροποποίησης Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού»
- ΦΕΚ 678 Δ/16.06.1989, «Έγκριση Γενικού Πολεοδομικού σχεδίου Δήμου Λευκάδας, Νομού Λευκάδας»
- ΦΕΚ 405 Δ/01.08.1997, «Τροποποίηση Γενικού Πολεοδομικού σχεδίου Δήμου Λευκάδας, Νομού Λευκάδας»
- ΦΕΚ 594 Δ/1978 : «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεων των οικοπέδων αυτών»
- ΦΕΚ 180 Α/22-08-2011: «Μέρος Β | Προώθηση τουριστικών επενδύσεων, σύνθετα τουριστικά καταλύματα και άλλες διατάξεις τουριστικής νομοθεσίας»
- ΦΕΚ 159 Α/08-08-2014: «Περιβαλλοντική αναβάθμιση και Ιδιωτική πολεοδόμηση - Οικοδομικοί Συνεταιρισμοί - Εγκαταλελειμμένοι οικισμοί και βιώσιμη ανάπτυξη»
- ΦΕΚ 142 Α/2014: «Χωροταξική και Πολεοδομική Μεταρρύθμιση - Βιώσιμη ανάπτυξη»
- ΦΕΚ 204 Α/2010: «Επιτάχυνση και Διαφάνεια υλοποίησης στρατηγικών επενδύσεων»

- ΦΕΚ 209 Α/21-09-2011 : «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος»
- ΦΕΚ 103/Β/1982: «Χαρακτηρισμός της πόλεως Λευκάδος ως ιστορικού τόπου»
- ΦΕΚ 95/Δ/1992: «Αναθεώρηση του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου περιοχής του Δήμου Λευκάδας Ν. Λευκάδας και ένταξη στο σχέδιο του προϋφιστάμενου του έτους 1923 οικισμού του ίδιου Δήμου και καθορισμός όρων και περιορισμών δόμησης»
- Χαρτογραφικό Πανόραμα Απογραφικών Δεδομένων 1991-2011, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://panoramaps.statistics.gr/>
- Χωροδυναμική – Περιβάλλον – Ανάπτυξη | Καραθανάση Ε. και Συνεργάτες Ε.Ε., (2014), «Αξιολόγηση, Αναθεώρηση και Εξειδίκευση του Περιφερειακού πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Λειφόρου Ανάπτυξης Περιφέρειας Ιονίων Νήσων», ΥΠΕΚΑ, Ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://www.ypeka.gr/Default.aspx?tabid=514&language=el-GR>
- Gans, H., (1962), “The Urban Villagers: Group and class in the life of Italian Americans”, The Free Press of Glencoe, USA
- Healy, P., (1997), “ Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented Societies”, Palgrave, Houndmills
- Schonwandt W., (2008), “Planning in Crisis? Theoretical Orientations for Architecture and Planning”, Ashgate, Aldershot
- Talvitie A., (2009), “Theoryless Planning, Planning Theory”, (online), ηλεκτρονική πρόσβαση: <http://plt.sagepub.com/content/8/2/166>